

Jačanje kapaciteta istrage i krivičnog gonjenja u zemljama Zapadnog Balkana

- FINANSIJSKE ISTRAGE KAO SREDSTVO U BORBI PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA, KORUPCIJE I PRANJA NOVCA

Kingdom of the Netherlands

Studija je nastala u okviru projekta „Jačanje kapaciteta istrage i krivičnog gonjenja u zemljama Zapadnog Balkana – finansijske istrage kao sredstvo u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije”, koji je finansiran od strane Ambasade Kraljevine Holandije.

Finansijske istrage kao sredstvo u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca

- komparativna analiza Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije

Finansijske istrage kao sredstvo u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca – komparativna analiza Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije

Za izdavača:
mr Zlatko Vujović

Urednici izdanja:
mr Bojan Božović
mr Zlatko Vujović

Autori:
dr Denis Pajić
dr Jelena Đurišić
Nemanja Nenadić

Tiraž:
600

NAPOMENA: Mišljenja i stavovi iskazani u ovom izvještaju predstavljaju mišljenje autora i ne odražavaju nužno stavove donatora.

Kingdom of the Netherlands

Finansijske istrage kao sredstvo u borbi protiv
organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca

- komparativna analiza Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije

SADRŽAJ

I UVOD I IZRAZI ZAHVALNOSTI	11
II Finansijske istrage za krivična djela iz oblasti organizovanog kriminaliteta, visoke korupcije i pranja novca u Crnoj Gori	15
2.1 Uvodne napomene	17
2.2 Finansijske istrage kao pravni institut	20
2.2.1 Priroda, karakteristike i metodi finansijskih istraga kao pravnog instituta u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminaliteta	20
2.3 Pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminaliteta	22
2.4. Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminaliteta u Crnoj Gori	23
2.5. Međunarodni pravni okvir	28
2.6 . Analiza stanja - Izazovi u radu i sprovođenje finansijskih istraga za krivična djela sa elementom korupcije i krivična djela organizovanih kriminalnih grupa	29
2.6.1. Metodologija prikupljanja podataka o postupanju državnih organa	29
2.6.2. Sprovođenje finansijskih istraga	29
2.6.2.1 Specijalno državno tužilaštvo	29
2.6.2.1.1 Predlozi za određivanje privremene mjere obezbjeđenja (zamrzavanje imovine) ...	33
2.6.2.1.2 Zahtjevi za trajno oduzimanje imovine	38
2.6.2.1.3 Krivična djela iz oblasti organizovanog kriminala	39
2.6.2.1.4 Krivična djela visoke korupcije	40
2.6.2.1.5 Pranje novca	42
2.6.2.2 Specijalno policijsko odjeljenje	43
2.6.2.3 MUP / Sektor kriminalističke policije - Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije	44
2.6.2.4 Viši sud u Podgorici – Specijalno odjeljenje Višeg suda	47
2.6.2.5 Uprava za nekretnine	48
2.6.2.6 Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma	50
2.7 Zaključci	52
2.8 Preporuke	53
Literatura	56
III Finansijske istrage za krivična djela iz oblasti organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca u Bosni i Hercegovini	57
3.1 Uvodne napomene	59
3.2 Finansijske istrage kao pravni institut	60
3.2.1 Priroda i karakteristika finansijskih istraga kao pravnog instituta	62
3.2.2. Metodi finansijske istrage u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala	64
3.3 Strateški i pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela organizovanih kriminalnih grupa u Bosni i Hercegovini	67
3.3.1 Pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u Bosni i Hercegovini	67
3.3.1.1 Zakoni o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini	67
3.3.1.2 Posebni zakoni (lex specialis)	69
3.3.1.2.1 Finansijska istraga prema posebnom zakonu Republike Srpske	70
3.3.1.2.2 Finansijska istraga prema posebnim zakonima u FBiH i BD BiH	72
3.3.1.3 Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti	74
3.3.2 Strateški okvir	76
3.3.2.1 Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini za period	

2017.-2020. godine	76
3.3.2.2 Strategija za borbu protiv korupcije 2015. – 2019. i Akcijski plan za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije 2015. – 2019.	80
3.4 Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela organizovanih kriminalnih grupa u Bosni i Hercegovini	82
3.4.1 Razvoj institucionalnog okvira	82
3.4.2 Tužilaštvo	82
3.4.3 Policija	84
3.4.4 Sudovi	86
3.4.5 Porezna uprava	87
3.4.6 Finansijska policija	88
3.4.7 Drugi organi	89
3.5 Međunarodni pravni instrumenti	93
3.5.1 Međunarodne institucije i međunarodna saradnja	93
3.5.2 Međunarodne obaveze koje je Bosna i Hercegovina preuzela	99
3.5.2.1 Dokumenti Ujedinjenih nacija	100
3.5.2.2 Dokumenti Vijeća Evrope	104
3.5.2.3 Pravni dokumenti Evropske unije	108
3.6 Analiza stanja – Izazovi u radu i sprovođenje finansijskih istraga za krivična djela sa elementom korupcije i krivična djela organizovanih kriminalnih skupina	113
3.6.1 Metodologija prikupljanja podataka o postupanju državnih organa	113
3.6.2 Sprovođenje finansijskih istraga	114
3.6.2.1 Rad tužilaštava	114
3.6.2.2 Rad policijskih organa	119
3.6.2.3 Rad sudova	121
3.6.2.4 Postupanje drugih državnih organa i pravnih subjekata	122
3.6.2.5 Uloga finansijskih istraga u otkrivanju i gonjenju slučajeva korupcije, pranja novca i organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini	123
3.7 Zaključak: pouke iz dosadašnje primjene finansijskih istraga i glavni izazovi za budućnost	124
3.8 Preporuke istraživanja	127
Literatura	129

IV Finansijske istrage za krivična dela iz oblasti organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca u Srbiji

4.1 Uvodne napomene	139
4.2 Finansijske istrage kao pravni institut	140
4.2.1 Priroda i karakteristike finansijskih istraga kao pravnog instituta	140
4.2.1.1 Definicije	140
4.2.1.2 Finansijske istrage pre zakonskog definisanja	141
4.2.1.3 Osnovne odlike finansijskih istraga	141
4.2.1.4 Načini pribavljanja podataka i ovlašćenja	143
4.2.1.5 Pokretanje finansijske istrage	144
4.2.1.6 Radnje u finansijskoj istrazi	145
4.2.1.7 Uloga pojedinih aktera u finansijskim istragama	145
4.2.2 Metodi finansijske istrage u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminaliteta	146
4.3 Strateški i pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela organizovanih kriminalnih grupa u Srbiji	147
4.3.1 Strateški i pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga Navesti zakone, podzakonske akte, strategije, akcione planove	147
4.3.1.1 Glavni zakoni i strateški akti	147
4.3.1.2 Raniji propisi i propisi u primeni od 1.3.2018.	147
4.3.2 Strategija istraga finansijskog kriminala – kritički osvrt	148

4.3.2.1	Uvod o dokumentu	148
4.3.2.2	Pravni osnov i vreme važenja	148
4.3.2.3	Razlozi za donošenje Strategije	148
4.3.2.4	Ciljevi Strategije	156
4.3.2.5	Reforma sistema za sprovođenje istraga finansijskog kriminala	157
4.3.2.6	Institucije	158
4.3.2.7	Problemi	159
4.3.2.8	Reforme	160
4.3.2.9	Razlozi za reorganizaciju	162
4.3.2.10	Krivična dela i razgraničenje nadležnosti	163
4.3.2.11	Saradnja	164
4.3.2.12	Međunarodna saradnja	167
4.3.2.13	Finansijska forenzika	168
4.3.2.14	Obuke	170
4.3.2.15	Preporuke Strategije za javne tužioce	171
4.3.2.16	Sprovođenje Strategije	171
4.3.3	Zakon o borbi protiv organizovanog kriminala	172
4.3.3.1	Razlozi za izmenu zakona 2016. – problemi u praksi	172
4.3.3.2	Konkretna rešenja – krivična dela	173
4.3.3.3	Nadležni organi	174
4.3.3.4	Ključne novine – finansijska forenzika, službenici za vezu, udarne grupe	175
4.3.4	Zakon o oduzimanju imovine i njegove izmene	176
4.3.4.1	Razlozi za promene iz 2016	176
4.3.4.2	Proširenje kruga krivičnih dela na koja se primenjuje finansijska istraga	176
4.3.4.3	Pojmovi - definicije	177
4.3.4.4	Jedinica za finansijsku istragu	177
4.3.4.5	Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom	177
4.3.4.6	Pokretanje i druga pravila o finansijskoj istrazi	178
4.3.4.7	Privremeno oduzimanje imovine	179
4.3.4.8	Upravljanje oduzetom imovinom	180
4.3.5	Akcionni planovi iz oblasti evropskih integracija	181
4.3.5.1	Uvod	181
4.3.5.2	Akcionni plan za poglavlje 23 – deo o represiji korupcije	181
4.3.5.3	Akcionni plan za poglavlje 24 – deo o finansijskim istragama i srodnim temama	183
4.3.6	Normativni okvir za sprečavanje pranja novca	186
4.4	Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih dela sa elementom korupcije i krivičnih dela organizovanih kriminalnih grupa u Srbiji	187
4.4.1	Institucionalni okvir	187
4.4.2	Finansijska sredstva za sprovođenje Zakona o organizaciji državnih organa	187
4.4.2.1	Osnovi za proračun sredstava i ljudstva	187
4.4.3	Institucionalni okvir za sprečavanje pranja novca	191
4.4.3.1	Uprava za sprečavanje pranja novca	191
4.4.3.2	SBPOK	191
4.4.3.3	Tužilaštva	192
4.5	Međunarodni pravni instrumenti	193
4.5.1	Međunarodne institucije i međunarodna saradnja	193
4.5.2	Saradnja na međunarodnom nivou	195
4.6	Analiza stanja - Izazovi u radu i sprovođenje finansijskih istraga za krivična dela sa elementom korupcije i krivična dela organizovanih kriminalnih grupa	198
4.6.1	Sprovođenje obaveza iz poglavlja 23 EU integracija - izvršenje plana	198
4.6.1.1	Obuke o javnim nabavkama	198
4.6.1.2	Kapaciteti Službe za finansijske istrage	199

4.6.1.3	Obuke o finansijskim istragama	199
4.6.1.4	Povezivanje baza podataka	199
4.6.2	Rezultati u borbi protiv korupcije, finansijskim istragama i pranju novca – izveštaj EK ...	201
4.6.2.1	Borba protiv korupcije – normativni nivo	201
4.6.2.2	Borba protiv korupcije – institucionalni nivo	201
4.6.2.3	Glavni zadaci za 2018.	202
4.6.2.4	Nalazi o gonjenju korupcije	203
4.6.2.5	Oduzimanje imovine i finansijske istrage	204
4.6.2.6	Ispitivanje imovine funkcionera	204
4.6.2.7	Ispitivanje finansiranja stranaka i kampanja	205
4.6.2.8	Drugi preventivni zakoni	206
4.6.2.9	Drugi problemi borbe protiv korupcije	206
4.6.2.10	Očekivanja od novog Zakona i rad represivnih organa	206
4.6.2.11	Zaštita uzbunjivača	207
4.6.2.12	Primena strateških akata	207
4.6.3	Izveštaj EK o poglavlju 24 – praćenje stanja	208
4.6.3.1	Glavni zaključci i preporuke od značaja za finansijske istrage	208
4.6.3.2	Organizovani kriminal	209
4.6.3.3	Institucionalni i pravni okvir	209
4.6.3.4	Finansijske istrage	210
4.6.3.5	Međunarodna saradnja	210
4.6.3.6	Saradnja unutar zemlje i jačanje kapaciteta	210
4.6.3.7	Gonjenje kod pranja novca	211
4.6.3.8	Privremeno oduzimanje imovine	211
4.6.3.9	Ocena međunarodne saradnje	212
4.6.4	Sprečavanje pranja novca i finansijske istrage – glavni problemi i praksa	214
4.6.4.1	Značaj i aktuelnost teme	214
4.6.4.2	Analiza procene rizika i glavni nalazi	214
4.6.4.3	Pranje novca i povezana krivična dela	216
4.6.4.3.1	Krivično delo pranja novca	216
4.6.4.3.2	Poreska krivična dela	217
4.6.4.3.3	Zloupotreba položaja odgovornog lica	217
4.6.4.3.4	Zloupotreba službenog položaja	218
4.6.4.3.5	Krivično delo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga ...	219
4.6.4.3.6	Krivična dela izvršena od strane organizovanih kriminalnih grupa	219
4.6.4.3.7	Krivična dela srednjeg stepena pretnje	219
4.6.4.3.8	Visokotehnoški kriminal	220
4.6.4.4	Analiza oduzete imovinske koristi	220
4.6.4.5	Analiza i pregled procesuiranih predmeta pranja novca po sektorima ulaganja	221
4.6.4.6	Analiza i pregled načina pranja novca	222
4.6.5	Istraživanja o oduzimanju imovine	223
4.6.6	Podaci Direkcije o oduzimanju imovine	227
4.6.7	Rezultati nove organizacije pravosuđa	229
4.7	Zaključak: pouke iz dosadašnje primene finansijskih istraga i glavni izazovi za budućnost	231
4.8	Preporuke istraživanja	232
	Biografija autora	234

I

UVOD I IZRAZI ZAHVALNOSTI

Kada je riječ o organizovanom kriminalitetu u teoriji se ističe da je kriminalitet forma koja se najbrže transformiše te stoga i predstavlja poseban izazov svim modernim društvima i institucijama u borbi protiv njega. Kao jedno od najefikasnijih sredstava u borbi protiv organizovanog kriminaliteta svakako je finansijska istraga. Kvalitetno sprovedene finansijske istrage koje rezultiraju trajnim oduzimanjem imovinske koristi ostvarene kriminalnom djelatnošću danas u svijetu predstavljaju jedno od najefikasnijih sredstava u borbi protiv organizovanog kriminaliteta te u tom pravcu svakako mora biti i orijentisan rad svih nadležnih državnih organa. Ali te istrage se najčešće ne mogu vršiti bez uzajamne pomoći i saradnje institucija više država, jer kriminal ne poznaje granice.

Svjesni te činjenice, Centar za monitoring i istraživanje CeMI u saradnji sa partnerima: Asocijacijom za demokratske inicijative iz Sarajeva i Transparentnost Srbija iz Srbije, je realizovao projekat pod nazivom “Jačanje kapaciteta istrage i krivičnog gonjenja u zemljama Zapadnog Balkana - finansijske istrage kao sredstvo za borbu protiv organizovanog kriminaliteta i korupcije”.

Opšti cilj projekta podrazumijeva doprinos poboljšanju efikasnosti pravosudnih i izvršnih organa u zemljama Zapadnog Balkana sa posebnim osvrtnom na finansijske istrage kao jedan od novijih i svakako najznačajnijih institute krivičnog prava u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Srbiji. Jedna od projektnih aktivnosti bila je izrada studija za sve tri pomenute države. Za potrebe projekta, bili su angažovani eksperti iz ovih oblasti koji su svojim znanjem i trudom dali nemjerljiv doprinos u oblikovanju ovih studija koje predstavljaju vrijedno djelo za sve institucije koje se bave ovom tematikom.

Studije sadrže analizu pravnih okvira, primjene i rezultata postignutih na poslu realizacije borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije kroz sprovođenje finansijskih istraga. Posebno vrijednim cijenimo zaključke i preporuke kojima su autori željeli da daju predloge za poboljšanje postojećeg stanja.

Sve tri studije predstavljaju vrijednu cjelinu koju je moguće posmatrati pojedinačno ali i u cjelini, kako zbog uporedne analize tako i zbog razmjene iskustava.

Kada je riječ o **Crnoj Gori**, oduzimanje imovinske koristi za koju u postupku nije dokazana zakonitost njenog porijekla predstavlja posebnu mjeru u krivičnom zakonodavstvu (Glava sedma Krivičnog zakonika Crne Gore, Oduzimanje imovinske koristi) koja po svojoj prirodi nije krivična sankcija već mjera *sui generis* karaktera shodno kojoj niko ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu protivpravnim djelom koje je u zakonu određeno kao krivično djelo. Dakle, riječ je o specifičnoj krivičnopravnoj mjeri koja istovremeno sadrži i imovinskopravne karakteristike, a shodno kojoj, kao što je prethodno navedeno, niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu protivpravnim djelom koje je u zakonu određeno kao krivično djelo (član 112 KZ). U vezi sa tim, zakonom su definisani način i uslovi oduzimanja koristi ostvarene izvršenjem protivpravnog djela koje je u zakonu određeno kao krivično djelo. Sam pojam imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću u Crnoj Gori je definisan Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću iz 2015. godine kao svako povećanje ili sprječavanje umanjivanja imovine proistekle iz kriminalne djelatnosti, kao i prihod ili druga korist ostvarena neposredno ili posredno iz kriminalne djelatnosti, kao i imovinsko dobro u koje je ona pretvorena ili sa kojim je sjedinjena te u tom smislu imovina podrazumijeva imovinska prava bilo koje vrste, nezavisno od toga da li se odnose na dobra materijalne ili nematerijalne prirode, pokretne ili nepokretne stvari, hartije od vrijednosti i druge isprave kojima se dokazuju imovinska prava. Finansijska istraga u Crnoj Gori pokreće se naredbom državnog tužioca ali za efikasno sprovođenje je neophodna angažovanost i svih drugih institucija, prije svega policije i sudstva.

Studija o finansijskim istragama u Crnoj Gori sadrži vrijedne podatke o rezultatima nadležnih institucija (broj predmeta, vrijednost oduzete imovine, broj pravosnažnih presuda...), kao i preporuke što bi trebalo učiniti da borba protiv ovog oblika organizovanog kriminala bude još efikasnija.

Analiza stanja u **Bosni i Hercegovini** u vezi sprovođenja finansijskih istraga za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca ima za cilj da čitaocima približi pojam finansijske istrage kao pravnog instituta novijeg datuma u ovoj državi, njenu prirodu i osnovne karakteristike, kao i metode koje se koriste u njenom sprovođenju. Pored toga, sadržaj ove studije nudi kratki pregled institucionalnog, pravnog, i strateškog okvira za sprovođenje finansijskih istraga u Bosni i Hercegovini, te pregled najvažnijih međunarodnih dokumenta koji za predmet imaju oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom kao i međunarodnih institucija koje za cilj imaju efikasan odgovor na sveprisutne probleme u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca. Najvažniji dio Analize odnosi se na praktične aspekte postupanja tužilaca, ovlašćenih službenih lica, sudija i drugih subjekata u Bosne i Hercegovine u vezi s sprovođenjem finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Ovu studiju posebno smatramo značajnom i zbog samog ustavnog poretka Bosne i Hercegovine gdje mnoge institucije učestvuju u finansijskim istragama što zapravo nekada može da stvori i konfuziju po pitanju nadležnosti. S tim u vezi, bilo je potrebno ukazati na te razlike i moguće posljedice takvog raznolikog normativnog uređenja, kao prepreke stvaranju usaglašenog i sigurnog pravnog prostora na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Kada je riječ o **Srbiji**, Evropska unija je konstatovala da u Srbiji ne postoji sistem koji omogućava statističko praćenje krivičnog postupka, da nema napretka po pitanju preventivnog zamrzavanja imovine u ranoj fazi istrage, kao i da treba unaprijediti kapacitet za sprovođenje složenih finansijskih istraga zajedno sa krivičnim istragama. Osim toga, Evropska komisija je u aprilskom izvještaju za 2018. godinu ocijenila da je broj presuda za organizovani kriminal i dalje nizak. Studija o finansijskim istragama u Srbiji je zasnovana na raspoloživim dokumentima, čiji sadržaj je predstavljen uz komentare autora. Riječ je o strateškim dokumentima i zakonima Republike Srbije, izvještajima Evropske komisije i državnih organa Srbije, kao i o nekoliko drugih izvora koji su poslužili kao dodatni izvor informacija.

Projekat se realizuje uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije u Beogradu. Centar za monitoring i istraživanje CeMi zajedno sa svojim partnerima Transparentnost Srbija i Asocijacija za demokratske inicijative iz Sarajeva želi da se zahvali Ambasadi Kraljevine Holandije bez čijeg razumijevanja i pomoći ne bi bilo moguće realizovati sve ove vrijedne aktivnosti.

Izraze zahvalnosti želimo da uputimo i autorima studija, kao i predstavnicima sudske i izvršne vlasti država Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine, kao i svim drugim učesnicima brojnih aktivnosti (konferencija, seminara, nacionalnih i bilateralnih sastanaka, studijske posjete) tokom misije širenja znanja i sprovođenja efikasnijih oblika finansijskih istraga u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori.

dr JELENA ĐURIŠIĆ

II

Finansijske istrage za krivična djela iz oblasti
organizovanog kriminaliteta, visoke korupcije i pranja
novca u Crnoj Gori

Podgorica, 2018.

2.1 Uvodne napomene

Oduzimanje imovinske koristi za koju u postupku nije dokazana zakonitost njenog porijekla predstavlja posebnu mjeru u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore (Glava sedma KZ CG, Oduzimanje imovinske koristi) koja po svojoj prirodi nije krivična sankcija već posebna mjera *sui generis* karaktera shodno kojoj niko ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu protivpravnim djelom koje je u zakonu određeno kao krivično djelo. Dakle, riječ je o specifičnoj krivičnopravnoj mjeri koja istovremeno sadrži i imovinskopravne karakteristike, a shodno kojoj, kao što je prethodno navedeno, niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu protivpravnim djelom koje je u zakonu određeno kao krivično djelo (član 112 KZ). U vezi sa tim, zakonom su definisani način i uslovi oduzimanja koristi ostvarene izvršenjem protivpravnog djela koje je u zakonu određeno kao krivično djelo.

Sam pojam imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću definisan je Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću kao svako povećanje ili sprječavanje umanjavanja imovine proistekle iz kriminalne djelatnosti, kao i prihod ili druga korist ostvarena neposredno ili posredno iz kriminalne djelatnosti, kao i imovinsko dobro u koje je ona pretvorena ili sa kojim je sjedinjena te u tom smislu imovina podrazumijeva imovinska prava bilo koje vrste, nezavisno od toga da li se odnose na dobra materijalne ili nematerijalne prirode, pokretne ili nepokretne stvari, hartije od vrijednosti i druge isprave kojima se dokazuju imovinska prava, (član 3).

Shodno zakonskim odredbama od učinioca će se oduzeti novac, predmeti od vrijednosti i svaka druga imovinska korist koji su pribavljeni krivičnim djelom. Od učinioca će se oduzeti i ona imovinska korist za koju postoji osnovana sumnja da je stečena kriminalnom djelatnošću, osim ako *učinilac ne učini vjerovatnim* da je njeno porijeklo zakonito (*prošireno oduzimanje*). Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom oduzeće se i od lica na koje je prenesena bez naknade ili od lica koje je znalo da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom ili je to moglo i bilo dužno da zna. Ako je krivičnim djelom pribavljena imovinska korist za drugog ta korist će se oduzeti. Precizniji uslovi predviđeni su Zakonom o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću¹, a shodno kojima se zahtjeva postojanje osnovane sumnje da je korist stečena kriminalnom djelatnošću, da učinilac krivičnog djela nije u postupku učinio vjerovatnim njeno zakonito porijeklo, kao i da je učinilac pravosnažno osuđen za neko krivično djelo predviđeno članom 2 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Dakle,

1. Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, „Službeni list CG, br. 58/2015“

imovinska korist oduzeće se i od pravnog prethodnika, pravnog sljedbenika i članova porodice učinioca, kao i trećih lica. U tom smislu, imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću oduzeće se od člana porodice učinioca, bez obzira da li živi u zajedničkom domaćinstvu sa učiniocem, a članom porodice smatra se bračni ili vanbračni supružnik učinioca, njegov srodnik po krvi u pravoj do bilo kojeg stepena, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena ili srodnik po tazbini zaključno do drugog stepena, (član 10). Izuzetno, ako oduzimanje imovinske koristi nije moguće, oduzeće se druga imovina koja odgovara vrijednosti imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, (član 2). Takođe, važno je istaći da ako lice protiv koga je pokrenut krivični postupak za krivično djelo iz člana 2 Zakona, umre ili se pokrenuti postupak ne može nastaviti zbog postojanja okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje, imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću će se oduzeti u postupku za trajno oduzimanje. U slučaju smrti lica protiv koga je pokrenut krivični postupak (za krivična djela iz člana 2 Zakona), imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću oduzeće se od njegovih pravnih sljedbenika, odnosno od lica protiv koga se ne može nastaviti krivični postupak zbog postojanja okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje. U navedenom slučaju, imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću može se oduzeti ako na osnovu dokaza proizlazi da bi se pokrenuti postupak završio osuđujućom presudom da lice nije umrlo, odnosno da nijesu nastupile okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje, (član 10).

Ipak, s obzirom na brojne specifičnosti koje sa sobom nosi pojava organizovanog kriminaliteta često se dešava da u vođenim krivičnim postupcima ostane sumnja da je određeno lice steklo imovinsku korist vršenjem krivičnih djela (što je posebno karakteristično za krivična djela sa elementima organizovanog kriminaliteta) koja nijesu obuhvaćena konkretnom pravosnažnom presudom na osnovu čega dolazi do uvođenja određenih pravnih mehanizama u kojima odgovarajući stepen sumnje predstavlja osnov za sprovođenje posebnog postupka u kojem bi se od učinioca krivičnog djela određene vrste mogla oduzeti i ona imovinska korist za koju nije dokazano da je proistekla izvršenjem krivičnog djela za koje je lice osuđeno, ali za koju je dokazana nezakonitost njenog prijekla pri čemu se uvodi i *obrnuti teret dokazivanja*.² Svakako, riječ je o veoma osjetljivom, na izvjestan način i opasnom pravnom mehanizmu, koje sa sobom nosi više dilema od kojih se posebno izdvaja dilema da li dominantno pripada sferi krivičnog materijalnog ili procesnog prava, dilemi izuzetno velikog praktičnog značaja s obzirom na načelnu zabranu retroaktivnog dejstva normi krivičnog materijalnog prava. Ipak, samim tim što nije sporno da ni klasična krivičnopravna mjera oduzimanja imovinske koristi nije krivična sankcija, ni oduzimanje imovinske koristi koje je moguće u skladu sa Zakonom, ne predstavlja krivičnu sankciju, ali takođe, ne može biti sporno da su odredbe tog zakona odgovarajuća mješavina odredaba krivičnog materijalnog i procesnog prava pri čemu trajno oduzimanje imovinske koristi do kojeg dolazi pod određenim uslovima, po svemu sudeći, ima karakter mjere koja je materijalnog

2. M. Škulić, *Organizovani kriminalitet, Pojam, pojavni oblici, krivična djela i krivični postupak*, Službeni glasnik, Beograd 2015, 611-612.

3. *Ibid.*, 612

krivičnogpravnog karaktera, bez obzira na to što formalno nije regulisana odredbama Krivičnog zakonika koji je osnovni izvor krivičnog materijalnog prava³. Ipak, uzimajući u obzir trendove nastanka i sve bržeg širenja pojave organizovanog kriminaliteta, kao i sve rizike i opasnost po društvo koje ono sa sobom nosi, ove mjere predstavljaju neku vrstu „krajnje nužde“ u odnosu na suzbijanje ove pojave, posebno u odnosu na najteže oblike kriminaliteta, u prvom redu na organizovani kriminalitet čija se moć u najvećoj mjeri i temelji na ekonomskoj snazi na osnovu čega se zaključuje da se „napadom na imovinu“ učinilaca tih krivičnih djela zapravo postižu i najbolji efekti. Stoga je važno istaći da prilikom primjene novih zakonskih mogućnosti treba biti izrazito oprezan budući da su u pitanju veoma ozbiljni mehanizmi gdje su sve potencijalne greške izuzetno opasne.⁴

Svakako prilikom sprovođenja ovih mjera treba imati u vidu i sve potencijalne opasnosti te je stoga važno da svi pribavljeni dokazi u sprovedenoj istrazi moraju biti validni i održivi, jer privremeno oduzeta imovina za koju se kasnije u postupku ne utvrdi da potiče od kriminalne djelatnosti mora biti vraćena vlasniku uz nadoknadu izgubljene dobiti tokom trajanja privremene zaplijene. Kako bi u tom slučaju ovi troškovi bili manji neophodno je jačati kapacitete Uprave za imovinu kojoj se povjerava upravljanje i staranje o privremeno i trajno oduzetoj imovinskom koristi stečenoj krivičnim djelom. Imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću može se oduzeti od učinioca ako je stečena u periodu prije i/ili poslije izvršenja krivičnog djela iz člana 2 Zakona do pravosnažnosti presude, kada sud utvrdi da postoji vremenska povezanost između vremena u kojem je stečena imovinska korist i drugih okolnosti konkretnog slučaja koje opravdavaju oduzimanje. Osnovana sumnja da je imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću postoji ako je imovina učinioca u očiglednoj nesrazmjeri sa njegovim zakonitim prihodima (član 8) dok se sam postupak oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću može voditi prije, tokom i nakon okončanja krivičnog postupka, u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku, kao i Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću može biti privremeno (privremene mjere obezbjeđenja i privremeno oduzimanje pokretne imovine) ili trajno oduzimanje imovinske koristi, (član 4). Svakako, važno je ukazati na značaj blagovremene procjene postupajućih organa sa jedne strane u pogledu traženja i donošenja mjera za privremeno oduzimanje imovine kako bi se spriječilo njeno otuđenje, a sa druge strane izbjegle greške zbog preuranjenih odluka.

4. *Ibid.*, 615-616.

2.2 Finansijske istrage kao pravni institut

2.2.1 Priroda, karakteristike i metodi finansijskih istraga kao pravnog instituta u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminaliteta

Kada je riječ o organizovanom kriminalitetu u teoriji se ističe da je kriminalitet forma koja se najbrže transformiše te stoga i predstavlja poseban izazov svim modernim društvima i institucijama u borbi protiv njega. Kao jedno od najefikasnijih sredstava u borbi protiv organizovanog kriminaliteta svakako je finansijska istraga. Kvalitetno sprovedene finansijske istrage koje rezultiraju trajnim oduzimanjem imovinske koristi ostvarene kriminalnom djelatnošću danas u svijetu predstavljaju jedno od najefikasnijih sredstava u borbi protiv organizovanog kriminaliteta te u tom pravcu svakako mora biti i orijentisan rad svih nadležnih državnih organa.

Shodno važećim propisima finansijskom istragom rukovodi državni tužilac. Državni tužilac izdavanjem naloga ili neposrednim rukovođenjem finansijskom istragom usmjerava radnje policije, organa uprave nadležnih za poslove poreza, carina i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i drugih organa u vršenju poslova za koje su nadležni, u cilju otkrivanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, odnosno dokazivanja da je imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću, (član 13). Dakle, finansijska istraga pokreće se naredbom državnog tužioca u slučaju kada postoji osnov sumnje da je imovina imaoca u očiglednoj nesrazmjeri sa njegovim zakonitim prihodima; osnovana sumnja da je imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću; i osnov sumnje da je izvršeno krivično djelo iz člana 2 Zakona. Tokom sprovođenja finansijske istrage prikupljaju se podaci i dokazi o imovini, zakonitim prihodima i troškovima života imaoca, koji su državnom tužiocu potrebni za podnošenje zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi, i to: podaci i dokazi o imovini ili zakonitim prihodima imaoca nakon umanjavanja poreza i drugih dažbina koji su plaćeni, kao i o odnosu između prihoda i imovine imaoca; podaci i dokazi o imovini koja je prenesena na treća lica ili je prešla na pravnog sljedbenika, kao i o načinu sticanja i prenošenja imovine; kao i drugi podaci i dokazi koji su od značaja za oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Na zahtjev državnog tužioca, sudija za istragu može rješenjem obavezati banku ili drugu finansijsku instituciju da dostavi podatke potrebne za otkrivanje i identifikovanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Za neizvršavanje rješenja, sudija za istragu može odgovorno lice u banci ili drugoj finansijskoj instituciji kazniti novčanom kaznom u iznosu do 5.000 eura, a banku odnosno drugu finansijsku instituciju novčanom kaznom u iznosu do 50.000 eura. Ako i nakon izricanja novčane kazne banka odnosno druga finansijska institucija ne izvrši rješenje sudije za istragu, odgovornom licu u banci ili drugoj finansijskoj instituciji može se odrediti zatvor do izvršenja rješenja, a najduže dva mjeseca. Ako i nakon određivanja zatvora banka odnosno druga finansijska institucija ne izvrši rješenje sudije za istragu, sudija za istragu će prinudno izvršiti

rješenje, (član 12). Za potrebe finansijske istrage državni tužilac može, po službenoj dužnosti ili na predlog organa navedenih u stavu 2 člana 13, obrazovati finansijski istražni tim. Finansijski istražni tim, pored državnog tužioca, mogu činiti i državni službenici zaposleni u organima iz člana 13 stav 2 Zakona. Finansijski istražni tim je dužan da sačini pisani izvještaj i da ga zajedno sa prikupljenim podacima i dokazima dostavi državnom tužiocu, u roku koji odredi državni tužilac. Finansijska istraga se sprovodi u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku, kao i Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Za potrebe finansijske istrage mogu se koristiti dokazi pribavljeni u krivičnom postupku zbog krivičnog djela iz člana 2 Zakona. Dokazi pribavljeni u finansijskoj istrazi mogu se koristiti u krivičnom postupku. Ako podaci i dokazi pribavljeni u toku finansijske istrage ukazuju da postoji osnov sumnje da je imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću prenesena na drugo lice koje nije obuhvaćeno naredbom za sprovođenje istrage, državni tužilac će donijeti naredbu da se finansijska istraga proširi i sprovede i protiv tog lica. Državni tužilac završava finansijsku istragu kad utvrdi da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno za podnošenje zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi ili za obustavljanje finansijske istrage. Državni tužilac će naredbom obustaviti finansijsku istragu ako u toku finansijske istrage ili po njenom okončanju utvrdi da ne postoje uslovi za podnošenje zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi, (čl. 13-18).

Shodno odredbama člana 14, policija može samoinicijativno ili po nalogu državnog tužioca preduzimati mjere i radnje otkrivanja i identifikovanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Državni organi, organi državne uprave, organi lokalne samouprave, pravna lica koja vrše javna ovlašćenja i drugi subjekti dužni su da, bez odlaganja, policiji dostave tražene podatke potrebne za otkrivanje i identifikovanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.

2.3. Pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminaliteta

Složenu tematiku koja je predmet ove analize shodno crnogorskom zakonodavstvu regulišu:

- Ustav
- Krivični zakonik
- Zakonik o krivičnom postupku
- Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu
- Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću
- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma
- Zakon o sudovima
- Zakon o državnom tužilaštvu
- Zakon o Sudskom savjetu
- Zakon o Tužilačkom savjetu
- Zakon o unutrašnjim poslovima
- Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela
- Zakon o zaštiti svjedoka

Za analiziranu problematiku značajano je navesti i niz potpisanih memoranduma odnosno sporazuma o saradnji i to:

- Memorandum o saradnji u sprječavanju, otkrivanju i gonjenju izvršilaca krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala i korupcije, potpisanog od strane predstavnika Vrhovnog državnog tužilaštva, Uprava policije, Poreske uprava, Uprave za sprječavanje pranja novca i Uprave carina.
- Memorandum o saradnji i razmjeni podataka u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji su potpisali predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva finansija, Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, Centralne banka Crne Gore, Komisije za hartije od vrijednosti Crne Gore i Agencije za nadzor osiguranja.
- Sporazum o formiranju Zajedničkog istražnog tima za borbu protiv organizovanog kriminala i najtežih oblika koruptivnih krivičnih djela koji su potpisali predstavnici Vrhovnog državnog tužilaštva, Uprave policije, Uprave carina, Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma i Poreske uprave.

Efikasna borba protiv svih vidova organizovanog kriminaliteta, visoke korupcije i pranja novca u vezi je sa ispunjavanjem uslova za pristupanje EU, a svakako predstavlja

preduslov stabilnosti i razvoja svakog demokratskog društva. U tom smislu, ključnu ulogu u borbi protiv organizovanog kriminaliteta i suzbijanju visoke korupcije na nacionalnom nivou imaju Specijalno državno tužilaštvo, Specijalno odjeljenje Višeg suda, policija, ali i svi ostali državni organi, organi uprave, organi lokalne samouprave i pravna lica koji obavljaju funkciju od javnog značaja čime i sami nose određenu odgovornost na planu prijavljivanja i otkrivanja učinilaca krivičnih djela.

2.4. Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminaliteta u Crnoj Gori

Donošenjem novog Zakonika o krivičnom postupku⁵, Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika⁶, donošenjem Zakona o Specijalnom državnom tužilaštvu⁷, kao i Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću⁸ stekli su se uslovi za kvalitetniju borbu nadležnih državnih organa protiv organizovanog kriminaliteta i korupcije u Crnoj Gori.

Kao što je u studiji ukazano, Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala formirano je u Vrhovnom državnom tužilaštvu 2004. godine. U cilju efikasnijeg rada Odjeljenja, 2008. godine, proširena je njegova nadležnost za poslove borbe protiv korupcije, kao i suzbijanja organizovanog kriminala, terorizma i ratnih zločina. Stupanjem na snagu Zakona o Specijalnom državnom tužilaštvu 2015. godine formirano je Specijalno državno tužilaštvo. Specijalno državno tužilaštvo formirano je za teritoriju Crne Gore u Državnom tužilaštvu kao jedinstvenom i samostalnom organu. Specijalno državno tužilaštvo preuzima sve radnje iz svoje nadležnosti pred Specijalnim odjeljenjem Višeg suda u Podgorici koje broji šest sudija.⁹

Članom 2 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću jasno je definisano da se od učinioaca krivičnog djela može oduzeti imovinska korist za koju postoji osnovana sumnja da je stečena kriminalnom djelatnošću, a učinilac ne učini vjerovatnim da je njeno porijeklo zakonito (prošireno oduzimanje) i ako je pravosnažno osuđen za krivično djelo propisano Krivičnim zakonikom Crne Gore, i to:

5. Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni list Crne Gore”, broj 57/09, 49/2010, 47/2014”

6. Krivični zakonik, “Službeni list RCG”, broj 70/2003, 13/2004, 47/2006 i “Službeni list CG”, broj 40/208, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – drugi zakon, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 – drugi zakon i 44/2017.

7. Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu, “Službeni list Crne Gore, broj 10/2015 I 53/2016”

8. Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, “Službeni list CG, broj 58/2015”

9. Vid. više, <http://www.tuzilastvocg.me/>

- 1) otmica iz člana 164;
- 2) krivična djela protiv polne slobode iz čl. 206, 208, 209, 210, 211, 211a i 211b;
- 3) krivična djela protiv imovine iz čl. 240, 241, 242, 243, 244, 244a, 249, 250, 251 i 252;
- 4) krivična djela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja iz čl. 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 268, 270, 272, 273, 274, 276, 276a, 276b, 281 i 281a;
- 5) neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 300;
- 6) krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora iz čl. 303, 305 i 307;
- 7) krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka iz čl. 350, 352, 353 i 354;
- 8) krivična djela protiv javnog reda i mira iz čl. 401, 401a, 402, 404 i 405;
- 9) krivična djela protiv pravnog saobraćaja iz čl. 412, 413 i 414;
- 10) krivična djela protiv službene dužnosti iz čl. 416, 419, 420, 422, 422a, 423 i 424;
- 11) krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom iz čl. 444, 445, 446, 447, 447a, 447b, 447c, 447d, 449, 449a i 449b.

Shodno odredbama člana 3 Zakona o specijalnom državnom tužilaštvu, Specijalno državno tužilaštvo je nadležno za gonjenje učinilaca krivičnih djela i to:

1. organizovanog kriminaliteta, bez obzira na visinu propisane kazne;
2. visoke korupcije:
 - a) ako je javni funkcioner¹⁰ izvršio sljedeća krivična djela:
 - zloupotreba službenog položaja,
 - prevara u službi,
 - protivzakoniti uticaj,
 - navođenje na protivzakoniti uticaj,
 - primanje mita,
 - davanje mita.
 - b) ako je pribavljena imovinska korist koja prelazi iznos od 40 000 eura izvršenjem sljedećih krivičnih djela:
 - zloupotreba položaja u privrednom poslovanju,
 - zloupotreba ovlašćenja u privredi;
- 3) pranja novca;
- 4) terorizma;
- 5) ratnih zločina, i
- 6) povrede izbornih prava propisanih u Glavi šesnaest Krivičnog zakonika Crne Gore.

10. Javni funkcioner, u smislu ovog Zakona jeste izabrano, imenovano ili postavljeno lice u državnom organu, organu državne uprave, organu lokalne samouprave, organu lokalne uprave, nezavisnom tijelu, regulatornom tijelu, javnoj ustanovi, javnom preduzeću ili drugom privredom društvu, odnosno pravnom licu koje vrši javna ovlašćenja, odnosno djelatnosti od javnog interesa ili je u državnom vlasništvu, kao i lice na čiji izbor, imenovanje ili postavljenje organ vlasti daje saglasnost, (član 3).

Za potrebe rada Specijalnog državnog tužilaštva 2016. formirano je Specijalno policijsko odjeljenje koje je orijentisano na rad po naredbama specijalnog državnog tužilaštva. Na osnovu zakonskih odredbi po naredbama specijalnog državnog tužioca u pogledu sprovođenja finansijskih istraga dužni su postupati i pripadnici Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, Grupe za sprovođenje finansijskih istraga, suzbijanja krivičnih djela pranja novca i finansijskog kriminala. Pitanje odnosa sa drugim organima, definisano je čl. 31-37, a shodno kojim odredbama je propisano da kada specijalni tužilac u toku vršenja poslova iz svoje nadležnosti ocijeni potrebnim, može od organa uprave nadležnih za poslove poreza, poslove carina, poslove sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma i inspeksijske poslove, kao i drugih organa državne uprave zatražiti kontrolu poslovanja pravnog ili fizičkog lica, pribavljanja određene dokumentacije, podataka i obavljanje drugih radnji iz njihove nadležnosti, u skladu sa propisima kojima se uređuje nadležnost tih organa. U slučaju ako tokom vršenja poslova iz svoje nadležnosti organ uprave nadležan za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma na osnovu podataka, informacija i dokumentacije pribavljene u skladu sa zakonom, procijeni da postoji osnov sumnje da su novčana sredstva, prihodi ili imovina stečeni izvršenjem krivičnog djela iz nadležnosti specijalnog državnog tužilaštva, dužan je da te podatke dostavi Specijalnom državnom tužilaštvu najkasnije u roku od tri dana. Ako postoji osnov sumnje da određeno lice na svojim bankovnim računima raspolaže ili je raspolagalo prihodima pribavljenim krivičnim djelima iz člana 3 ovog zakona, a ti prihodi su važni za izviđaj i istragu ili podliježu privremenom oduzimanju, specijalni tužilac će zatražiti od banke dostavljanje podataka o tim računima i stanju na računu. Banka je dužna da tražene podatke dostavi u roku koji odredi specijalni tužilac. Ako postoji osnov sumnje da određeno lice na svojim bankovnim računima raspolaže prihodima pribavljenim krivičnim djelima iz člana 3 Zakona, na zahtjev specijalnog tužioca sud može rješenjem obavezati banku da prati platni promet na računima određenog lica, i da za vrijeme određeno za praćenje platnog prometa redovno izvještava specijalnog tužioca o transakcijama na računu koji se prati. Kao što je u studiji prethodno navedeno, za neizvršavanje takvog rješenja odgovorno lice u banci može biti kažnjeno novčanom kaznom u iznosu do 5.000 eura, a banka novčanom kaznom do 50.000 eura. Ako i nakon izricanja novčane kazne banka ne izvrši rješenje suda, odgovornom licu u banci može se odrediti zatvor do izvršenja rješenja, a najduže dva mjeseca.

Zakonom o državnom tužilaštvu CG, čl. 35 i 36, propisano je da se podaci iz evidencija državnih organa i organa državne uprave koji su važni za pokretanje i vođenje krivičnog postupka za krivična djela iz nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva, dostavljaju na zahtjev Specijalnog državnog tužilaštva preko *informacionog sistema za elektronsku razmjenu podataka*, a što takođe mora biti u skladu sa zakonom kojim se uređuje elektronska uprava. Prilikom dostavljanja tajnih podataka koji su važni za pokretanje i vođenje krivičnog postupka za krivična djela iz člana 3 Zakona, elektronskim putem, mora se obezbijediti informatička zaštita tih podataka, u skladu sa zakonom kojim se uređuje tajnost podataka. Informacije o traženim, odnosno dostavljenim podacima nedostupne su licima na koje se odnose

do donošenja naredbe o sprovođenju istrage ili podizanja neposredne optužnice ili podnošenja optužnog predloga. Specijalno državno tužilaštvo shodno navedenim članovima Zakona, mora imati pristup podacima iz baza podataka informacionih sistema drugih državnih organa i organa državne uprave, a u cilju ostvarivanja pristupa tim podacima Specijalno državno tužilaštvo dužno je obezbijediti tehničke uslove informatičke zaštite tih podataka. U tom smislu važno je istaći da su proteklih godina značajni napori uloženi u izgradnju informacionih sistema neophodnih u borbi protiv organizovanog kriminaliteta i korupcije gdje posebno ukazujemo na značaj što hitnijeg uspostavljanja informacionog sistema za elektronsku razmjenu podataka, prepoznatog kao ključnog za uspješan rad nadležnih organa u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, visoke korupsije i pranja novca.

Zakonom je propisano da državni tužilac koji rukovodi finansijskom istragom, izdavanjem naloga ili neposrednim rukovođenjem finansijskom istragom usmjerava rad policije, organa uprave nadležnih za poslove poreza, carina i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i drugih organa u vršenju poslova za koje su nadležni, u cilju otkrivanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, odnosno dokazivanja da je imovinska korist stečena kriminalnom djelatnošću, (član 13).

Osim po nalogu državnog tužioca, policija može i samoinicijativno preduzimati mjere i radnje za otkrivanje i identifikaciju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. U tom smislu, svi držani organi, organi državne uprave, organi lokalne samouprave, pravna lica koja vrše javna ovlašćenja i drugi subjekti dužni su da, bez odlaganja, policiji dostave tražene podatke potrebne za otkrivanje i identifikovanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, (član 14).

Takođe, osim njihove obaveze da dostave tražene informacije svakako je za analiziranu problematiku potrebno istaći veoma važnu obavezu svih državnih organa, organa državne uprave, agencija, organa lokalne samouprave, kao i pravnih lica koja vrše javna ovlašćenja, ali i drugi subjekti, da samoinicijativno ukažu nadležnim organima na neregularnosti koje su tokom poslovanja zapazili ili saznanja do kojih su došli, a koje mogu ukazivati na određene kriminalne radnje.

Osim navedenog, za potrebe sprovođenja finansijske istrage tužilac može, po službenoj dužnosti ili na predlog organa iz člana 13 stav 2 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, obrazovati finansijski istražni tim. Takođe, shodno doredbama člana 28 Zakona o Specijalnom državnom tužiocu, radi istraživanja krivičnih djela iz nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva, glavni specijalni tužilac može povjeriti preduzimanje određenih radnji državnim službenicima zaposlenim u organima uprave nadležnim za poslove poreza, poslove carina, poslove sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma i inspeksijske poslove. Starješine ovih organa na zahtjev glavnog specijalnog tužioca dostavljaju spisak državnih službenika koji imaju odgovarajuće radno iskustvo i sposobnosti u obavljanju poslova nadzora i kontrole, kao i druga stručna znanja koja su značajna za istraživanje krivičnih djela iz nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva. Vrhovni državni tužilac sačinjava godišnju listu istražitelja, na predlog glavnog specijalnog tužioca i dostavlja je starješinama navedenih organa glavnom specijalnom tužiocu.

Dakle, finansijski istražni tim, osim državnog tužioca, mogu činiti i državni službenici zaposleni u organima. Finansijski istražni tim je u roku koji odredi državni tužilac dužan sačiniti izvještaj u pisanoj formi i uz prikupljene dokaze i podatke dostaviti državnom tužiocu. Važno je istaći da se sprovođenje svake finansijske istrage mora vršiti u skladu sa Zakonom o odzimanju imovine stečene kriminalnom djelatnošću kao i Zakonika o krivičnom postupku pri čemu je neophodno podvući da se dokazi pribavljeni u krivičnom postupku mogu koristiti kao dokazi u finansijskoj istrazi, i obratno, dokazi pribavljeni u finansijskoj istrazi mogu se koristiti kao dokazi u krivičnom postupku. U slučaju kada se tokom sprovođenja finansijske istrage dođe do podataka odnosno dokaza o postojanju osnova sumnje da je imovina koja je stečena kriminalnom djelatnošću prenijeta na drugo lice koje nije obuhvaćeno naredbom za sprovođenje istrage, zakonom je ostavljena mogućnost proširenja finansijske istrage na osnovu naredbe državnog tužioca da se finansijska istraga proširi i sprovede protiv tog lica. Finansijska istraga se završava u trenutku kada državni tužilac utvrdi da je stanje dovoljno razjašnjeno kako bi bila donijeta odluka da li će se ići sa podnošenjem zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi ili će se finansijska istraga obustaviti. Dakle, finansijska istraga se obustavlja naredbom ako se u toku sprovođenja istrage ili po njenom okončanju utvrdi da ne postoje uslovi za podnošenje zahtjeva za trajno oduzimanje imovinske koristi, (član 18).

Zahtjev za trajno oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću podnosi se najkasnije u roku od jedne godine nakon pravosnažnosti presude kojom je okrivljeni oglasen krivim za krivično djelo iz člana 2 Zakona, a takođe zahtjev za trajno odzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću može se podnijeti, najkasnije u roku od jedne godine od pravosnažnosti odluke kojom je utvrđeno postojanje okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje odnosno od dana utvrđivanja okolnosti da se krivični postupak ne može nastaviti zbog smrti učinioca krivičnog djela, (član 35).

Oduzetom imovinom upravlja nadležni državni organ, Uprava za imovinu, u skladu sa zakonskim odredbama.

2.5. Međunarodni pravni okvir

Kao najvažniji međunarodnopravni izvori u pogledu uspostavljanja pravnih standarda u borbi protiv organizovanog kriminaliteta i korupcije izdvaja se sledeće: Međunarodna konvencija UN o suzbijanju finansiranja terorizma (Njujorška konvencija iz 1999.); Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i dodatni protokoli (Palermo konvencija iz 2000.); Konvencija UN o borbi protiv korupcije; Konvencija UN protiv nezakonite trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama (Bečka konvencija iz 1988.); Konvencija SE o pranju novca, otkrivanju, zaplijeni i konfiskaciji imovine stečene kriminalnom djelatnošću i finansiranja terorizma (Strazburška konvencija iz 1990.); Konvencija SE o borbi protiv korupcije (Strazburška konvencija iz 1999.); Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama; Konvencija UN o borbi protiv korupcije iz 2003. godine, kao i Konvencija Savjeta Evrope o pranju, traženju, zaplijeni i oduzimanju prihoda ostvarenih kriminalnom djelatnošću i finansiranju terorizma iz 2005. godine.

Osim navedenog za analiziranu tematiku značajne su: Okvirna odluka Savjeta EU 2001/500; Okvirna odluka Savjeta 2005/212 o oduzimanju ostvarene imovinske koristi, sredstava i imovine koja je pribavljena kriminalnom djelatnošću; Okvirna odluka Savjeta 2006/783; Odluka Savjeta 2007/845. Značajnim se takođe smatra i direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta EU, a koja se odnosi na zamrzavanje i oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću u EU (42/2014).

2.6 . Analiza stanja - Izazovi u radu i sprovođenje finansijskih istraga za krivična dela sa elementom korupcije i krivična dela organizovanih kriminalnih grupa

2.6.1. Metodologija prikupljanja podataka o postupanju državnih organa

Tokom izrade studije organizovan je veliki broj sastanaka i obavljeni intervjui sa predstavnicima državnih organa koji po zakonu imaju određene nadležnosti u vezi sa analiziranom problematikom. Osim brojnih sastanaka i razgovora sa predstavnicima nadležnih državnih organa, autoru su dostavljeni statistički podaci, kao i stavovi i sugestije u cilju unaprjeđenja stanja u ovoj oblasti viđeni iz ugla onih koji se ovom problematikom u praksi bave primjenjujući pozitivne pravne propise.

2.6.2. Sprovođenje finansijskih istraga

2.6.2.1 Specijalno državno tužilaštvo

Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala obrazovano je u Vrhovnom državnom tužilaštvu 2004. godine. U cilju efikasnijeg rada Odjeljenja, 2008. godine, proširena je njegova nadležnost za poslove borbe protiv korupcije, za poslove suzbijanja organizovanog kriminala, terorizma i ratnih zločina. Stupanjem na snagu Zakona o Specijalnom državnom tužilaštvu 2015. godine ("Službeni list Crne Gore, broj 10/2015"), formirano je Specijalno državno tužilaštvo. Specijalno državno tužilaštvo obrazuje se za teritoriju Crne Gore u Državnom tužilaštvu kao jedinstvenom i samostalnom organu. Specijalno državno tužilaštvo preuzima sve radnje iz svoje nadležnosti pred Specijalnim odjeljenjem Višeg suda u Podgorici.¹¹

U Izvještaju o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva CG za 2017.godinu¹² navodi se da su pokrenute finansijske istrage u 19 predmeta protiv 93 fizička i 4 pravna lica, a u dva od ovih predmeta su proširene na još 12, odnosno 11 lica, tako da su finansijske istrage vođene protiv ukupno 116 fizičkih i protiv četiri pravna lica.

Prema podacima iz Izvještaja za 2017. godinu finansijske istrage pokrenute su u sljedećim slučajevima:

11. Vid. više, <http://www.tuzilastvocg.me.asp>, 24. januar 2018.

12. Izvještaju o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2017.godinu <http://www.tuzilastvocg.me/index.php/izvjestaji-o-radu>

1. Kti-S br. 6/17 formiran po krivici M.S i dr. Krivična istraga je pokrenuta protiv dva lica zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG i zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.1 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta 26.06.2017. godine protiv dva fizička lica i ista je u toku.
2. Predmet Kti-S br. 13/17 formiran po krivici N.M. i dr. Krivična istraga je pokrenuta dana 17.05.2017.godine protiv četiri lica zbog kriv. djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG i produženo krivično djelo pranje novca iz čl.268 u vezi čl.49 KZ CG i proširena u odnosu na još 12 lica za ista krivična djela. Finansijska istraga je pokrenuta dana 17.5.2017.godine protiv četiri lica i proširena protiv 12 lica i ista je u toku.
3. Predmet Kti-S br. 22/17 formiran po krivici Š.R. i Ch.S. zbog kriv. djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG i produženog krivičnog djela pranje novca iz čl. 268 u vezi čl. 49 KZ CG. Finansijske istraga je pokrenuta dana 15.12.2017. godine protiv dva lica i ista je u toku.
4. Predmet Kti-S br. 26/17 formiran po krivici R.V. i dr. zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl.401a st.1 i 2 u vezi st.6 Krivičnog zakonika Crne Gore i krivičnog djela pranje novca iz čl.268 st.3 i 4 u vezi st.1 Krivičnog zakonika Crne Gore. Finansijske istraga je pokrenuta dana 26.12.2017.godine, protiv šest lica i ista je u toku.
5. predmet Kti-S br. 17/16 formiran po krivici R.N. i dr. Krivična istraga je pokrenuta protiv 12 lica zbog produženog krivičnog djela zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl. 272 KZ CG izvršenog na organizovani način. Finansijska istraga je pokrenuta 20.12.2016. godine protiv dva lica, a proširena 3.3.2017. godine protiv još 11 lica (ukupno 13 lica);
6. Predmet Kti-S br.10/17 formiran po krivici M.Č. i dr. Krivična istraga je pokrenuta dana 20.4.2017. godine protiv 15 fizičkih i jednog pravnog lica, zbog krivičnih djela zloupotreba ovlaštenja u privredi iz čl. 276 KZ CG i zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZ CG izvršenog na organizovan način. Finansijska istraga je pokrenuta dana 28.04.2017. godine protiv pet lica;
7. Predmet Kti-S br.15/17 formiran po krivici D.A. i dr. Krivična istraga je pokrenuta dana 1.6.2017.godine protiv 18 lica zbog kriv.djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl.401a KZ CG i kriv.djela neovlaštena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl.300 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta dana 23.06.2017.godine protiv 10 lica.
8. Predmet Kti-S br. 16/17 formiran po krivici F.D. i dr. Krivična istraga je pokrenuta dana 1.6.2017. godine protiv sedam lica zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl.401a KZ CG i neovlaštena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 300 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta dana 23.06.2017. godine protiv sedam lica;
9. Predmet Kti-S br. 20/17 finansijska istraga pokrenuta dana 08.08.2017. godine protiv dva lica zbog krivičnog djela pranje novca iz čl. 268 KZ CG;
10. Predmet Kti-S br. 21/17 finansijska istraga pokrenuta 31.08.2017. godine protiv jednog lica zbog krivičnog djela neovlaštena proizvodnja, držanje i stavljanje u

promet opojnih droga iz čl. 300 KZ CG, izvršenog na organizovan način (čl. 22 tač. 8 ZKP);

11. Predmet Kti-S br. 30/17 finansijska istraga pokrenuta 26.12.2017. godine protiv jednog lica zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl.300 KZ CG;
12. Predmet Kti-S br. 4/17 formiran po krivici S.J. i dr. Krivična istraga je pokrenuta dana 10.02.2017. godine protiv pet lica, zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 300 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta 16.06.2017. godine protiv dva lica. Finansijska istraga je obustavljena dana 31.7.2017. godine;
13. Predmet Kti-S br. 13/16 fomiran po krivici S.K. i dr. Krivična istraga je pokrenuta protiv 17 fizičkih i jednog pravnog lica zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG, nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija iz čl. 403 KZ CG, zelenaštvo iz čl. 252 KZ CG, iznuda iz čl. 250 KZ CG, teško djelo protiv opšte sigurnosti iz čl. 338 KZ CG u vezi sa čl. 327 st. 1 KZ CG, davanje mita iz čl. 424 KZ CG, zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZ CG i omogućavanje uživanja opojnih droga iz čl. 301 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta 26.6.2017. godine protiv 17 fizičkih i jednog pravnog lica;
14. Predmet Kti-S br. 9/17 fomiran po krivici I.B. i dr. Istraga je pokrenuta protiv jednog fizičkog i jednog pravnog lica zbog krivičnog djela zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl. 272 st. 3 u vezi sa st. 1 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta 26.06.2017. godine protiv jednog fizičkog i jednog pravnog lica;
15. Predmet Kti-S br. 14/16 fomiran po krivici D.P. i dr. Krivična istraga je pokrenuta protiv dva fizička lica zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a st. 2 u vezi sa st. 1 KZ CG, teško ubistvo iz čl. 144 tač. 1 i 4 KZ CG i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 300 st. 1 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta 28.06.2017. godine protiv dva lica;
16. Predmet Kti-S br. 14/17 fomiran po krivici S.S. i dr. Krivična istraga je pokrenuta protiv šest fizičkih lica zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a st.2 u vezi sa st. 1 KZ CG, teško ubistvo u pokušaju iz čl. 144 st. 1 tač. 1 u vezi sa čl. 20 KZ CG i nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija iz čl. 403 st. 2 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta 28.6.2017. godine protiv šest lica;
17. Predmet Kti-S br. 1/17 fomiran po krivici V.R. i dr. Krivična istraga je pokrenuta protiv pet fizičkih lica zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl.401a KZ CG, krivičnog djela teško ubistvo iz čl.144 st.1 tač.8 u vezi čl.23 st.2 KZ CG, i krivičnog djela nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija iz čl.403 st.2 u vezi st.1 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta dana 28.6.2017. godine protiv pet lica;
18. Predmet Kt-S br. 239/16 fomiran po krivici H.B. Krivična istraga je pokrenuta protiv jednog fizičkog lica zbog krivičnog djela učestovanje u stranim oružanim formacijama iz čl. 449b st. 2 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta dana 28.6.2017.godine protiv jednog lica;

19. Predmet Kti-S br. 18/17 formiran po krivici N.R. i dr. Krivična istraga je pokrenuta dana 14.6.2017. godine protiv 18 fizičkih i dva pravna lica zbog krivičnog djela zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl. 272 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta dana 26.06.2017. godine protiv 17 fizičkih i dva pravna lica.¹³

Iz ranijeg perioda aktivne su dvije finansijske istrage i to u sledećim slučajevima:

1. Predmet Kti-S br. 3/15 formiran po krivici M.S. i dr. Krivična istraga je pokrenuta dana 13.08.2015. godine protiv 14 lica i proširena dana 13.10.2015. godine protiv tri lica i dana 16.12.2015. godine protiv jednog lica zbog krivičnih djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZ CG i dr. izvršenog na organizovan način. Finansijska istraga je pokrenuta dana 30.12.2015. godine protiv 74 lica protiv kojih je pokrenut krivični postupak, kao i protiv lica koja su sa njima povezana;
2. Predmet Kti-S br. 7/15 formiran po krivici M.D. Krivična istraga je pokrenuta dana 24.10.2015. godine protiv 18 lica zbog krivičnih djela stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 300 KZ CG. Finansijska istraga je pokrenuta dana 15.2.2016. godine protiv četiri lica i proširena dana 27.5.2016. godine na još jedno lice.¹⁴

Shodno na sajtu dostupnim podacima iz Izvještaja o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2016. godinu, u sekciji koja se odnosi na rad Specijalnog državnog tužilaštva navodi se da su u izvještajnom periodu za 2016. godinu pokrenute dvije finansijske istrage protiv sedam lica i to - protiv pet lica zbog kriv. djela iz čl.401a - stvaranje kriminalne organizacije i čl.300 - neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga; protiv dva lica zbog kriv.djela iz čl.272 – zloupotreba položaja u privrednom poslovanju.¹⁵

U Izvještaju o radu Tužilačkog savjeta i državnog tužilaštva za 2016. godinu navodi se da je Specijalno državno tužilaštvo u toj godini zaključilo 28 sporazuma o priznanju krivice kao i da su u svim zaključenim sporazumima kazne zatvorske, s tim što je u nekima kumulativno sa zatvorskom kaznom kao sporedna kazna izricana i novčana kazna i oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, dok je u nekim sporazumima dogovorena i novčana uplata u humanitarne svrhe te je tako ukupna oduzeta imovinska korist u izvještajnom periodu za 2016. godinu po predmetnim sporazumima iznosila 23.482.545 eura; ukupno izrečene novčane kazne

13. Podaci navedeni prema: Izvještaj o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2017.godinu,

<http://www.tuzilastvocg.me/index.php/izvjestaji-o-radu>

14. Izvještaj o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2017.godinu, <http://www.tuzilastvocg.me/index.php/izvjestaji-o-radu>, str. 201.

15. <http://tuzilastvocg.me/media/files/Izvjec%20o%20radu%20Tu%20u%20C5%BEila%20C4%8Dkog%20savjeta%20i%20Dr%20C5%BEavnog%20u%20C5%BEila%20za%202016.godinu.pdf>; asp. 28. 01. 2018., strana 203 i 204.

iznosile su 131.600 eura i ukupan novčani iznos opredijeljen za uplatu u humanitarne svrhe iznosio je 32.500 eura.¹⁶

Specijalno državno tužilaštvo u 2017. godini zaključilo je 29 sporazuma o priznanju krivice pri čemu se navodi da su u svim zaključenim sporazumima kazne zatvorske, s tim što je u nekima kumulativno sa zatvorskom kaznom kao sporedna izricana i novčana kazna i oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, dok je u nekim sporazumima dogovorena i novčana uplata u humanitarne svrhe, ali bez navođenja podataka o novčanim iznosima.¹⁷

2.6.2.1.1 Predlozi za određivanje privremene mjere obezbjeđenja (zamrzavanje imovine)

Prema podacima iz Izvještaja o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva CG u toku 2017. godine Specijalno državno tužilaštvo podnijelo je Višem sudu u Podgorici predloge za određivanje privremene mjere obezbjeđenja zabrane raspolaganja i korišćenja nepokretnosti, kao i za privremeno oduzimanje pokretne imovine (zaplijenu) u osam predmeta, i to:

1. Predmet Kti-S br. 3/15 formiran po krivici M.S. i dr. zbog krivičnih djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZ CG i dr. izvršenog na organizovan način.

Dana 25.7.2017. godine donijeta je naredba kojom se određuje privremena mjera obezbjeđenja – zabrana raspolaganja i korišćenja nepokretnosti uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti, a koja se odnosi na nepokretnosti: - katastarsku parcelu 1736/1 upisana u LN 1048 KO Budva, površine 90m² - katastarsku parcelu 507/4 upisana u LN 2998 KO Budva, površine 193m² - katastarsku parcelu 1756 upisana u LN 1048 KO Budva, površine 52m² - katastarsku parcelu 2134 upisana u LN 3277 KO Budva, površine 18m² - podrum, 123m² - stambena jedinica i 40m² - poslovni prostor - katastarsku parcelu 3476 upisana u LN 2608 KO Tivat, površine 232m². Dana 26.07.2017. godine donijeta je naredba kojom se određuje privremena mjera obezbjeđenja – zabrana raspolaganja i korišćenja nepokretnosti uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti, a koja se odnosi na nepokretnosti – broj/podbroj 1906 KO Budva: - porodična stambena zgrada površine 259m² - voćnjak 2. klase površine 41m² i dvorište površine 500m², upisani u LN 1511.

Odlučujući o predlozima Specijalnog državnog tužilaštva, sudija za istragu Višeg suda u Podgorici donio je rješenje Kris. br. 57/17 od 28.7.2017. godine kojim je odredio privremenu mjeru obezbjeđenja zabrane raspolaganja i korišćenja označenih

16. Izvještaj Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2016. godinu, asp. <http://www.tuzilastvocg.me/media/files/Izvj%20e%20o%20radu%20Tu%20C%20BEila%20C4%208Dkog%20savjeta%20i%20Dr%20C%20BEavnog%20tu%20C%20BEila%20C5%20A1tva%20za%202016.godinu.pdf>, strana 203.

17. Izvještaj o radu Tužilačkog savjeta I Državnog tužilaštva za 2017. godinu, <https://www.tuzilastvocg.me/media/files/IZVJESTAJ%202017%20%20.pdf>, str. 181.

nepokretnosti. Protiv navedenog rješenja sudije za istragu Višeg suda u Podgorici, okrivljeni i sa njima povezana lica izjavili su žalbe, koje su odbijene kao neosnovane. Sud je usvojio žalbu punomoćnika osuđenog M.S. i preinačio rješenje sudije za istragu tako što je ukinuo privremenu mjeru u odnosu na imovinu – stan imao M.S.

2. Predmet Kti-S br. 17/16 formiran po krivici R.N. i dr. zbog produženog krivičnog djela zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl. 272 KZ CG izvršenog na organizovani način.

Dana 20.01.2017. godine donijet je predlog za određivanje privremene mjere obezbjeđenja – zabrana raspolaganja i korišćenja nepokretnosti uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti, koja se odnosi na nepokretnosti: - Katastarska parcela 5761/2, broj zgrade 1 – poslovni prostor u vanprivredi površine 35m², upisana u LN 1865 KO Bar; - Katastarske parcele 2210/1 – poslovni prostor 43m² i 2210/1 – stambeni prostor površine 76m², upisane u LN 332 KO Budva; - Katastarske parcele: 1306/1 – podorična stambena zgrada, površine 120m², 1306/2 – ruševina porodične stambene zgrade, površine 49m², 1306 – dvorište površine 240m², 1307 – livada druge klase, površine 452m² i 1308/1 – livada druge klase, površine 160m², upisane u LN broj 749 KO Kotor - Katastarska parcela 3446/11 – livada treće klase, površine 1321m² i katastarska parcela broj 3446/13 – livada treće klase, površine 179m² u obimu prava 1/2, upisane u LN 2344 KO Žalbljak I; - Katastarska parcela 700 – šume VI klase površine 1030m², upisane u LN 137 KO Nikšić; - Katastarske parcele 2441/1 – porodična stambena zgrada površine 150m²; 2441/2 – pomoćna zgrada, površine 52m²; 2441/3 – pomoćna zgrada, površine 9m²; 2441 – livada treće klase, površine 5236m²; 2441 – dvorište, površine 500m²; 2442/1 – pomoćna zgrada, površine 21m²; 2442/2 – pomoćna zgrada, površine 4m²; 2442 – šume II klase, površine 225m²; 2443 – njiva III klase, površine 500m²; 2444 – njiva III klase površine 490m²; 2445 – voćnjak III klase, površine 779m²; 2446 – njiva III klase, površine 659m²; 2447/1 – porodično stambena zgrada površine 100m², upisane u LN 1037 KO Kličevo; Katastarske parcele 3977/4 – prizemlje, površine 53m²; 3977/4 – poslovni prostor, površine 188m²; 3977/4 – nestambeni prostor površine 47m²; 3977/4 poslovni prostor površine 196m²; 3977/4 – nestambeni prostor, površine 41m²; 3977/4 – poslovni prostor, površine 51m²; 3977/4 – poslovni prostor, površine 63m²; 3977/4 – poslovni prostor, površine 13m²; 3977/4 – poslovni prostor, površine 11m²; 3977/4 – poslovni prostor, površine 46m², upisane u LN 3213 KO Nikšić; - Katastarske parcele 52/3 – dvorišne površine 236m² i 53 – zgrada u trgovini i ugostiteljstvu, površine 131m², i to (53/1 – suteran površine 27m², prizemlje površine 120m², I sprat površine 120m² i potkrovlje površine 106m²), upisane u LN 26 KO Herceg Novi.

Odlučujući o predlogu Specijalnog državnog tužilaštva, sudija za istragu Višeg suda u Podgorici donio je rješenje Kri-S br.79/16 od 24.01.2017. godine, kojim je odredio privremenu mjeru obezbjeđenja zabrane raspolaganja i korišćenja označenih nepokretnosti. Protiv navedenog rješenja sudije za istragu Višeg suda u Podgorici, izjavljene su žalbe koje su odbijene kao neosnovane.

3. Predmet Ktr-S br. 252/16 U postupku izviđaja, 15.6.2017.godine podnijet predlog za određivanje privremene mjere obezbjeđenja.

Po predlogu, privremena mjera obezbjeđenja je određena rješenjem Višeg suda u Podgorici Kris.br.44/17 od 19.06.2017. godine. Privremena mjera obezbjeđenja je, shodno čl.32 stav 2 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, po službenoj dužnosti ukinuta rješenjem Višeg suda u Podgorici Kris. br.44/17 od 20.12.2017.godine, jer istraga nije započela u roku od šest mjeseci od dana donošenja rješenja o određivanju privremene mjere obezbjeđenja.

U istom predmetu, u postupku izviđaja za drugo krivično djelo, predlog za određivanje privremene mjere obezbjeđenja podnijet je 18.12.2017. godine. Predložena je zabrana raspolaganja – otuđenja ili opterećenja nepokretnosti uz upis te zabrane u katastar nepokretnosti, a koja se odnosi na objekte i zemljište na katastarskim parcelama: - br. 2434, 2435, 2468, 2663, 2664 i 2665/2 iz Lista nepokretnosti br.2898 KO Budva, u ukupnoj površini od 12786 m2, vlasništvo pravnog lica iz Budve i to ovih nepokretnosti u vrijednosti od oko 1.400.000,00eura, za koju postoji osnov sumnje da je stečena predmetnim krivičnim djelima.

Po predlogu, privremena mjera obezbjeđenja je odbijena rješenjem Višeg suda u Podgorici Kris.br.90/17 od 25.12.2017.godine. Tužilaštvo je 27.12.2017.godine izjavilo žalbu protiv navedenog rješenja, ali po istoj još uvijek nije riješeno.

4. Predmet Kti-S br. 5/16, privremena mjera obezbjeđenja je određena rješenjem Višeg suda u Podgorici Kris br.22/16 od 06.7.2017.godine.

Protiv ovog rješenja okrivljeno pravno lice je izjavilo žalbu koja je usvojena rješenjem Višeg suda u Podgorici Kvs br.130/17 od 22.9.2017.godine i prvostepeno rješenje je preinačeno na način što je privremena mjera ukinuta.

Ktr-S br. 279/16 (Kti-S br. 17/17), rješenjem sudije za istragu Višeg suda u Podgorici Kri-S.br.2/17 od 23.01.2017. godine određena privremena mjera obezbjeđenja zabrane raspolaganja i korišćenja nepokretnosti upisanih u LN 49 Kotor, svojina okrivljenog L.H.L.V. i kat. parcela 228, i nepokretnosti upisanih u LN 84, Plužine, svojina pravnog lica RTP Montenegro, i to: - dvorište površine 27 m2 - korišćenje, sa objektom 1- porodična stambena zgrada, površine 47 m2 sa stambenim prostorom PD1, površine 97 m2 -zemljište ukupne površine 66.981 m2 upisano u LN 84 Plužine na kat. paceli br.1232 livada 6.klase pov. 3447m2, kat. paceli br. 1233 šume 5.klase pov. 1009 m2, kat. paceli br.1234 voćnjak 3.klase pov. 4242 m2, kat. paceli br. 1235/1 šume 5.klase pov. 6897m2, kat. paceli br.1235/2 šuma 5.klase pov. 4130 m2, kat. paceli br. 1236 livada 6.klase pov. 18154 m2, kat. paceli br. 1240 pašnjak 5.klase pov. 1603 m2, kat. paceli br.1241 voćnjak 3.klase pov. 2975 m2, kat. paceli br.1242 šume 5.klase pov. 5920m2 i kat. paceli br.1243 livada 5.klase pov. 18604 m2.

5. Kti-S br.10/17 (Kt-S br.79/17) Ovaj predmet je formiran protiv 15 fizičkih i jednog pravnog lica (banke), od kojih protiv pravnog lica i šest okrivljenih zbog kriv. djela zloupotreba ovlašćenja u privredi iz čl.276 st.2 u vezi st.1 tač. 2 i 3 KZ-a na organizovan način u vezi čl.22 tač.8 ZKP-a, a protiv devet okrivljenih zbog kriv.djela-

zloupotreba službenog položaja iz čl.416 st.3 u vezi st.1 KZ-a, na organizovan način u vezi čl.22 tač.8 ZKP-a.

Naredba o sprovođenju istrage je donijeta dana 20.4.2017. godine, a istraga je u toku. Dana 28.04.2017. godine, pokrenuta finansijska istraga protiv pet lica. U istrazi je, po predlogu Specijalnog tužilaštva Viši sud u Podgorici određene privremene mjere obezbjeđenja u odnosu na pravno lice (banku) - katastarskoj parceli br.29 upisanoj u LN br.301 PJ Bar: kat.pacela br.29, neplodna zemljišta površine 8594 m², kat.parcela br.29 broj zgrade 1, poslovne zgrade u privredi površine 5594 m², kat. parcela br.29, br.zgrade 1 PD1 poslovni prostor u privredi spratnosti P površine 3000 m², PD2 poslovni prostor u privredi spratnosti P1 površine 4400 m². - katastarskim parcelama br.5, br.19, br.20, br.23, br.30, br.33 i br.37 upisanim u LN 239 KO Bar: kat.parcela br.5 – poslovne zgrade u privredi br.1 pov.1448m² (dvospratna zgrada koja se sastoji od prizemlja površine 800+400 m², prvog sprata površine 400 m², drugog sprata površine 900+30 m²), poslovne zgrade u privredi br.2 površine 21 m², poslovne zgrade u privredi br.3 površine 29 m², krš, kamenjar pov. 382 m², neplodno zemljište pov. 3.055 m²; kat.parcela br.19- broj zgrade 1, ruševina u osnovi površine 785 m², krš, kamenjar, površine 248 m², neplodna zemljišta, površine 3967 m²; kat.parcela br.20 -, broj zgrade 1, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 1206 m², oznake 1P, i to: PD1 i PD2, Broj zgrade 2, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 413 m², oznake P, i to: PD1 i PD2; broj zgrade 3, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 134 m², oznake P i to: PD1 i PD2; broj zgrade 4, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 300 m², oznake P1 i to: PD1 i PD2; broj zgrade 5, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 61 m², oznake P1 i to: PD1 i PD2; broj zgrade 6, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 261m², oznake P, i to: PD1, broj zgrade 7, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 67m², oznake P, i to: PD1 i neplodna zemljišta, površine 11.108 m²; kat.parcela br.23, prirodno neplodno zemljište, površine 3586 m²; kat.parcela br.30 - br.zgrade 1, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 458 m², oznake P, i to PD1, broj zgrade 2, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 147 m², neplodna zemljišta, pov.1845 m²; kat.parcela br.33- poslovne zgrade u privredi u osnovi površine 78 m², br. zgrade 1 oznake P1 i to: PD1 i PD2, krš kamenjar, površine 114 m², neplodna zemljišta površine 1308 m²; kat.parcela br.35 - broj zgrade 1, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 507 m², oznake i to: PD1 i PD2, broj zgrade 2, poslovne zgrade u vanprivredi, pov.291 m² oznake P, i to:PD1, broj zgrade 3, poslovne zgrade u privredi, u osnovi pov. 199 m² oznake P, i to: PD1, br.zgrade 4, poslovne zgrade u vanprivredi, u osnovi površine 158 m² oznake P, i to: PD1, br.zgrade 5, poslovne zgrade u vanprivredi, u osnovi pov.24 m² oznake P, i to: PD1; broj zgrade 6, poslovne zgrade u privredi, u osnovi površine 18 m² oznake P, i to: PD1 neplodna zemljišta, površine 5761 m² kat.parcela 37/1 – šuma treće klase površine 9 751 m² i kat.parcele br.37/2, šuma 3 klase površine 4974 m².

7. Kti-S br. 20/17 Rješenjem sudije za istragu Višeg suda u Podgorici Kris.br.53/17 od 07.08.2017. godine određena privremena mjera obezbjeđenja zabrana raspolaganja

i korišćenja nepokretnosti - kuća i dvorište upisani u LN 2178 KO Podgorica III na ime okrivljene F.Đ. Rješenjem sudije za istragu Višeg suda u Podgorici Kr.br.53/17 od 09.08.2017. godine: privremeno oduzimanje pokretne imovine dva putnička motorna vozila i jednog motocikla, vlasništvo okrivljenog F.S.

8. Kti-S br. 21/17 protiv okr. U.V. je dana 31.8.2017. godine pokrenuta je krivična istraga zbog kriv.djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, izvršena na organizovan način iz čl.22 tač.8 ZKP-a.

Predmet je formiran po zamolnici Australije. protiv okr. U.V. pokrenuta je finansijska istraga naredbom od 31.08.2017. godine. Po predlogu Specijalnog državnog tužilaštva u ovoj finansijskoj istrazi sudija za istragu Višeg suda u Podgorici odredio je privremene mjere obezbjeđenja na nepokretnostima: - katastarskim parcelama upisanim u LN br.575 PJ Podgorica: kat.pacela br.915 - porodična stambena zgrada pov.473 m², dvorište pov.359 m²;kat.parcela br.916-pašnjak 4.klase pov.667m², pašnjak 6.klase pov.845 m²;kat.parcela br.917-livada 6.klase pov.559m²;kat.pacela br. 918- porodična stambena zgrada, pov.249 m², dvorište pov.323 m²;kat.pacela br.919 - vinograd 3.klase pov.250m²;kat.pacela br.920-njiva 6.klasepov.430m²; kat.pacela br.921-livada 6.klase pov.260 m²; kat.pacela br.922-pašnjak 5.klase pov.4284 m²; kat.pacela br. 923-pašnjak 7.klase pov.310 m²; kat.pacela br.924-njiva 6.klase pov.250m²i kat.pacela br.925 - šume 6.klase pov.35657 m²; sa osnovom prava – svojina, u obimu prava 1/1; - katastarskim parcelama upisanim u LN br.698: kat.pacela br.197 - porodična stambena zgrada pov.203 m², garaža pov. 45 m², garaža pov.29 m², pomoćna zgrada pov. 18m², livada 2. klase pov. 251 m², dvorište pov.500 m²; kat.pacela br. 198– voćnjak 2.klase pov. 734 m²; kat.pacela br. 199/1 šume 2.klase pov. 136 m²; kat.pacela 199/2 šume 2.klase pov. 192 m², kao i privremenu mjeru obezbjeđenja-privremeno oduzimanje pokretne imovine dva luksuzna motorna vozila.¹⁸

18. Navedeno prema: Izvještaj o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2017.godinu, <http://www.tuzilastvo.me/index.php/izvjestaji-o-radu>, str. 200-201.

2.6.2.1.2 Zahtjevi za trajno oduzimanje imovine

1. Specijalno državno tužilaštvo CG je dana 14. 9. 2017. godine podnijelo Višem sudu u Podgorici zahtjev za trajno oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću od osuđenog M.M. i sa njim povezanih lica, a u odnosu na imovinu koja je upisana na ta lica i na koju je donijeta privremena mjera obezbjeđenja zabrane, raspolaganja i korišćenja od strane sudije za istragu Višeg suda u Podgorici.
2. Specijalno državno tužilaštvo je dana 20.11.2017.godine, podnijelo Višem sudu u Podgorici zahtjev za trajno oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću od osuđenog M. S. i sa njim povezanih lica – imaoca K. R., a u odnosu na imovinu koja je upisana na ta lica (imovina na kojoj je stavljena privremena mjera). Postupak po navedenom zahtjevu pred Višim sudom u Podgorici je u toku.
3. U krivičnom predmetu zbog krivičnih djela - stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a st. 2 u vezi sa st. 1 KZ CG i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 300 KZ CG, Višem sudu u Podgorici je podniet zahtjev za trajno oduzimanje imovine. U postupku pred sudom trajno je oduzet stambeni prostor površine 53m² i zemljište ukupne površine 3.063m².
4. U krivičnom predmetu u kojem su okrivljeni pravosnažno osuđeni da su izvršili krivično djelo - zloupotreba ovlašćenja u privredi u pokušaju iz čl. 276 KZ CG (AMD Budva), Višem sudu u Podgorici je podniet zahtjev za trajno oduzimanje imovine, i to za ukupno 11 stambenih jedinica. Zahtjev je 20.4.2017. godine od Višeg suda u Podgorici odbijen kao neosnovan, a Apelacioni sud Crne Gore je 21.8.2017. godine odbio žalbu Specijalnog državnog tužilaštva na ovu odluku i potvrdio rešenje Višeg suda.¹⁹

19. *Ibid.*, 205-206.

2.6.2.1.3 Krivična djela iz oblasti organizovanog kriminala

U 2017. godini za krivična djela organizovanog kriminala prijavljeno je 103 lica, što čini 18,90% od ukupno 545 prijavljenih lica. Kako je iz ranijeg perioda ostalo neriješeno 9 prijava, u radu je bilo ukupno prijava protiv 112 lica. Kada se broj prijavljenih lica uporedi sa 28 prijavljenih lica u 2016. godini, konstatovan je porast prijava za organizovani kriminal u 2017. godini za 267,86%. Od ukupno 112 prijava u radu, donesene su odluke u odnosu na 77 prijavljenih lica ili 68,75%. Protiv 68 prijavljenih lica donijeta je naredba o sprovođenju istrage, dok su prijave protiv devet lica ustupljene nadležnim tužilaštvima. Ostalo je neriješenih prijava protiv 35 lica ili 31,25% od ukupnog broja prijava koje su bile u radu za krivična djela organizovanog kriminala.²⁰

Uz neriješene istrage iz ranijeg perioda protiv 33 lica, ukupno u radu je bilo istraga protiv 101 lica (u 2016. godini protiv 41 lica).

Nakon završene istrage, protiv 60 lica je podignuta optužnica, od čega:

- protiv 28 lica zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG;
- protiv 13 lica zbog krivičnih djela neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 300 i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG;
- protiv 10 lica zbog krivičnih djela teško ubistvo iz člana 144 i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG;
- protiv pet lica zbog krivičnih djela iznuda iz člana 250 i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG;
- protiv dva lica zbog krivičnih djela zelenaštvo iz člana 252 i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG;
- protiv dva lica zbog krivičnih djela omogućavanje uživanja opojnih droga iz člana 301 i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG.²¹

Sud je donio osuđujuće presude, na kaznu zatvora, protiv 19 lica (protiv 12 lica za krivično djelo - stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG, protiv šest lica zbog krivičnih djela - neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 300 i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG i protiv jednog lica za krivična djela - nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG, dok su za 54 lica optuženja ostala neriješena na kraju izvještajnog perioda).

Prema dalje navedenim podacima u izvještajnom period oslobađajućih i odbijajućih presuda za krivična djela organizovanog kriminala nije bilo. Sud je na osnovu

20. Navedeni podaci preuzeti su i z Izvještaja o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2017.godinu.,str. 185.

21. *Ibid*, 186.

sporazuma o priznanju krivice donio osuđujuće presude na kaznu zatvora u odnosu na 18 lica, i to za 12 lica zbog krivičnog djela - stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG, a za šest lica zbog krivičnog djela - neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 300 i stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ CG. Specijalni tužioci su u 2017. godini izjavili žalbe na odluke suda u odnosu na pet lica, od čega su četiri uvažene a jedna odbijena.²²

2.6.2.1.4 Krivična djela visoke korupcije

Shodno podacima iz Izvještaja o radu, u 2017. godini za koruptivna krivična djela prijavljeno je 532 lica (u 2016. godini 811 lica), što čini 70,56% od ukupno 754 prijavljenih lica. Kako je iz prethodnog razdoblja u radu i dalje bilo 457 prijava, to je u ovom izvještajnom periodu bilo ukupno 989 prijava (u 2016. godini 1055 lica). U odnosu na 2016. godinu došlo je do smanjenja broja prijavljenih lica za 279 ili za 34,40%, ali je zbog većeg broja neriješenih prijava iz ranijeg perioda ukupno u radu bio približan broj prijavljenih lica (manje prijava za 6,26%). Od 989 prijava u radu, u izvještajnom periodu riješeno je 513 prijava, odnosno 51,87% prijava za ova krivična djela. U odnosu na 304 lica ili 59,26% riješenih prijava donešena su rješenja o odbačaju krivičnih prijava, protiv 3 lica podignut je optužni predlog, protiv jednog lica podignuta je neposredna optužnica, naredbe o sprovođenju istrage donijete su za 54 lica (10,53%) dok su prijave protiv 151 lica (29,43%) ustupljene drugim tužilaštvima. Neriješeno je ostalo prijava protiv 476 lica ili 48,13% prijava u radu.

U izvještajnom periodu specijalni tužioci su za koruptivna krivična djela donijeli naredbe o sprovođenju istrage protiv 54 lica, i to:

- zbog krivičnog djela – zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl.272 KZ CG protiv pet lica;
- zbog krivičnog djela – zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl.272 KZ CG, izvršenog na organizovan način, protiv osam lica;
- zbog krivičnog djela - zloupotreba ovlašćenja u privredi iz čl. 276 KZ CG protiv jednog lica;
- zbog krivičnog djela - zloupotreba ovlašćenja u privredi iz čl. 276 KZ CG, izvršenog na organizovan način, protiv šest lica;
- zbog krivičnog djela - zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZ CG, protiv 13 lica;
- zbog krivičnog djela - zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZ CG i stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG protiv dva lica, i
- zbog krivičnog djela - zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 KZ CG, izvršenog

22. *Ibid.*, 187.

na organizovan način, protiv 19 lica. Uz neriješene istrage za ova krivična djela iz ranijeg perioda kojih je bilo protiv 64 lica, specijalni tužioci su imali u radu ukupno istraga protiv 114 lica. Na kraju izvještajnog perioda ostalo je neriješenih istraga protiv 118 lica. Protiv četiri lica je obustavljena istraga, drugom tužilaštvu je ustupljena na nadležnost istraga za jedno lice, dok je nakon sprovedene istrage protiv 14 lica podignuta optužnica.

U 2017. godini ukupno je optuženo 18 lica. Uz neriješena optuženja iz ranijih godina protiv 39 lica, u izvještajnom periodu je kod suda bilo optuženja protiv 57 lica. U odnosu na 2016. godinu kada je bilo 46 optuženja, došlo je do porasta optuženja za 23,91%. Od ukupno 57 optuženja koja su bila u radu u izvještajnom periodu, protiv tri lica je podignut optužni predlog, protiv jednog lica neposredna optužnica (protiv svih zbog krivičnog djela - zloupotreba službenog položaja iz člana 416 KZ CG), dok su optužnice nakon sprovedene istrage podignute protiv 14 lica (protiv četiri lica zbog krivičnog djela - zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz člana 272 KZ CG, protiv jednog lica zbog krivičnog djela - zloupotreba službenog položaja iz člana 416 KZ CG, protiv jednog lica zbog krivičnih djela - zloupotreba službenog položaja iz člana 416 KZ CG i stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG, protiv tri lica zbog krivičnog djela - zloupotreba službenog položaja iz člana 416 KZ CG, izvršenog na organizovan način i protiv pet lica zbog krivičnih djela - davanje mita iz čl. 424 KZ CG i stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG).

U predmetima za koruptivna krivična djela sud je donio odluke za 24 lica, od čega su osuđujućom presudom riješena optuženja protiv 13 lica, oslobađajuća presuda je donijeta za devet lica, a odbijajuća za dva lica. Na osnovu sporazuma o priznanju krivice donijete su osuđujuće presude na kaznu zatvora u odnosu na dva lica, zbog krivičnog djela - zloupotreba službenog položaja iz člana 416 KZ CG, izvršenog na organizovan način. Na kraju izvještajnog perioda ostalo je neriješeno optuženja protiv 33 lica.²³

23. Podaci navedeni prema Izvještaju o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva CG za 2017.godinu, <http://www.tuzilastvoscg.me/index.php/izvjestaji-o-radu>, str. 189-191.

2.6.2.1.5 Pranje novca

Prema navedenim podacima u 2017. godini za krivična djela pranja novca prijavljeno je 28 lica dok ih je u 2016. godini bilo 15, što je 3,71% od ukupno 754 prijavljenih lica. Zbog krivičnog djela – pranje novca iz člana 268 KZ CG primljeno je prijava protiv pet lica, a zbog istog djela u sticaju sa krivičnim djelom - stvaranje kriminalne organizacije iz člana 401a KZ protiv 23 lica.

Iz prethodnog perioda ostalo je neriješenih šest prijava, tako da je u radu bilo prijava protiv 34 lica (u 2016. godini protiv 16 lica). Riješeno je 28 prijava, što je 82,35% prijava za ova krivična djela. U odnosu na tri lica krivične prijave su riješene odbačajem, naredbe o sprovođenju istrage donijete su za 24 lica, dok je jedna prijava ustupljena drugom tužilaštvu. Neriješene su ostale prijave protiv šest lica ili 17,65% prijava u radu.²⁴

U izvještajnom periodu za 2017. godinu navodi se da su za krivična djela pranja novca donijete naredbe o sprovođenju istrage protiv 24 lica, i to:

- zbog krivičnog djela – pranje novca iz člana 268 KZ CG protiv jednog lica, a
- zbog krivičnih djela – pranje novca iz člana 268 KZ CG i stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG protiv 23 lica. Neriješenih istraga za ova krivična djela iz prethodne godine nije bilo. Na kraju izvještajnog perioda ostalo je neriješenih istraga protiv 13 lica. Nakon sprovedene istrage protiv 11 lica je podignuta optužnica.

U 2017. godini za pranje novca ukupno je optuženo 11 lica. Sva ova lica optužena su za krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije iz čl. 401a KZ CG. Neriješenih optuženja iz ranijih godina nije bilo. U odnosu na 2016. godinu kada je bilo četiri optuženja, došlo je do porasta optuženja za 175%. Sud nije odlučivao po optužbama u izvještajnom periodu, tako da su na kraju godine ostala neriješena optuženja za 11 lica.²⁵

24. *Ibid.*, 192-193.

25. *Ibid.*

2.6.2.2 Specijalno policijsko odjeljenje

Shodno odredbama člana 26 Zakona o specijalnom državnom tužilaštvu, policijske poslove u vezi sa krivičnim djelima iz člana 3 navedenog Zakona vrše policijski službenici koji rade u posebnoj organizacionoj jedinici organa uprave nadležnog za poslove policije za rad sa Specijalnim državnim tužilaštvom odnosno u Specijalnom policijskom odjeljenju formiranom 2016. godine koje prema trenutnom aktu o sistematizaciji broji 20 policajaca. Kako je Specijalno policijsko odjeljenje formirano krajem 2016. u toj godini, a prema dostavljenim podacima nijesu sprovedene finansijske istrage dok ih je u 2017. godini ukupno bilo pet. Shodno odredbama člana 29 Zakona o specijalnom državnom tužilaštvu, istražitelji su dužni preduzimati radnje po nalogu i uputstvima specijalnog tužioca, u skladu sa pravilima svoje struke i Zakonika o krivičnom postupku. Istražitelji o neposrednim radnjama koje preduzimaju po nalogu specijalnog državnog tužioca ne mogu obavještavati neposrednog stariješinu dok o njihovom nepostupanju ili postupanju suprotnom naredbi, specijalni tužilac informiše njihovog neposrednog stariješinu. Nepostupanje po naredbi specijalnog tužioca, kao i postupanje suprotno nalogu, predstavlja težu povredu službene dužnosti koja povlači obavezu pokretanja disciplinskog postupka.

Glavni specijalni tužilac takođe ima ovlašćenja da za postupanje u naročito složenom predmetu obrazuje specijalni istražni tim koji, pored specijalnog tužioca, mogu činiti i policijski službenici iz drugih Policijskih odjeljenja, istražitelji i državni službenici iz drugog nadležnog organa. Rukovodilac istražnog tima je specijalni tužilac po čijem nalogu i pod čijim nadzorom postupaju članovi istražnog tima, (član 30).

Sprovedenom analizom zaključeno je da je Specijalno policijsko odjeljenje neophodno kadrovski jačati što svakako zahtjeva donošenje novog Akta o sistematizaciji. Po procjeni eksperta Evropske komisije M. Veranesea, u dijelu Izvještaja prenijetog u medijima, konstatuje se da je ovo odjeljenje potrebno jačati za još 20 do 30 policajaca odnosno da bi ovo odjeljenje trebalo brojati ukupno preko 50 policajaca. Kako se u medijima dalje prenosi, ekspert EK M. Veranese konstatuje da je SPO-u potrebno još 30 policajaca od koji po pet sa finansijskom i IT pozadinom te da 10 do 15 službenika treba da ima iskustva u primjeni posebnih istražnih radnji dok drugih 10 do 15 službenika treba da bude zaposleno na terenu.²⁶

I pored izuzetnih napora koje Specijalno policijsko odjeljenje ulaže u dostizanju rezultata očigledan je nedostatak kadra s obzirom da postojeći broj pripadnika ovog Odjeljenja zaista nije dovoljan da odgovori na sve veći obim posla, posebno uzevši u obzir proširenje nadležnosti Specijalnog državnog tužioca. S obzirom da ovo Odjeljenje raspolaže kvalitetnim kadrom važno je ukazati na veliku slabost trenutnog načina prikupljanja podataka odnosno nepostojanje direktnog elektronskog pristupa postojećim bazama podataka. Pripadnici ovog odjeljenja potrebne informacije prikupljaju slanjem dopisa nadležnim organima, upravama i agencijama što iziskuje

26. <http://www.vijesti.me/vijesti/specijalnom-timu-hitno-treba-jos-30-policajaca-932868>; asp, 28. 11. 2017.

čekanje na odgovore uz stalni rizik od curenja informacija s obzirom da se na ovaj način širi krug lica koja se upoznaju sa činjenicom da se u odnosu na neko lice sprovodi finansijska istraga. Najkvalitetnije rješenje u tom smislu svakako bi predstavljao već pomenuti informacijski sistem za elektronsku razmjenu podataka.

Prema dostavljenim podacima Specijalno policijsko odjeljenje tokom 2016. godine nije imalo aktivnosti u pogledu sprovođenja finansijskih istraga (Odjeljenje je formirano u oktobru 2016.) dok je u 2017. godini sprovodilo pet istraga.

2.6.2.3 MUP / Sektor kriminalističke policije - Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije

- Grupa za sprovođenje finansijskih istraga, suzbijanje krivičnih djela pranje novca i finansijskog kriminala

Na osnovu Akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, početkom 2015. godine, u Sektoru kriminalističke policije, pri Odsjeku za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, formirana je **Grupa za sprovođenje finansijskih istraga, suzbijanja krivičnih djela pranja novca i finansijskog kriminala**. Grupa je počela sa radom 1. avgusta 2015. godine, a za rad u Grupi Aktom o sistematizaciji bilo je predviđeno sedam policijskih službenika. Posljednjim Aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta od januara 2017. god. broj službenika ove Grupe povećan je sa sedam na 11, ali je na ovom mjestu važno istaći da je u analiziranom periodu u ovoj Grupi radilo svega pet službenika, dok su ostala mjesta bila upražnjena.

Kapacitete ove Grupe svakako bi trebalo koristiti u većoj mjeri u pogledu sprovođenja finansijskih istraga za krivična djela čije je gonjenje u nadležnosti drugih tužilaštava i u što kraćem roku popuniti slobodna radna mjesta u skladu sa važećim propisima.

Pomenuta Grupa, pored ostalih mjera i radnji, koje preduzima u sklopu aktivnosti u suzbijanju drugih krivičnih djela iz oblasti ekonomskog kriminaliteta i dr., vrši i finansijske istrage odnosno identifikaciju imovine stečene kriminalnom djelatnošću, koja može biti predmet oduzimanja. Policijski službenici ove Grupe, kada je u pitanju sprovođenje finansijska istraga (identifikacija imovine nepokretne i pokretne, analiza i obrada prikupljenih obavještenja, podataka i informacija, analiza legalnih i nelegalnih prihoda, utvrđivanje neprikazane dobiti, utvrđivanje nesrazmjere u imovini sa zakonitim приходima), postupaju po zahtjevima državnih tužilaštava, drugih državnih organa (USPNFT), drugih organizacionih jedinica unutar Sektora kriminalističke policije, kako i zahtjevima iz inostranstva, putem više kanala, a takođe i samoinicijativno sprovode finansijske istrage. Navedena Grupa postupa i po zahtjevima ostalih državnih tužilaštava, kao i po zahtjevima drugih organizacionih

jedinica (drugih Odjeka) unutar Sektora kriminalističke policije. Postupanje po zahtjevima iz inostranstva, odvija se posredstvom Odsjeka za međunarodnu policijsku saradnju i CARIN mreže. Preko Odsjeka za međunarodnu policijsku saradnju (koji se nalazi pri Sektoru kriminalističke policije) postupalo se po zahtjevima: ambasada-oficira za vezu, NCB Interpol, Europol i njihovog kanala SIENA, kao i SELEC. Takođe u pomenutoj Grupi, određen je jedan policijski službenik za CARIN kontakt tačku isped Uprave policije, koji prima zahtjeve od drugih CARIN kontakt tačaka iz inostranstva. U pitanju su zahtjevi za identifikaciju imovine lica za koje postoje saznanja da u našoj zemlju posjeduju pokretnu ili nepokretnu imovinu. CARIN (Camden Assets Recovery Integrency Network) je neformalna međuinstitucionalna mreža, policijskih službenika i drugih pravosudnih praktičara, specijalista pored ostalog i za praćenje imovine tj identifikaciju iste. Takođe, kontakt tačka neposredno i šalje zahtjeve ka drugim kontakt tačkama u inostranstvu, ka zemljama za koje se pretpostavlja da lica koja su predmet provjere, imaju pokretnu ili nepokretnu imovinu.²⁷

Slijedi tabelarni prikaz dostavljenih podataka²⁸ u pogledu preduzetih mjera i radnji, sprovođenjem finansijskih istraga:

Postupanje po naredbama/zahtjevima Specijalnog državnog tužilaštva		Godina	
		2016	2017
Po Naredbama za sprovođenje finansijskih istraga	Broj Naredbi	/	/
Po Zahtjevima za prikupljanje obavještenja u vezi sa identifikacijom pokretne i nepokretne imovine za lica protiv kojih je u toku krivični postupak, u cilju donošenja odluke o pokretanju finansijske istrage	Broj Zahtjeva	jedan zahtjev kojim su obuhvaćene dvije krivične prijave, za ukupno 27 lica. Takođe postupalo se i po jednom zahtjevu za provjeru imovine, koji je vršen ka osam stranih država, radi provjera za devet lica državljana CG, a koje provjere su vršene putem CARIN mreže	/

Postupanje po zahtjevima Višeg državnog tužilaštva		Godina	
		2016	2017
Po Naredbama za sprovođenje finansijskih istraga	Broj Naredbi	/	/
Po Zahtjevima za prikupljanje obavještenja u vezi sa identifikacijom pokretne i nepokretne imovine za lica protiv kojih je u toku krivični postupak, u cilju donošenja odluke o pokretanju finansijske istrage	Broj Zahtjeva	/	/

27. Na upit dostavljeni podaci od strane Grupe za sprovođenje finansijskih istraga, suzbijanja krivičnih djela pranja novca i finansijskog kriminala.

28. Na upit dostavljeni podaci od strane Grupe za sprovođenje finansijskih istraga, suzbijanja krivičnih djela pranja novca i finansijskog kriminala.

Postupanje po zahtjevima Osnovnog državnog tužilaštva		Godina	
		2016	2017
Po Naredbama za sprovođenje finansijskih istraga	Broj Naredbi	/	/
Po Zahtjevima za prikupljanje obavještenja u vezi sa identifikacijom pokretne i nepokretne imovine za lica protiv kojih je u toku krivični postupak, u cilju donošenja odluke o pokretanju finansijske istrage	Broj Zahtjeva	/	dva zahtjeva, u vezi sa dvjema krivičnim prijavama, kojima je obuhvaćeno 16 fizičkih i četiri pravna lica

Samoinicijativno preduzete istrage i pokrenute inicijative za sprovođenje finansijskih istraga upućene državnim tužilaštvima		Godina	
		2016	2017
Samoinicijativno prikupljanje podataka radi identifikacije imovine za lica koja su obuhvaćena u izvildaju (paralelna finansijska istraga)	Broj predmeta	1 predmet kojim je obuhvaćena istraga za 74 lica (članova i saradnika jedne OKG) dostavljeno SDT	tri predmeta u kojima je obuhvaćeno devet lica
Pokrenute inicijative ka državnim tužilaštvima, sa predlogom za sprovođenje finansijskih istraga (paralelna finansijska istraga)	Broj predmeta	/	jedan predmet, ka Osnovnom državnim tužilaštvu, u kojem je obuhvaćeno tri lica

Po zahtjevima Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma (USPNFT)		Godina	
		2016	2017
Identifikacija imovine, po zahtjevima USPNFT, a za potrebe stranih finansijsko obavještajnih službi (FOS)	Broj zahtjeva	tri zahtjeva za ukupno 27 fizičkih i jedno pravno lice	/

Po zahtjevima iz inostranstva			Godina	
Putem kanala	Broj zahtjeva		2016	2017
	2016	2017		
NCB INTERPOL	9	11	devet zahtjeva, iz sedam država za ukupno 32 fizička lica i jedno pravno lice	11 zahtjeva, iz pet država za ukupno 26 fizička lica i tri pravno lice
EUROPOL	2	2	dva zahtjeva, iz dvije države, za ukupno pet lica	dva zahtjeva, iz dvije države, za ukupno četiri lica
EUROPOL kanal SIENA	/	1	/	jedan zahtjev, za ukupno pet fizička lica i jedno pravno lice
SELEC	1	1	jedan zahtjev za šest fizičkih i jedno pravno lice	jedan zahtjev za jedno fizičko lice
AMBASADA - oficira za vezu	2	/	dva zahtjeva iz dvije države za ukupno dva fizička lica	/
CARIN	5	12	pet zahtjeva, iz četiri države, za ukupno devet fizičkih lica i jedno pravno lice	12 zahtjeva, iz devet država, za ukupno 170 fizičkih lica

2.6.2.4 Viši sud u Podgorici – Specijalno odjeljenje Višeg suda

Nezavisno od pravila o mjesnoj nadležnosti, Viši sud u Podgorici nadležan je da sudi u krivičnim postupcima za krivična djela koja navodimo u nastavku, a za koje potrebe je u Višem sudu u Podgorici osnovano Specijalno odjeljenje:

- 1) organizovanog kriminala, bez obzira na visinu propisane kazne;
- 2) visoke korupcije:
 - a) ako je javni funkcioner izvršio sljedeća krivična djela:
 - zloupotreba službenog položaja,
 - prevara u službi,
 - protivzakoniti uticaj,
 - navođenje na protivzakoniti uticaj,
 - primanje mita,
 - davanje mita.
 - b) ako je pribavljena imovinska korist koja prelazi iznos od četrdeset hiljada eura izvršenjem sljedećih krivičnih djela:
 - zloupotreba položaja u privrednom poslovanju,
 - zloupotreba ovlašćenja u privredi.
- 3) pranje novca;
- 4) terorizma; i
- 5) ratnih zločina.

Prema dostavljenim podacima Višeg suda u Podgorici u analiziranom periodu donijeto je 18 mjera u pogledu sprovođenja finansijskih istraga, vođena su i pravosnažno okončana tri postupka u pogledu trajnog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću dok su ostali postupci u toku.

2.6.2.5 Uprava za nekretnine

Uprava za nekretnine (UZN) je organ državne uprave u sastavu Ministarstva finansija, čija je nadležnost u obavljanju poslova propisana Zakonom o državnom premjeru i katastru nepokretnosti i Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave. Jedna od osnovnih djelatnosti Uprave jeste uređivanje svojinsko-pravnih odnosa na nepokretnostima gdje se akcenat stavlja na ubrzanju, odnosno unapređenju procesa registracije nepokretnosti i ažurnosti u radu svih Područnih jedinica Uprave na teritoriji države što kvalitet postojeće baze čini značajno pouzdanijom. Područne jedinice Uprave u svojoj nadležnosti imaju postupanje po zahtjevima pravnih i fizičkih lica, kako u domenu promjene prava na nepokretnostima, tako i u domenu pružanja usluga pripreme podataka shodno zahtjevima, a sve saglasno zakonskoj regulativi.

Saradnja sa institucijama koje su nadležne za postupke istraživanja i krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih djela, u pogledu pribavljanja svih traženih informacija o nosiocima prava na nepokretnostima i pravima na njima, uspješna je i traje već duži niz godina. Zahtjevi koji se upućuju Područnim jedinicama i Upravi, odnose se na dostavljanje cjelokupne dokumentacije promjene prava na nepokretnostima na osnovu imena i prezimena, odnosno naziva nosioca prava ili konkretno vezano sa nepokretnostima. U tom smislu kao veoma značajan segment u radu predstavnici Uprave navode primjenu informacionih tehnologija, sa ciljem da se kroz efikasnu i brzu obradu podataka poboljša kvalitet poslovanja, te samim tim i modernizacija procesa i procedura u radu Područnih jedinica, što bez dileme u velikoj mjeri poboljšava i ukupni poslovni ambijent. Konkretno, kada je u pitanju saradnja sa institucijama nadležnim za vođenje sudskih postupaka, u ranijem periodu isključivo se tražila originalna dokumentacija, što je realno, zbog potrebe uvida iste od strane više lica zaduženih za postupak obrade podataka u sudskim organima, za posljedicu moglo imati i rizik od eventualnog gubitka dijela dokumentacije. U tom smislu smatrajući da bi elektronska forma dokumentacije, omogućila efikasniju i lakšu upotrebu korisnika podataka, a istovremeno značajno olakšala rad u područnim jedinicama, od 2004. godine, kompletna dokumentacije podnešenih zahtjeva se prevodi u elektronski oblik putem skeniranja. U cilju bržeg i efikasnijeg postupanja, vodeći računa o obavezama o zaštiti i tajnosti podataka, UZN je predložila da se traženi podaci dostavljaju u elektronskoj formi (pdf ili tif formatu). Poštujući zakonsku regulativu obaveze sudskih organa da u toku vođenja određenih postupaka raspolažu originalnom dokumentacijom, UZN je u svakom trenutku bila spremna da istu dostavi u formi koja se zahtijeva. Navedeni način komunikacije je prema riječima predstavnika Uprave, značajno ubrao procedure u postupanju zahtjeva za dostavljanje podataka, smanjio troškove i vrijeme potrebno za pripremanje iste.²⁹

U kontinuitetu i shodno finansijskim mogućnostima, Uprava konstantno radi na

29. Na upit dostavljeni podaci iz Uprave za nekretnine

modernizaciji postojećeg informacionog sistema, kako bi usluge i podatke iz svoje nadležnosti, učinila dostupnim svim korisnicima i omogućila punu transparentnost u radu. Prema dostavljenim informacijama u proteklom periodu nadograđen je softver za potrebe vođenja katastarskih evidencija, sa ciljem poboljšanja ne samo produkcionog dijela, već i stvaranje preduslova za razvoj e-servis shodno kojem je obezbijeđen web servis Katastarski podaci, koji je omogućio javnom i privatnom sektoru da saglasno zakonskoj regulativi, na brz i efikasan način koristi e-servise, odnosno da ima uvid u on-line podatke u realnom vremenu. Mogućnost pregleda raspoloživih podataka dostupnih putem e-servisa olakšava prikupljanje informacija sa čime se na brži i efikasniji način mogu pripremiti zahtjevi saglasno potrebama sudskih organa.

U tom smislu je kao problem u praksi konstatovano otežano utvrđivanje imovine kojom raspolažu stranci u CG pa je kao posebna preporuka tokom sastanka održanog sa predstavnicima Uprave za nekretnine istaknuto da za uspješnu evidenciju imovine stranaca u CG nije dovoljan samo podatak o broju pasoša već je neophodan i unos podataka o datumu rođenja. Kao jedno od mogućih rješenja predloženo je rješenje koje je trenutno u upotrebi u Hrvatskoj, a koje se odnosi na dodjelu „*osobnog broja za strance*“ pod kojim se lice unosi u nacionalnu bazu i veoma lako pretražuje. U cilju utvrđivanja imovine koju stranci posjeduju u CG, osim pretrage katastarskih evidencija, istražitelji se obraćaju i preduzećima poput Elektroprivrede, Vodovoda i kanalizacije i dr. kako bi od njih dobili informacije da li se na ime stranog državljanina vodi električno brojilo, vodomjeri i slično, a što može uputiti na zaključak o njihovom stvarnom vlasništvu nad određenim nepokretnostima koje iz nekog razloga nisu uvedene u bazama (nelegalni objekti i sl.).

Kao planirane aktivnosti Uprave u narednom periodu, a koje bi trebale značajno doprinijeti poboljšanju u sferi poslovanja odnose se na:

- nastavak aktivnosti na poboljšanju postojećih e-servisa koji se odnose na dostupnost podataka katastarskih evidencija, kroz poboljšanje i nadogradnju regulatornih i tehničkih procedura za sve korisnike;
- pripremu i testiranje e-servisa za e-predaju zahtjeva od strane notara;
- implementaciju sistema za korišćenje e-servisa preuzimanjem e-potpisanih dokumenata kao ***zvaničnog dokumenta***, a što je u dosadašnjoj praksi prepoznato kao problem.

Veoma važan segment za potrebe prikupljanja podataka i upoređivanju sa podacima katastarskih evidencija jeste i implementacija Geoportala Uprave za nekretnine <http://www.geoportal.co.me/>, koji je rađen saglasno standardima Evropske unije. Korišćenje podataka je omogućio lakše i brže lociranje i prikaz nepokretnosti. Geoportal Uprave za nekretnine omogućava pristup servisima pretraživanja i pregledanja za određeni broj metapodataka, setova prostornih podataka i servisa putem Interneta za profesionalne korisnike, kao i za široku javnost. U cilju efikasnijeg korišćenja podataka Uprave za nekretnine, na osnovu podnijetih zahtjeva omogućen je pristup državnim institucijama, jedinicama lokalne smouprave, kao i određenom broju privatnih firmi - angažovanih kao obrađivači planske dokumentacije da putem linka pristupaju raspoloživim podacima.³⁰

30. Na upit dostavljeni podaci iz Uprave za nekretnine

2.6.2.6 Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma

Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma je centralni organ u borbi protiv pranja novca u Crnoj Gori. Uprava za sprječavanje pranja novca prvobitno je formirana Uredbom Vlade Republike Crne Gore od 15.12.2003. („Službeni list RCG“, br. 67/03) da bi tokom 2007.godine bila izvršena promjena njenog naziva kao institucije, a čime je ujedno proširen i djelokrug rada pa je shodno navedenom *Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma* (u daljem tekstu USP NFT) osnovana Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave („Službeni list Crne Gore“, br. 5/12) kao samostalan organ državne Uprave koji vrši poslove utvrđene Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma.³¹

Zakonom predviđeni poslovi USP NFT odnose se na prikupljanje, analiziranje i dostavljanje po-dataka i informacija i dokumentacije potrebne za otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma nadležnim organima; utvrđivanje standarda i metodologija za uspostavljanje i razvijanje politike, procedura i prakse za prepoznavanje sumnjivih transakcija; razvijanje posebnih programa za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, sa procedurama i programima kontrole i obukom zaposlenih za prepoznavanje sumnjivih transakcija; provjeru transakcija i lica za koje postoji osnov sumnje da je u pitanju pranje novca ili finansiranje terorizma; privremeno obustavljanje transakcija; iniciranje izmjena i dopuna propisa koji se odnose ili su u vezi sa sprječavanjem i ot-krivanjem pranja novca i finansiranja terorizma; uspostavljanje međunarodne saradnje sa ovlašćenim organima drugih država i međunarodnim organizacijama; učestvovanje u pripremi i objedinjavanju liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija; učestvovanje u obuci zaposlenih i ovlašćenih lica u nadležnim organima, utvrđivanje smjernica za izradu analize rizika; objavljivanje statističkih podataka iz oblasti sprječavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma; nadzor nad sprovođenjem Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma u okviru utvrđenih nadležnosti; kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost. U smislu navedenog osnovna uloga Uprave za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma je borba protiv pranja novca i finansiranja terorizma, što podrazumijeva, između ostalog, djelovanje na planu prikupljanja podataka od zakonskih obveznika, analiziranje i obradu tih podataka, zatim ostvarivanje potpune saradnje i razmjene informacija sa nadležnim državnim organima, kao i sa finansijsko-obavještajnim službama drugih država, te ostalim međunarodnim institucijama.³²

Nadležnost Uprave je propisana Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Prvi Zakon o sprječavanju pranja novca donijet je u toku 2003.godine, a nakon nekoliko izmjena i dopuna ovog zakona, 2014.godine donijet je trenutno važeći novi Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, a čije su

31. Dostupno na <http://www.aspn.gov.me/organizacija>, asp, 24. januar 2018.

32. Više vid.: <http://www.aspn.gov.me/organizacija>, asp, 24. januar 2018.

izmjene i dopune u toku i koji je u najvećoj mjeri usagašen sa relevantnim propisima i međunarodnim preporukama. Aktuelnim zakonom uvedeno je niz novina i poboljšanja u regulisanju sistema za pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori, a takođe je i posvećena velika pažnja usklađivanju sa direktivama Evropske komisije i preporukama FATF-a i MONEYVAL-a.³³

Na međunarodnom planu, USPNFT aktivno učestvuje u radu međunarodnih institucija i tijela, kao što je komitet Savjeta Evrope MONEYVAL, koji okuplja stručnjake za problematiku sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma i koji funkcioniše na principu uzajamnih evaluacija država članica, a Crna Gora primljena je u punopravno članstvo navedene organizacije 2007.godine. Takođe, Uprava je član međunarodne asocijacije finansijsko-obavještajnih službi EGMONT, od 2005. godine. Putem pomenute međunarodne mreže, Uprava efikasno razmjenjuje finansijsko-obavještajne podatke sa državama članicama Egmonta. Razmijenjeni podaci uglavnom imaju karakter službene tajne i mogu se koristiti samo u svrhe i na način propisan zakonom. Ulogu posmatrača, kao i aktivno učešće u radu Evroazijske grupe za borbu protiv pranja novca (EAG), USPNFT ima od 2010.godine.³⁴

Uprava ima dobru saradnju na unutrašnjem planu sa nadležnim državnim institucijama, što uveliko doprinosi jačanju sistema za otkrivanje i sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori. Obaveza na ovu vrstu saradnje takođe je i zakonski regulisana obaveza saradnje i razmjene podataka sa nadležnim državnim organima, a sve u cilju vođenja finansijskih istraga i vođenja postupaka. Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, jasno su definisani svi obveznici odnosno pravna i fizička lica/ predstavnici finansijskog i nefinansijskog sektora, koji su dužni postupati u skladu sa odredbama ovog Zakona, odnosno da sprovode mjere i radnje u cilju otkrivanja, prijavljivanja i samim tim sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma.³⁵

Prikaz dostavljene (preliminarne) godišnje statistike USPNFT za 2017. godinu za analiziranu problematiku dajemo u tabeli:³⁶

2017	Obavještenja – inicijativa USPNFT ka dr.organima	Odgovori - USPNFT na zahtjeve drugih organa	Dopune poslath obavještenja i odgovora
Policija	14	33	13
Tužilaštva	63 za SDT, 1 za VDT	13 za SDT, 1 za VDT	80 za SDT, 6 za VDT
poreska uprava	12	-	-
ANB	22	9	9
uprava za inspekc. Žnazor	1	-	-

33. *Ibid.*

34. *Ibid.*

35. *Ibid.*

36. Na upit dostavljeni podaci iz USPNFT, januara 2018.

Osim navedenih podataka napominje se da postoji jedan zahtjev ANB-a i jedan zahtjev Uprave policije koji su primljeni u toku 2017. godine, ali će odgovori na iste uslijediti početkom 2018. godine. Na ostale zahtjeve drugih organa odgovoreno je i odgovori su ubrojani u tabelarnu statistiku.

2.7 Zaključci

- Broj sprovedenih finansijskih istraga u budućem periodu mora biti veći.
- Sadašnje rješenje shodno kojem se za potrebne informacije u pogledu sprovođenja finansijske istrage potrebno dopisima obraćati drugim državnim organima, upravama i agencijama za dostavljanje podataka iz njihovih evidencija nije zadovoljavajuća. U tom smislu osim što predstavlja rasipanje dragocjenog vremena sa sobom nosi rizik od ugrožavanja rezultata istrage zbog potencijalno širokog kruga lica koji se na opisan način upoznaju sa činjenicom da se nad određenim licem sprovode radnje u cilju identifikacije njegove imovine.
- U kontekstu prethodno navedenog, kada je u pitanju sprovođenje finansijske istrage treba imati na umu da one po pravilu moraju biti sveobuhvatne, sprovedene u tajnosti i u što kraćem roku. U cilju rješavanja navedenog problema, koji je kao takav već prepoznat, neophodno je što hitnije uspostavljanje informacionog sistema za elektronsku razmjenu podataka.
- Neophodno jačati kadrovske kapacitete Specijalnog državnog tužilaštva i konstantno raditi na poboljšanju uslova za rad SDT-a.
- Neophodno jačati kadrovske kapacitete Specijalnog policijskog odjeljenja.
- Saradnja između Specijalnog državnog tužilaštva i Specijalnog policijskog odjeljenja izuzetno je dobra.
- Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije neophodno je kadrovski jačati u smislu popunjavanja slobodnih radnih mjesta u skladu sa Aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta od januara 2017. god, nakon čega bi ista trebala biti korištena u svom punom kapacitetu.
- Tokom obavljenih intervjuja kao posebno važno pitanje istaklo se pitanje revidiranja rokova za dostavljanje naloga bankama u vezi blokade bankovnih računa lica čija se imovina plijeni. Stoga je potrebno postaviti kraće rokove u pogledu kojih je potrebno dostavljati nalog bankama za blokadu računa.
- Važeći rok za dostavljanje i sprovođenje naloga od tri dana za postupanje državnih organa poput Uprave za nekretnine i drugih organa je prihvatljiv.
- Neophodno je preciznije definisati član 61 ZSPNFT u pogledu rokova i nadležnosti organa u preduzimanju određenih mjera i radnji s obzirom da se ostavljeni rok od 72 sata u praksi pokazuje kao problematičan.

- Kao problem u praksi je prepoznato i otežano utvrđivanje imovine kojima raspolažu stranci u CG.
- U okviru Uprave za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma neophodno je zaposliti više analitičara.
- Za analiziranu problematiku važno je konstantno ukazivati na obavezu svih državnih organa, organa državne uprave, agencija, organa lokalne samouprave, kao i pravnih lica koja vrše javna ovlašćenja, ali i drugih subjekata da blagovremeno prijavljuju nadležnim organima radnje koje upućuju na sumnju da su u pitanju radnje izvršenja krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminaliteta, visoke korupcije i pranja novca. U tom pogledu njihovo djelovanje mora biti proaktivnije.
- Shodno prethodno navedenom, za uspješnu borbu protiv organizovanog kriminaliteta, visoke korupcije i pranja novca neophodna je sinhronizovana borba svih državnih organa, sudova, tužilaštava, policije, organa uprave, agencija, kao i ostalih pravnih lica od javnog značaja koju konstantno treba jačati i unaprijeđivati.

2.8 Preporuke

- Sprovoditi veći broj finansijskih istraga.
- Finansijske istrage neophodno je sprovoditi proaktivno, a što se odnosi na zakonska ovlašćenja određenih nadležnih organa da finansijske istrage mogu sprovoditi i samoinicijativno. Proaktivne finansijske istrage do sada su vođene u izuzetno malom broju slučajeva sa nejasnim krajnjim ishodima.
- Finansijske istrage potrebno je voditi paralelno sa krivičnim postupcima. Kako se dokazi pribavljeni tokom finansijske istrage mogu koristiti i kao dokazi u krivičnom postupku, i obratno, potrebno ih je voditi paralelno kako bi se blagovremeno utvrdila imovina lica i onemogućilo njeno eventualno otuđenje.
- Jačati kadrovske kapacitete Specijalnog odjeljenja Višeg suda u Podgorici.
- Jačati kadrovske kapacitete Specijalnog državnog tužilaštva i ulagati dodatne napore u cilju poboljšanja uslova za rad zaposlenih u SDT-u u pogledu obezbjeđivanja kvalitetnih uslova za rad, boljih prostornih kapaciteta, tehničke opremljenosti i dr.
- Jačati kadrovske kapacitete Specijalnog policijskog odjeljenja.
- Pripadnicima SDT-a i SPO-a omogućiti konstantna pohađanja specijalizovanih obuka u vodećim centrima sa posebnim akcentom na praktične vježbe u otkrivanju i prikupljanju podataka u vezi sa izvršenjem krivičnih djela iz nadležnosti SDT-a budući da se radi o veoma kompleksim krivičnim djelima čije se pojavni oblici, tehnike i načini izvršenja svakodnevno usložnjavanju i usavršavaju što ih čini težim za otkrivanje i praćenje.

- Omogućiti uspostavljanje informacionog sistema za elektronsku razmjenu podataka, kao jednog od najznačajnijih alata u borbi protiv učinilaca krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminaliteta, visoke korupcije i pranja novca.
- Kao jedan od važnih preduslova odnosno osnova za uspješno sprovođenje finansijskih istraga svakako se ističu kvalitetne baze podataka ažurirane u realnom vremenu. Pitanju pristupa i pretraživanja podataka pohranjenih u bazama neophodno je prići veoma studiozno i precizno regulisati ovako osjetljiva pravna pitanja.
- Kao važno pitanje potrebno je riješiti i pitanje validnosti podataka dobijenih kroz informacioni sistem za elektronsku razmjenu podataka i u tom smislu im obezbjediti odgovarajuću pravnu snagu.
- Preciznije definisati član 40 stav 3 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, a koji je formulisan stavom 3 člana 40 shodno kojem se okrivljeni odnosno njegov branilac izjašnjavaju o navodima državnog tužioca iz st. 1 i 2 ovog člana. U tom smislu potrebno je jasno ukazati na obrnuti teret dokazivanja koji u tom slučaju prelazi na okrivljenog, kao što je to učinjeno članom 35 stav 1 na način da kada državni tužilac podnese zahtjev za trajno oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću od imaooca, koji vjerodostojnim ispravama ili na drugi način ne učini vjerovatnim da je porijeklo njegove imovinske koristi zakonito, biće izvršena konfiskacija.
- Razmotriti mogućnost formiranja specijalizovanih sudskih vijeća koja bi postupala u krivičnim predmetima ove vrste čime bi se izbjegle situacije da o zahtjevu za trajno oduzimanje imovinske koristi iz st. 1 i 2 člana 35 odlučuje isto vijeće sastavljeno od troje sudija prvostepenog suda koje odlučuje i po žalbi o određivanju privremene mjere obezbjeđenja shodno članu 21 stav 2 Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću.
- U svim slučajevima kada je to moguće i opravdano potrebno je da tužioci u većoj mjeri koriste svoje nadležnosti koje im članom 21 pruža Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću u smislu da u hitnim slučajevima državni tužilac može naredbom: - zabraniti raspolaganje i korišćenje nepokretnosti, uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti; - naložiti banci da uskrati isplatu novčanog iznosa za koji se određuje privremena mjera obezbjeđenja; - zabraniti raspolaganje potraživanjem iz obligacionog odnosa; - zabraniti otuđenje i opterećenje akcija ili udjela u privrednom društvu, uz upis zabrane u javne evidencije; - zabraniti korišćenje ili raspolaganje pravima na osnovu akcija i udjela u privrednom društvu i drugih hartija od vrijednosti; - odrediti privremeno oduzimanje pokretne imovine (zaplijena), a o čemu je postupajući tužilac dužan bez odlaganja obavijestiti sudiju za istragu i podnijeti predlog za određivanje privremene mjere obezbjeđenja. Ova naredba ostaje na snazi dok sud ne donese rješenje u skladu sa stavom 1 člana 21 Zakona.
- Veću pažnju potrebno je posvetiti pitanjima odgovornosti lica za nepostupanje po dostavljenim dopisima ili kasno postupanje po istim.
- Poseban akcenat potrebno je staviti na hitno dostavljanje naloga za blokadu bankovnih računa. Nalog o zaplijeni imovine prema sadašnjoj praksi dostavlja se

Upravi za imovinu kojoj je ostavljen rok od tri dana za dalje postupanje. Ovaj rok potrebno je skratiti na 24h u slučaju kada je u pitanju blokada bankovnih računa.

- Razmotriti mogućnost formiranja centralnog registra svih bankovnih računa otvorenih na teritoriji Crne Gore, koji bi bio pohranjen u Centralnoj banci. U Crnoj Gori se trenutno prilikom provjere da li određeno lice ima otvoren račun/ ili više računa nadležni organi dopisima obraćaju pojedinačno svim bankama koje posluju na teritoriji naše države nakon čega se čekaju pojedinačni odgovori.
- Konstantno raditi na jačanju međunarodne saradnje u cilju identifikacije imovine lica koja se nalazi u inostranstvu.
- U okviru Uprave za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma neophodno je zaposliti više analitičara.
- Raditi na jačanju kapaciteta Uprave za imovinu u cilju uspješnog i racionalnog raspologanja privremeno i trajno oduzetom imovinom.
- Shodno prethodno navedenom zaključuje se da je za uspješnu borbu protiv organizovanog kriminaliteta, korupcije i pranja novca neophodna sinhronizovana borba svih državnih organa, sudova, tužilaštava, policije, ostalih nadležnih organa, organa uprave, agencija, ali i ostalih pravnih lica od javnog značaja koju konstantno treba jačati i unaprijeđivati.

Literatura:

M. Škulić, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Podgorica, 2009.

M. Škulić, *Organizovani kriminalitet, Pojam, pojavni oblici, krivična djela i krivični postupak*, Beograd 2015.

Izvještaji o radu:

Izvještaj o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2017.godinu, Podgorica, 2018.godine, dostupno na: <http://www.tuzilastvocg.me/index.php/izvjestaji-o-radu>

Izvještaj Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva za 2016.godinu, Podgorica, 2017.godine, dostupno na: <http://www.tuzilastvocg.me/index.php/izvjestaji-o-radu> i <http://www.tuzilastvocg.me/media/files/Izvje%C5%A1taj%20o%20radu%20Tu%C5%BEila%C4%8Dkog%20savjeta%20i%20Dr%C5%BEavnog%20tu%C5%BEila%C5%A1tva%20za%202016.godinu.pdf>

Pravni izvori:

Krivični zakonik, "Službeni list RCG", broj 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službeni list CG", broj 40/208, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – drugi zakon, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 – drugi zakon i 44/2017.

Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni list Crne Gore”, broj 57/09, 49/2010, 47/2014.

Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu, "Službeni list Crne Gore, broj 10/2015 i 53/2016"

Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, "Službeni list CG, broj 58/2015"

Internet izvori:

<http://www.tuzilastvocg.me/>

<http://www.aspn.gov.me/organizacija>, asp, 24. januar 2018.

<http://www.vijesti.me/vijesti/specijalnom-timu-hitno-treba-jos-30-policajaca-932868>; asp, 28. 11. 2017.

dr DENIS PAJIĆ

III

Finansijske istrage za krivična djela iz oblasti
organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca u
Bosni i Hercegovini

- izazovi u radu i rezultati

Sarajevo, 2018.

3.1 Uvodne napomene

Provođenje finansijskih istraga s ciljem identifikacije, odnosno privremenog i trajnog oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom predstavlja jedan od najefikasnijih načina borbe protiv organizovanog kriminala, korupcije i drugih imovinski motivisanih krivičnih djela. Uspjeh te borbe je uslovljen lišavanjem kriminalnih organizacija i pojedinaca bogatstva koji je ujedno najveći izvor njihove moći i osnovni motiv i pokretač daljnje kriminalne aktivnosti. Zbog toga se udar na imovinu koja je pribavljena na nezakonit način smatra najtežim udarcem za počinioca teških krivičnih djela, a mjere usmjerene na oduzimanje imovine su procjenjene kao najbolja sredstva da se suzbiju organizovani kriminal i korupcija. Imovina koja vodi porijeklo iz različitih kriminalnih aktivnosti je u većem dijelu prikriivena tako da provođenje finansijskih istraga zahtjeva složen, visokostručan i analitičan rad ovlaštenih službenih osoba koji je provode.

Analiza stanja u Bosni i Hercegovini u vezi provođenja finansijskih istraga za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca – izazovi u radu i rezultati (u daljem tekstu: Analiza) ima za cilj da čitaocima približi pojam finansijske istrage kao pravnog instituta novijeg datuma, njenu prirodu i osnovne karakteristike, kao i metode koje se koriste u njenom provođenju. Pored toga, sadržaj Analize ponudiće kratki pregled institucionalnog, pravnog, i strateškog okvira za provođenje finansijskih istraga u BiH, te pregled najvažnijih međunarodnih dokumenta koji za predmet imaju oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom kao i međunarodnih institucija koje za cilj imaju efikasan odgovor na sveprisutne probleme u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca. Najvažniji dio Analize odnosi se na praktične aspekte postupanja tužilaca, ovlaštenih službenih osoba, sudija i drugih subjekata u BiH u vezi s provođenjem finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Svrha Analize je prvenstveno da na jednom mjestu prikaže postojeće stanje i prakse u ovoj oblasti u cijeloj BiH, ali i da istovremeno, prepoznajući probleme, ponudi preporuke za unaprijeđenja stanja, imajući u vidu prije svega da je materija na veoma različit način uređena na različitim nivoima pravosuđa u BiH. S tim u vezi, bilo je potrebno ukazati na te razlike i moguće posljedice takvog raznolikog normativnog uređenja, kao prepreke stvaranju usaglašenog i sigurnog pravnog prostora na teritoriji BiH.

3.2 Finansijske istrage kao pravni institut

Privredni kriminal, korupcija, organizovani kriminal, kriminal vezan sa zloupotrebom droga i trgovinom ljudima, najčešće su kriminalne djelatnosti iz kojih se generira znatna imovinska korist. Kolike su stvarne razmjere ostaje nepoznanica, s obzirom na tamnu brojku kriminala o kojoj možemo samo nagađati. Problem otkrivanja imovinske koristi pribavljene činjenjem krivičnih djela dodatno se multiplicira kroz aktivnosti usmjerene ka njenoj legalizaciji (pranje novca), daljnjoj upotrebi u kriminalne svrhe, te ličnoj potrošnji (kupovina luksuznih proizvoda). Imovinska korist, u razdoblju od stjecanja do oduzimanja, može i po nekoliko puta mijenjati svoje lokacije, titulare i pojavne oblike. Zbog toga je, osim utvrđivanja krivnje optuženog, vjerovatno jednako važno (ako ne i važnije) identificirati i pravovremeno oduzeti imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom. Da bi oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom zaista bilo efikasno pravno sredstvo suzbijanja kriminala, pravni poreci moraju predviđati čitave sisteme institucija, radnji i mjera namijenjenih pravovremenoj identifikaciji imovinske koristi nezakonitog porijekla. Naime, pretpostavka oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom jeste njena identifikacija, koja uključuje detektiranje i ulaženje u trag imovinskoj koristi od krivičnog djela te utvrđivanju uzročne veze imovinske koristi sa konkretnim krivičnim djelom. Jednom kada je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom identificirana, dolazi u obzir njeno oduzimanje primjenom odgovarajućeg pravnog sistema.³⁷

Fokusiranje na imovinu proisteklu iz krivičnog djela u borbi protiv korupcije, organizovanog kriminala, pranja novca i drugih vrsta ekonomskog kriminala i paralelno provođenje finansijskih istraga s ciljem da se identificira, zaplijeni i oduzme imovina proistekla iz krivičnog djela mora biti dio svake strategije borbe protiv organizovanog i drugog teškog kriminala.³⁸ Finansijske istrage su jedan od „najznačajnijih segmenata u suprotstavljanju imovinski motivisanom kriminalu, s obzirom da omogućavaju otkrivanje i praćenje tragova nezakonito stečenog novca, odnosno njegovo lociranje”.³⁹ U stručnim krugovima postoji načelna saglasnost da nesprovođenje finansijskih istraga, koje bi se sprovodile uporedo sa krivičnim i kojima bi se precizno utvrdila vrsta i visina pribavljene koristi, moglo označiti jednim od značajnijih problema u vezi sa oduzimanjem imovinske koristi.⁴⁰ Njihov nedostatak

37. Ivičević, E., *Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom*, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 2004, str. 162.

38. Golbinek, R., CARPO, *Finansijske istrage i oduzimanje imovine stečene kaznenim djelom*, Vijeće Evrope, Strazbourg, 2007, str. 10.

39. Albrecht, H. J., Money Laundering and the Confiscation of the Proceeds of Crime – A Comparative View on Different Models of the Control of Money Laundering and Confiscation, *The Europeanisation of Law, United Kingdom Comparative Law Series*, vol. 18, Alden Press, Oxford, 1999, str. 162.

40. Ilić, G.P., Banović, B., Međunarodni standardi oduzimanja imovine stečene kriminalom i domaće zakonodavstvo, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, godina IV, br. 12/2007, Banja Luka, 2007, str. 312.

u krajnjoj liniji ima za rezultat da se po okončanju krivičnog postupka od učinioca nema šta oduzeti, a prethodna iskustva u postupcima su jasno ukazivala na to da ako već u početnim fazama postupka pribavljena imovinska korist nije identifikovana, te određene privremene mjere osiguranja, tokom suđenja vjerovatno neće postojati imovina na koju bi se navedene mjere mogle primijeniti. Tako se i pojavio pojam finansijske istrage⁴¹ koja se vodi istovremeno sa istragom u krivičnom postupku, a koja ima za cilj prikupljanje svih relevantnih finansijskih i drugih informacija koje ukazuju na prirodu i porijeklo imovine za koju se sumnja da je pribavljena na nezakonit način.

Na ovom mjestu važno je ukazati na dvostruki karakter i funkciju finansijskih istraga. Ovo je izuzetno važno jer se finansijske istrage u stručnim krugovima uglavnom shvataju kao dopuna krivičnim istragama, a preduzimaju se isključivo s jednim ciljem, a to je pronalazak i oduzimanja imovinske koristi stečene konkretnim krivičnim djelom. Prihvatanjem ovakvog uskog tumačenja finansijske istrage se ne tretiraju kao poseban institut, što za posljedicu ima nedovoljno korištenje kapaciteta i mogućnosti finansijskih istraga u pravcu otkrivanja drugih krivičnih djela. U prilog ovom razmišljanju navodimo definiciju finansijske istrage prema preporuci br. 30 FATF-a, prema kojoj: „Finansijska istraga označava istragu finansijskih poslova povezanih s kriminalnom aktivnošću, radi: otkrivanja razmjera kriminalnih mreža, odnosno razmjera kriminala; otkrivanje imovinske koristi od krivičnih djela, terorističkih sredstava ili bilo koje druge imovine koja jeste ili bi mogla da postane predmet oduzimanja, kao i radi otkrivanja te imovine; pribavljanja dokaza koji se mogu koristiti u krivičnim postupcima.“

Dakle, uvažavajući prethodno iznesene argumente možemo zaključiti da se, s jedne strane, finansijske istrage provode od strane finansijsko-obavještajnih jedinica ili drugih finansijskih institucija u cilju sprečavanja pranja novca, a rezultat ovih istraga su informacije i podaci koji se dalje prosljeđuju nadležnim tijelima (tužilaštvo ili policija) u cilju pokretanja krivičnog postupka. S druge strane, kada je riječ o finansijskim istragama koje se provode u cilju oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom, one čine sastavni dio krivične istrage, provode se od strane tužioca i kriminalističke policije, a usmjerene su u pravcu pronalazjenja i privremenog i trajnog oduzimanja te imovinske koristi.

41. „Izvorno, finansijske istrage preuzete su iz postupaka poreskih službi koje se preduzimaju s ciljem utvrđivanja neprijavljenih prihoda i izbjegavanja plaćanja poreza, da bi kasnije kao takve bile prilagođene potrebama borbe protiv organizovanog kriminala. Istorijski posmatrano, najpoznatije primjere daju američki sudovi“. Prema: Manning, G. M., *Financial investigation and forensic accounting*, Boca Raton: CRC Press, 2005, str. 81.

3.2.1 Priroda i karakteristika finansijskih istraga kao pravnog instituta

Finansijska istraga u osnovi znači preduzimanje istražnih mjera i radnji radi pronalaženja i identifikovanja nezakonito stečene imovine, sredstava pranja novca, druge imovine prema kojoj treba preduzeti mjere osiguranja s ciljem trajnog oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom i naplate protuvrijednosti.⁴² Preduzima se u svim slučajevima kada se provodi kriminalistička obrada krivičnog djela kojim je pribavljena imovinska korist, zatim u slučajevima kriminalističke obrade organizovanog kriminala kada je potrebno tragati za nezakonito imovinom, za imovinom učinitelja, te sumnjivim finansijskim transakcijama i aktivnostima.⁴³ Cilj finansijske istrage jeste pronalaženje, privremeno i trajno oduzimanje imovinske koristi, a glavna zadaća aktera finansijske istrage bit će pronalaženje dokaza o uzročnoj vezi između određenog krivičnog djela i njime pribavljene imovinske koristi.⁴⁴

Bez obzira na različite definicije finansijske istrage moguće je odrediti zajedničke elemente (karakteristike) koji čine suštinu ovoga pojma:

- Kao prvo, a što je vidljivo i iz samog naziva, finansijska istraga se poduzima u ranoj fazi krivičnog postupka, dakle u istrazi ili čak i u predistražnom postupku kada je upravo i najlakše identifikovati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, ali i drugu imovinu koja se može oduzeti kao protuvrijednost. Pravo vrijeme za započinjanje finansijske istrage jeste odmah nakon otkrivanja osumnjičenog ili više njih, a prije sprovođenja radnji na temelju kojih osumnjičeni saznaje da se protiv njega vode istražne radnje (npr. prije pretresanja stana ili drugih prostorija).⁴⁴ Tok provođenja finansijske istrage, uzimajući u obzir početak i kraj tog procesa, načelno može imati dva smjera: od sumnje u krivično djelo prema imovinskoj koristi ili u suprotnom pravcu, od informacije o sumnjivom novcu/ imovini prema krivičnom djelu.
- Finansijska istraga treba da se provodi sa naročitom hitnošću. Ovo se prevenstveno odnosi na glavne aktere u provođenju finansijske istrage (tužilac, ovlaštene službene osobe, sud) u smislu da su dužni da sve potrebne radnje preduzimaju bez odlaganja, ali i na druge osobe koje posjeduju informacije od važnosti za finansijske istrage, koji su dužni da iste dostave nadležnim organima u najkraćem mogućem roku, bez odlaganja i uvijek prioritarno.
- Sprovođenje finansijskih istraga treba da je u nadležnosti specijalnih organa, što je neophodan uslov za njihovo uspješno funkcionisanje. Fokus organa zaduženih za provođenje finansijskih istraga je isključivo na ovom tipu istraga

42. Lukić, T., *Oduzimanje imovine kriminalcima*, Poslovni biro, Beograd, 2009, str. 60.

43. Novosel, D., *Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2/2007, Zagreb, str. 749.

44. Ivičević, E., op. cit., str. 15.

45. Novosel, D., op. cit., str. 745

i na otkrivanju imovine pribavljene činjenjem krivičnih djela, čime se postižu kvalitetniji rezultati u radu istražnih organa. Specijalizacija se može ostvariti na dva načina: formiranjem novih, do tada nepostojećih službi, čiji je isključivi cilj borba protiv organizovanog kriminala, ili se unutar postojećih agencija izdvajaju posebna odjeljenja, departmani ili odsjeci, zaduženi za ovu problematiku.⁴⁶

- Za efikasno vođenje finansijske istrage, od velikog je značaja da stručnjaci uključeni u takve istrage imaju potrebna znanja i vještine iz ovog područja. Ta znanja i vještine moraju biti kombinacija temeljnih znanja o policijskom operativno-kriminalističkom djelovanju i znanju o finansijskom poslovanju, što podrazumijeva angažovanje stručnjaka raznih profila. Dakle, pored tužioca, ovlaštenih službenih osoba i pripadnika drugih agencija za provođenje zakona, potrebno je angažovati i stručnjake sa posebnim znanjima i vještinama u traganju za prljavim novcem i drugom nezakonitom imovinom. Tu su prije svega stručnjaci iz oblasti finansijske forenzike, ali i druge osobe u okviru institucija nadležnih za nadzor finansijskih tokova.
- Što se samog sadržaja finansijskih istraga tiče, on obuhvata preduzimanje svih raspoloživih istražnih radnji⁴⁷ u cilju prikupljanja, kontrolisanja, kompletiranja i analize svih finansijskih podataka, a sve u cilju pravovremenog otkrivanja postojanja i lociranja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.
- Pravovremeno i efikasno provedena finansijska istraga za rezultat ima: identifikovanje krivičnih djela, otkrivanje imovine i određivanje mjera privremenog oduzimanja iste, ukoliko je to potrebno, kao i iniciranje istrage za krivično djelo pranje novca. Saznanja iz finansijskih istraga mogu koristiti organima krivičnog postupka u svrhu prikupljanja saznanja o vrstama kriminala, finansijskoj i ekonomskoj strukturi, kao i hijerarhijskoj strukturi organizovanih kriminalnih grupa. Isto tako, rezultati finansijskih istraga mogu pomoći otkrivanju neotkrivenih predikatnih krivičnih djela, pronalasku ostalih osumnjičenih, te otkrivanju i identifikaciji svih pripadnika kriminalne grupe.

46. Marinković, D., Đurđević, Z., Ivanović, Z., Specijalizacija državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, *Pravna riječ*, godina VI, br. 19, Banja Luka, 2009, str. 541.

47. FATF, poštujući različitosti u pristupu finansijskoj istrazi u zavisnosti od sistema koji važi u određenoj državi, navodi neke od istražnih radnji koje se mogu koristiti u fazi istrage. Tako se preporučuje upotreba istražne radnje fizičkog nadzora, pretrage „smeća“ (traženje odbačenih predmeta osumnjičenog kao dokaza), obezbjeđenje dokaza, intervju, kontrolisane isporuke, presretanje komunikacija, tajne operacije i metoda dokazivanja izvora prihoda. Vidi: *FATF Report, Operational Issues Investigations Guidance*, France, 2012, str. 25-27. 44. Ivičević, E., op. cit., str. 15.

3.2.2. Metodi finansijske istrage u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala

U literaturi se spominju tri modaliteta primjene finansijske istrage u savremenoj kriminalističkoj praksi, i to rekonstrukcija neto vrijednosti i novčanog toka i ona se primjenjuje u slučajevima kada imamo dostupnu i pouzdanu dokumentaciju na raspolaganju iz koje se može retroaktivno utvrditi početno stanje i svi ili većina poslovnih događaja vezanih i bitnih za finansijski kapacitet osumnjičenog, drugi kao analiza neto vrijednosti koji se koristi u slučajevima kada osumnjičeni ima imovinu koja privlači pažnju i analiza izvora i primjene sredstava koji se koristi u slučajevima kada osumnjičeni ima vidno izražene potrošačke navike.⁴⁸ Primjena ovih metoda omogućava otkrivanje postojanja nelegalnih sredstava stečenih kriminalnom djelatnošću i stvara se osnova za pokretanje postupka njihovog privremenog i trajnog oduzimanja.

- Metoda rekonstrukcije novčanog toka i neto vrijednosti zasniva se na podacima o prihodima, rashodima, obavezama i imovini sadržanim u dokumentaciji, evidencijama i poslovnim knjigama koji se odnose na finansijske transakcije osumnjičene osobe. Ova metoda se primjenjuje u slučajevima kada imamo na raspolaganju dostupnu i pouzdanu dokumentaciju iz koje se može retroaktivno utvrditi rekonstrukcija novčanog toka (analiza prihoda i rashoda/troškova). Dokazivanjem na osnovu metode retroaktivne rekonstrukcije podrazumjeva da se sva uvećanja imovine za koja ne postoji odgovarajuća dokumentacija, svrstavaju u kategoriju neprijavljenih, odnosno nezakonitih prihoda, zavisno od prirode istrage.⁴⁹
- Metod dokazivanja na osnovu neto vrijednosti zasniva se na činjenici da onaj ko posjeduje novac isti može potrošiti, uložiti ili sačuvati, uzimajući u obzir sve te mogućnosti i analizirajući ih. Metoda se primjenjuje u slučajevima kada nema neposrednih dokaza o neprijavljenim, odnosno nezakonitim prihodima, ili su poslovne knjige i dokumentacija neodgovarajući ili netačni, a istovremeno je očito da se imovina osumnjičenog uvećava. Koristeći ovaj metod moguće je izračunati koliko je određena osoba potrošila novca, koliko je uložila u određene poslove, a koliko je, eventualno sačuvala za određeni vremenski period. Nakon toga se ovi iznosi upoređuju sa poznatom vrijednošću imovine/sredstava kojom je to lice raspolagalo u analiziranom vremenskom periodu, pri čemu se eventualni višak imovine/sredstava smatra neprijavljenim, odnosno nezakonitim prihodom.⁵⁰

49. Detaljnije: Porobić, M., Bajraktarević, M., *op. cit.*, 143-145.

50. Više: Bošković, G., Marinković, D., Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 15., br. 2, Beograd, 2010, str. 89-92.; Porobić, M., Bajraktarević, M., *op. cit.*, str. 145-148.; Govedarica, M., *Oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela (preventivni – represivni aspekt)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013, str. 100-103.

- Metoda analize izvora i primjene sredstava koristi se u situacijama kada pojedinac većinu svojih prihoda troši, tj. ima izražene potrošačke navike. Ovom metodom utvrđuje se ukupni troškovi i ukupni prihodi pojedinca u određenom vremenskom periodu. Ukoliko postoji nesklad između prihoda i troškova, odnosno ukoliko su troškovi veći dolazi se do iznosa koji odgovara neprijavljenoj ili nezakonitoj dobiti.⁵¹

Korištenjem metoda finansijske istrage, kao savremenog dostignuća kriminalističke nauke, pored informacija i dokaza o nezakonito pribavljenoj imovinskoj koristi, može se doći i do: informacija o privrednim subjektima koji su iskorišteni kao paravan za kriminalne djelatnosti, otkrivanja dokaza o prethodno nepoznatim poslovima kriminalnih organizacija ili pojedinaca, otkrivanja prethodno nepoznatih svjedoka, te lica i privrednih subjekata uključenih u kriminalnu djelatnost, informacija o drugim krivičnim djelima, koje mogu pomoći da se otkriju šire kriminalne djelatnosti pojedinaca i kriminalnih organizacija, otkrivanja međunarodnih finansijskih veza i operacija između kriminalnih organizacija koji djeluju u različitim zemljama kao i drugih informacija značajnih za kriminalističku obradu organizovanog kriminala.⁵²

Jedan od ključnih elemenata uspješne finansijske istrage jeste formiranje multidisciplinarnih grupa koje u njoj učestvuju. Multidisciplinarne grupe mogu obuhvatiti takav opseg lica koji uključuje finansijske istražitelje, eksperte finansijske analize, forenzičare računovođe, forenzičare kompjuterske struke, tužioce i stručnjake za upravljanje imovinom. Oni bi morali imati takva stručna znanja koja bi im omogućila ulaganje u koštac sa obimnim finansijskim, bankarskim, računovodstvenim dokumentima, raznim carinskim i poreskim propisima, sa finansijskim tokovima novca itd. Ovakve formacije moraju da uključe istražitelje koji raspolažu znanjima iz poslovne i finansijske oblasti, a koji su sposobni za identifikovanje kompleksnih ilegalnih šema, praćenje tragova novca, korišćenje takvih istražnih tehnika poput tajnih operacija, presretanja komunikacije, pristupa kompjuterskim sistemima i kontrolisane isporuke.⁵³

Na ovom mjestu važno je ukazati na značaj forenzičkog računovodstva u procesu provođenja finansijske istrage i kasnije u fazi dokazivanja krivičnih djela i njima ostvarene imovinske koristi. Forenzičko računovodstvo se može definisati kao „primjena istražiteljskih i analitičkih vještina sa ciljem otkrivanja manipulacija u finansijskim izvještajima koji odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredbi.“⁵⁴ Forenzičko računovodstvo je dosta širok pojam i zato ga možemo podijeliti na dva osnovna područja, i to: istražno, pomuću kojeg se otkrivaju prevare, kada postoji sumnja da je počinjeno krivično djelo i sudsko,

51. Isto: Datzer, D., *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima*, Priručnik za praktičare, CPRC, Sarajevo, 2016, str. 57.; Govedarica, M., op. cit., str. 104.

52. Bošković, G., *Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala*, Društveni aspekti organizovanog kriminala, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011, str. 65-66.

53. *FATF Report, Operational Issues Financial investigations Guidance*, France, 2012, str. 10.

54. Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*; Belak Exsellens d.o.o., Zagreb, 2011, str. 52.

u vidu odgovarajućeg finansijskog vještačenja.⁵⁵ Znanje forenzičkog računovođe mora biti interdisciplinarno, a prije svega potrebna su znanja i vještine iz oblasti računovodstva i revizije, statistike, informatike i ekonomike, poznavanje propisa, istražiteljske vještine i tehnike, razvijena moć komunikacije (kako verbalne, tako i neverbalne), sposobnost uočavanja detalja, itd.

Literatura pokazuje da nije poznato kako tužioci i ovlaštene službene osobe (prije svega policija) izlaze na kraj u otkrivanju i dokazivanju privrednog kriminala koji je povezan s računovodstvom, bilo da su računovodstvene radnje predmet tih krivičnih djela (privredna krivična djela u računovodstvu) ili se dokazi o privrednom kriminalu nalaze u računovodstvu.⁵⁶ Zbog navedenog, otvaraju se rasprave i preduzimaju istraživanja o forenzičkom računovodstvu i njegovom značaju u otkrivanju i dokazivanju privrednih krivičnih djela. „Jedno takvo istraživanje provedeno je u Sloveniji, a njegovi su rezultati objavljeni u 2013. godini. Ti rezultati pokazuju da predstavnici policije i tužilaštva smatraju da forenzičko računovodstvo može pomoći u istraživanju privrednih krivičnih djela, i to na sljedeći način, odnosno iz sljedećih razloga: policajci i tužioci, zbog svoje specijalizovanosti, nemaju znanja iz računovodstva, koje se, usput rečeno, brzo razvija i tako doprinosi (ne)zakonitom uređivanju i predstavljanju informacija o poslovanju privrednih subjekata; s obzirom na to da policija i tužioci nemaju znanja iz računovodstva, to se negativno odražava na krivično gonjenje privrednog kriminala, te na otkrivanje, prikupljanje obrazlaganje i predstavljanje dokaza koji su u obliku računovodstvenih dokumenata; složenost u istraživanju privrednih krivičnih djela u računovodstvu, s jedne strane, i otkrivanju i pribavljanju dokaza koji se nalaze u računovodstvu, s druge strane, traži pomoć forenzičkog računovodstva; stručnjaci za forenzičko računovodstvo (računovodstveni forenzičari ili revizori forenzičari) imaju potrebna znanja i mogu pružiti stručnu pomoć policiji, tužiocima kao i sudskim vještacima, što je od posebnog interesa ako se uzme u obzir da u praksi dolazi do neprihvatanja optužnica zbog toga što dokazi nisu prikupljeni na odgovarajući način; stručnjaci za forenzičko računovodstvo mogu pomoći policiji i tužiocima u stjecanju novih znanja koja se odnose kako na korišćenje računovodstva, tako i na zloupotrebe u računovodstvu“.⁵⁷

55. Radović, L., Lalić, S., *Forenzika – detektor privrednog kriminala i prevara*, Poslovni konsultant, Tuzla, 2014, str. 18.

56. Kolar, I., Zdolšek, D., *Zaznave o forenzičnem računovodstvu v povezavi s preiskovanjem gospodarskih kaznivih dejanj*, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, br. 64 (2), Ljubljana, str. 182-194. Prema: Sijerčić-Čolić, H., *Uspješnost krivičnog postupka i neki strateški aspekti provođenja istege za krivična djela privrednog kriminaliteta (osvrt na situaciju u BiH)*, *Tužilačka istraga – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primjeni*, OEBS u Srbiji, Beograd, 2014, str. 342.

57. *Ibidem*.

3.3 Strateški i pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela organizovanih kriminalnih grupa u Bosni i Hercegovini

Strateška opredjeljenost u borbi protiv organizovanog kriminala, privrednog kriminala, korupcije i drugih imovinsko motivisanih krivičnih djela, uz istovremeno postojanje adekvatnog pravnog okvira za njegovo sprovođenje, ključni su elementi u efikasnoj borbi protiv ovih oblika kriminala. Kao bitni uslovi adekvatnog pravnog okvira ističe se njegova usklađenost sa međunarodnim pravnim aktima i standardima, usklađenost sa zahtjevima savremene krivičnopravne nauke kao i usklađenost sa zahtjevima vremena i prostora u kojem se primjenjuje. Samo onaj pravni okvir koji po svom sadržaju odgovara ovim zahtjevima može da bude i jeste, u preventivnom i represivnom smislu, efikasan instrument u borbi protiv kriminala uopšte, a time i kriminala u čijoj osnovi je pribavljanje imovinske koristi.⁵⁷ Naravno, pored toga neophodna je adekvatna i efikasna primjena postojećeg pravnog okvira. U nastavku Analize dat je kratak pregled pravnog okvira za provođenje finansijskih istraga u BiH.

3.3.1 Pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u Bosni i Hercegovini

3.3.1.1 Zakoni o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini

Prema važećem krivičnom procesnom zakonodavstvu u BiH ne postoji nijedna prepreka za provođenje finansijskih istraga, a koje bi trebale da se koriste kao sredstvo za otkrivanje krivičnih djela, učinilaca krivičnih djela, visine nezakonito pribavljene imovinske koristi i njenog lociranja, a sve u cilju pronalaska i osiguranja dokaza za krivično gonjenje učinilaca, kao i za vođenje postupaka za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Zakoni o krivičnom postupku na svim nivoima u BiH⁵⁸ propisuju da se imovinska korist u krivičnom postupku utvrđuje po službenoj dužnosti te da je tužilac taj koji je

57. Vidi: Bejatović, S., Mujanović, E., Golub, S., Oduzimanje nezakoniti stečene imovinske koristi u BiH (zakonska regulativa i praksa), *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013, str. 22-23.

58. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46706, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07,15/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13) u daljem tekstu ZKP BiH; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14) u daljem tekstu ZKP FBiH; Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 10/03, 48/04, 6/05, 12/07, 14/07, 21/07, 2/08, 17/09, prečišćeni tekst 33/13, 27/14) u daljem tekstu ZKP BD BiH; Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09, 100/09, prečišćeni tekst 53/12, 91/17) u daljem tekstu ZKP RS.

u postupku dužan prikupljati dokaze i izviđati okolnosti od važnosti za utvrđivanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.⁵⁹ Ove norme obavezuju tužioce na prikupljanje dokaza o imovinskoj koristi stečenoj krivičnim djelom kao i staranje o tome da se ta korist trajno oduzme od učinilaca krivičnih djela, ali je tužiocima često zanemaruju u praksi.⁶⁰ Na to ukazuje i jedan od zaključaka s godišnje konferencije tužilaca u BiH, održane 2016. godine: „Potrebno je afirmisati, aktuelizirati i redovno primjenjivati ovaj institut [oduzimanja imovine] u radu nadležnih tužilaštava, naročito u smislu provođenja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima.“⁶¹

Procesnim zakonima uređen je postupak otkrivanja, utvrđivanja i osiguranja kasnijeg oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. U tom smislu, tužiocu na raspolaganju stoje sve radnje dokazivanja koje predviđa ZKP, uključujući i posebne istražne radnje, što je veoma važno jer su one ponekad jedini način za utvrđivanje i pronalaženje nezakonito pribavljene imovine i prikupljanje dokaza o tome. U kontekstu finansijskih istraga od posebne su važnosti odredbe u okviru radnje privremenog oduzimanja predmeta i imovine, a kojima je zakonodavac predvidio posebne mjere ograničavanja prava vlasništva nad novcem i finansijskim transakcijama i poslovima, ako su u pitanju određena krivična djela. Riječ je o naredbi banci ili drugoj pravnoj osobi koja vrši finansijsko poslovanje o dostavljanju podataka o bankovnim depozitima i drugim finansijskim transakcijama i poslovima, te o privremenom obustavljanju izvršenja finansijskih transakcija, ako su u pitanju krivična djela koja su povezana s dobijanjem imovinske koristi.⁶² Pojedini autori upozoravaju da odredbama ZKP BiH nisu stricta sensu predviđene novčane ili neke druge sankcije za neizvršavanje naredbe suda o dostavi navedenih podataka, što može biti značajan nedostatak.⁶³ Ova primjedba je sasvim opravdana i u budućnosti bi trebalo u okviru zakonskog teksta predvidjeti odgovornost i kažnjavanje službene ili odgovorne osobe u banci ili drugoj pravnoj osobi koja odbija ili sprečava ispunjenje obaveze koja proizilazi iz sudske naredbe.

59. Član 35. stav 2. tačka g. i član 392. stavovi 1. i 2. ZKP BiH, član 45. stav 2. tačka g. i član 413. stavovi 1. i 2. ZKP FBiH, član 386. stavovi 1. i 2. ZKP RS i član 35. stav 2. tačka g. i član 392. stavovi 1. i 2. ZKP BD.

60. Izvještaj Evropske komisije o BiH za 2016. godinu navodi da se finansijske istrage nedovoljno provode. Vidi str. 17, dostupno na: http://dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=17696&langTag=bs-BA (pristupljeno 20.2.2018. godine).

61. IX Godišnje stručno savjetovanje tužilaca u BiH, održano u Neumu od 28. do 30.9.2016. godine. Zaključak br. 2. PANELA II pod nazivom: Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima. Dostupno na službenoj web stranici Udruženja tužilaca FBiH: <http://utfbih.ba/ix-strucno-savjetovanje-tuzilaca-u-bih/> (pristupljeno 20.2.2018).

62. Član 72. ZKP BiH, član 86. ZKP FBiH, član 389. ZKP RS i član 72. ZKP BD.

63. Bejatović, S., Mujanović, E., Golub, S., *op. cit.*, str. 29.

3.3.1.2 Posebni zakoni (*lex specialis*)

Zakonodavac na entitetskom novou i na nivou BD BiH se odlučio da materiju oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima preciznije uredi posebnim zakonima. Prvi posebni zakon usvojen je u RS-u, i to Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u RS⁶⁴ (ZOISIKD RS ili posebni zakon RS), čija primjena je počela 1.7.2010. godine. U FBiH je Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom⁶⁵ (ZONSIKD FBiH ili posebni zakon FBiH) usvojen 2014. godine, a počeo se primjenjivati 1. marta 2015. godine.⁶⁶ Na nivou BD BiH je također usvojen novi Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine⁶⁷ (ZONSI BD ili posebni zakon BD BiH), a počeo se primjenjivati od januara 2017. godine.

Važno je primjetiti da je model posebnog zakona u RS rađen po modelu zakona iz Republike Srbije⁶⁸, uz određene razlike, dok se zakonodavac u FBiH i BD BiH u ovom pogledu odlučio za model regulisanja ove materije kakav je prihvaćen u Republici Hrvatskoj.⁶⁹ Naime, ti modeli su međusobno različiti u nizu odredbi, počev od obima primjene, a zatim toka i vrste postupka oduzimanja imovine, tako da u najkraćem predstavljaju dva različita pristupa u uređenju ove materije. Razlika u prihvaćenim modelima dovela je i do različitosti u razumijevanju pravnih instituta pa i sadržaju samih prava učesnika u sudskom postupku na različitim nivoima pravosuđa u BiH, i, bez sumnje, do udaljavanja stanovišta sudske prakse koja se razvija u različitim pravcima kada je u pitanju ova materija u dva entiteta, BD-u i na nivou BiH.⁷⁰

Posebnim zakonima u RS, FBiH i BD BiH, dodatno je naglašena važnost vođenja finansijske istrage, čemu je posvećen značajan dio odredbi, tj. propisano je posebno poglavlje u svakom od ovih zakona. Na taj način u zakonodavstvo u BiH uveden je pojam finansijske istrage, odvojen od pojma krivične istrage (dok zakoni o krivičnom postupku i dalje koriste isključivo pojam krivične istrage). Takvim propisivanjem se ukazuje na razlike i značaj takve vrste istrage, iako je u praksi jasno da ona čini sastavni dio krivične istrage. U pogledu načina vođenja finansijske istrage posebni zakoni upućuju na shodnu primjenu odredaba ZKP-a, što podrazumijeva primjenu svih radnji dokazivanja regulisanih ZKP-om prilikom vođenja ove vrste istrage.

68. Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog djela ("Službeni glasnik RS", br. 32/2013 i 94/2016).

69. U međuvremenu, van snage je stavljen Zakon o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem Republike Hrvatske, a njegove odredbe su u najvećoj mjeri integrisane u ZKP RH izmjenama od 27.7.2017.

70. Vidi: *Analiza sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u Bosni i Hercegovini*, USAID Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2017, str. 14.67. Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 29/16).

3.3.1.2.1 Finansijska istraga prema posebnom zakonu Republike Srpske

Da bi se “ušlo u trag” imovini koja bi mogla biti stečena krivičnim djelima, neophodno je voditi finansijsku istragu, koja se pokreće protiv vlasnika imovine kada postoje osnovi sumnje da posjeduje imovinu stečenu izvršenjem krivičnog djela (čl. 15. st. 1. ZOISIKD RS). Dakle, momenat pokretanja finansijske istrage vezan je za pojam osnovi sumnje. S obzirom da se osnovi sumnje kao stepen vjerovatnoće, odnosno izvjesnosti da je izvršeno krivično djelo veže za provođenje istrage, može se zaključiti da se sprovođenje finansijske istrage pomjera u najranije faze krivičnog postupka, što je svakako opravdano. Ono što stvara izvjesnu nedoumicu u pogledu tumačenja ove odredbe jeste da li da pojam osnovi sumnje tumačimo kao kumulativno postojanje osnova sumnje da je izvršeno konkretno krivično djelo i da vlasnik posjeduje imovinu stečenu izvršenjem krivičnog djela. Odgovor na ovu dilemu nalazimo u članu 15. stav 2. ZOISIKD RS gdje se zakonodavac poziva na pokretanje krivičnog postupka za krivična djela iz člana 2. ZOISIKD RS. Iz prethodnog možemo zaključiti da je za pokretanje finansijske istrage potrebno kumulativno ispuniti materijalni i formalni uslov. Materijalni uslov za pokretanje finansijske istrage je ispunjen kada se vodi krivični postupak čiji je predmet neko od krivičnih djela na koja se primjenjuju odredbe ZOISIKD RS, te da se pri tome, pojave i osnovi sumnje da je imovina vlasnika stečena krivičnim djelom. Formalni uslov za vođenje finansijske istrage se sastoji u donošenju odgovarajuće odluke od strane nadležnog organa, a to je naredba tužioca o provođenju finansijske istrage (čl. 17. st. 1. ZOISIKD RS).

U finansijskoj istrazi prikupljaju se dokazi o imovini, zakonitim prihodima koje je vlasnik imovine stekao, odnosno ostvario prije pokretanja krivičnog postupka, zatim dokazi o imovini koju je naslijedio pravni sljedbenik, kao i dokazi o imovini i naknadi za koju je imovina prenesena na treću osobu (čl. 15. st. 2. ZOISIKD RS). Dokazi mogu biti fizički predmeti, isprave, tehnički snimci, iskazi svjedoka, vještaka i osumnjičenih, odnosno sve ono što može da pruži informacije o događaju koji se istražuje.⁷¹ Podjela dokaza se može izvršiti prema različitim kriterijima, ali sa stanovišta finansijske istrage značajna je podjela dokaza na materijalne, lične i pismene dokaze.⁷² Pod zakonitim prihodima treba podrazumijevati imovinu koja podliježe oporezivanju: zarade, prihodi od samostalnih djelatnosti, od poljoprivrede, prihodi od autorskih prava, prihodi od kapitala, prihodi od nepokretnosti, kapitalni dobiti, prihodi od zakupa, igara na sreću, od osiguranja, naslijeđe, pokloni i dr. Zakoniti prihodi su i udio u dobiti preduzeća, ako je na njih plaćen porez na dobit.⁷³

Kao što je već ranije spomenuto, finansijska istraga se pokreće naredbom nadležnog tužioca (koji i rukovodi finansijskom istragom), s tim da je dužnost svih organa i lica koja učestvuju u finansijskoj istrazi da postupaju sa naročitom hitnošću

71. Mitrović, Lj., Đukić, B., *op. cit.*, str. 49.

72. Opširnije o dokazima koji se prikupljaju u finansijskoj istrazi: Lukić, T., *op. cit.*, str. 131-132.

73. Govedarica, M., *op. cit.*, str. 147.

(čl. 16. st. 1. ZOISIKD RS). Podaci u vezi sa finansijskom istragom povjerljivi su i predstavljaju službenu tajnu. Osim službenih lica ove podatke ne mogu odavati ni druga lica kojima podaci postanu dostupni. Službena osoba je dužna da drugu osobu obavijesti da ovi podaci predstavljaju tajnu (čl. 16. st. 2. ZOISIKD RS). Naglašavanje naročite hitnosti i povjerljivosti podataka prikupljenih u toku finansijske istrage osnovano je sa aspekta opasnosti da vlasnik imovine koja je predmet finansijske istrage istu sakrije, stavi u daljnji promet ili uništi.

Po dobijanju naredbe za finansijsku istragu, po zahtjevu tužioca, ili po službeno dužnosti, a pod nadzorom tužioca, dokaze prikuplja posebna organizaciona jedinica (u daljem tekstu: Jedinica) u čijoj nadležnosti je finansijska istraga i otkrivanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela. Ova Jedinica djeluje kao posebno organizaciono odjeljenje u okviru Jedinice za organizovani kriminal i korupciju MUP-a RS, a u njenom sastavu je deset policijskih službenika, diplomiranih pravnika i ekonomista. Operativnim radnjama prikupljaju se saznanja o povezanim licima i trećim licima na koja je prenesena imovina stečena izvršenim krivičnim djelom. Nakon prikupljanja saznanja, utvrđuju se zahtjevi za dostavljanje podataka i dokumentacije nadležnim organima (Poreska uprava, Agencija za bankarstvo, Republička uprava za geodetske i imovinskopravne poslove i dr.), koji su dužni omogućiti uvid i dostaviti tražene podatke, te se pri tome ne mogu pozivati na obavezu čuvanja poslovne, službene, državne i vojne tajne. Jedinica je ovlaštena, u skladu sa zakonom, da poduzima radnje pretresanja osoba, stana i drugih prostorija, te privremenog oduzimanja predmeta i dokumentacije. Također, na obrazloženi prijedlog tužioca, sud može narediti bankarskoj ili drugoj finansijskoj organizaciji da Jedinici dostavi podatke o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika, kao i da omogući uvid u sefove. Ovom naredbom se može odobriti Jedinici da vrši automatsku obradu podataka o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika imovine.

Pitanje završetka finansijske istrage trebalo bi posmatrati u svijetlu dokaznog materijala koji tokom njenog provođenja bude prikupljen. Rezultati finansijske istrage će opredjeliti tužioca, u svakom konkretnom slučaju, prvo, da li će podnijeti zahtjev sudu za trajno oduzimanje imovine od vlasnika imovine, zatim, ukoliko postoje uslovi da takav zahtjev podnese, protiv kojih osoba će podnijeti zahtjev za trajno oduzimanje imovine, i na kraju, ocijenit će koja je to imovina koja se treba oduzeti određenom licu. Procjena tužioca o svim ovim elementima prije podnošenja zahtjeva za trajno oduzimanje biće zasnovana na podacima koje je prikupila Jedinica, koja je upravo i nadležna za otkrivanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela.⁷⁴ To bi značilo i okončanje finansijske istrage. Međutim, nema smetnji da finansijska istraga bude nastavljena i nakon postupka za privremeno oduzimanje imovine, pod uslovom da tužilac tako odluči.⁷⁵

74. Bijelić, S., Bajić, S., Uloga Tužilaštva Republike Srpske u oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela, *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013, str. 157.

75. Govedarica, M., *op. cit.*, str. 151.

3.3.1.2.2 Finansijska istraga prema posebnim zakonima u FBiH i BD BiH

S obzirom da su posebni zakoni u FBiH i BD BiH usvojeni u skoro identičnom tekstu, uz veoma male razlike, u ovom dijelu analiziraćemo samo posebni zakon FBiH uz napomenu da ista rješenja poznaje i posebni zakon BD BiH. Na eventualne razlike ukazat ćemo u tekstu.

ZONSIKD u članu 8. stav 1. predviđa da ukoliko je to potrebno za sveobuhvatno utvrđivanje stvarnog porijekla, vrijednosti i strukture imovinske koristi za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom, nadležni tužilac može izdati naredbu za provođenje finansijske istrage. Cilj finansijske istrage je prikupljanje svih dokaza koji ukazuju na obim, iznos, vrstu, stvarnu vrijednost i druge okolnosti u vezi s zakonitim prihodima osumnjičenog, odnosno optuženog, povezanog lica, ostavioca ili pravnog sjedbenika, njihovim troškovima života i stvarnim mogućnostima stjecanja imovine za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom (čl. 9. st. 1. ZONSIKD).

Svi organi vlasti i institucije u FBiH, posebno organi unutrašnjih poslova u kantonima i Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Finansijska policija FBiH, Porezna uprava FBiH, Komisija za vrijednosne papire FBiH i Registar vrijednosnih papira u FBiH će, u okviru svojih nadležnosti, postupati u skladu sa nalogima tužioca koji je donio naredbu o provođenju finansijske istrage na osnovu ovog zakona (čl. 8. st. 3. ZONSIKD). O rezultatima provedenih mjera i radnji institucija koja je dobila nalog tužioca sačinjava izvještaj u kojemu se navode svi podaci i informacije do kojih se došlo tokom postupanja po naredbi o provođenju finansijske istrage. Uz izvještaj se prilažu svi prikupljeni dokazi, lični dokumenti, službene zabilješke i drugi materijali koji mogu poslužiti kao izvor saznanja za tužioca (čl. 9. st. 2. ZONSIKD). Izvještaj se dostavlja tužiocu koji je donio naredbu najkasnije u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja naredbe. Ovaj rok se u opravdanim situacijama može produžiti odlukom tužioca koji je donio naredbu, ali ne može biti duži od šest mjeseci. Ako se finansijska istraga ne završi u roku šest mjeseci, potrebne mjere da bi se istraga završila preduzet će kolegij tužilaštva (čl. 9. st. 3. ZONSIKD).⁷⁶

Ukoliko nije drugačije propisano, u toku finansijske istrage primjenjuju se odredbe ZKP FBiH koje uređuju uslove i način provođenja pojedinih radnji koje po svojoj svrsi i sadržaju čine radnje finansijske istrage (čl. 8. st. 2. ZONSIKD). Na odgovarajuću primjenu odredbi ZKP FBiH prilikom preduzimanja radnji dokazivanja upućuje i član 9. stav 4. ZONSIKD. Sve dokaze do kojih se došlo provođenjem finansijske istrage postupajući tužilac može koristiti u redovnom ili posebnom postupku za oduzimanje imovinske koristi (čl. 9. st. 5. ZONSIKD).

Iz prethodnih odredbi vidljivo je da je pokretanje finansijske istrage isključivo u rukama postupajućeg tužioca, on je taj koji inicira pojedine krivičnoprocesne radnje, koordinira aktivnosti ovlaštenih službenih osoba i drugih organa te ima zadatak

76. U pogledu trajanja finansijske istrage posebni zakon BD BiH ne određuje poseban rok.

da povezuje sve te aktivnosti. One što se čini kao nedostatak postojećih zakonskih rješenja jeste nepostojanje specijaliziranih jedinica koje bi se bavile isključivo preduzimanjem radnji dokazivanja i prikupljanjem dokaza u toku finansijske istrage.⁷⁷

Tužilac okončava finansijsku istragu kada nađe da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno da se može podnijeti zahtjev za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom po odredbama ovoga zakona (čl. 9. st. 9. ZONSIKD). Finansijska istraga se može završiti i obustavom. Odluku o obustavi donosi postupajući tužilac u formi naredbe, u situacijama kada ustanovi da nema dovoljno dokaza da su osumnjičeni ili optuženi, odnosno povezana osoba pribavili imovinsku korist iz krivičnog djela (čl. 9. st. 6. ZONSIKD). Protiv naredbe tužioca o obustavi finansijske istrage moguće je uložiti pritužbu uredu glavnog tužioca (čl. 9. st. 7. ZONSIKD). Iako ZONSIKD ne precizira ko su osobe ovlaštene za ulaganje pritužbe pretpostavljamo da je riječ o oštećenom ili osobi koja je prijavila izvršenje krivičnog djela. Tužilac može ponovo otvoriti finansijsku istragu ako se dobiju nove činjenice i okolnosti koje ukazuju da postoje osnovi sumnje su osumnjičeni ili optuženi, odnosno povezane osobe pribavili imovinsku korist iz krivičnog djela (čl. 9. st. 8. ZONSIKD).

Na ovom mjestu važno je spomenuti i to da sud tokom trajanja postupka za oduzimanje imovinske koristi može narediti državnim organima, bankama, finansijskim institucijama i drugim pravnim i fizičkim licima, da dostave određene podatke i informacije, odnosno da dostave izvještaj u vezi sa utvrđivanjem činjenica potrebnih za donošenje odluke (čl. 13. st. 1. i 2. ZONSIKD). Za neizvršavanje naredbe u postavljenom roku ili nepotpuno izvršavanje naredbe, sud može svojim rješenjem kazniti pravnu osobu novčanom kaznom do 200.000 KM, a fizičku osobu i odgovornu osobu u pravnoj osobi ili državnom organu novčanom kaznom od 2.000 KM do 50.000 KM. Ukoliko fizička osoba i odgovorna osoba u pravnoj osobi kojem je izrečena ova kazna i nakon toga ne postupi po naredbi suda, može se kazniti kaznom zatvora do izvršenja naredbe, a najduže tri mjeseca (čl. 13. st. 5. ZONSIKD).

77. Pajić, D., *Krivičnoprocesni aspekti oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 2015, str. 167.

3.3.1.3 Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti

Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti⁷⁸ utvrđuju se mjere i odgovornosti za otkrivanje, sprečavanje i istraživanje pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti od Finansijsko-obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu (u daljem tekstu: FOO), obaveznika, drugih državnih organa i pravnih osoba sa javnim ovlaštenjem, te propisuje mjere i odgovornost FOO u međunarodnoj saradnji u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Obveznici provođenja mjera radi sprečavanja pranja novca su: banke, osiguravajuća društva, društva za posredovanje u osiguranju, koja imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja, lizing društva, mikrokreditne organizacije, ovlašteni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjenom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima i robnim fjučersima, društva koja se bave elektronskim prijenosom novca („...“) (čl. 4.). Svi naprijed navedeni obveznici imaju dužnost preduzeti mjere identifikacije i praćenja klijenata prilikom: uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom; obavljanja transakcija u iznosu od 30.000 KM ili više bez obzira je li transakcija obavljena u jednoj operaciji ili u nekoliko evidentno povezanih transakcija; postojanja sumnje u vjerodostojnost i adekvatnost prethodno dobivenih informacija o klijentu ili stvarnom vlasniku; postojanja sumnje na pranje novca ili finansiranje terorističke djelatnosti u pogledu transakcije ili klijenta bez obzira na iznos transakcije (čl. 6.). Obveznik je dužan naročito obratiti pažnju na rizik od pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti koji proizilazi iz primjene novih tehnoloških dostignuća koja omogućavaju anonimnost klijenta (npr. elektronsko bankarstvo, upotreba bankomata, telefonsko bankarstvo i dr.), kao i na transakcije koje karakteriziraju složenost i neuobičajeno visoki iznos, neuobičajeni način izvršenja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomski ili pravno osnovanu namjenu, odnosno nisu usaglašene ili su u nesrazmjeri s uobičajenim, odnosno očekivanim poslovanjem stranke, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama klijenta (čl. 25 i 26.).

Ako FOO u toku postupanja sumnja u pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti u vezi s nekom transakcijom ili licem, može od obaveznika u pisanoj formi zahtijevati informacije navedene u članu 54. ovog zakona, informacije o vlasništvu i o bankovnim transakcijama tog lica kao i ostale informacije, podatke i dokumentaciju potrebnu za obavljanje poslova FOO-a. U hitnim slučajevima, FOO može zahtijevati informacije, podatke i dokumentaciju usmeno i može izvršiti pregled dokumentacije u prostorijama obaveznika, s tim da je obavezan podnijeti pisani zahtjev obvezniku najkasnije sljedećeg radnog dana (čl. 56.). FOO može izdati pisani nalog za privremenu

78. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma („Službeni glasnik BiH“ br. 47/14 i 46/16).

obustavu transakcije ili transakcija u trajanju od najviše pet radnih dana, a rok trajanja privremene obustave transakcije počinje teći od momenta izdavanja naloga kad obustavu zahtijeva FOO, odnosno od momenta izvještavanja o sumnjivoj transakciji, kada je izvještavanje izvršeno prije transakcije, a potvrđeno od FOO-a. FOO može dati dodatne instrukcije obvezniku u vezi s tom transakcijom, obustavom transakcije, obavljanjem transakcije te komunikacijom s licem ili licima povezanim s transakcijom ili transakcijama (čl. 58.). Ova ovlaštenja FOO su značajna mjera kojom se omogućava da se odmah spriječi da se izvrši nalog za prijenos sredstava na drugi način, posebno u inostranstvu. U takvim slučajevima, od posebnog značaja je imati dobru i brzu saradnju sa sudom koji izdaje naredbu i finansijskom institucijom koja ih provodi.

Kada FOO utvrdi postojanje osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo pranja novca ili finansiranja terorističkih aktivnosti, po službenoj dužnosti dostavit će nadležnom tužilaštvu izvještaj o postojanju osnova sumnje o počinjenom krivičnom djelu i izvršiocima, s odgovarajućim podacima, informacijama i dokumentacijom. Isto tako, FOO će, na obrazložen zahtjev tužilaštva, dostaviti raspoložive, odnosno prikupljene podatke, informacije i dokumentaciju (čl. 57.).

3.3.2 Strateški okvir

3.3.2.1 Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini za period 2017.-2020. godine

Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala u BiH za period 2017.-2020. godine (u daljem tekstu: Strategija) usvojena je od strane Vijeća ministara BiH, na 117. sjednici održanoj 10. oktobra 2017. godine. U uvodnom dijelu Strategije naglašava se da je ostvarivanje finansijske koristi jedan od osnovnih motiva vršenja krivičnih djela organizovanog kriminala. S tim u vezi, organizovane kriminalne grupe nastoje legalizovati nezakonito stečenu finansijsku korist putem “pranja novca” i ubaciti je u legalne ekonomske tokove, a sve u cilju jačanja svog ekonomskog i političkog uticaja u društvu. Zbog toga se u borbi protiv organizovanog kriminala, oduzimanje finansijske koristi/prihoda stečenih krivičnim djelom sve više priznaje kao efikasno sredstvo u borbi protiv organizovanog kriminala. Razvoj i jačanje organizovanog kriminala u međunarodnim okvirima zahtijeva razvoj efikasnih modaliteta međunarodne saradnje u toku krivične i finansijske istrage i postupka oduzimanja imovine stečene kriminalom. U tom pravcu, u Strategiji se ukazuje na neophodnost usvojanja mjere kojima će država omogućiti svojim nadležnim institucijama da konfiskuju imovinu/prihod stečen kriminalom. Na ovaj način će se moći adekvatno odgovoriti ovom izazovu, te adekvatno sudjelovati u međunarodnoj saradnji, participirati u zajedničkim istragama, pružati pomoći u zamrzavanju, odnosno privremenom oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i pomoći u trajnom oduzimanju, vraćanju ili razmjeni nelegalno stečene imovine koja se nalazi u drugoj državi.⁷⁹

Analizirajući pojedine pojavne oblike organizovanog kriminala u BiH u Strategiji se poseban fokus stavlja na privredni kriminal, koji se u najvećem broju slučajeva, usko vezuje za slučajeve korupcije, budući da je međusobna interakcija ove dvije pojave neophodna u slučajevima kada se radi o ostvarivanju protivpravne imovinske koristi u većim novčanim iznosima. Kao *modus operandi* pojavljuje se, kao što je to bio slučaj i ranije, prelijevanje kapitala koje se uobičajeno vrši u multinacionalnim kompanijama koje krajnju dobit upućuju u tzv. poreske oaze, odnosno *off-shore* kompanije, čime se profit ostvaren u BiH prikazuje u državama u kojima se ne mora plaćati porez, što predstavlja direktan gubitak za budžet. Jedan od izraženijih modaliteta je izbjegavanje plaćanja poreskih obaveza nastalih kao posljedica nezakonitih statusnih promjena preduzeća koje prethode predstečajnim i stečajnim postupcima privrednih subjekata koji su višemilionski poreski dužnici. Tokovi novca određenih kriminalnih grupa čija je aktivnost presječena policijskim akcijama, ukazuje na to da se novčana sredstva i imovina koji su nezakonito pribavljena vršenjem krivičnih djela iz ove oblasti, uglavnom

79. *Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini (za period 2017-2020. godine)*, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2017, str. 7. Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/strategija11122017.pdf> (pristupljeno 21.2.2018.)

legalizuju kupovinom nekretnina, izgradnjom poslovnih i drugih objekata, 10 od 25 privatizacijom preduzeća, a u pojedinim slučajevima i transferisanjem novčanih sredstava u inostranstvo.⁸⁰

Nadalje, u Strategiji se uočava da organizovane kriminalne grupe imaju veoma štetan uticaj na cjelokupan privredni i ekonomski razvoj BiH. Bavljenje svim pojavnim oblicima organizovanog kriminala za krajnji rezultat ima sticanje novčanih sredstava koji se ubacuju u legalne novčane tokove, odnosno posljednja faza je uvijek tzv. „pranje novca“. Evidentirane novčane transakcije povezane sa djelovanjem organizovanih kriminalnih grupa otkrivaju da se finansijska dobit pribavljena nelegalnim putem najčešće legalizuje kupovinom nekretnina i participiranjem u izgradnji građevinskih i drugih objekata, a u nekim slučajevima novčanim transakcijama u inostranstvo. Također, više kriminalnih lica porijeklom sa prostora BiH stalno je nastanjeno u inostranstvu gdje se bave nezakonitim aktivnostima koje donose visoku novčanu dobit, a dio tako stečenog novca ulažu u kupovinu nekretnina u našoj zemlji. Najčešće zloupotrebljavane poslovne aktivnosti se realizuju kroz osnivanje fiktivnih firmi koje učestvuju u fiktivnim pravnim poslovima, zloupotrebom bankarskog sektora. Kroz bankarski sistem, novac se uglavnom ulaže u kupovinu nekretnina ili za otvaranje firmi i kupovinu opreme (rent-a-kar preduzeća), plaćanje roba i usluga, a jedan dio se podiže u gotovini, a radi kupovine nekretnina ili trošenja tog novca na skupu garderobu, putovanja i sl. Vrlo je česta pojava da sumnjiva novčana sredstva koja se peru BiH potiču iz *off shore* zona a takođe često se i novac stečen različitim oblicima kriminala u BiH transferiše prema računima u *off shore* zonama. Pored navedenog primjećeni su transferi novčanih sredstava, za koja postoji određen stepen sumnje u vezi zakonitog porijekla. Ovakvim djelovanjem organizovane kriminalne grupe imaju veoma štetan uticaj na privredni i ekonomski razvoj BiH. Nemoguće je precizno izračunati materijalno-finansijsku štetu koju BiH nanose ilegalne aktivnosti koje se vrše u okvirima organizovanog kriminala, ali postoji opravdana bojazan da je ona velikih razmjera.⁸¹

U dijelu Strategije koja se bavi analizom kapaciteta za borbu protiv organizovanog kriminala naglašava se važnost specijalizacije kadrova. Ona je posebno potrebna radi sagledavanja specifičnosti organizovanog kriminala, usavršavanja metoda borbe, taktike istraživanja i dokumentovanja savremenih oblika kriminala, primjene specijalnih istražnih tehnika, provođenja finansijskih istraga i efikasnog oduzimanja imovine proistekle izvršenjem krivičnih djela, implementacije međunarodnih standarda, razvijanja pravne regulative i u drugim oblastima. S tim u vezi, u Strategiji se naglašava da sve institucije i organi koji su nadležni za borbu protiv organizovanog kriminala karakteriše kadrovska nepopunjenost, kako u broju tako i u kvalitetu. Također, konstatuje se da specijalizacija kadrova za borbu protiv organizovanog kriminala, kao proces, za sada nema trajni karakter, niti postoji razvijen sistem obuke koji bi omogućavao kontinuirano sticanje potrebnih kompetencija. Ona se sada ostvaruje povremeno, kroz seminare, okrugle stolove, praktične obuke, studijske posjete i dr.⁸²

80. *Ibid.*, str. 9-10.

81. *Ibid.*, str. 10.

82. *Ibid.*, str. 15.

Kao osnovni ciljevi Strategije u borbi protiv organizovanog kriminala navode se, između ostalog: jačanje kapaciteta (ljudskih i materijalno-tehničkih) svih subjekata u BiH koji učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala; razvijanje proaktivnog pristupa u borbi protiv organizovanog kriminala uz jačanje međuinstitucionalne i međuagencijske saradnje u BiH, odgovarajuća primjena preventivnog i represivnog delovanja; oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle izvršenjem krivičnog djela organizovanog kriminala, te razvijanje saradnje na regionalnom i međunarodnom nivou, kroz intenziviranje učešća u međunarodnim organizacijama, inicijativama, radnim grupama i tijelima.

Strategijom za borbu protiv organizovanog kriminala definišu se osnovni ciljevi u borbi protiv organizovanog kriminala, te se istovremeno predviđaju mjere koje je potrebno preduzeti u narednom periodu. Neke od tih ciljeva i s njima u vezi predviđenih mjera, a u vezi sa predmetom naše analize (finansijske istrage), navodimo u nastavku:

Jačanje kapaciteta (ljudskih i materijalno-tehničkih) svih subjekata u BiH koji učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala

- Edukacija/stručno usavršavanje službenika agencija za provedbu zakona i tužilaštava u pogledu primjene finansijskih istraga
- Edukacija/stručno usavršavanje policijskih službenika i tužilaca o upotrebi novih informatičkih i tehnoloških dostignuća u izvršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta
- Edukacija/stručno usavršavanje službenika o savremenim modelitetima prevara u privrednom kriminalu
- Edukacija/stručno usavršavanje tužilaca i policijskih službenika o savremenim trendovima, modusima i tehnologijama u pranju novca
- Planirati veća budžetska sredstva u agencijama za provođenje zakona neophodna za finansiranje istraga u borbi protiv organizovanog kriminala

Razvijanje proaktivnog pristupa u borbi protiv organizovanog kriminala uz jačanje međuinstitucionalne i međuagencijske saradnje u BiH

- Jačanje institucionalnih kapaciteta za vođenje finansijskih istraga u sklopu krivičnih istraga
- Unaprijeđenje razmjene finansijsko-obavještajnih podataka
- Poboljšanje saradnje agencija za provođenje propisa u Bosni i Hercegovini, svih poreskih agencija i inspektorata
- Pravovremena razmjena informacija između agencija i institucija u Bosni i Hercegovini
- Planirati i osigurati budžetska sredstva neophodna za provođenje zajedničkih istraga kroz formiranje zajedničkih istražnih timova
- Intenzivirati sastanke koordinacije direktora policijskih tijela u Bosni i Hercegovini i glavnog tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine
- Intenzivirati rad operativnih, udarnih i drugih radnih grupa formiranih u cilju efikasnije borbe protiv svih oblika organizovanog kriminala
- Sistemsko, plansko i kontinuirano vršenje edukacije kadrova koji neposredno

rade na prikupljanju, obradi i korištenju informacija, te istragama organizovanog kriminala

Oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle izvršenjem krivičnog djela organizovanog kriminala

- Jačanje, unaprjeđenje i primjena pravnog okvira za privremeno i trajno oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima
- Unaprjeđenje institucionalnih kapaciteta/struktura za upravljanje privremeno i trajno oduzetom imovinom
- Edukacija/stručno usavršavanje tužilaca i sudija u korištenju mehanizama propisanih zakonima vezano za privremeno i trajno oduzimanje nezakonito stečene imovine i imovinske koristi

Razvijanje saradnje na regionalnom i međunarodnom nivou, kroz intenziviranje učešća u međunarodnim organizacijama, inicijativama, radnim grupama i tijelima

- Operacionalizacija Sporazuma sa EUROPOL-om
- Unaprijediti međunarodnu operativnu policijsku saradnju kroz saradnju sa INTERPOL-om i SELEC-om, i drugim međunarodnim tijelima u kojima sudjeluje Bosna i Hercegovina
- Aktivno sudjelovanje u radu MONEYVAL
- Pravovremena razmjena informacija na regionalnom i međunarodnom nivou, uz učestvovanje u međunarodnim akcijama koje se preduzimaju u borbi protiv organizovanog kriminala
- Unaprijediti implementaciju sporazuma potpisanih sa zemljama regiona J-I Evrope na području provođenja konkretnih zajedničkih aktivnosti⁸³

83. *Ibid.*, str. 21-24.

3.3.2.2 Strategija za borbu protiv korupcije 2015. – 2019. i Akcijski plan za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije 2015. – 2019.

Strategija za borbu protiv korupcije u BiH za period 2015 – 2019. godinu (u daljem tekstu Strategija) i prateći Akcioni plan predstavljaju peti strateški antikorupcijski dokument koji je donesen u BiH sa ciljem planskog i strateškog suprostavljanja korupciji. Strategija i Akcioni plan su usvojeni 7. maja 2015. godine na 6. sjednici Vijeća ministara BiH.⁸⁴ Važan segment u suprostavljanju korupciji predstavljaju upravo aktivnosti koje se poduzimaju na planskom i strategijskom pristupu, kako bi se aktivnosti koje su neophodne u minimiziranju korupcije poduzimale sistematično i svrsishodno. Uzimajući u obzir da dosadašnji strateški dokumenti, kako na državnom, entitetskim i nižim nivoima, nisu adekvatno implementirani ovaj strateški dokument je u svom procesu donošenja nastojao da prevaziđe nedostatke koji su identifikovani u prethodnim strateškim dokumentima.⁸⁵

Naročito značajnu ulogu u borbi protiv korupcijskih i srodnih krivičnih djela imaju institucije za provedbu zakona, a prevashodno policijske agencije i tužilaštva, posebno uzevši u obzir da su takva ponašanja toliko pogubna za društvo i državu da su inkriminisana u krivičnim zakonodavstvima u BiH. U Strategiji se prepoznaje da represija ne može zamijeniti ostale oblike i instrumente društvene kontrole, ali kada prevencija nedostaje ili ne daje dovoljne rezultate, represija je nezamjenljiv segment ukupnih antikorupcijskih napora kojom se ostvaruju zaštitna i socijalno-etička dimenzija borbe protiv korupcije (promoviraju se pozitivne društvene vrijednosti i sankcioniranjem ukazuje na pogrešnost postupanja).

Krivično gonjenje počinitelaca korupcije i nadzor nad provođenjem ovih radnji također je dio uspješnoga antikorupcijskoga sistema. Svi akteri ovih procesa moraju postupati profesionalno i nezavisno od bilo kakvih utjecaja. Borba protiv korupcije zahtijeva specifična znanja i vještine, koje se moraju stalno razvijati i usavršavati. S tim u vezi u Strateškom cilju 3 se posebna pažnja između ostaloga posvetila jačanju mehanizama za prijavljivanje korupcije, proaktivno otkrivanje i dokazivanje korupcijskih krivičnih djela, saradnje i koordinacije među institucijama za provedbu zakona i pravosudnih organa, specijalizaciji osoba koji rade na otkrivanju i dokazivanju ovih krivičnih djela, finansijskim istragama i oduzimanju imovine, kazenoj politici i statističkim podacima o procesuiranju korupcije. Dosljedna provedba strateških programa i aktivnosti koji proizilaze iz ovog Strateškog cilja bi uveliko jačale povjerenja građana u institucije vlasti, zato je vrlo bitno iste dosljedno provoditi.⁸⁶

85. Vidi: *Izveštaj o evaluaciji Strategije za borbu protiv korupcije 2009-2014 – finalni nalazi i preporuke*, Transparency International BiH, 2014. Dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2016/10/Izvie%C5%A1taj-o-evaluaciji-Strategije-za-borbu-protiv-u-BiH-2009-2014.pdf> (pristupljeno 25.2.2018. godine).

86. *Monitoring provođenja Strategije i Akcionog plana za borbu protiv korupcije 2015-2019.*, Transparency International BiH, 2016, str. 33. Dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2016/08/Sazetak-Monitoringa-Strategije-za-borbu-protiv-korupcije-2015-2019.pdf> (pristupljeno 3.3.2018. godine).

Uzimajući u obzir da se veći dio predviđenih aktivnosti provodi unutar pravosuđa, koje je kroz Visoko sudsko i tužilačko vijeće relativno centralizirano, te da se odnose na unapređenje procedura o postupanju i podzakonskih akata, koje su započete u okviru projekata međunarodne pomoći, više od polovine aktivnosti ili je provedena ili se provodi na zadovoljavajući način. Potrebno je naglasiti da je veliki dio međunarodne pomoći usmjeren u podršku izgradnji kapaciteta tužilaštava, ali i pravosuđa u cjelini, i da je značajan dio te pomoći usmjeren na borbu protiv korupcije izvan i unutar pravosuđa. S tim u vezi, vidljivo je da je značajan broj aktivnosti ispunjen upravo zahvaljujući takvoj vrsti podrške, a ne na inicijativu lokalnih institucija. Veliki izazov u provedbi i dalje čini neadekvatna saradnja pravosudnih institucija sa drugim organima, poput revizorskih institucija, finansijske policije i drugih.

3.4 Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih djela sa elementom korupcije i krivičnih djela organizovanih kriminalnih grupa u Bosni i Hercegovini

3.4.1 Razvoj institucionalnog okvira

Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u BiH treba posmatrati iz pozicije subjekata koji u njoj učestvuju. Njihova uloga, značaj kao i ovlaštenja iz kojih izvode pravo na postupanje razlikuju se. Prema sadržaju i obimu njihovih uloga u provođenju finansijskih istraga, možemo ih podijeliti u dvije grupe: subjekti finansijskih istraga i učesnike u finansijskim istragama. Jedni su zakonima o krivičnom postupku u BiH i posebnim zakonima određeni kao nosioci određenim ovlaštenja u toku provođenja finansijskih istraga, gdje se prvenstveno misli na tužioca i ovlaštene službene osobe ali i sud koji je nadležan za preduzimanje onih radnji koje se ne mogu sprovesti bez procjene suda o dozvoljenosti istih, a drugi su svi oni pravni subjekti koji su nosioci informacija od značaja za provođenje finansijskih istraga i koji svoju ulogu u finansijskim istragama iscrpljuju kroz davanja informacija od značaja za predmet istraživanja, kako na osnovu zahtjeva nadležnog tužioca ili suda, tako i samoinicijativno, u okviru svojih nadležnosti.

3.4.2 Tužilaštvo

Organizacija tužilaštava u BiH uređena je posebnim zakonima o tužilaštvu i prilagođena organizaciji sudova. Zakonima o tužilaštvu uređena je ne samo organizacija tužilaštava, već i njihova stvarna i mjesna nadležnost, kao i njihova hijerarhijska podijeljenost na viša i niža tužilaštva. Tim zakonima su osnovani: Tužilaštvo BiH, entitetska tužilaštva (Federalno tužilaštvo i Tužilaštvo RS), kantonalna i okružna tužilaštva, kao i Tužilaštvo BD BiH.⁸⁷

Tužilaštvo BiH djeluje na državnom nivou i nadležno je za krivična djela za koja je nadležan Sud BiH, te za gonjenje počinitelaca pred Sudom BiH. Između ostalog, nadležno je za krivična djela organizovanog kriminala i organizovanog privrednog kriminala na nivou BiH, te naročito za krivična djela međunarodnog prometa opojnim drogama, trgovine ljudima, koruptivna krivična djela gdje su izvršioци predstavnici institucija BiH, kao i za krivična djela ekonomskog kriminala kojima se

87. Zakon o Tužilaštvu BiH (prečišćeni tekst), („Službeni glasnik BiH“, br. 49/09); Zakon o Federalnom tužilaštvu FBiH, („Službene novine FBiH“, br. 19/03); Zakon o javnim tužilaštvima RS, („Službeni glasnik RS“, br. 69/16); Zakon o Tužilaštvu BD BiH, („Službeni glasnik BD BiH“, br. 19/07).

ugrožava ekonomski integritet i jedinstvo tržišta BiH. S ciljem efikasnijeg istraživanja i krivičnog procesuiranja navedenih krivičnih djela, u Tužilaštvu BiH formiran je Posebni odjel za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju (Odjel II).

U FBiH, Federalno tužilaštvo postupa pred Vrhovnim sudom FBiH, a kantonalna tužilaštva pred opštinskim i kantonalnim sudovima. U svakom tužilaštvu funkciju tužilaštva vrši glavni tužilac (glavni federalni tužilac i glavni kantonalni tužilac), njegov zamjenik i tužioci. Zakonom o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH⁸⁸ uređuje se Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i međukantonalnog kriminaliteta kao posebno odjeljenje Federalnog tužilaštva koje je nadležno da provodi istražne radnje i vrši funkciju otkrivanja i krivičnog gonjenja za spomenute oblike kriminaliteta.⁸⁹

U RS, Republičko javno tužilaštvo postupa pred Vrhovnim sudom RS, a okružno javno tužilaštvo pred osnovnim i okružnim sudom. U svakom tužilaštvu funkciju tužilaštva vrši glavni tužilac (glavni republički javni tužilac i glavni okružni javni tužilac), njegov zamjenik i tužioci. Zakonom o suzbijanju organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala⁹⁰ osnovano je Posebno tužilaštvo za suzbijanje organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala (Specijalno tužilaštvo) u okviru Okružnog tužilaštva Banja Luka, da bi Zakonom o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala⁹¹ od 2016. godine postalo dijelom Republičkog tužilaštva (Posebno odjeljenje) ali je zadržalo svoju samostalnost. Radom Posebnog odjeljenja rukovodi glavni specijalni tužilac, a u radu tužilaštva, pored njega, učestvuje republički tužioci koji su raspoređeni u to odjeljenje. Posebno odjeljenje preduzima radnje i mjere na otkrivanju koruptivnih krivičnih djela, organizovanog kriminala i najtežih oblika privrednog kriminala.

Tužilaštvo BD BiH postupa pred Osnovnim sudom BD BiH i Apelacionim sudom BD BiH. Funkciju tog tužilašta vrše glavni tužilac, zamjenik glavnog tužioca i tužioci. S ciljem specijaliziranog pristupa u izvršavanju poslova u vezi sa srodnim krivičnim djelima i podizanju efikasnosti u radu, osnovan je, između ostalih, i odsjek za privredni, finansijski i organizovani kriminal.

Zaključno, možemo primjetiti da u BiH postoje posebna odjeljenja pri tužilaštvima, specijalizirana za efikasno istraživanje i krivično gonjenje koruptivnih krivičnih djela, privrednog i organizovanog kriminala. Na ovaj način postiže se veći veći stepen specijalizacije i koordinacije, što za rezultat ima i povećanje njihove efikasnosti. Dosadašnja iskustva naše zemlje, ali i drugih zemalja, pokazuju da redovna tužilaštva svojim standardnim načinom rada i organizacijom ne bi mogla da odgovore zadacima koji se pred njih postavljaju u predmetima organizovanog kriminala i drugih teških krivičnih djela.

88. Zakon o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH („Službene novine FBiH“, br. 59/14).

89. Primjena Zakona o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH, kojim se uspostavljaju Posebni odjeli pri Federalnom tužilaštvu FBiH i Vrhovnom sudu FBiH još uvijek nije započela jer se za to nisu stekli materijalno-tehnički uslovi. Planirano je da njegova primjena započne sredinom 2018. godine.

90. Zakon o suzbijanju organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala („Službeni glasnik RS“, br. 37/06, 69/06, 99/07).

91. Zakon o suzbijanju korupcije, organizovanog i drugih najtežih oblika privrednog kriminala, (Službeni glasnik RS“, br. 39/16).

3.4.3 Policija

Državna agencija za istrage i zaštitu (u dalje tekstu: SIPA) je prva policijska agencija na državnom nivou, koja u skladu sa Zakonom o državnoj agenciji za istragu i zaštitu⁹² i drugim propisima, vrši poslove iz svoje nadležnosti na cijeloj teritoriji BiH. Kada je u pitanju organizacija SIPA-e, osvrnuti ćemo se samo na odjele koji imaju značaj za finansijsku istragu:

- Kriminalističko-istražni odjel koji radi, između ostalog, na sprečavanju, otkrivanju i istraživanju krivičnih djela iz nadležnosti Suda BiH, pronalaženje i hapšenje počinitelja krivičnih djela (izuzev krivičnih djela iz nadležnosti Finansijsko-obavještajnog odjela) pod nadzorom, smjernicama i nalogima nadležnog tužioca, vrši analitičku obradu podataka i vodi propisane evidencije, pruža operativnu pomoć Finansijsko-obavještajnom odjelu, te ostvaruje određene vidove međuagencijske i međunarodne saradnje. Unutar ovog odjela egzistiraju Odsjek za sprečavanje, otkrivanje i istraživanje organizovanog kriminala, kriminala u vezi sa trgovinom ljudima, opojnim drogama i drugim krivičnim djelima (u nadležnosti ovog odsjeka je da prati, istražuje i dokumentuje tokove novca u okviru ove vrste kriminala), Odsjek za sprečavanje i otkrivanje finansijskog kriminala i korupcije (u nadležnost ovog odsjeka je da sprečava, otkriva i istražuje finansijski kriminal i korupciju, naročito u oblasti privrede i jedinstva tržišta, poreza, carina i koruptivnih krivičnih djela) i Grupa za operativnu podršku koja saraduje sa Interpolom, u okviru čega postupa po određenim međunarodnim zahtjevima, te prikuplja i prosljeđuje potrebne podatke i informacije.
- Finansijsko-obavještajni odjel (u daljem tekstu: FOO) je zapravo pandan evropskim i svjetskim finansijsko-obavještajnim jedinicama koje su organizovane i nadležne za poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca, što je bila i jedna od međunarodnih obaveza BiH.⁹³ Za bosanskohercegovački FOO se kaže da po klasifikaciji pripada mješovitom tipu finansijsko-obavještajnih jedinica s obzirom da se u njemu pored državnih službenika i zaposlenika nalaze i policijski službenici.⁹⁴ FFO prima, prikuplja, evidentira, analizira, istražuje i prosljeđuje tužilaštvu informacije, podatke i dokumentaciju primljene u skladu sa zakonom i drugim propisima o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Saznanja koja prikupi FOO su operativne prirode, a u kasnijoj fazi postupka, posebno ako ukazuju na druga krivična djela osim pranja novca i finansiranja terorizma, ista bi se trebala potkrijepiti dokazima pribavljenim

92. Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu, („Službeni glasnik BiH“, br. 27/04, 63/04, 35/05, 49/09 i 40/12).

93. Mujanović, E., Pranje novca kao globalni sigurnosni izazov - stanje u Bosni i Hercegovini, *Kriminalističke teme*, Časopis za kriminalistiku, kriminalističke i sigurnosne studije, br. 3-4, Sarajevo, 2007, str. 125.

94. Više o različitim tipovima finansijsko-obavještajnih jedinica vidi: Bjelopoljač, A., *Sumnjive transakcije i off shore zone s aspekta krivičnog djela pranja novca*, Magistarski rad, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, 2011, str. 185-190.

po naredbi suda. FOO ima široke mogućnosti kontakta s brojnim ustanovama i osobama radi prikupljanja podataka o prometu sredstava, novca, i prihoda, pa se stoga pokazuje naročito interesantnim za saradnju sa tužiocima koji vode finansijsku istragu.⁹⁵

Na nivou BiH, između ostalih, u okviru Ministarstva sigurnosti BiH djeluje i Granična policija BiH (u daljem tekstu: GP BiH). Njene nadležnosti propisane su Zakonom o graničnoj policiji BiH⁹⁶ i obuhvataju, između ostalog: sprečavanje, otkrivanje i istraživanje krivičnih djela predviđenih krivičnim zakonima u BiH su ta krivična djela usmjerena protiv sigurnosti državne granice ili protiv izvršenja poslova i zadataka iz nadležnosti GP BiH; ili se ta krivična djela moraju goniti u skladu s odredbama o zloupotrebi javnih isprava koje služe kao dokaz identiteta, o putnoj ispravi i obavezi posjedovanja vize, te odredbama o kretanju i boravku stranaca i azilu ukoliko su počinjena prilikom prelaska granice ili su direktno vezana za prelazak državne granice; ili ta krivična djela obuhvataju prijevoz robe preko državne granice čiji promet nije dopušten, robe bez službenog odobrenja ili u slučaju kršenja važeće zabrane, ukoliko je GP BiH dodijeljena dužnost nadziranja takvog odobrenja i zabrane na osnovu drugog propisa ili administrativnog sporazuma s organom odgovornim za takvo gonjenje, kao i sprečavanje, otkrivanje i istraživanje drugih krivičnih djela na zahtjev nadležnog organa. U sklopu GP BiH djeluje Centralni istražni ured, čija je nadležnost da prikuplja i obrađuje obavještajne podatke u vezi sa navedenim krivičnim djelima, prati i analizira stanje organizovanog kriminala i sačinjava strateške analize i procjene rizika u vezi s istim; prikuplja informacije, obavještenja i druge podatke u vezi sa organizovanim kriminalom; neposredno provodi složene policijske istrage i provodi posebne istražne radnje u skladu sa zakonom; obavlja forenziku kompjuterskih sistema, telefonskih aparata, SIM kartica i ostalih digitalnih nosača podataka.

Policijski službenici zaposleni u ministarstvima unutrašnjih poslova primjenjuju policijska ovlaštenja u skladu sa zakonom o policijskim službenicima i postupaju kao ovlaštene službene osobe u skladu sa zakonima o krivičnom postupku u BiH. Oni u okviru svojih nadležnosti (na zahtjev tužioca ili po službenoj dužnosti) preduzimaju radnje na otkrivanju istraživanju i dokazivanju krivičnog djela. Ministarstva unutrašnjih poslova u BiH su što se tiče same organizacije, teritorijalno ograničena, odnosno njihove nadležnosti se protežu samo na teritorije entiteta i distrikta. U skladu s tim, razlikujemo:

- U FBiH u okviru Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova postoji Federalna uprava policije sa posebnim odjelom za privredni kriminal, odnosno u FBiH postoji još deset kantonalnih ministarstava u okviru kojih i uprava policije sa

95. O ulozima i zadacima finansijsko-obavještajnog odjela detaljnije u: Pajić, D., Vejzović, S., Pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti sa osvrtom na ulogu finansijsko-obavještajnog odjela, *Društveni ogledi, Časopis za pravnu teoriju i praksu*, Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč univerziteta, godina 1, br. 1, Sarajevo, 2014, str. 114-164.

96. Zakon o graničnoj policiji BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 50/04, 27/07, 59/09).

specijalizovanim odsjekom za finansijski kriminal.

- Ministarstvo unutrašnjih poslova RS organizovano je kroz rad pet centara javne bezbjednosti koji su direktno povezani sa sjedištem Ministarstva. U funkcionalnom smislu, Ministarstvo sačinjava šest uprava od kojih je jedna Uprava kriminalističke policije organizovana kroz sedam odjeljenja i Jedinice za posebne istrage kao posebnog dijela za borbu protiv organizovanog kriminala u okviru kojeg djeluje i Jedinica za finansijske istrage.
- U okviru policije BD BiH postoji Jedinica kriminalističke policije sa šest odsjeka. Značajno je spomenuti Odsjek za sprečavanje i suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije i finansijske istrage i Odsjek za sprečavanje i suzbijanje organizovanog kriminala i zloupotrebe droga.

3.4.4 Sudovi

Sudsku funkciju u BiH obavljaju sudovi, „koji su samostalni i nezavisni, te sude na osnovu ustava i zakona“, u skladu sa nadležnostima utvrđenim ustavnim i zakonskim propisima (čl. IV. Ustava BiH, čl. IV.C.1.1., V.4.11. i VI.7. Ustava FBiH, čl. 121-128. Ustava RS i čl. 62 Statuta BD BiH). Sudovi su ustanovljeni zakonima, a također zakonima se utvrđuje njihova nadležnost, sastav i organizacija, kao i postupak, kako bi se osigurala jednakost u postupanju, te načelo pravičnosti kao jedno od osnovnih načela u postupku pred sudom.⁹⁷

Sudsku funkciju u krivičnom postupku na nivou BiH obavlja Sud BiH. Njegovo osnivanje, djelokrug rada i organizacija uređena je Zakonom o sudu BiH.⁹⁸ U organizacionom smislu Sud BiH čine Krivično, Upravno i Apelaciono odjeljenje. Krivično odjeljenje sastoji se od tri djela: Odjel I za ratne zločine, Odjel II za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju i Odjel III za sva ostala krivična djela u nadležnosti Suda BiH (opšti kriminal). U skladu sa ovom podjelom organizovano je i Apelaciono odjeljenje.

Za sudsku funkciju u krivičnom postupku u entitetima i BD BiH nadležni su sudovi opšte ili redovne nadležnosti, i to: opštinski sudovi, kantonalni sudovi i Vrhovni sud FBiH, odnosno osnovni i okružni sudovi i Vrhovni sud RS, te Osnovni i Apelacioni sud BD BiH. Opštinski, okružni i Osnovni sud BD BiH sude samo u prvom stepenu za krivična djela iz svoje nadležnosti. Kantonalni i okružni sudovi obavljaju funkciju presuđenja kako u prvom stepenu za krivična djela iz svoje nadležnosti, tako i u postupku po pravnom lijeku koji je uložen na odluku opštinskog, odnosno osnovnog

97. Sijerčić-Čolić, H., *Krivično procesno pravo, Knjiga I, Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2017, str. 147-148.

98. Zakon o Sudu BiH – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 49/09).

suda kao prvostepenog. Vrhovni sud FBiH, Vrhovni sud RS i Apelacioni sud BD BiH odlučuju u drugom stepenu o žalbama protiv prvostepenih presuda, te u trećem stepenu u zakonom propisanim slučajevima.

3.4.5 Porezna uprava

U BiH su porezne uprave uspostavljene na nivou entiteta FBiH, RS i BD BiH, a njihov djelokrug rada, ovlaštenja, odgovornosti i druga pitanja uređeni su odgovarajućim zakonima. Porezne uprave su ustanove u čijoj nadležnosti je vođenje računa o plaćanjima poreza i doprinosa. Stoga ona ima važnu dokumentaciju o osobama, imovini, sredstvima, prihodima te o prometu tih sredstava. Na zahtjev nadležnog tužilaštva, ovlaštene organizacijske jedinice poreznih uprava, obavezne su pomoći u provođenju istrage, odnosno dostaviti svu traženu dokumentaciju. S druge strane, ovlaštene službene osobe u poreznim organima, u fazi otkrivanja i istrage povreda poreznih propisa, pored ostalog, imaju prava i obaveze da: (a) provode porezne istrage i prikupljaju informacije o mogućim poreznim krivičnim djelima, te da nadležnim organima podnesu prijave u vezi s poreznim krivičnim djelima; (b) prosljeđuju informacije, uključujući porezne tajne, koje su otkrivene tokom porezne istrage ili se za njih saznalo tokom bilo koje pravne službene radnje, koju vrše radnici porezne uprave, nadležnim organima, kada postoji sumnja da je počinjeno krivično djelo; (c) koriste usluge stručnjaka i vještaka za pomoć u istragama u vezi s poreznim krivičnim djelima; (d) sarađuju sa institucijama nadležnim za provođenje istraga u cilju otkrivanja korupcije u poreznim organima. U cilju međusobne saradnje, Uprava za indirektno oporezivanje će Poreznoj upravi, bez nadoknade, staviti na raspolaganje informacije za primjenu mjera naplate porezne obaveze koja proizlazi iz prelaska roba preko granice. Porezna uprava kad utvrdi činjenice i (ili) okolnosti koje daju povoda sumnji o postojanju krivičnih djela iz oblasti poreza, istražiti će relevantne informacije i, nakon odluke da ima osnova za podnošenje prijave za krivično djelo, proslijediti će relevantne dokaze i preporuke nadležnom tužilaštvu.

3.4.6 Finansijska policija

Finansijska policija FBiH je jedinstveni visokocentralizovani organ fiskalnog i finansijskog nadzora koji djeluju u sastavu ministarstva finansija.⁹⁹ Finansijska policija FBiH vrši upravne i druge stručne poslove inspeksijskog nadzora, primjene propisa o obavljanju djelatnosti, nadzora izvršavanja propisanih poreznih, carinskih i drugih obaveza od strane pravnih i fizičkih osoba, kao i utvrđivanje propusta koji imaju za cilj prikrivanje i izbjegavanje plaćanja. U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti inspektori su, između ostalog, ovlašteni: zaustaviti i kontrolisati vozilo u prometu za koje se sumnja da prevozi teret sumnjivog porijekla; ulaziti u stan i druge prostorije u skladu sa zakonom; ostvariti uvid u finansijsku dokumentaciju, poslovne knjige i druge isprave vezane za poslovanje pravne i fizičke osobe; izvršiti pregled prostorija, robe, uređaja i opreme. Pravne i fizičke osobe kod kojih inspektor obavlja nadzor dužne su inspektorima pružiti podatke i dati na uvid finansijske dokumente, poslovne knjige i druge poslovne knjige potrebne za obavljanje kontrole i utvrđivanje činjeničnog i pravnog stanja, te osigurati im uslove za obavljanje kontrole. U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti inspektori mogu privremeno do donošenja presude o krivičnom djelu oduzeti: novac, vrijednosne papire, predmete i drugu dokumentaciju koja može u prekršajnom ili krivičnom postupku poslužiti kao dokaz.

Finansijska policija u RS je posebna organizacija koja se obrazuje kao republička uprava u okviru Vlade.¹⁰⁰ Finansijska policija RS u okviru svojih zakonskih nadležnosti obavlja poslove koji se odnose na: kontrolu utvrđivanja i naplate javnih prihoda, kontrolu svih poslovnih, finansijskih i berzanskih transakcija koji su od uticaja na visinu javnih prihoda, kontrolu prometa roba i usluga, reviziju poslovanja poreskih obveznika za potrebe države, otkrivanje krivičnih dela, prekršaja i drugih nezakonitih radnji u oblasti javnih prihoda, sprovođenje propisanih postupaka i mera utvrđenih ovim zakonom. U ostvarivanju poslova kontrole i revizije, finansijska policija vrši otkrivanje krivičnih dela, prekršaja i drugih nezakonitih radnji u oblasti javnih prihoda, sprovodi propisane postupke i izriče mjere za koje je ovlaštena zakonom.

3.4.7 Drugi organi

Pored navedenih, institucije koje posjeduju i čuvaju evidenciju, poslovne knjige, finansijske izvještaje i drugu dokumentaciju o prihodima, rashodima/troškovima, imovini i sredstvima i obavezama pravnih i fizičkih lica su¹⁰¹:

- **Banke**¹⁰² su jedan od osnovnih izvora informacija o imovinskom stanju vlasnika protiv koga se provodi finansijska istraga. U bankama se nalaze podaci koji se odnose na lične podatke, finansijsko stanje i transakcije, na stanje i promet na individualnim depozitnim računima, kao i drugi podaci do kojih banka dođe u poslovanja sa klijentima. Svi ovi podaci su izuzetno važni u toku provođenja finansijskih istraga.
- **Uprava za indirektno oporezivanje BiH**¹⁰³ u okviru svojih nadležnosti preduzima radnje s ciljem otkrivanja i sprečavanja carinskih i poreznih prevara kao i na prikupljanju, upoređivanju, procjenjivanju i analiziranju svih relevantnih informacija i podataka koji pomažu u otkrivanju krivičnih i prekršajnih djela, te njihovo blagovremeno dostavljanje nadležnim institucijama. U prethodnom periodu ostvarena je dobra saradnja sa nadležnim tužilaštvima i drugim agencijama za provođenje zakona, a rezultat te saradnje su brojne zajednički provedene operativne aktivnosti.¹⁰⁴
- **Komisija za vrijednosne papire**¹⁰⁵ Osnovne nadležnosti ove institucije koje su bitne u kontekstu provođenja finansijske istrage odnose se na osiguravanju primjene i nadzora nad provođenjem zakona i drugih propisa koji se odnose na emisiju i promet vrijednosnih papira, a u čijoj su nadležnosti subjekti koji vode evidencije o vrijednosnim papirima koje mogu biti korisni za provođenje finansijske istrage. Fizička i pravna lica dužna su dostaviti informacije i isprave koje od njih traži Komisija u vršenju njenih ovlaštenja i odgovornosti, na način i u roku koji odredi Komisija. Nedostavljanje traženih podataka je propisano kao prekršaj.
- **Centralna banka BiH**¹⁰⁶ pomaže i održava odgovarajuće platne i obračunske sisteme i koordinira djelatnosti agencija za bankarstvo bh. entiteta, koje su nadležne za izdavanje dozvola za rad i superviziju banaka. Pored navedenog, Centralna banka u skladu sa sadržajem odredaba Odluke o Centralnom registru kredita poslovnih subjekata i fizičkih lica u BiH i Odlukom o jedinstvenom registru transakcijskih računa vodi: (1) Centralni registar kredita poslovnih subjekata i fizičkih lica u BiH (2) Centralni registar transakcijskih računa. Također, Centralna

101. Detaljnije: Porobić, M., Bajraktarević, M., *op. cit.*, 165-181.

102. Zakon o bankama RS („Službeni glasnik RS“ br. 3/16); Zakon o bankama FBiH („Službene novine FBiH“ br. 27/17); Zakon o bankama BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 5/03, 19/07).

103. Zakon o upravi za indirektno oporezivanje BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 89/05).

104. Vidi: *Izveštaj o radu Uprave za indirektno oporezivanje za 2016. godinu*, Banja Luka, 2017, str. 12-13.

105. Zakon o komisiji za vrijednosne papire („Službene novine FBiH“ br. 92/13).

106. Zakon o Centralnoj banci BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 1/97, 29/02, 8/03, 13/03, 14/03, 9/05, 76/06).

banka, u skladu sa Zakonom o platnim transakcijama u FBiH¹⁰⁷, Zakonom o platnim transakcijama u RS¹⁰⁸ i Zakonom o platnim transakcijama BD BiH¹⁰⁹, vodi registar: Swift kodove banaka.

- **Agencija za identifikacijske isprave, evidenciju i razmjenu podataka BiH (IDDEEA).**¹¹⁰ Nadležna je za donošenje standarda iz oblasti identifikacionih dokumenata, administraciju i održavanje servera na kojima se nalaze podaci iz centralnih evidencija, hostovanje aplikacija putem kojih nadležni organi vode upravne postupke oko izdavanja ličnih dokumenata, održavanje mreže za prenos podataka između institucija sa svih nivoa vlasti i personalizaciju (štampanje) ličnih dokumenata.
- **Sarajevska i Banjalučka berza.** Postoje dvije berze u BiH - u Sarajevu i Banja Luci. Berza je uspostavljena u skladu sa zakonima o tržištu vrijednosnih papira/hartija na kojima se preko ovlaštenih brokerskih posrednika obavljaju transakcije vrijednosnim papirima. Cilj berzi je da obezbjeđuju organizovano tržište za transakcije vrijednosnim papirima.
- **Javna i privatna preduzeća/društva** za distribuciju električne energije, ptt-usluga, RTV pretplate, usluge mobilne telefonije, zemnog gasa, vode i kanalizacije, te usluge odvoza smeća i održavanja zajedničkih dijelova zgrada. U knjigovodstvu navedenih javnih preduzeća se nalazi dokumentacija (ugovori, fakture, opomene, uplate, tužbe i sl.) za svakog legalnog korisnika usluga koje navedena preduzeća/društva izvrše kao i način i dinamika naplate tih usluga od strane kupaca. Ovi dokumenti, koji su evidentirani u poslovnim knjigama tih preduzeća, su vjerodostojni podaci o troškovima osumnjičenih/optuženih ili povezanih osoba koje su predmet finansijske istrage.
- **Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja FBiH¹¹¹ i zavodi zdravstvenog osiguranja u kantonima, Fond zdravstvenog osiguranja RS¹¹²** obavezni su, u okviru jedinstvenog informacionog sistema, organizirati praćenje ostvarivanja i korištenja prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja i reosiguranja, praćenje uplata i potrošnje, po obveznicima doprinosa, kao i drugih sredstava i lično za svakog osiguranika.
- **Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Zavod za zapošljavanje FBiH, JU Zavod za zapošljavanje RS, Zavod za zapošljavanje BD BiH.**¹¹³ Njihove obaveze i odgovornosti su posredovanje u zapošljavanju, javno obavještanje o

107. Zakon o platnim transakcijama FBiH („Službene novine FBiH“, br. 32/00, 28/03).

108. Zakon o platnim transakcijama RS („Službeni glasnik RS“ br. 12/01).

109. Zakon o platnim transakcijama BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 5/01, 23/16).

110. Zakon o Agenciji za identifikacijske isprave, evidencije i razmjenu podataka BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 56/08).

111. Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH („Službene novine FBiH“ br. 41/10).

112. Zakon o zdravstvenom osiguranju RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09, 106/09, 39/16, 110/16).

113. Zakon o Agenciji za rad i zapošljavanje BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 26/09); Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba FBiH („Službene novine FBiH“ br. 41/01, 22/05, 9/08); Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 33/04, 19/07, 25/08).

mogućnostima zapošljavanja, savjetovanje u vezi sa profesionalnom orijentacijom, stručno osposobljavanje i priprema za zapošljavanje, isplate novčanih naknada nezaposlenim licima, i omogućavanje da ista u periodu trajanja materijalno pravnog obezbjeđenja ostvaruju, kao i prava na zdravstveno i penzijsko i invalidsko osiguranje, vođenje evidencija u oblasti rada i zapošljavanja, odobravanje zapošljavanja stranih državljana i osoba bez državljanstva. U toku finansijske istrage veoma je važno identifikovati prihode i radno-pravni i socijalni status osumnjičenog/optuženog ili povezane osobe, a naročito u slučaju kada nezaposlena osoba uvećava imovinu i/ili troši znatno iznad svojih mogućnosti.

- **Općinski organi/Uredi za katastar/Javni registar.** Katastar ili javni registar je registar podataka o promjenama na zemljištu i nekretninama. Uz svoja druga zaduženja, katastar je podrška sistemu registracije prava vlasništva i drugih stvarnih prava vezanih za nekretnine odnosno podrška zemljišno-knjižnim uredima u općinskim sudovima (tzv. gruntovnicama). Uredi za katastar izdaju posjedovne listove koji sadrže podatke o posjedniku, ali nisu dokaz o vlasništvu. Podaci o vlasništvu vidljivi su samo iz zemljišnih knjiga, odnosno, vlasničkog lista.
- **Sudovi nadležni za upis pravnih lica u registar.** Za registracije poslovnih subjekata u skladu sa zakonima su nadležni općinski i osnovni sudovi u entitetima i BD BiH. U nadležnim sudovima se vodi Registar koji je baza podataka koja sadrži podatke i isprave o subjektima, a sastoji se od Glavne knjige Registra i Zbirke isprava Registra.
- **BH Direkcija civilne avijacije** vodi registar civilnih zrakoplova i aerodroma. Registar je javna knjiga koja sadrži podatke o vlasništvu nad aerodromima i zrakoplovima svih vrsta u BiH.
- **Kapetanije za unutrašnje i kapetanije za pomorsku plovidbu** posjeduju podatke o brodovima, jahtama, čamcima, splavovima i drugim plutajućim objektima i njihovim vlasnicima se mogu dobiti u nadležnim kapetanijama i njihovim organizacionim jedinicama.
- **Mikrokreditne organizacije** posjeduju dokumentaciju, evidencije-registre i poslovne knjige iz koji se mogu koristiti podaci o zaključenim ugovorima o mikrokreditima, njihovoj realizaciji i otplati za pravna i fizička lica.
- **Lizing-društva**¹¹⁴ posjeduju dokumentaciju, evidencije-registre i poslovne knjige iz kojih se mogu koristiti podaci o zaključenim ugovorima o lizingu i njihovoj vrsti uslovima i otplati; podaci o akontacijskoj naknadi, podaci o lizing naknadi, podaci o registrovanim zalozima i sl.
- **Razvojna banka FBiH/ Investiciono-razvojna banka RS.** Razvojna banka u ime Federacije BiH upravlja domaćim i stranim sredstvima koja su namijenjena za finansiranje projekata u FBiH. Razvojna banka prima depozite u domaćoj i stranoj valuti, ali ne posluje sa primarnim ciljem ostvarivanja dobiti.
- **Agencija za osiguranje depozita BiH.** Zadatak Agencije je osiguranje prikladnih depozita ("prikladni depozit" je ukupan iznos svih sredstava koji rezultiraju iz

114. Zakon o lizingu RS („Službeni glasnik RS“ br. 70/07, 116/11); Zakon o lizingu FBiH („Službene novine FBiH“ br. 85/08, 39/09, 65/13, 104/16).

depozita, štednih računa ili certifikata banke koje je deponent deponovao u banci članici) fizičkih osoba u bankama članicama u skladu sa Zakonom o osiguranju depozita u bankama Bosne i Hercegovine.¹¹⁵

- **Društva za osiguranje.**¹¹⁶ U dokumentaciji, evidenciji (bilansnoj i vanbilansnoj), poslovnim knjigama, finansijskim izvještajima se iskazuju podaci o policama osiguranja, premijama osiguranja, isplaćenim naknadama štete, kapitalu izloženom riziku u pogledu životnog osiguranja, bruto fakturisanih premija, garantni fond, posrednicima (zastupnicima i brokerima) osiguranja, portfelj osiguranja i sl. Pored navedenih podataka u društvima za osiguranje se vode i čuvaju poslovne knjige, finansijski izvještaji, revizorski izvještaji i druga dokumentacija i evidencije koja može biti izvor relevantnih podataka o imovini, obavezama, troškovima i prihodima pojedinaca koji su predmet finansijske istrage.
- **Notari i notarske Komore Federacije BiH i Republike Srpske.**¹¹⁷ Notarski obrađene isprave, koje je notar sačinio u granicama svojih službenih ovlaštenja u propisanoj formi, imaju dokaznu snagu javne isprave o izjavama datim pred notarom. Pravni poslovi koji za svoju pravnu valjanost zahtijevaju notarsku obradu isprava odnose se na: (a) pravne poslove o regulisanju imovinskih odnosa između bračnih drugova, kao i izmjenu lica koja žive u vanbračnoj životnoj zajednici, (b) raspolaganja imovinom maloljetnih i poslovno nesposobnih lica, (c) pravne poslove kojima se obećava neka činidba kao poklon s tim što se nedostatak notarske forme u ovom slučaju nadomiješta izvršenjem obećane činidbe, (d) pravne poslove, čiji je predmet prenos ili sticanje vlasništva ili drugih stvarnih prava na nekretninama; (e) osnivačka akta privrednih društava.
- **Poslovni subjekti (privredna društva).**¹¹⁸ U okviru svakog od oblika organizovanja privrednih društva odnosno preduzeća se u skladu sa zakonima vodi, nalazi i čuva dokumentacija i evidencija, poslovne knjige, finansijski i revizorski izvještaji koji se odnose na registraciju, upravljanje, zastupanje, vlasničku strukturu, poslovanje i sl. Slijedom navedenog, privredna društva su vrlo često pouzdan izvor relevantnih podataka te materijalnih i ličnih dokaza o prihodima, troškovima, imovini, obavezama pojedinca.
- **Udruženja i fondacije.**¹¹⁹ Registracija udruženja i fondacija je dobrovoljna,

115. Zakon o osiguranju depozita u bankama BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 20/02,18/05, 100/08,75/09 i 58/13).

116. Zakon o društvima za osiguranje u privatnom osiguranju FBiH („Službene novine FBiH“ br. 23/17) i Zakon o društvima za osiguranje RS („Službeni glasnik RS“ br. 17/05, 1/06, 64/06, 74/10).

117. Zakon o notarima FBiH („Službene novine FBiH“ br. 45/02); Zakon o notarima RS („Službeni glasnik RS“ br. 86/04, 2/05, 74/05, 76/05, 91/06, 37/07, 50/10, 78/11, 20/14, 68/17); Zakon o notarima BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 9/03, 17/06).

118. Zakon o privrednim društvima FBiH („Službene novine FBiH“ br. 81/15); Zakon o privrednim društvima RS („Službeni glasnik RS“ br. 127/08, 58/09, 100/11, 67/13).

119. Zakon o udruženjima i fondacijama BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 32/01, 42/03, 63/08, 76/11, 94/16); Zakon o udruženjima i fondacijama FBiH („Službene novine FBiH“ br. 45/02); Zakon o udruženjima i fondacijama RS („Službeni glasnik RS“ br. 52/01, 42/05); Zakon o udruženjima i fondacijama BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 12/02, 19/07).

a status stiču od datuma njihovog upisivanja u registar. Ne postoji jedinstven Registar udruženja i fondacija. Na svakom nivou, državnom, entitetskom i nivou BD, zakon imenuje odgovorna tijela za registraciju i/ili vođenje registra udruženja i fondacija: Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo pravde FBiH, Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS, okružni sudovi (RS) i Osnovni sud BD. Udruženja i fondacije su u skladu sa zakonima dužna voditi i čuvati dokumentaciju i evidenciju, poslovne knjige, finansijske i revizorske izvještaje koji se odnose na osnivanje, registraciju, upravljanje, poslovanje i sl. Mogu biti pouzdan izvor relevantnih podataka i dokaza o prihodima i obavezama pojedinca.

3.5 Međunarodni pravni instrumenti

3.5.1 Međunarodne institucije i međunarodna saradnja

U cilju što efikasnije međunarodne saradnje u oduzimanju imovinske koristi stečene organizovanim kriminalom poseban značaj imaju međunarodne organizacije pomoću kojih se na strateškom i operativnom nivou podstiče implementacija efikasnih mehanizama oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalom. U daljem tekstu daćemo prikaz organizacije, funkcija i ciljeva vodećih međunarodnih organizacija koje djeluju u globalnim i regionalnim okvirima i programima koje realizuju međunarodne organizacije kao dio koordiniranog međunarodnog odgovora problemima suprotstavljanja organizovanom kriminalu i oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalom.

Internacionalna policijska zajednica svjesna potrebe suprotstavljanja organizovanom kriminalu i oduzimanja prihoda stečenih kriminalom, donijela je mnogobrojna međunarodna akta kojima reguliše ovu oblast. Ovim naporima pridružio se i **INTERPOL** koji je svojim rezolucijama (Rezolucije AGN/52/RES/8, iz 1983. godine; AGN/57/RES/8, iz 1988. godine; AGN/66/RES/17, iz 1997. godine) pozvao države članice da težište svojih istraga fokusiraju na identifikaciju, praćenje i oduzimanje protupravno stečenih prihoda kriminalnih organizacija. Ove rezolucije takođe pozivaju članice da poboljšaju razmjenu informacija na tom polju i upućuju Vlade država članica da donesu zakone koji će omogućiti pristup finansijskim evidencijama i konfiskaciju prihoda stečenih kriminalom.¹¹⁹

Kao dio napora internacionalne policijske zajednice za suprotstavljanje organizovanom kriminalu nastao je i specijalizovani ogranak unutar policijskog odeljenja Generalnog sekretarijata Interpola pod nazivom **FOPAC**.¹²⁰ Generalni sekretarijat Interpola i FOPAC kao njegov specijalizovani ogranak usko saraduju

119. Bosna i Hercegovina je postala punopravna članica Interpola 1993. godine.

120. FOPAC je Francuska skraćenica za *Fonds Provenant d'Activites Criminelles* (sredstva iz kriminalnih aktivnosti), koji je formirala Generalna skupština Interpola u Kanu 1983. godine.

sa drugim internacionalnim organizacijama sa ciljem razvoja svesti o potrebi korištenja finansijskih istražnih metoda u borbi protiv organizovanog kriminala i drugih oblika kriminala. Takođe, ova saradnja je usmerena na objedinjavanje napora u suprotstavljanju organizovanom kriminalu u globalnim okvirima i razvoju saradnje i koordinacije u implementaciji internacionalnih programa koji imaju za cilj oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Evropski policijski ured ili skraćeno **EUROPOL** (*European Police Office*) namjenjen policijskoj saradnji država članica osnovan je kao prva ustanova trećeg stupa EU. Od prvobitno zamišljene međunarodne organizacije čiji je osnovni zadatak bio pružanje informacijske podrške (vođenje zajedničke baze podataka koja će prikupljati, upoređivati, analizirati i razmjenjivati podatke važne za krivično gonjenje), policijama država članica, EUROPOL je vremenom prerastao u tijelo EU koje je preuzelo vodeću ulogu u prikupljanju informacija i dokaza u predmetima organizovanog kriminala i s tim u vezi oduzimanja imovinske koristi stečene na nezakonit način. Uloga EUROPOLA u posljednje vrijeme je sve više operativnog karaktera (koordinacija, organizacija i implementacija istražnih i operativnih aktivnosti zajedno sa nadležnim tijelima država članica) što opet otvara pitanja njegove nadležnosti u smislu proaktivnog policijskog djelovanja i prikupljanja podataka o osobama koje nisu osumnjičene za krivično djelo.¹²¹

EUROJUST je jedna od tri agencije Evropske unije za policijsku i pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima (EUROPOL, CEPOL i EUROJUST). Eurojust je osnovan kako bi poboljšao efikasnost nadležnih organa država članica u oblasti prekograničnog i organiziranog kriminala. Ovo tijelo EU ima za cilj da podstakne i poboljša saradnju država članica u oblastima istrage i krivičnog gonjenja, međusobne pravne pomoći i provođenja zahtjeva za izručenje, te efikasne istrage i vođenje procesa. Eurojust čini 27 članova koje imenuju države članice. Članovi Eurojusta imenuju se između iskusnih tužilaca, sudija ili policijskih službenika. Eurojust je osnovan 2002. godine, a njegovo sjedište je u Hagu, u Holandiji.¹²²

GREKO (*Groups of States against Corruption*) je komitet Vijeća Evrope osnovan s ciljem unapređenja kapaciteta članica za suprotstavljanje korupciji. Proces unapređenja kapaciteta za suprotstavljanje korupciji koncipiran je kroz fleksibilan i efikasan sistem evaluacije implementacije mjera za suprotstavljanje korupciji među kojima oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom zauzima značajno mesto.¹²³ Evaluaciju provode ekspertne grupe i na osnovu rezultata evaluacije predlažu se konkretne mjere (zakonske, organizacione, edukativne i sl.) za poboljšanje sistema za suprotstavljanje korupciji. GREKO je posebno odgovoran za praćenje da li se države članice pridržavaju usvojenih principa za borbu protiv korupcije i implementacije mjera predviđenih međunarodno pravnim instrumentima

121. Više o organizaciji i nadležnosti EUROPOLA u: Đurđević, Z., Reforme Evropske Unije – Lisabonski ugovor, Narodne novine, Zagreb, 2009, str. 324-327.

122. Dostupno na: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4598&langTag=bs-BA>, (pristupljeno 25.2.2018. godine).

123. GRECO ima 49 članica iz reda evropskih zemalja (među kojima je i Bosna i Hercegovina) te Sjedinjene Američke Države.

usvojenim sa ciljem ostvarivanja Programa aktivnosti protiv korupcije (*Programme of Action against Corruption - PAC*) koji realizuje ovo međunarodno tijelo. Na taj način doprinosi se utvrđivanju nedostataka i slabosti unutrašnjih mehanizama država za borbu protiv korupcije.¹²⁴ Učešće u radu ovog međunarodnog tijela naročito je značajno za zemlje koje se nalaze u procesu tranzicije u koje spada i naša zemlja, jer korupcija predstavlja ozbiljnu prijetnju demokratskim procesima, vladavini prava i ostvarivanju ljudskih prava.¹²⁵ Efikasna borba protiv korupcije zahtjeva multidisciplinarni pristup ovom problemu i visok nivo međunarodne saradnje u oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalom, koji se može ostvariti učešćem u radu ovakvih međunarodnih tijela.

Grupa za finansijske akcije¹²⁶ (u daljem tekstu: FATF) osnovana je na Samitu G-7 u Parizu 1989. godine sa ciljem pronalaženja adekvatnih i efikasnih mjera sa kojima bi se spriječilo korištenje bankarskih sistema u pranju novca, kao i omogućavanje oduzimanja imovine stečene izvršenjem krivičnog djela.¹²⁷ Osnovni zadatak FATF jeste uspostavljanje međunarodnih standarda i globalne akcije u suzbijanju pranja novca i finansiranja terorizma, na nacionalnom i međunarodnom nivou. Djelovanje FATF odnosi se konkretno na nadzor procesa prevencije i represije u državama članicama, razmatranje trendova pranja novca i finansiranja terorizma te izradu tipologija, pregled radnji poduzetih na nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i implementacija odgovarajućih mjera za njihovo suzbijanje na međunarodnom nivou. Drugim riječima, mandat FATF se odnosi na procjenjivanje rezultata već ostvarene saradnje s namjerom prevencije iskorištavanja bankarskog sistema i finansijskih institucija u svrhu pranja novca te razmatranje dodatnih preventivnih mjera na tom području, uključujući prilagođavanje pravnog i nadzornog sistema kako bi se unaprijedila multilateralna pravna pomoć.¹²⁸

Kao rezultat rada FATF-a aprila 1990. godine definisano je *Četrdeset preporuka*, koje čine okvir za implementaciju mjera za suprotstavljanje pranju novca i oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom na nacionalnom i međunarodnom planu.¹²⁹ Prema pojedinim autorima riječ je o dobrom primjeru

124. Šuškić, I., Integrirana finansijska istraga, usmjerena ka oduzimanju nezakonito stečene imovinske koristi, Pravo i pravda, godina X, br. 1., Sarajevo, 2011, str. 357.

125. Za Bosnu i Hercegovinu je od posebnog značaja Izvještaj o usaglašenosti od 1. aprila 2011. godine koji između ostalog donosi čitav niz preporuka vezano za provođenje finansijskih istraga i oduzimanje imovinske koristi, od kojih izdvajama: (a) analiziranje praktične primjene odredbi o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, uključujući korupciju, u pogledu razvijanja usklađenih smjernica za tužioce i omogućavanja obuke za tužioce i sudije; (b) poboljšanje koordinacije i saradnje između agencija uključenih u otkrivanje, istragu i krivično gonjenje korupcije na redovnoj osnovi u ranom stadiju krivičnoj postupka, pružajući tužiteljstvu tačne i ažurirane finansijske/ekonomske informacije, kako bi osigurali da ekonomske istrage po mogućnosti završe u zamrzavanju prihoda od korupcije; i da se razvije određena multidisciplinarna obuka za tužioce i policajce kako bi se potpuno iskoristili praktični i pravni putevi koji su dostupni za djelotvorno praćenje imovine prekršitelja; (c) GRECO je preporučio da vlasti osiguraju da Finansijska obavještajna jedinica Državne agencije za istrage i zaštitu dođe do potrebnog nivoa osoblja što prije moguće.

126. Grupa za finansijsku akciju (*Financial Action Task Force*) je međuvladino multidisciplinarno tijelo koje postavlja standarde te razvija i unaprijeđuje politiku suprotstavljanja pranju novca i finansiranju terorizma. Trenutno ima 36 članica, od čega 34 države i 2 međunarodne organizacije, te 22 posmatrača.¹²⁷

127. Dostupno na: <http://www1.oecd.org/fatf>, (pristupljeno 3.3.2018. godine).

128. Graham, T., Bell, E., Elliott, N., *Money Laundering*, Butterworths Compliance Series, London, 2003, str. 30.

129. Dostupno na: http://www1.oecd.org/fatf/40Recs_en.htm, (pristupljeno 3.3.2018. godine).

nastanka i razvoja „mekog“ međunarodnog prava, kao oblik pravno neobavezujućih obaveza iz kojih proizilaze pravne posljedice.¹³⁰ *Četrdeset preporuka* sačinjene su tako da predstavljaju jedan fleksibilan okvir, koji omogućuje državama koje žele da ga primjene prilagođavanje ekonomskim, društvenim i političkim prilikama u zemlji. Treba istaknuti da *Četrdeset preporuka* ne predstavljaju međunarodnu konvenciju, već set mjera u suprotstavljanju pranju novca i oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom, koje svaka država može da primjeni ako postoji adekvatna politička volja. *Četrdeset preporuka* donesene su 1990. godine, a 1996. godine pretrpele su određene izmene u odnosu na nove trendove pranja novca. Naime, *Grupa za finansijske akcije* je usvojila 2002. godine i osam Posebnih preporuka o finansiranju terorizma čime se pridružila globalnim naporima u borbi protiv finansiranja terorizma.

Kao dio sistema za suprotstavljanje pranju novca i traganju za prihodima stečenim organizovanim kriminalom stvoren je određen broj specijalizovanih vladinih agencija koje se bave ovom problematikom. Ove agencije nazivaju se zajedničkim imenom *jedinice za finansijske istrage*.¹³¹ Te jedinice omogućavaju veoma dobru komunikaciju i razmjenu informacija i druge oblike međunarodne saradnje na različitim nivoima u istragama i u isto vreme štite povjerljivost podataka. Većina jedinica za finansijske istrage počela je raditi devedesetih godina XX veka, i bile su rezultat potreba pojedinih država da se efikasno suprotstave organizovanom kriminalu i pranju novca. Od 1995. godine, određen broj jedinica za finansijske istrage počeo je da radi zajedno u neformalnoj organizaciji nazvanoj *Egmont grupa*.¹³² Osnovni cilj ove grupe bio je formiranje foruma jedinica za finansijske istrage, koji će poboljšati saradnju i komunikaciju između različitih država. Bosanskohercegovački finansijsko obavještajni odjel¹³³ je punopravnim člana Egmont grupe postao 29. juna 2005. godine na godišnjoj skupštini u Vašingtonu. Status punopravnog člana Egmont grupe svakom FOO (pa tako i bosanskohercegovačkom odjelu) omogućava bržu i jednostavniju razmjenu podataka između odgovarajućih tijela i organizacija pojedinih država, usvajanje novih tehnika i legislativnih rješenja, prevencije, analitike i daljnjeg usavršavanja, učestvovanje o politici Egmont grupe i mogućnost rada u njenim radnim grupama. Našem FOO omogućena je razmjena podataka putem pristupa kompjuterskom sistemu „Egmont Secure Web“ u cilju brže i jednostavnije

130. Guzman, A., Meyer, T., Explaining Soft Law, *Journal of Legal Analysis*, 2009, str. 44.

131. *Jedinica za finansijske istrage* je centralna, nacionalna agencija odgovorna za prijem (odobravanje, zahtevanje), analizu i odašiljanje finansijskih i drugih informacija nadležnim organima u slučajevima da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo čija je razmjena predviđena pravnim aktima, a s ciljem borbe protiv pranja novca i traganja za prihodima stečenim kriminalom. Definicija je usvojena na sastanku *Egmont grupe* održanom u Rimu 1996. godine.

132. Dostupno na: http://www.oecd.org/fatf/Ctry-orgpages/org-egmont_en.htm, (pristupljeno 4.3.2018. godine).

133. Finansijsko-obavještajni odjel (FOO) utemeljen je u skladu s čl. 11. Zakona o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu. U čl. 13. istog zakona definisane su nadležnosti prema kojima FOO prima, prikuplja, dokumentuje, analizira, istražuje, prosljeđuje tužiocu informacije, podatke i dokumentaciju primljenu u skladu sa zakonom i drugim propisima BiH u svezi sa sprečavanjem pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti. Odjel ostvaruje međunarodnu suradnju u oblasti sprečavanja i istraga u vezi sa pranjem novca i finansiranjem terorističkih aktivnosti, te osigurava stručnu pomoć tužiocu u finansijsko-obavještajnom domenu.

međunarodne razmjene podataka koja služi otkrivanju pranja novca i finansiranju terorizma.

Izabrani komitet eksperata za ocjenjivanje mjera protiv pranja novca Vijeća Evrope - **MONEYVAL** (*Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measurements*) osnovan je 1997. godine s ciljem uspostavljanja efikasnih sistema suprotstavljanja pranju novca i finansiranju terorizma u zemljama članicama.¹³⁴ MONEYVAL ima 30 članova i 2 privremena člana i kao regionalno tijelo na prostoru Evropske unije za borbu protiv pranja novca aktivno participira u radu *Grupe za finansijske akcije, Svjetske banke i MMF* u njihovim naporima u borbi protiv ove negativne pojave u globalnim okvirima.¹³⁵ Aktivnosti ovog međunarodnog tijela usmjerene su na ocjenjivanje da li se njegove članice pridržavaju odgovarajućih standarda vezanih za borbu protiv pranja novca, oduzimanja prihoda stečenih kriminalom i finansiranja terorizma. Naša zemlja je aktivni član ovog međunarodnog tijela, što je svakako pozitivan primjer aktivnosti i participacije naše zemlje u globalnoj borbi protiv organizovanog kriminala. Interesantno je spomenuti da je MONEYVAL u svom evaluacijskom izvještaju o BiH iznio niz primjedbi na postojeći pravni režim kojim se reguliše oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Između ostalog, u izvještaju se konstatuje da je postojeći pravni okvir oduzimanja imovinske koristi prilično komplikovan i da postoje paralelni sistemi u materijalnom i procesnom krivičnom zakonodavstvu. Nadalje, u izvještaju se primjećuje da visok standard dokazivanja koji se primjenjuje na sudovima, struktura postupka oduzimanja imovine, mali broj slučajeva oduzimanja imovine (naročito izvan nivoa Suda BiH) i preduzetih privremenih mjera, koje se rijetko primjenjuju u prethodnom postupku, daju razloga za zabrinutost u pogledu efikasnosti sistema.

CARDS je regionalni projekat Evropske unije i Vijeća Evrope usmjeren na jačanje policijskih kapaciteta za borbu protiv teških krivičnih dela u zemljama jugoistočne Evrope. Projekat je počeo sa realizacijom 2004. godine i obuhvata sljedeće zemlje: Albaniju, BiH, Hrvatsku, Srbiju, Crnu Goru i Makedoniju. U okviru CARDS regionalnog projekat realizuje se potprojekat CARPO (Razvoj pouzdanih i funkcionalnih policijskih sistema i jačanje borbe protiv glavnih kriminalnih aktivnosti i jačanje policijske saradnje) koji ima dva modula. Osnovni ciljevi ovih projekta su jačanje kapaciteta za borbu protiv kriminala razvijanjem i implementacijom regionalnih strategija za suzbijanje kriminala zasnovanih na standardima koji važe u Evropskoj uniji. Projekat obuhvata niz aktivnosti zemalja obuhvaćenih projektom (seminari, obuke, studentske posjete) koje su usmjerene na: razvoj regionalnih strategija za suprotstavljanje ekonomskom i organizovanom kriminalu; jačanje kapaciteta za sprovođenje finansijskih istraga usmjerenih na oduzimanje nezakonito stečenih prihoda; korištenje specijalnih istražnih tehnika i obaveštajnog rada zasnovanog na poštovanju ljudskih prava i standarda koji važe u Evropskoj uniji

134. Dostupno na: <http://www.coe.int/moneyval>, (pristupljeno 4.3.2018. godine).

135. Zemlje članice MANEYVAL-a su: Andora, Armenija, Albanija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Linhenštajn, Moldavija, Malta, Monako, Poljska, Rumunija, Rusija, Srbija, Slovačka, Slovenija, Makedonija i Ukrajina.

i dr. Navedene aktivnosti se konkretizuju na nacionalnom nivou kroz razvijanje planova implementacije mjera za svaku oblast pojedinačno, definisanje programa za edukaciju i obuku, s ciljem podizanja nivoa stručnosti u implementaciji mjera određenih projektom i definisanje kriterijuma za praćenje progressa u implementaciji navedenih mjera.

Zaključno, možemo primjetiti da međunarodne organizacije u oblasti suprotstavljanja organizovanom kriminalu imaju izuzetan značaj u promociji i sprovođenju međunarodnih standarda u oduzimanju prihoda stečenih kriminalom. Naime, ove organizacije podstiču države članice da implementiraju standarde za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i oduzimanje prihoda stečenih kriminalom, provode procjene sistema za suprotstavljanje organizovanom kriminalu, ukazuju na postojeće slabosti ovih sistema i omogućuju razmjenu podataka značajnih za istragu.¹³⁶

Međunarodna saradnja u oblasti vođenja finansijskih istraga može se odnositi na: (a) pomoć u istrazi što ima za cilj pronalaženje i obezbjeđenje dokaza o postojanju, porijeklu, transformaciji, miješanju (sa legalnim sredstvima) prebacivanju, razmjenjivanju, lokaciji i vrijednosti prihoda stečenih kriminalom; (b) zajedničke istrage i primjena posebnih istražnih radnji; (c) sprovođenje privremenih mjera zamrzavanja odnosno privremenog oduzimanja imovine i (d) pomoć u oduzimanju, vraćanju ili razmjeni prihoda stečenih kriminalom.

Ukoliko se sumnja da postoji imovina u stranim zemljama pribavljena izvršenjem krivičnog djela, sve što je moguće obaviti će se posredstvom policijske saradnje između država na osnovu zaključenih sporazuma, posredstvom INTERPOL-a, te direktno saradnjom pojedinih tužilaštava ili agencija ukoliko postoji takav ugovorni vid saradnje, te na osnovu pravila međunarodne pravne pomoći. Uobičajeno je da se međunarodna saradnja ostvaruje putem međunarodnih zamolnica, a u skladu sa odredbama domaćih zakona.¹³⁷ Praksa pokazuje da je ovaj vid međunarodne saradnje „statičan instrument” zbog veoma dugih rokova dostave traženih informacija, opterećen brojnim jezičkim i pravnim poteškoćama. S druge strane, postoji mogućnost formiranja zajedničkih istražnih timova, a ovaj vid saradnje je dosta fleksibilniji, tj. može da se razvija u skladu sa nalazima do kojih se dolazi tokom istrage, manje je jezičkih problema i karakteriše je slobodna dostava informacija koje se mogu koristiti na sudu bez potrebe za formalnim zahtjevom.

U ovom smislu, interesantno je navesti primjer dobre prakse Tužilaštva BiH u složenijim predmetima vezano za mogućnost koju je ovo tužilaštvo iskoristilo, a koja se tiče uspostave zajedničkih istražnih timova u predmetima prekograničnog kriminala putem sporazuma u okviru EUROJUST-a. Postupajući tužioci u ovakvim predmetima naglasili su koliko je redovna međunarodna pravna pomoć spora, te da nije rijetkost da se predmet završi prije nego što stigne odgovor na zamolnicu. Uspostavljanje zajedničkih istražnih timova označeno je i kao finansijski povoljno rješenje za istraživanje prekograničnog kriminala jer EUROJUST finansira troškove

136. Bošković, G., Mijalković, S., *op. cit.*, str. 207.

137. Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik BiH“ br. 53/09).

saradnje kao što su prevođenje, vještačenje, poduzimanje istražnih radnji itd, a što je najvažnije nije potrebno koristiti redovnu proceduru pružanja međunarodne pravne pomoći jer sporazum zamjenjuje zahtjev za međunarodnu pravnu pomoć. Naravno, treba imati na umu da je ovo rješenje primjenjivo samo u složenim predmetima s međunarodnim elementom u kojima su ispunjeni uslovi za formiranje zajedničkog istražnog tima, dok je puno više predmeta u kojima nema te mogućnosti već ostaje samo redovna međunarodna pravna pomoć.¹³⁸

3.5.2 Međunarodne obaveze koje je Bosna i Hercegovina preuzela

Uspostavljanje savremenog i sveobuhvatnog zakonskog okvira u skladu s međunarodnim standardima predstavlja jedan od ključnih sistemskih uslova za efikasnu borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala u BiH. Danas našu državu vežu brojni međunarodnopravni dokumenti doneseni u okviru Ujedinjenih naroda i Vijeća Evrope, a moraju se uzeti u obzir i brojni pravni dokumenti Evropske unije koji uređuju materiju oduzimanja imovinske koristi ostvarene prije svega aktivnostima organizovanog kriminala. Važno je spomenuti i to da međunarodnim ugovorima (univerzalnim i regionalnim) može biti predviđeno da se određeno pitanje može urediti drugačije dvostranim ugovorom. U ovom dijelu slijedi detaljnija razrada temeljnih međunarodnih propisa koji se odnose na oduzimanje imovinske koristi ostvarene činjenjem krivičnih djela. Spisak međunarodnih propisa koji se odnose na oduzimanje dobiti od kriminala impresivan je, a ovo bogatstvo obezbijedilo je nove metode istrage i krivičnog gonjenja krivičnih djela organizovanog kriminala, uz istovremeno nametanje novih zahtjeva pred nadležne organe istrage i gonjenja.¹³⁹

138. *Analiza sistema oduzimanja.*, op. cit., str. 33.

139. Evans, J.L., *The proceeds of Crime: Problems of Investigation and Prosecution*, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy at the University of British Columbia, Vancouver, 1994, str. 23.

3.5.2.1 Dokumenti Ujedinjenih nacija

Među univerzalnim izvorima najznačajniju ulogu imaju pravni instrumenti doneseni pod okriljem Ujedinjenih naroda koji su među prvima pokrenuli značajne inicijative u cilju suprotstavljanja organizovanom kriminalu, korupciji, pojavi pranja novca i s tim u vezi potrebi identifikovanja, zamrzavanja, privremenog i trajnog oduzimanja imovinske koristi ostvarene činjenjem spomenutih krivičnog djela.

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari (u daljem tekstu: Bečka konvencija)¹⁴⁰ predstavlja prvi međunarodni dokument koji na sveobuhvatan način reguliše problematiku zloupotrebe i prodaje droge. Nezakonit promet droga uz sebe veže i druge organizovane kriminalne aktivnosti koje kao takve potkopavaju ekonomiju i ugrožavaju stabilnost, sigurnost i suverenitet država iz čega proizilazi i potreba uklanjanja uzroka problema zloupotrebe opojnih droga i psihotropnih tvari, uključujući i oduzimanje ogromnog profita stečenog njihovim nezakonitim prometom.¹⁴¹ Kako je problem droge rješiv isključivo na globalnom nivou, nameće se logična potreba za poduzimanjem čvrstih, sveobuhvatnih i hitnih međunarodnih mjera, koje će, rješavajući problem droge, postaviti i temelje suzbijanja pranja novca i oduzimanja imovinske koristi ostvarene kriminalnima aktivnostima.¹⁴²

Bečka konvencija predviđa inkriminacije, vezano za nezakonitu trgovinu opojnim drogama, među koje je uključeno i pranje novca, te predviđa posebne sankcije i procedure za oduzimanje imovine stečene nezakonitim prometom opojnim drogama. Bečka konvencija obavezuje države potpisnice da izvrše određene izmjene i dopune domaćeg zakonodavstva iz oblasti krivičnog procesnog prava i postupka za izvršenje krivičnih sankcija. U tom smislu posebno se insistira da države članice u nacionalnim zakonodavstvima predvide „zaplenu“, odnosno urede mjere osiguranja oduzimanja imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima zloupotrebe opojnih droga, kao i oduzimanje protuvrijednosti te daljnje imovinske koristi (čl. 5. st. 6.). Posebno je važno istaknuti da će prihod koji je promijenio oblik ili je pretvoren u neku drugu imovinu također podlijezati mjerama zaplijene, kao i prihod pomiješan sa imovinom stečenom iz zakonitih izvora. Također, član 5. stav 1. tačka a) Bečke konvencije propisuje da će svaka strana potpisnica usvojiti neophodne mjere da bi se omogućila zapljena prihoda koji potiču iz predikatnih krivičnih djela ili svojine čija vrijednost odgovara vrijednosti takve dobiti. Osim toga, Bečka konvencija predviđa mogućnost obrnutog tereta dokazivanja u vezi sa legitimnošću dobiti ili drugog vlasništva koje

140. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari („Službeni list SFRJ“, Međunarodni ugovori 14/1990).

141. *Commentary on the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, United Nations Publication, New York, 1998, str. 3.142.

143. Mitsilegas, V., *Money Laundering Counter-measures in the European Union: A New Paradigm of Security Governance Versus Fundamental Legal Principles* (European Business Law and Practice), Kluwer Law International, The Hague, 2003, str. 42.

podliježe oduzimanju, u mjeri u kojoj je takva radnja u skladu sa osnovnim načelima zakona određene države te prirodom sudskih i drugih postupaka (čl. 5. st. 7.). Od posebne važnosti su i odredbe o uzajamnoj krivičnopravnoj pomoći¹⁴³ (čl. 7. st. 2.) i zabrani odbijanja pružanja pomoći pozivanjem na bankarsku tajnu (čl. 7. st. 5.).

Međunarodna konvencija o sprječavanju finansiranja terorizma¹⁴⁴ definiše kao krivično djelo svako nabavljanje ili prikupljanje sredstava s namjerom da se ona koriste, ili znajući da će se koristiti, u svrhu činjenja ili pokušaja „terorističkih krivičnih djela“ koja su konvencijom definisana kao predikatna (čl. 2.). Ovom konvencijom predviđena je obavezna inkriminacija finansiranja terorizma, čime se po prvi put promovise novi pristup u suprotstavljanju terorizmu na globalnom planu rušenjem „ekonomskih poluga moći“ terorističkih organizacija.¹⁴⁵ U svrhu oduzimanja, u odnosu na takva krivična djela, države stranke obavezuju se na poduzimanje adekvatnih mjera, u skladu sa svojim domaćim pravnim načelima, za identifikaciju, otkrivanje i zamrzavanje ili zapljenu svih finansijskih sredstava korištenih ili određenih u svrhu njihovog počinjenja, te njime pribavljene koristi (čl. 8. st. 1.). Državama strankama se sugeriše razmatranje sklapanja sporazuma o podjeli finansijskih sredstava stečenih oduzimanjem s ostalim državama strankama na redovnoj osnovi ili na osnovu svakog pojedinačnog slučaja (čl. 8. st. 3.), odnosno uspostavljanje mehanizama kojima bi se finansijska sredstava stečena oduzimanjem iskoristila za naknadu štete žrtava terorističkih krivičnih djela i njihovih porodica (čl. 8. st. 4.). Interesantno je da se konvencijske odredbe o oduzimanju imovinske koristi primjenjuju i na treće osobe, bez obzira da li je ta treća osoba djelovala u dobroj vjeri (čl. 8. st. 5.).

Posebna pažnja posvećena je uključenju finansijskih institucija i drugih profesija koje rade u domenu finansijskog poslovanja u sprječavanje počinjenja krivičnih djela iz domena finansiranja terorizma. Predlaže se, između ostalog, korištenje najefikasnijih mjera koje su na raspolaganju za identifikaciju njihovih uobičajenih i povremenih korisnika, kao i za identifikaciju korisnika u čije ime su otvoreni računi kako bi se posvetila posebna pažnja neobičnim i sumnjivim transakcijama i kako bi se izvještavalo o transakcijama za koje se sumnja da proizilaze iz kriminalne djelatnosti (čl. 18. st. 1. (b)). U tu svrhu predlaže se usvajanje propisa koji finansijskim ustanovama nameću obavezu pravovremenog izvještavanja nadležnih organa o svim kompleksnim i neobičnim tipovima transakcija koji nemaju neku očitu ekonomsku ili zakonsku osnovu, a bez straha od podlijevanja krivičnoj ili građanskoj odgovornosti za kršenje bilo kojih ograničenja u vezi s otkrivanjem podataka, ukoliko u dobroj vjeri izvjestite o sumnji.

143. Uzajamna pravna pomoć obuhvata: uzimanje dokaza ili iskaza osoba; uručivanje sudskih dokumenata; izvršenje pretresanja i oduzimanja; pregled predmeta i mjesta; osiguranje informacija i dokaznih predmeta, osiguranje izvornika ili ovjerenih kopija relevantnih dokumenata i evidencije, uključujući bankarske, finansijske ili poslovne podatke; identifikiranje ili traganje za prihodom, sredstvima, vlasništvom ili drugim predmetima u svrhu dokazivanja.

144. Međunarodna konvencija o sprječavanju finansiranja terorizma („Službeni glasnik BiH“, *Međunarodni ugovori*, br. 3/2003).

145. Mijalković, S., Bošković, G., Nikač, Ž., Međunarodnopravni napori u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, *Strani pravni život*, br. 1/2011, Beograd, 2011, str. 118-146.

Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala¹⁴⁶ (u daljem tekstu: Konvencija iz Palerma), promoviše uspostavljanje međunarodne saradnje s ciljem efikasnije prevencije i suzbijanja transnacionalnog organizovanog kriminala. Konvencija iz Palerma se primjenjuje na sprječavanje, istragu i procesuiranje teških krivičnih djela i zločina učinjenih od strane organizovane grupe kriminalaca, sastavljene od tri ili više osoba, koje djeluju kontinuirano i sporazumno radi pribavljanja finansijske ili druge materijalne koristi.¹⁴⁷ Pored organizovanih kriminalnih grupa, posebno se predviđa i kažnjavanje za pranje novca stečenog kriminalnim aktivnostima, kažnjavanje kriminalne korupcije i opstrukcije pravosuđa.¹⁴⁸

S obzirom na značaj oduzimanja imovinske koristi kao mjere suzbijanja organizovanog kriminala, pored glavnih konvencijskih odredbi, Konvencija iz Palerma detaljno normira obavezu država stranaka da donesu i uredi mjere oduzimanja i privremenog oduzimanja (čl. 12.). Države stranke se obavezuju da će donijeti, maksimalno u okviru svojih domaćih pravnih sistema, mjere koje su nužne da bi se omogućila identifikacija, praćenje, zamrzavanje ili privremeno oduzimanje koristi od krivičnih djela utvrđenih Konvencijom iz Palerma ili imovine čija vrijednost odgovara toj koristi, a sve u cilju konačnog oduzimanja (čl. 12. st. 1. i 2.). Oduzet će se i ona imovinska korist od krivičnog djela koja je djelimično ili u cjelosti zamjenjena ili konvertirana u drugu vrstu imovine, a u slučaju da je imovinska korist od krivičnog djela izmiješana s imovinom stečenom na zakonit način, i ta će imovina biti predmetom oduzimanja do procjenjene vrijednosti izmješana koristi (čl. 12. st. 3. i 4.). Predviđa se oduzimanje i dalje imovinske koristi proizašle iz prvobitno pribavljene imovinske koristi (čl. 12. st. 5.). Konvencija iz Palerma posebno je radikalna u ograničavanju obaveze čuvanja bankarske tajne. Naime, predviđa se da države stranke omoguće sudovima ili drugim nadležnim tijelima pristup ili plijenidbu bankarske, finansijske ili komercijalne evidencije (čl. 12. st. 6.), a kada je riječ o bankarskim podacima potrebnim za primjenu mjere zamrzavanja, zapljene ili oduzimanja, isključuje se pozivanje na bankarsku tajnu u svim slučajevima krivičnih djela povezanih sa organizovanim kriminalom. Također, pozivanje na bankarsku tajnu ne može biti razlog odbijanja pružanja međunarodne pravne pomoći (čl. 18. st. 8.). Važno je spomenuti i to da Konvencija iz Palerma određuje da su države stranke dužne jedna drugoj pružati najveću moguću međusobnu pravnu pomoć u istrazi, progonu i sudskim procesima (čl. 18. st. 1.).

Konvencija UN-a protiv korupcije¹⁴⁹ (u daljem tekstu: Konvencija) u svojoj preambuli naglašava da nezakonito stjecanja ličnog bogatstva predstavlja opasnost za državnu ekonomiju, demokratske institucije i vladavinu prava, te da je u tom

146. Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori, br. 3/2002).

147. Detaljnije o Konvenciji i definiciji organizovanih kriminalnih grupa vidi: Calderoni, F., *Organized Crime Legislation in the European Union*, Springer – Verlag, Berlin, 2010, str. 30-35.

148. Šikman, M., Krivičnoprocesni aspekti suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, broj 12, godina IV, Banja Luka, 2007, str. 503.

149. Konvencija UN-a protiv korupcije („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 05/2006).

smislu potrebno na efikasan način sprječavati, otkrivati i zaustavljati međunarodno prenošenje nezakonito stečene imovine uz jačanje međunarodne saradnje u pogledu povrata imovine.

Član 31. Konvencije odnosi se na zamrzavanje sredstava, zaplijenu i konfiskaciju imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima predviđenih Konvencijom ili imovine čija vrijednost odgovara toj imovinskoj koristi. Ovaj član Konvencije sadrži obavezu država stranaka da u nacionalnim zakonodavstvima predvide potrebne mjere radi identifikacije, ulaženja u trag, zamrzavanja ili zapljene bilo kojeg predmeta u svrhu moguće konfiskacije (čl. 31. st. 2.). Predviđeno je i oduzimanje one imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom koja je preoblikovana ili prerađena, djelimično ili u cjelosti, u drugu imovinu, kao i one imovinske koristi koja je dijelom sjedinjena s imovinom stečenom iz zakonitih izvora, naravno do procjenjene vrijednosti s njom sjedinjene imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom (čl. 31. st. 4. i 5.). Predviđa se i oduzimanje prihoda ili druge koristi proizašle iz prvobitne imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom (čl. 31. st. 6.).

Pored toga, veoma interesantno rješenje nudi i stav 8. člana 31. Konvencije u kojem se državama potpisnicama Konvencije sugerije da razmotre mogućnost da zahtjevaju od izvršioca krivičnog djela da dokaže zakonito porijeklo imovinske koristi navodno ostvarene krivičnim djelom ili druge imovine podložne konfiskaciji. Na ovaj način, kako se može vidjeti, teret dokazivanja se sa tužioca prebacuje na osumnjičenog odnosno optuženog, koji treba dokazivati zakonitost svoje imovine. Naravno, treba naglasiti da u ovom članu postoje određene zaštitne klauzule za državu potpisnicu „u mjeri u kojoj je takav zahtjev u skladu sa osnovnim načelima njihovog krivičnog zakonodavstva i prirodom sudskih i drugih postupaka“.¹⁵⁰ Posebna pažnje posvećena je sprječavanju i otkrivanju prijenosa imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom putem finansijskih institucija (čl. 52.), te je u skladu s tim svaka država stranka dužna ovlastiti svoje sudove i druga nadležna tijela za izricanje naloga za stavljanje na uvid ili zapljenu bankovnih, finansijskih ili poslovnih podataka, bez mogućnosti odbijanja i pozivanja na tajnost bankovnih podataka (čl. 31. st. 7.). Državama strankama se sugerije da razmotre osnivanje finansijske obavještajne jedinice koja će biti zadužena za primanje, analiziranje i pružanje informacija o sumnjivim transakcijama nadležnim tijelima (čl. 58.).

150. Milanović, N., *Usporedna analiza bosanskohercegovačkog zakonskog okvira sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija protiv korupcije*, Transparency International BiH, 2008, str. 25.

3.5.2.2 Dokumenti Vijeća Evrope

U skupinu regionalnih izvora, posebnu pažnju zaslužuju oni doneseni od strane Vijeća Evrope. Veliki broj dokumenata Vijeća Evrope bavi se upravo problematikom organizovanog kriminala, korupcije, pranja novca i s tim u vezi oduzimanja imovinske koristi stečene činjenjem takvih krivičnih djela. BiH kao članica Vijeća Evrope većinu tih dokumenata je ratifikovala i time preuzela obavezu njihove implementacije u domaćem zakonodavstvu. U nastavku rada dajemo pregled najvažnijih dokumenata (konvencija i preporuka) Vijeća Evrope u vezi sa otkrivanjem, privremenim i trajnim oduzimanjem i upravljanjem imovinske koristi stečene na nezakonit način.

Konvencija Vijeća Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom (u daljem tekstu: Strazburška konvencija)¹⁵¹ u svojoj Preambuli ukazuje na potrebu objedinjavanja napora u borbi protiv organizovanog i ostalih oblika kriminala kroz vođenje zajedničke kriminalne politike, korištenje savremenih metoda na međunarodnom nivou u borbi protiv teških krivičnih djela, lišavanje učinioca krivičnih djela prihoda stečenih krivičnim djelom i ustanovljavanje efikasnog sistema međunarodne saradnje. Glavni cilj nastanka Strazburške konvencije bio je da omogući sistem pravila koja će se primjenjivati u svim fazama krivičnog postupka, te olakšati međunarodnu saradnju i uzajamno pružanje pravne pomoći u istraživanju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda pribavljenog kriminalnim aktivnostima.

Strazburška konvencija u članu 3. predviđa istražne i privremene mjere kao mjere potrebne za identifikaciju i ulaženje u trag imovini koja podliježe oduzimanju, te istovremeno za sprečavanje svih oblika trgovanja, prenošenja ili raspolaganja takvom imovinom. Također, u članu 4. Strazburška konvencija predviđa i posebne istražne radnje i tehnike u smislu primjene onih mjera koje su potrebne radi davanja sudovima ili drugim nadležnim vlastima ovlasti za izdavanje naloga da se spisi bankarske, finansijske ili komercijalne prirode stave na raspolaganje ili da se privremeno oduzmu u svrhu provođenja mjera navedenih u članu 2. i 3. (mjere oduzimanja i privremene mjere).¹⁵² Kao posebne istražne tehnike koje olakšavaju identifikaciju i ulaženje u trag nezakonitim приходima i prikupljanju dokaza vezanih za njih preporučuju se nadziranje, promatranje, presretanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i predočavanje određenih dokumenata. Svaka država, stranka, dužna je prihvatiti takve zakonodavne i druge mjere potrebne da bi se osobama pogođenim mjerama oduzimanja ili privremenog oduzimanja osigurali efikasni pravni lijekovi i cilju očuvanja njihovih prava (čl. 5.).

Konačno, Strazburška konvencija kao jedno od temeljnih načela određuje dužnost država stranaka da u najvećoj mogućoj mjeri međusobno sarađuju u svrhu

151. Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom („Službeni glasnik BiH“ br. 04/06 – Međunarodni ugovori).

152. Govedarica, M., Oduzimanje imovinske koristi i usaglašenost sa međunarodnim standardima, *Pravo i pravda*, godina IX, br. 1, Sarajevo, 2012, str. 465.

provođenja istražnih i sudskih postupaka usmjerenih na oduzimanje sredstava i nezakonitog prihoda, te da usvoje zakonodavne i druge mjere koje su nužne da bi se oduzeli pojedini predmeti iz imovine koja predstavlja nezakonit prihod ili sredstvo, kao i oduzimanje nezakonitog prihoda koji se sastoji u zahtjevu za plaćanjem novčanog iznosa koji odgovara vrijednosti nezakonitog prihoda. Ovo podrazumijeva i pomaganje u istrazi i primjeni privremenih mjera usmjerenih na bilo koji od oblika oduzimanja (čl. 7. Strazburške konvencije).

Krivičnopravna konvencija o korupciji¹⁵³ (u daljem tekstu: Konvencija o korupciji) u svojoj Preambuli naglašava da je korupcija prijetnja vladavini prava, demokratiji i ljudskim pravima, da podriava načela dobre uprave, pravednosti i društvene pravde, da uništava konkurenciju, te da otežava ekonomski razvoj i izlaže opasnosti stabilnost demokratskih institucija i moralnih temelja društva. Cilj Konvencije o korupciji jeste kreiranje zajedničke kriminalne politike u svrhu zaštite društva od korupcije, postavljajući opšte principe međunarodne saradnje između država potpisnica, te davanjem preporukama za usvajanje odgovarajućih zakonodavnih i preventivnih mjera u borbi protiv koruptivnih krivičnih djela. Između ostalog, državama potpisnicama se nalaže obaveza da usvoje takve zakonodavne i druge mjere koje su nužne za izvršavanje zapljene ili nekog drugog načina oduzimanje sredstava i koristi stečene činjenjem krivičnih djela ustanovljenih u skladu sa Konvencijom o korupciji, ili imovine u vrijednosti koja odgovara toj stečenoj koristi (čl. 9. st. 3.).

Od izuzetne važnosti su odredbe iz člana 23. Konvencije o korupciji koje predviđaju mogućnost primjene posebnih istražnih tehnika u svrhu prikupljanja dokaza u vezi sa koruptivnim krivičnim djelima, kao i primjenu drugih pogodnih mjera u cilju identifikacije, pronalaženja, zamrzavanja i zapljene sredstava i koristi stečene korupcijom. Također, države potpisnice se obavezuju da će donijeti nužne pravne i druge mjere kojima će opunomoćiti svoje sudove ili druge odgovorne vlasti da izdaju nalog prema kojem se mogu podnijeti ili zaplijeniti bankovne, finansijske ili trgovinske bilješke u svrhu izvršavanja prethodno spomenutih mjera. Pri tome bankarska povjerljivost neće predstavljati prepreku u izvršenju tih mjera.

Konvencija Vijeća Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom i o finansiranju terorizma (u daljem tekstu: Varšavska konvencija)¹⁵⁴ u svojoj Preambuli naglašava da borba protiv teških krivičnih djela zahtjeva korištenje modernih i efikasnih metoda na međunarodnom nivou. Jedna od tih metoda sastoji se u oduzimanju počiniocima krivičnih djela nezakonitog prihoda i predmeta pribavljenih krivičnim djelom. Za postizanje ovog cilja mora se uspostaviti efikasan sistem međunarodne saradnje.

Mjere koje treba donijeti na nacionalnom nivou, uređene su od člana 3. do člana 14. Varšavske konvencije. Tako član 3. nalaže potpisnicama da donesu takve zakonodavne i druge moguće mjere, kako bi mogla oduzeti predmete i imovinsku

153. Krivičnopravna konvencija o korupciji („Službeni glasnik BiH“ br. 3/01 – Međunarodni ugovori).

154. Konvencija Vijeća Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom i o finansiranju terorizma (CETS 198) – od strane Bosne i Hercegovine potpisana 19.01.2006., ratificirana 11.01.2008., stupila na snagu 01.05.2008.

korist ili imovinu, koja po vrijednosti odgovara takvoj imovinskoj koristi i „opranoj“ imovini. Članovi 4. i 5. Varšavske konvencije uređuje materiju zamrzavanja, konfiskacije i oduzimanja imovine, te predviđaju da se ove mjere prošire i na imovinu, u koju se imovinska korist pretvorila ili promjenila; imovinu pribavljenu iz zakonitih izvora, ako je imovinska korist u cjelini ili djelimično pomješana s takvom imovinom, do ocjenjene vrijednosti imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom; na prihod ili drugu korist ostvarenu iz imovinske koristi ili iz imovine u koju se ona pretvorila. Član 6. Varšavske konvencije obavezuje potpisnice ugovora da donesu zakonske ili druge moguće mjere kojima se garantuje odgovarajuće upravljanje zamrznutom ili konfiskovanim imovinom.

Varšavska konvencija posvećuje pažnju problematici istraživanja krivičnih djela povezanih sa ostvarivanjem imovinske koristi. U tom smislu, izuzetan značaj posvećen je obavezi država potpisnica da u sklopu nacionalnog zakonodavstva organima krivičnog gonjenja omoguće pribavljanje podataka o bankovnim računima i transakcijama, te primjena drugih metoda kojima se olakšava praćenje i prikupljanje dokaza u vezi sa nezakonito pribavljenom imovinskom koristi (posmatranje, presretanje poruka poslanih preko telekomunikacijskih sredstava, pristup kompjuterskim sistemima, listing i dr.). U skladu sa njenim osnovnim ciljevima, član 12. Varšavske konvencije obavezuje primjenu mjera nužnih za osnivanje finansijsko-obavještajnih jedinica (u daljem tekstu: FIU¹⁵⁵). Nadalje svaka potpisnica ugovora donosi takve zakonske i druge moguće mjere, kojima garantuje, da njena FIU ima blagovremeno neposredni ili posredni pristup do potrebnih finansijskih, upravnih ili policijskih podataka, potrebnih za pravilno sprovođenje njenih zadataka, uključujući i analizu poruka o sumnjivim transakcijama.¹⁵⁶

Varšavska konvencija u svojim odredbama govori i o međunarodnoj saradnji u postupku otkrivanja i oduzimanja nezakonitih prihoda pribavljenih krivičnim djelom. Riječ je o Glavi IV (čl.15-45) koja razrađuje opšta pitanja načela i mjera međunarodne saradnje i Glavi V (čl. 46-48) koja je posvećena saradnji finansijskih obavještajnih službi. Prema opštim načelima međunarodne saradnje propisanim Varšavskom konvencijom, od država potpisnica traži se saradnja u najširoj mogućoj mjeri koja treba da obuhvati saradnju u istrazi i donošenju privremenih mjera u cilju oduzimanja nezakonitih prihoda i sredstava pribavljenih krivičnim djelom ili uplate novčanog iznosa koji odgovara vrijednosti pribavljenoj kriminalom. Istražna pomoć podrazumijeva obezbjeđenje dokaza u pogledu postojanja, lokacije, kretanja, prirode, pravnog statusa ili vrijednosti imovine podložne oduzimanju. Posebno se inzistira na informacijama o bankovnim računima i računima u nebankarskim finansijskim institucijama, operacijama obavljenim u toku određenog perioda u ovim institucijama uključujući i nadzor nad bankarskim i nebankarskim finansijskim transakcijama kao i pružanje spontanih informacija o sredstvima i prihodima

155. U engleskoj se terminologiji izraz „finansijsko-obavještajna jedinica“ javlja pod nazivom „Financial Intelligence Unit“ pa otuda i skraćenica FIU koja se vrlo često koristi u međunarodnim okvirima.

156. Jakulin, V., Konvencija Saveta Evrope o pranju, otkrivanju, konfiskaciji i oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, i o finansiranju terorizma: mere koje treba doneti na nacionalnom nivou, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, godina VI, br. 19/2009, Banja Luka, 2009, str. 19.

pribavljenih kriminalom, kada je vjerovatno da to može dovesti do pokretanja istrage u drugoj državi. Pri tome se dozvoljava da se taj vid pomoći ograniči samo na kategoriju krivičnih djela označenih u dodatku konvencije.

Preporuka (2001)11 Odbora ministara Vijeća Evrope o vodećim načelima borbe protiv organizovanog kriminala¹⁵⁷ (u daljem tekstu: Preporuka VE) u svojoj Preambuli naglašava potrebu zajedničkog djelovanja u borbi protiv organizovanog kriminala, te naglašava da ekonomska moć, međunarodna povezanost kriminalnih skupina i sofisticirane metode i tehnike djelovanja narušavaju temelje pravnog društva i demokratije. U materiji identifikacije i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom Preporuka VE predviđa nekoliko značajnih načela generalne prevencije protiv organizovanog kriminala, u okviru kojih je moguće izdvojiti sljedeće: (a) predviđanje u nacionalnim zakonodavstvima mjeru oduzimanja imovine za koju postoji razumna sumnja da potiče od aktivnosti organizovanog kriminala, u skladu sa temeljnim ustavnim načelima (čl. 11. Preporuke VE); (b) uvođenje istražnih strategija za potrebe oduzimanja imovine od organizovanih kriminalnih grupa putem međusobno povezanih finansijskih istraga, uključujući predviđanje određenih izuzetaka od čuvanja bankovne tajne, kao i izuzetaka od obaveze čuvanja profesionalne tajne od strane bankara, računovođa, notara i advokata. U slučaju svjedočenja ovim osobama je potrebno pružiti odgovarajuću zaštitu. (čl. 14. Preporuke VE); (c) usvajanje zakonskih mjera za efikasnije traganje, zamrzavanje, privremeno i trajno oduzimanje imovine koja potječe iz organizovanih kriminalnih aktivnosti (čl. 15. Preporuke VE) i (d) uvođenje mogućnosti oduzimanja imovine od organizovanog kriminala u sudskom postupku, neovisno o drugim postupcima, a izuzetno i redukciju tereta dokazivanja nezakonitog porijekla te imovine (čl. 16. Preporuke VE).¹⁵⁸

156. Recommendation Rec(2001)11 of the Committee of Ministers to member states concerning guiding principles on the fight against organised crime (Adopted by Committee of Ministers on 19 September 2001 at the 765th meeting of the Minister's Deputies).

157. *Combating organised crime: best-practice surveys of the Council of Europe*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2007, str. 280.

158. Council Action Plan to Combat Organised Crime of 28 April 1997, Official Journal L 251, 15 August 1997.

3.5.2.3 Pravni dokumenti Evropske unije

Jedan od suštinskih izazova integracijskih procesa predstavlja usklađivanje zakonodavstva BiH s pravnim sistemom Evropske unije. Iz ovog zahtjeva proizilazi potreba približavanja domaćih zakona sa zakonima država članica Evropske unije. Među brojnim pravnim aktima Evropske unije koji se većim ili manjim dijelom svog sadržaja odnose na oduzimanje imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom, moguće je istaći nekoliko najrelevantnijih, usmjerenih prvenstveno na efikasno oduzimanje imovinske koristi ostvarene aktivnostima organizovanog kriminala i unaprjeđenje saradnje između država članica Evropske unije. Većinu tih dokumenata BiH ima obavezu potpisati, odnosno ratifikovati u cilju pristupa Evropskoj uniji, čime će preuzeti obavezu da u okviru postavljenih standarda uspostavi zakonske mehanizme za otkrivanje, zamrzavanje, privremeno i trajno oduzimanje, kao i upravljanje imovinom pribavljenom na nezakonit način.

Akcijski plan Evropskog vijeća za suzbijanje organizovanog kriminala¹⁵⁹ od 28. aprila 1997. godine istaknuo je da je glavna pokretačka snaga organizovanog kriminala upravo težnja za finansijskom dobiti. Stoga je Evropsko vijeće ukazalo na važnost da svaka država članica ima dobro razvijeno zakonodavstvo u području oduzimanja imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom.¹⁶⁰ Jedna od karakteristika ovog dokumenta jeste insistiranje na preventivnom pristupu u borbi protiv organizovanog kriminala. Kao preventivne mjere u borbi protiv organizovanog kriminala spominju se, između ostalog, razvijanje antikorupcijske politike, smanjenje potražnje za ilegalnim proizvodima i uslugama, onemogućavanje ili otežavanje pristupa određenim resursima, efikasnija kontrola finansijskih institucija i dr.¹⁶¹

Zajednička akcija o pranju novca, istragama, zamrzavanju, oduzimanju i konfiska-ciji predmeta i prihoda od krivičnog djela¹⁶² (u daljem tekstu: Zajednička akcija) od 3. decembra 1998. godine bila je prvenstveno usmjerena na konkretizaciju i dodatno osiguravanje ispunjenja obaveza koje su države članice preuzele u nekim postojećim međunarodnopravnim dokumentima, ponajprije u Strazburškoj konvenciji iz 1990. godine. Težište je stavljeno na ubrzavanje te olakšavanje saradnje i pružanja pravne pomoći među državama članicama, izbjegavanje formalnosti koje su u praksi često pokazuju glavnim preprekama efikasnije međudržavne saradnje.¹⁶³ S obzirom da je prvenstvena svrha Zajedničke akcije bila ograničiti mogućnost

159. Council Action Plan to Combat Organised Crime of 28 April 1997, Official Journal L 251, 15 August 1997.

160. Vettori, B., *Tough on Criminal Wealth, Exploring the Practice of Proceeds from Crime Confiscation in the EU*, Springer, 2010, str. 5.

161. Više o preventivnim mjerama vidi u: Van de Bunt, H., Van de Schoot, C., *Prevention of Organised Crime*, WODC, Den Haag, 2003, str. 18-20.

162. Joint Action of 3 December 1998 adopted by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Money Laundering, the Identification, Tracing, Freezing, Seizing and Confiscation of the Instruments and of the Proceeds from Crime, Official Journal L 333, 9 December 1998.

163. Ivičević, E., *Oduzimanje imovinske koristi...*, op. cit., str. 144.

država članica da izbjegavaju obaveze preduzete Strazburškom konvencijom, važno je spomenuti sljedeće odredbe, kojima se države članice, između ostalog, obavezuju na: (a) omogućavanje pružanja pomoći već u najranijim fazama istrage te u tom smislu ograničiti upotrebu osnova za odbijanje saradnje u odnosu na druge države članice (čl. 1. st. 3. Zajedničke akcije); (b) izradu vodiča koji će sadržavati sve relevantne informacije o tome gdje se u dotičnoj državi može zatražiti savjet i koje su pretpostavke i eventualna ograničenja u postupku pružanja pomoći, a sve u cilju transparentnog i dostupnog mehanizma pružanja pravne pomoći između država članica (čl. 2. Zajedničke akcije); (c) mogućnost ispunjavanja zahtjeva za pravnu pomoć i na alternativne načine, ako to ne bi bilo moguće na zahtjevani način (čl. 4. Zajedničke akcije) i (d) stručno osposobljavanje svih pravosudnih i drugih djelatnika koji učestvuju u provođenju međunarodne saradnje u procesu identifikacije, pronalaženja, zamrzavanja ili oduzimanja predmeta i prihoda od krivičnog djela (čl. 6. Zajedničke akcije).

Akcijski plan Evropskog vijeća „Sprječavanje i kontrola organizovanog kriminala: Strategija Evropske unije za početak novog milenija“¹⁶⁴ (u daljem tekstu: Strategija) od 27. marta 2000. godine objavljen je u Službenom listu Evropske unije. U Strategiji se navodi da je glavni motiv organizovanog kriminala upravo stjecanje finansijske dobiti uz zaključak da se efikasna prevencija i suzbijanje organizovanog kriminala mora zasnivati na pronalaženju i zamrzavanju kao i na privremenom i trajnom oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom.¹⁶⁵ „Ovakvim pristupom izmjenjena je kriminološka postavka na kojoj su se temeljile dosadašnje norme, pa se sa koncepta zaštite privatne imovine od moguće agresije kriminala prešlo na shvatanja da se i samo bogatstvo može smatrati opasnim ako ne potiče iz legalnih izvora“. U Strategiji se preporučuje razmatranje mogućnosti da se nakon osude nekog lica za teško krivično djelo ublaži teret dokazivanja vezano za porijeklo imovine koja je vezana za izvršenje krivičnog djela povezanog sa organizovanim kriminalom (Preporuka 19). Interesantno je da se u Strategiji predviđa mogućnost oduzimanja imovinske koristi i u onim situacijama kada učinitelj nije prisutan u postupku, dakle u slučajevima kada je učinitelj umro ili je nedostupan (Preporuka 20).¹⁶⁶

Okvirna odluka Evropskog vijeća o pranju novca, identifikaciji, pronalaženju, zapljeni i oduzimanju sredstava i prihoda od krivičnog djela¹⁶⁷ od 26. juna 2001. godine (u daljem tekstu: Okvirna odluka iz 2001.) nastoji da koriguje određene odredbe Zajedničke akcije iz 1998. godine koje su se vremenom pokazale

164. Council Action Plan of 27 March 2000 „The Prevention and Control of Organised Crime: A European Union Strategy for the Beginning of the New Millennium“, Official Journal C 124, May 2000.

165. Dragičević-Dičić, R., Oduzimanje protupravno stečene imovinske koristi – međunarodni standardi i uporednopravna rešenja, Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji, *Organizovani kriminal i korupcija u uporednom i međunarodnom pravu*, Beograd, 2008, str. 294.

166. Radovanović, S., Oduzimanje imovine stečene organizovanim kriminalom u svetlu savremenog, evropskog i domaćeg zakonodavstva, *Primena međunarodnog krivičnog prava – organizirani kriminal*, Beograd, 2007, str. 79.

167. Council Framework Decision of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime, Official Journal of the European Communities, 5.7.2001, L 182/1-2.

kao neadekvatne. Tako se prema članu 1. tačka a) Okvirne odluke iz 2001. države članice obavezuju na suzdržavanje od stavljanja rezervi na primjenu člana 2. Zajedničke akcije (mjere oduzimanja), u pravilu u slučajevima krivičnih djela kod koji je zapriječena maksimalna kazna zatvora u trajanju dužem od jedne godine. Istovremeno predviđena je iznimka kod poreznih krivičnih djela. Okvirna odluka iz 2001. predviđa obavezu konfiskacije vrijednosti, ali je tačno preciziran izuzetak od te obaveze, pa države mogu isključiti oduzimanje vrijednosti ako bi oduzeti iznos bio manji od 4000 eura (čl. 3. Okvirne odluke iz 2001.). Predviđen je i jednak stepen prioriteta postupanja na temelju zahtjeva država članica i domaćih postupaka identifikacije, pronalaženja, zapljene i oduzimanja sredstava i prihoda od krivičnog djela (čl. 4. Okvirne odluke iz 2001.).

Okvirna odluka Evropskog vijeća o izvršenju naloga za zamrzavanje imovine i dokaza u Evropskoj uniji¹⁶⁸ od 22. jula 2003. godine (u daljem tekstu: Okvirna odluka iz 2003.) posebno je značajna jer uvodi načelo uzajamnog priznanja na kojem bi se temeljila primjena mjere zamrzavanja, čime se izbjegavaju formalnosti i omogućuje brzo osiguranje dokaza i zapljena imovine u bilo kojoj državi članici, na zahtjev bilo koje države članice. Prema Okvirnoj odluci iz 2003. zamrzavanje je moguće već u ranoj fazi postupka, na temelju naloga koji izdaje nadležna sudska vlast države moliteljice, te ga šalje direktno nadležnom organu druge države. U slučajevima učinjenja nekog od 32 taksativno navedena krivična djela, ako su u državi moliteljici za njih propisane kazne zatvora sa gornjom granicomod najmanje tri godine (čl. 3. st. 2.), nalog nije uslovljen primjenom načela dvostruke kažnjivosti (*double criminality*).¹⁶⁹

Nadalje, predviđena je obaveza države primatelja da prizna i bez daljih formalnosti odmah izvrši nalog za zamrzavanje, ako je moguće u roku od 24 sata, osim ako postoji neki od taksativno navedenih razloga za odbijanje (čl. 7. st. 1.). države članice u svojim zakonodavstvima moraju predvidjeti pravo zainteresirane strane, uključujući treće osobe koje su postupale u dobroj vjeri, na podnošenje pravnog lijeka nesuspendivnog karaktera protiv naloga za zamrzavanje (čl. 11. st. 1.) pred sudom države moliteljice ili zamoljene države. Ako bi neka od zainteresiranih strana zbog izvršenja naloga za zamrzavanje pretrpjela štetu, koju bi morala nadoknaditi država primateljica zahtjeva, predviđeno je da onda država moliteljica državi primateljici naloga nadoknadi taj iznos (čl. 12. st. 1.). „Saradnja u smislu ove Okvirne odluke podrazumijeva postojanje povjerenja da su odluke koje se uzajamno priznaju i izvršavaju donijete u skladu sa principima zakonitosti, supsidijarnosti i svrsishodnosti“.¹⁷⁰

Okvirna odluka Evropskog vijeća o oduzimanju prihoda, sredstava i imovine povezane s krivičnim djelom¹⁷¹ od 24. februara 2005. godine kao moguće alternative,

168. Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence, Official Journal of European Union, 2.8.2003, L 196/45-55.

169. Ivičević - Karas, E., *Komentar Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem*, Narodne novine, Zagreb, 2011, str. 22.

170. Radovanović, S., *Oduzimanje imovine stečene organizovanim kriminalom u svjetlu savremenog, evropskog i domaćeg zakonodavstva, Primena međunarodnog krivičnog prava – organizirani kriminal*, Beograd, 2007, str. 79.

171. Council Framework Decision of 24 February 2005 on Confiscation of Crime Related Proceeds, Instrumentalities and Property, Official Journal of the European Union, 15.3.2005., L 68/49-51.

predviđa tri osnovna modela proširenog oduzimanja imovinske koristi (čl. 3.). Prvi model predviđa mogućnost proširenog oduzimanja u slučajevima kada bi nacionalni sud, na temelju određenih činjenica, bio potpuno uvjeren da je određena imovina pribavljena kriminalnim djelatnostima osuđene osobe u toku određenog vremenskog perioda koji je prethodio osuđujućoj presudi za krivično djelo organizovanog kriminala i terorizma, koje sud smatra razboritim s obzirom na okolnost konkretnog slučaja (čl. 3. st. 2. t. a). Drugi model uređuje mogućnost proširenog oduzimanja u slučajevima kada bi nacionalni sud, na temelju određenih činjenica, bio potpuno uvjeren da je određena imovina pribavljena sličnim kriminalnim djelatnostima osuđene osobe u toku određenog vremenskog perioda koji je prethodio osuđujućoj presudi za krivično djelo organizovanog kriminala ili terorizma, koje sud smatra razumnim s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja (čl. 3. st. 2. t. b). Ovaj model sužava mogućnost proširenog oduzimanja jer, za razliku od prvog modela, uvjetuje da je imovina pribavljena „sličnim kriminalnim djelatnostima“ onima zbog kojih je počiničac osuđen, što bi isključilo oduzimanje imovinske koristi stečene „običnim“ krivičnim djelom. Konačno, treći model predviđa prošireno oduzimanje u slučajevima u kojima je utvrđeno da je vrijednost imovine osuđene osobe u nesrazmjeru s njenim zakonitim prihodima, a nacionalni je sud, na temelju određenih činjenica, potpuno uvjeren da je ta imovina pribavljena kriminalnim djelatnostima osuđene osobe (čl. 3. st. 2. t. c) Okvirne odluke. Ovaj posljednji model ujedno omogućuje najširi zahvat u počiniočevu imovinu.¹⁷² Za sva tri navedena modela karakteristično je da, kao jedan od uslova za primjenu mjere proširenog oduzimanja imovinske koristi, u slučaju osuđujuće presude za krivično djelo organizovanog kriminala ili terorizma, mora postojati čvrsto utemeljena pretpostavka da imovina osuđene osobe potiče od krivičnih djela, odnosno sud mora biti potpuno uvjeren u kriminalno porijeklo određene imovine. „Pretpostavka o kriminalnom porijeklu imovine mora biti utemeljena na određenim činjenicama, koje mogu biti indicije, a opravdava se težinom krivičnih djela organizovanog kriminala i terorizma. Osuđena osoba mora imati mogućnost da ospori navedene pretpostavke, odnosno mogućnost dokazivanja zakonitog porijekla svoje imovine“.¹⁷³

Okvirna odluka Evropskog vijeća o primjeni načela uzajamnog priznavanja konfiskacijskih naloga¹⁷⁴ od 6. oktobra 2006. godine određuje pravila prema kojima država članica mora priznati te izvršiti na svom teritoriju konfiskacijski nalog koji je izdao nadležni krivični sud države članice. U slučajevima počinjenja nekog od 32 taksativno navedena krivična djela, pod uslovom da su u državi moliteljici za njih zapriječene kazne zatvora sa gornjom granicom od najmanje tri godine (čl. 6. st. 1.) nalog nije uslovljen primjenom načela dvostruke kažnjivosti (*double criminality*).

172. Ivičević-Karas, E., *Komentar Zakona...*, op. cit., str. 22-23.

173. Pradel, J., Corstens, G., Vermeulen, G., *Droit pénal européen*, Dalloz, Paris, 2009, str. 535-536. Prema: Ivičević-Karas, E., *Komentar Zakona ...*, op. cit., str. 23.

174. Council Framework Decision 2006/783 of 6 October 2006 on the application of the principle of mutual recognition to confiscation orders, Official Journal of the European Union, 24.11.2006, L 328/59-78.

171. Council Framework Decision of 24 February 2005 on Confiscation of Crime Related Proceeds, Instrumentalities and Property, Official Journal of the European Union, 15.3.2005., L 68/49-51.

Nadležno tijelo države primateljice obavezno je bez daljnjih formalnosti priznati konfiskacijski nalog te preduzeti sve neophodne mjere za njegovo izvršenje osim ako postoji neki od predviđenih razloga za njegovo odbijanje, poput zabrane *ne bis in idem*, imuniteta, zaštite prava treće osobe i dr. (čl. 8. st. 1. i 2.).¹⁷⁵

Direktiva o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom u Evropskoj Uniji¹⁷⁶ od 14. marta 2014. godine (u daljem tekstu: Direktiva) u svojoj preambuli naglašava da je glavni motiv prekograničnog organizovanog kriminala, uključujući kriminalne organizacije kriminalnog tipa, upravo finansijska dobit. Stoga, bi nadležna tijela trebala raspolagati sredstvima za praćenje, zamrzavanje i oduzimanje imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima te upravljanje njome.¹⁷⁷ Predmet Direktive određen je u članu 1. i odnosi se na utvrđivanje minimalnih pravila o zamrzavanju imovine s ciljem mogućeg naknadnog oduzimanja i o oduzimanju imovine u krivičnim stvarima. Donošenjem minimalnih pravila uskladit će se režimi država članica u vezi zamrzavanja i oduzimanja te će se na taj način omogućiti uzajamno povjerenje i efikasna prekogranična saradnja. Područje primjene određeno je u članu 3. Direktive i odnosi se na pojedina krivična djela kao što su: koruptivna krivična djela, terorizam, nezakonita trgovina drogama, trgovina ljudima, seksualno iskorištavanje djece i dječija pornografija, organizovani kriminal i dr.

Direktiva u članu 4. uspostavlja minimalne standarde u postupku za oduzimanje imovinske koristi bez krivične presude (situacije kada je osumnjičeni, odnosno optuženi bolestan ili u bjekstvu). Način ostvarenja ovog cilja može biti različit i zemlje članice mogu donijeti propise o oduzimanju imovne bez sudske presude pred krivičnim sudom ili bilo kojim drugim sudom.¹⁷⁸ Pri tome bi države članice trebale preduzeti sve razumne mjere da se te osobe pozovu na sud ili upoznaju s postupkom oduzimanja. Isto tako, njihova odsutnost ne bi trebala utjecati na pravo da ih tokom postupka zastupa branilac. Prošireno oduzimanje imovinske koristi propisano je članu 5. Direktive i nalaže državama članicama da donesu potrebne mjere kako bi se omogućilo oduzimanje, u potpunosti ili djelimično, imovine u posjedu osobe osuđeno za krivično djelo koje može direktno ili indirektno dovesti do ekonomske koristi, u slučaju da sud, na temelju okolnosti slučaja, uključujući posebne činjenice i dostupne dokaze (npr. da je vrijednost vlasništva u nesrazmjeru sa zakonitim prihodima osuđenika), smatra da i ta imovina potiče od krivičnih djela. Dakle, prošireno oduzimanje trebalo bi biti moguće ako sud smatra da je i takva imovina pribavljena kriminalnim radnjama.

175. Detaljnije: Ivičević-Karas, E., *Komentar Zakona...*, op. cit., str. 21-22.

176. Directive on the freezing and confiscation of proceeds of crime in the EU (PE-CONS 121/13).

177. Postojeća statistika je ograničena, ali se smatra da je oduzeta imovinska korist u Evropskoj Uniji mnogo manja u odnosu na procjenjenu imovinsku korist ostvarenu krivičnim djelom. Iako su postupci oduzimanja regulisani propisima EU i nacionalnim zakonima, studije pokazuju da se oni ne koriste dovoljno.

178. Huremagić, R., *Oduzimanje imovinske koristi i finansijske istrage – aktualna događanja na nivou Evropske Unije, Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013, str. 234.

3.6 Analiza stanja – Izazovi u radu i sprovođenje finansijskih istraga za krivična djela sa elementom korupcije i krivična djela organizovanih kriminalnih skupina

3.6.1 Metodologija prikupljanja podataka o postupanju državnih organa

Kako je svrha istraživačkog dijela rada bila identificirati dosadašnju praksu, postignuća i poteškoće u provođenju finansijskih istraga, osnovni metod za prikupljanje nalaza bili su strukturirani intervjui sa predstavnicima pravosuđa na svim nivoima u BiH. Intervjui su obavljani usmenim putem sa sagovornicima na svim nivoima vlasti u BiH i to: postupajućim tužiocima, sudijama krivičnih odjeljenja, njihovim saradnicima, predstavnicima policije (posebno odjelima koji rade na finansijskim istragama), kao i sa osobama iz akademske zajednice. Svaki od sagovornika upitan je da iz perspektive vlastitih iskustava predstavi svoje viđenje navedenih tema i ponudi rješenja za unapređenje. Pitanja su se odnosila na: zakonodavni i institucionalni okvir, radnje tužioca, ovlaštenih službenih osoba i suda u krivičnom postupku vezane za provođenje finansijskih istraga, njihova međusobna saradnja, problemi sa kojima se susreću u svom radu te razmjenu informacija sa relevantnim organima i institucijama.

Nadalje, prisustvovanje brojnim seminarima, radionicama i konsultativnim sastancima na kojima su vođene interesantne diskusije među tužiocima i ostalim učesnicima, izražena mišljenja, stavovi, dileme, zaključci i preporuke koji su iznesene na istim, a tiču se suštinskih pitanja od značaja za praktičare, korišteni su kao dragocijen materijal prilikom analiziranja pojedinih spornih pitanja. Konačno, radi što temeljitije i vjerodostojnije obrade svih važnih pitanja u ovoj analizi korišteni su dostupni podaci, izvještaji, studije i drugi materijali, kako domaćih, tako i međunarodnih institucija. Stoga se može reći da ova Analiza na neki način predstavlja direktnu refleksiju trenutnih stavova profesionalne zajednice, tj. šireg kruga subjekata koji u svom radu imaju dužnost da se bave provođenjem finansijskih istraga i oduzimanjem imovine stečene krivičnim djelima. Zbog svoje uloge u provođenju finansijskih istraga, postupku oduzimanja imovine stečene krivičnim djelom i krivičnom postupku uopšte, fokus je svakako bio na tužilačkoj perspektivi, ali je ona neodvojivo vezana za perspektive ostalih vezanih subjekata, što će se i vidjeti u nastavku.

3.6.2 Sprovođenje finansijskih istraga

U dijelu u kome smo govorili o institucionalnom okviru za sprovođenje finansijskih istraga, bavili smo se subjektima finansijskih istraga u organizacijskom smislu, dok ćemo u ovom dijelu rada nastojati da prikažemo subjekte finansijske istrage kroz sadržaj njihovog djelovanja. Pri tome ćemo nastojati da povežemo njihove uloge u jedinstven sistem funkcionisanja finansijskih istraga. Na taj način možemo najbolje shvatiti značaj njihove uloge i doprinos koji svaki od njih treba da ima u postizanju željenog cilja, a to je svakako uspješnost i efikasnost u provođenju finansijskih istraga. Sam zakonodavac, propisujući pravila koja se odnose na finansijske istrage izdvaja tri glavna subjekta finansijskih istraga: tužioca, ovlaštene službene osobe (u RS to je Jedinica za finansijske istrage) i sud. Svakome od njih pripada određena uloga u provođenju finansijskih istraga.

3.6.2.1 Rad tužilaštava

U skladu sa zakonima o krivičnom postupku u BiH tužilac ima vrlo značajnu ulogu u procesu utvrđivanja činjenica koje su potrebne za odlučivanje o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Upravo od uloge tužioca ovisi koliko će postupak identificiranja i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom biti efikasan. Kao što je ranije pomenuto tužilac ima na raspolaganju brojne ovlasti koje uključuju npr. naredbe banci ili operateru telekomunikacija kao i druge mjere i radnje uključujući i posebne istražne radnje. Pored toga posebni zakoni o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u RS, FBiH i BD BiH dodatno naglašavaju aktivno djelovanje tužioca u fazi istrage. To se posebno odnosi na fazu finansijske istrage koja se poduzima onda kada je to potrebno za sveobuhvatno utvrđivanje stvarnog porijekla, vrijednosti i strukture imovinske koristi za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom. Izuzetno je značajno da je donošenjem ovih zakona finansijska istraga postala je formalna zakonska faza u postupcima utvrđivanja i oduzimanja nezakonito stečene imovine, a tužioci kao ključni nosioci aktivnosti bi trebali inicirati vođenje finansijskih istraga.

Kroz razgovore sa tužiocima primjećeno je da najviše dilema, nesuglasica i suprotstavljenih stavova ima prilikom tumačenja i razumjevanja odredbi posebnih zakona a u vezi sa finansijskom istragom. To je i razumljivo s obzirom na različitost pristupa uređenja materije oduzimanja imovinske koristi u ovim zakonima. Posebni zakon u RS za predmet ima prošireno oduzimanje imovinske koristi (to je korist koja je pribavljena neposredno ili posredno iz krivičnog djela i stečena prije pokretanja

postupka za predmetno krivično djelo i u očiglednoj je nesrazmjeri sa zakonitim prihodima), finansijska istraga se obavezno pokreće posebnom tužilačkom naredbom i može trajati sve do momenta podnošenja prijedloga za trajno oduzimanje imovine (najkasnije u roku od godinu dana od pravosnažnog okončanja krivičnog postupka). Posebni zakoni u FBiH i BD BiH predviđaju dva oblika postupaka za oduzimanje imovinske koristi koji se mogu voditi kao: a) *in rem* postupak – pridružen krivičnom postupku (adhezijski postupak) ili b) kao poseban *in rem* postupak u slučajevima kada se za krivično djelo ne može voditi krivični postupak zbog neke okolnosti koja isključuje krivično gonjenje, a postoji osnovana sumnja da je učinjenjem krivičnog djela pribavljena imovinska korist, donošenje naredbe o provođenju finansijske istrage ostavljeno je na diskreciju tužioca, a prijedlog za oduzimanje imovine podnosi se uz optužnicu, što znači da već do tog momenta finansijska istraga mora biti okončana, odnosno finansijsku istragu nije moguće nastaviti nakon podizanja optužnice što znači da se zahtjev za prošireno oduzimanje može podnijeti do tog momenta. Dakle pored različitog obima primjene posebnih zakona, postoji neusaglašenost vezano za obavezno/fakultativno donošenje naredbe o provođenju finansijske istrage, odnosno različiti rokovi trajanja finansijskih istraga za proširena oduzimanja. Poseban izazov predstavlja činjenica da na nivou BiH nije utvrđen sličan postupak kao na nižim nivoima vlasti. Zbog navedenog svi tužioci se slažu da je u narednom periodu potrebno ujednačiti rješenja pomenutih problema, a sve u cilju uspostavljanja jednakog položaja svih učesnika u postupku otkrivanja i oduzimanja imovine stečene kriminalnim djelovanjem koji se vodi u BiH.

Jedna od primjedbi tužilaca odnosila se i na nedostatak odgovarajuće saradnje različitih organa i institucija koji posjeduju podatke relevantne za finansijske istrage sa tužiocima i policijom. Dostavljanje podataka je dugotrajan i složen proces, što je u suprotnost sa načelom hitnosti u provođenju finansijskih istraga, i utiče na brzinu i efikasnost njihovog provođenja. Ovaj problem je naročito prisutan kada se prikupljaju podaci o vlasništvu nad nekretninama jer ne postoji jedinstveni registar o vlasništvu nad nekretninama, zbog čega je teško utvrditi da li neko posjeduje nekretninu ili ne. Tužilac je primoran da se upitima obraća brojnim katastarima i gruntovnicama što uveliko odugovlači postupak. Pored toga, bankarski sistem u FBiH i RS nije uvezan, a i unutar entiteta teško je doći do podataka o otvorenim računima fizičkih i pravnih osoba. Za tužioca ovo predstavlja dodatno opterećenje jer mora upit da pošalje svim bankama, a zatim banke pojedinačno upućuju odgovor tužilaštvu. Konačno, u slučaju izdavanja sudske naredbe za dostavljanje podataka o bankovnom depozitima i drugim finansijskim transakcijama i drugim poslovima osumnjičene osobe, kao i osoba za koja se osnovano vjeruje da su uključene u te transakcije i poslove u skladu sa odredbama ZKP, nisu predviđene novčane ili neke druge sankcije za neizvršavanje naredbe suda o dostavi navedenih podataka, što može biti značajan nedostatak.

Većina tužilaca se slaže da je ključni uslov za povećan obim provođenja finansijskih istraga od strane tužilaštva, jeste i efikasna i djelotvorna saradnja sa svim državnim organima, naročito sa onim koji imaju nadležnosti u oblasti sprječavanja pranja novca. Pružanje inicijalnih informacija i obavještenja od strane Centralne banke,

porezne uprave, finansijske policije i naročito FOO, kao i mogućnost izrade kvalitetnih finansijskih analiza omogućit će tužilaštvima da fokus usmjere na finansijske istrage koje će imati pozitivne rezultate. Kada je u pitanju pomoć policijskih agencija u provođenju finansijskih istraga, FOO primarno postupa u predmetima na državnom nivou dok mu se tužilaštva iz entiteta izuzetno obraćaju u predmetima u kojima se radi o krivičnom djelu pranja novca. Obaveza saradnje drugih organa sa tužiocem predviđena je i odredbama posebnih zakona, koji su dužni omogućiti uvid i dostaviti tražene podatke, bez pozivanja na obavezu čuvanja poslovne, službene, državne ili vojne tajne.

Uspostava efikasnog sistema provođenja finansijskih istraga zahtjeva uspostavljanje specijaliziranih istražnih timova. Međunarodni dokumenti su takođe izričiti u proklamovanju neophodnosti specijalizacije državnih organa. Fokus organa zaduženih za sprovođenje finansijskih istraga je isključivo na ovom tipu istrage i na otkrivanju imovine koja je proistekla iz krivičnog djela, čime se postižu veći rezultati u radu istražnih organa. Komparativna evropska iskustva ukazuju da integrisanu finansijsku istragu, koja se provodi uporedo sa pretkrivičnim, odnosno krivičnim postupkom, najčešće provode specijalizirane jedinice unutar kriminalističke policije (Srbija), a ponegdje i samo tužilaštvo (Hrvatska), finansijska policija (Italija) ili specijalizovane multidisciplinovane jedinice (Norveška). Pristup Italije i Norveške, koji podrazumijeva multidisciplinovane jedinice za finansijsku istragu, izvjesno daje visoke rezultate u pogledu efikasnosti i efektivnosti. Trenutno u BiH postoji neravnopravnost u resursima dostupnim tužiocima na različitim nivoima. Na državnom nivou tužiocima na raspolaganju imaju veći broj stručnjaka koji im pomažu u njihovom radu, a na nivou RS postoji Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala u okviru kojeg djeluje i Jedinica za finansijske istrage. Znatno nepovoljnija situacija je u FBiH i BD BiH gdje ne postoje specijalizirane jedinice koje bi se bavile isključivo prikupljanjem dokaza u toku finansijske istrage. Eventualno rješenje bi bilo stvaranje multidisciplinarnog tima istražitelja i stručnjaka odgovarajućeg profila koji bi pomagali tužiocu u toku finansijske istrage. S obzirom na trenutno stanje i evidentan nedostatak ljudskih resursa u okviru tužilaštava ovo rješenje se čini nerealnim. Izvjesnu nadu pruža ranije spomenuti Zakon o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH (ZOSKOK) prema kojem posebni zamjenik glavnog federalnog tužioca, prilikom vođenja krivičnog postupka za krivična djela iz svoje nadležnosti, može od policijskog tijela, Porezne uprave FBiH, Finansijske policije FBiH, Federalne uprave za inspeksijske poslove, Komisije za vrijednosne papire FBiH ili drugog tijela uprave i upravnih organizacija u FBiH zatražiti upućivanje zaposlenika na rad u Posebni odjel tužilaštva (čl. 10. st. 1. ZOSKOK).

Za uspješno provođenje finansijskih istraga od izuzetne važnosti je i specijalizacija osoblja koje u njoj učestvuje. Riječ je o stručnjacima različitih profila koji će tužiocu obezbijediti neophodne informacije i dokaze u vezi sa krivičnim postupkom i oduzimanjem imovinske koristi. Sama priroda finansijske istrage podrazumijeva postojanje nekih znanja netipičnih za kriminološka istraživanja, kao što su znanja iz oblasti računovodstva i finansija. Ranije smo spomenuli značaj forenzičkog

računovodstva u procesu provođenja finansijske istrage i kasnije u fazi dokazivanja krivičnih djela i njima ostvarene imovinske koristi. S obzirom da u tužilaštvima nema stalno zaposlenog osoblja iz ove oblasti potrebno je u narednom periodu provesti upošljavanje stručnjaka za forenzičko računovodstvo. Time bi se značajno unaprijedila efikasnost rada na predmetima s finansijskim elementom. Pored toga potrebno je povećati broj kvalifikovanih vještaka u različitim oblastima oblastima finansijskog vještačenja, koji bi mogli biti na raspolaganju tužiocima u radu na složenim finansijskim istragama.

Proces edukacije na temu finansijskih istraga u prethodnom periodu je karakterisala nestrukturiranost samog programa koji nije sproveden prema adekvatnoj ciljnoj grupi. Ovdje se prije svega misli na nepostojanje programa koji bi uredio strukturu modula kojim bi se nosioci pravosudnih funkcija i predstavnici policije specijalizovali u ovoj oblasti, već se radilo o nizu seminara koji su davali opšta znanja o predmetnoj temi i često su sadržinski bili isti. Kada govorimo o strukturi polaznika, ista je odražavala i svrhu seminara, a to je opšta edukacija o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi. Obuke su organizovane za veliki broj nosilaca pravosudnih funkcija, tužilaca i sudija, što je onemogućavalo prethodno navedenu specijalističku obuku. Na taj način, odabir polaznika nije bio adekvatan potrebi da se edukuju ona lica koja se direktno bave finansijskim istragama i kojima je nužna dalja specijalizacija u ovoj oblasti.

Svi učesnici u istraživanju su jednoglasni u stavu da im je potrebna dodatna edukacija o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi. Donošenje posebnih zakona u FBiH i BD BiH je svakako dodatno uticalo da se javi potreba za daljom edukacijom u ovoj oblasti. Opravdanje obuka ovog tipa se može prepoznati kada govorimo o inicijalnim i kontinuiranim obukama, ali je za te potrebe neophodno izraditi strukturirani program obuke u dijelu finansijskih istraga i oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Kao pojedine oblasti u kojima je potrebna dodatna edukacija tužilaca predloženo je: organizovanje tužilačkih obuka radionica na kojima bi se tretirale teme sadržaja i metoda pisanja naredbi o provođenju finansijskih istraga, obuka i razmjena iskustava u pogledu načina pisanja činjeničnog stanja optužnica predmeta u kojima se predlaže oduzimanje imovinske koristi, međunarodna saradnja u provođenju finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi (posebno u pogledu otkrivanja, osiguranja i oduzimanja nekretnina i druge imovine koja se nalazi u inostranstvu) i dr.

Još jedna od specifičnosti pokrenutih finansijskih istraga u prethodnom periodu jeste i nedostatak elementa inostranosti. Dakle, po pravilu se radilo o finansijskim okvirima koji su se ograničavali na kriminalnu djelatnost i imovinsku korist koja je pribavljena na teritoriji BiH. S obzirom da je jedna od karakteristika organiziranog kriminala upravo djelovanje na međunarodnom nivou, potrebno je u narednom periodu intenzivirati finansijske istrage koje će obuhvatiti i istraživanje imovine osumnjičenih koja se nalazi u inostranstvu. To podrazumijeva i intenziviranje saradnje u procesu provođenja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. U praksi se ispostavilo da je redovni postupak pružanja međunarodne pravne pomoći uglavnom spor iako ovi predmeti zahtijevaju hitnost

u postupanju jer sa svakim odugovlačenjem postupka osumnjičeni/optuženi dobija na vremenu da raspolaže imovinom i osujeti postupak njenog oduzimanja. Obzirom na navedeno, čini se da je u predmetima sa inostranim elementom, umjesto redovne procedure za pružanje međunarodne pravne pomoći, mnogo efikasnije koristiti mehanizme ugovorne ili direktne saradnje među policijskim agencijama i tužilaštvima.

Konačno, većina tužilaca smatra da složene finansijske istrage zahtjevaju dosta vremena, materijalnih i ljudskih resursa. Trenutni važeći normativni okvir ne poznaje kriterije i parametre kojima bi se adekvatno ocijenio i vrednovao rad na složenim predmetima u kojima se provode finansijske istrage. Među kriterijima za ocjenu složenosti predmeta povodom zahtjeva za njihovo veće vrednovanje nisu precizno navedeni kriteriji koji se odnose na vođenje finansijskih istraga. O značaju ovog problema govori i zaključak sa godišnje konferencije tužilaca u BiH, održane u Neumu 2015. godine, a odnosi se na, između ostalog, i na poboljšanje funkcionalnosti Sistema za automatsko upravljanje predmetima u tužilaštvima (TCMC): „*Potrebno je osigurati posebno vrednovanje rada tužilaca kroz tužilačku normu u smislu primjene instituta oduzimanja imovinske koristi, te prilagoditi funkcionalnost TCMS-a u smislu vođenja evidencije o ovoj vrsti predmeta (vođenje finansijske istrage, privremene mjere oduzimanja, trajno oduzimanje i drugo).*“¹⁷⁹ U ovom smislu, u budućnosti bi trebalo sistem ocjenjivanja uspostaviti na način da se objektivno vrednuje rad tužilaca na finansijskim istragama.

179. Zaključak br. 5. panela pod nazivom *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima*, VIII Godišnje stručno savjetovanje tužilaca u BiH, Neum, 5-7.10.2015. godine.

3.6.2.2 Rad policijskih organa

S obzirom na dužnost ovlaštenih službenih osoba da djeluju *ex officio* čim postoje osnove sumnje da je izvršeno krivično djelo, na osnovu prikupljenih izvjava i dokaza koji su otkriveni, ovlaštena službena osoba sastavlja izvještaj i dostavlja ga tužilaštvu zajedno sa materijalom koji može biti koristan za uspješno vođenje krivičnog postupka. Prema preporukama CARPO priručnika o finansijskim istragama i oduzimanju imovinske koristi, takav izvještaj bi trebao sadržavati sljedeće: (a) podatke o osumnjičenom, (b) podatke o krivičnom djelu kojim je ostvarena imovinska korist, (c) popis imovine s podacima o vrijednosti i o vremenu i načinu stjecanja imovine, posebno popis legalne i sporne imovine, (d) podatke o imovini koja glasi na drugu osobu, ali se može osnovano dovesti u vezu s osumnjičenom osobom, odnosno podatke o tim osobama, (e) procjena o potrebi podnošenja prijedloga za određivanje privremenih mjera osiguranja.¹⁸⁰ Da bi ovlaštene službene osobe mogle dati prethodno navedene podatke u izvještaju, nužno je postojanje specijaliziranih službenih osoba, a u posebno komplikovanim slučajevima i postojanje posebnih stručnih timova za provođenje finansijskih istraga. Na to se nadovezuje i potreba dobre koordinacije između ovlaštenih službenih osoba i tužioca, kako bi se efikasno iskoristile sve zakonske mogućnosti za pravovremeno reagovanje i osiguranje oduzimanja imovinske koristi.

Prema riječima ovlaštenih službenih osoba provođenje finansijskih istraga predstavlja novinu u radu jer su se istraživanjem imovine do sada bavili uglavnom samo na nivou operativnog i obavještajnog rada. Uopšteno je istaknuta primjedba da ovlaštene službene osobe nemaju dovoljno specijaliziranog znanja za ove vrste istraga. Kao rezultat toga, imamo situaciju da su policijski izvještaji nedovoljnog analitičkog kvaliteta i jasnoće u obrazlaganju veze s elementima krivičnih djela. Sve ovo ukazuje na potrebu edukacije ovlaštenih službenih osoba, posebno u odnosu na inicijalne procjene o postojanju nesrazmjere između imovine i zakonitih prihoda, a na osnovu koje tužilac treba donijeti odluku o potrebi provođenja finansijske istrage.

Problemi koji se javljaju između tužioca i ovlaštenih službenih osoba u neposrednoj su vezi sa organizacijom i karakterom organa/agencija koje postupaju u istrazi. Naime, sve agencije su upravne organizacije u okviru odgovarajućih ministarstava (državnih, entitetskih, kantonalnih, distrikta), dok tužilaštva djeluju kao posebna i samostalna državna tijela, opet na različitim nivoima, u skladu sa ustavno administrativno-teritorijalnom podjelom BiH na entitete i distrikt Brčko. Iz toga proizilazi da među ovim institucijama ne postoji hijerarhijski odnos. U praksi, tužilac dostavlja naredbu kojom se traži provođenje određenih istražnih radnji nadležnoj agenciji, koja je, prema odredbama zakona o krivičnom postupku, dužna da po takvoj naredbi postupi. Međutim, problem nastaje u nemogućnosti tužioca da u

180. Golobinek, R., *op. cit.*, str. 27.

punom smislu riječi upravlja daljim provođenjem istražnih radnji nakon što pošalje naredbu, jer rukovodnu funkciju sada preduzimaju rukovodeće službene osobe u agencijama, u skladu sa svojim internim propisima, a u segmentima organizacije posla, angažovanja ljudskih i materijalnih resursa, načina i rokova za izvršenje zadataka (izuzev rokova propisanih zakonima o krivičnom postupku).¹⁸¹

Novija istraživanja koja su za predmet imala međusobni odnos tužilaca i ovlaštenih službenih osoba u kontekstu efikasnosti otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela, ukazuju, između ostalog, na sljedeće probleme: slaba ili slabija komunikacija sa ovlaštenim službenim osobama; kasno obavještanje tužioca o krivičnom djelu, što im oduzima kreativnost u radu; nedovoljan broj istražitelja finansijske struke i stručnih saradnika; nepostojanje instituta za odgovarajuća složena vještačenja; neprimjenjivanje novih metoda u radu na otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela; nedovoljna edukacija tužilaca, uz napomenu da ni ovlaštene službene osobe nisu dovoljno educirane, naročito u pogledu otkrivanja i dokazivanja specifičnih krivičnih djela; slaba tehnička opremljenost tužilaštava i dr. Možemo zaključiti da je u praksi odnos između tužioca i ovlaštenih službenih osoba, pa i nakon dugogodišnjeg rada u provođenju istrage, još uvijek obilježen nizom poteškoća, dilema, pa i međusobnog nerazumjevanja, što neminovno utječe i na efikasnost u istraživanju i dokazivanju krivičnih djela kojima je pribavljena imovinska korist.

U velikim istražnim predmetima poreznih utaja, carinskih prevara i PDV prevara, dobro je da tužilac formira istražni tim od predstavnika nekoliko agencija (npr. SIPA, UIO, DGS, nadležne porezne uprave) i izvrši međuagencijsku koordinaciju, sa jasno podijeljenim ulogama i zadacima, kako ne bi došlo do preklapanja nadležnosti u pogledu izvršavanja zadataka. Ovo zbog toga što u praksi može doći do zabune i naprosto utrkivanja ovlaštenih službenih osoba - inspektora iz više agencija po istoj stvari (preklapanje nadležnosti) i podnošenja tužilaštvu više izvještaja od više agencija po istom slučaju. Da se to ne bi dešavalo, potrebna je međuagencijska saradnja koju treba da koordinira tužilac, a sve radi efikasnijeg i zakonitog postupanja agencija za provođenje zakona u istražnom postupku.¹⁸² Saradnja se može pojačati i kroz redovne sastanke policije i tužilaštva (strateške i operativne), ili zaključivanjem sporazuma o saradnji između policije, carine, porezne službe i drugih nadležnih službi.¹⁸³

181. Dodik, B., Tužiteljska istraga – iskustva Bosne i Hercegovine, *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva (normativni i praktični aspekti)*, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2012, str. 36.

182. Sijerčić-Čolić, H., *Međusobni odnosi tužilaca i ovlaštenih službenih osoba s aspekta efikasnosti otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela – Istraživanje o primjeni krivičnoprocesnih zakona u Bosni i Hercegovini*, Projekat EU podrške provedbi zakona u BiH, Sarajevo, 2014, str. 36-37.

183. *Modul 6, Krivična oblast, Materijalni i procesni aspekti procesuiranja krivičnih djela u oblasti carina i poreza*, VSTV BiH, CEST FBiH, CEST RS, Sarajevo, 2007, str. 51.

3.6.2.3 Rad sudova

Sud ima dominantnu ulogu tek po samom pokretanju sudskog postupka oduzimanja imovinske koristi, dok u fazi finansijske istrage ima samo „pomoćnu“ ulogu kako bi se omogućilo sprovođenje onih radnji koje su uslovljene njegovim odlukama. Uloga se zapravo svodi na donošenje odgovarajućih odluka od strane nadležnog sudije, koje omogućuju tužiocu i ovlaštenim službenim osobama da sprovedu određene radnje dokazivanja. Dakle, uloga suda, u našem sistemu prava u ovom dijelu postupka oduzimanja imovinske koristi, iscrpljuje se davanjem neke vrste legitimiteta i sudskog autoriteta radnjama koje preduzimaju ovlaštene službene osobe, prije svega zbog mogućnosti da se ovim radnjama povrijede osnovna prava i slobode koje osumnjičeni uživa u okviru krivičnog postupka. S obzirom da je cilj finansijskih istraga prikupljanje dokaza u vezi sa imovinskom koristi koja je pribavljena krivičnim djelom, a sve u cilju njenog trajnog oduzimanja, uspješnost provođenja finansijskih možemo ocijeniti i posrednim putem, i to, brojem pravosnažnih sudskih presuda kojima je oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Nakon analize dostupnih statističkih podataka može se općenito zaključiti da tokom perioda 2013.-2015. godina nisu ostvareni značajni rezultati u oduzimanju imovine pribavljene krivičnim djelima.

Pred Sudom BiH kao pojedinačnoj instituciji oduzet je najveći iznos imovinske koristi stečene krivičnim djelima u odnosu na cijeli pravosudni sistem u BiH. Istovremeno primjetno je da je broj predmeta u kome je izrečena mjera oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom tokom 2015. godine najmanji u odnosu na prethodne dvije godine (izrečena je u samo 20 pravosnažnih presuda). Pred sudovima u FBiH (kantonalnim i općinskim) je u najviše predmeta donesena pravosnažna presuda koja u sebi sadrži mjeru o oduzimanju imovine stečenim 23 krivičnim djelima, te posebno ohrabruje činjenica da je tokom 2015. godine u općinskim sudovima donesen najveći broj pravosnažnih sudskih odluka u kojima je određena mjera oduzimanja imovinske koristi odnosno u 42 pravosnažna predmeta. Ovakav porast broja se može eventualno povezati sa činjenicom da je u martu 2015. godine počeo sa primjenom posebni zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom u FBiH. S obzirom da je posebni zakon krenuo sa primjenom od 2015. godine očekuje se da u narednim godinama broj pravosnažnih presuda i vrijednost oduzete imovine bude dosta znatno veći. Pred sudovima (okružni i osnovni) u RS je donesen iznimno mali broj pravosnažnih predmeta u kojem je oduzeta imovinska korist i to npr. 2015. godini je doneseno samo šest pravosnažnih presuda u kojem je oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, dok je u prethodnim godinama broj pravosnažnih presuda bio i manji. Uzimajući u obzir da posebni zakon o oduzimanju imovine stečene krivičnim djelima već par godina u provedbi može se zaključiti da je isti neefikasan. Osnovni sud u BD BiH je za promatrani trogodišnji period donio samo jednu pravosnažnu sudsku presudu u kojem je izrečena mjera oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom.¹⁸⁴

184. *Monitoring izvještaj o oduzimanju nezakonito stečene imovine u Bosni i Hercegovini*, Transparency International, 2016, str. 22-23. Dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2017/03/Monitoring-oduzimanje-nezakonito-steocene-imovine.pdf>, (pristupljeno, 1.3.2018. godine).

3.6.2.4 Postupanje drugih državnih organa i pravnih subjekata

Priroda finansijskih istraga uslovljava i neophodnost učešća određenih državnih organa i pravnih subjekata u provođenje finansijskih istraga. Ovi subjekti su učesnici finansijskih istraga, ali pasivni, jer se njihova uloga uglavnom svodi na dostavljanje potrebnih informacija (samoinicijativno ili na zahtjev) koje se mogu odnositi na predmet finansijske istrage glavnim procesnim subjektima. Oni nemaju aktivno učešće u provođenju radnji finansijske istrage i ne mogu se smatrati subjektima postupka oduzimanja imovinske koristi niti finansijske istrage, ali je njihova uloga obavezan sadržaj svake finansijske istrage. Njihova uloga se iscrpljuje u evidentiranju odgovarajućih činjenica ili praćenju odgovarajućih procesa u okviru vlastitog djelokruga rada koji mogu imati značaj za preduzimanje finansijske istrage, odnosno u davanju odgovarajućih informacija o tim činjenicama ili procesima na zahtjev organa koji su nadležni za provođenje finansijskih istraga.¹⁸⁵ S obzirom na to da ispitivanje okolnosti koje su vezane za imovinu, prihode i rashode određenih lica nije moguće bez pomoći određenih pravnih subjekata, njihova uloga je veoma značajna i bez nje se praktično ne bi mogla zamisliti finansijska istraga. To pokazuje i izvjestan stepen zavisnosti uspjeha finansijske istrage od saradnje koja postoji između glavnih subjekata finansijske istrage i ostalih učesnika.¹⁸⁶

Posebni zakoni u BiH obavezuju određene državne organe i pravne subjekte na neposrednu saradnju, dok se za sve druge propisuje opšta dužnost postupanja u finansijskoj istrazi. Svi oni su dužni u zakonskim rokovima, uz prijetnju sankcijama, omogućiti uvid i dostaviti tražene podatke. Ovo je u skladu sa prihvaćenim stavovima da propisi kojima se uređuje pitanje pranja novca i oduzimanje imovine stečene kriminalom mogu biti zaista efikasni samo ako banke, finansijske institucije i profesionalci koji drže novac klijenata budu primorani da otkriju sumnjive transakcije nadležnim organima. Posebni zakoni u BiH predviđaju mogućnost da sud Poreznoj upravi dostavi podatke prikupljene u finansijskoj istrazi, ukoliko smatra da, bez obzira što se ne može oduzeti imovinska korist, postoje dokazi koji bi bili relevantni za njen rad.

185. Lajić, O., *Finansijske istrage – krivičnopravni i kriminalistički pogled na istraživanje imovine stečene kriminalom i privremene mere obezbeđenja*, Poslovni biro, Beograd, 2012, str. 68.

186. Gluščević, J., *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom*, Doktorska disertacija, Pravni fakulte Univerziteta Union, Beograd, 2015, str. 306.

3.6.2.5 Uloga finansijskih istraga u otkrivanju i gonjenju slučajeva korupcije, pranja novca i organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini

U Analizi je u više navrata naglašen značaj provođenja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca. Međutim, možemo primjetiti da u BiH postoji izostanak pozitivne prakse u primjeni instituta finansijskih istraga. Teško je utvrditi da li je nepotpuna pravna određenost imala praktične reperkusije ili je uzrok ovakvog stanja bio u inertnosti domaćeg pravosuđa, nedostatku stručnog i specijalizovanog istražnog kadra, nedovoljnoj saradnji između nadležnih organa ili nečem drugom. Uvažavajući prethodno, kao imperativ nameće se potreba unaprijeđenja pravnog i institucionalnog okvira za provođenje finansijskih istraga, specijalizacija svih subjekata koji u njoj učestvuju, kao i unaprijeđenje njihovo međusobne saradnje.

U izvještaju Evropske komisije o BiH za 2016. godinu navedeno je da još uvijek ne postoji sveobuhvatna politika u provođenju finansijskih istraga na sistematičan način, a privremeno oduzimanja imovine kao mjera predostrožnosti se u ranoj fazi rijetko primjenjuje. Specijalizirane jedinice za finansijske istrage su uspostavljene na državnom i entitetskom nivou (RS), ali raspolažu ograničenim i nedovoljnim kapacitetima. Na nivou FBiH još ne postoji slična jedinica. Također, ukazuje se na potrebu kvalitetnije saradnje između tijela za provedbu zakona kako bi se omogućilo uspostavljanje specijaliziranih interresornih istražnih timova za rješavanje složenih slučajeva organizovanog kriminala, privrednog kriminala, korupcije i pranja novca. Nadalje, naglašava se potreba unaprijeđenja mehanizama praktične saradnje i adekvatnije razmjene podataka između policije i tužilaštava, unaprijeđenje propisa o uzajamnim bazama podataka i razmjene informacija između agencija za provedbu zakona i tužilaštava. Primjećeno je da se revizorski izvještaji, izvještaji poreskih uprava i finansijske istrage i dalje ne koriste na način koji je komplementaran borbi protiv korupcije i pranja novca. U dijelu Izvještaja koji se odnosi na postignute rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i pranja novca predstavljeni su skromni rezultati rada domaćih institucija te je konstatovano da postoji potreba za daljnjim unaprijeđenjem kapaciteta za finansijske istrage i oduzimanje imovine, a sve u cilju efikasnije borbe protiv ovih krivičnih djela.¹⁸⁷

187. Vidi: Izvještaj., *op. cit.*, str. 15, 17-18, 67.

3.7 Zaključak: pouke iz dosadašnje primjene finansijskih istraga i glavni izazovi za budućnost

Finansijske istrage i oduzimanje imovinske koristi se više ne mogu tretirati kao novina u krivičnom zakonodavstvu BiH, stoga je nužno u narednom periodu iskoristiti sve raspoložive kapacitete u smislu povećanja obima provođenja finansijskih istraga. Iako rezultati predmetne analize ukazuju da postoji potreba za daljnjim unapređenjem pravnog i institucionalnog okvira za provođenje finansijskih istraga, to ne sprječava nadležne organe da i okviru postojećeg stanja ne postiču kvalitetnije rezultate na ovom polju.

Prethodna analiza pozitivnopravnih propisa kojima se reguliše materija vezana za provođenje finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom ukazuje na neusaglašenost između zakonskih tekstova unutar krivično pravnih sistema u BiH, a kojima je uređena problematika oduzimanja imovinske koristi. Različita zakonska rješenja u pogledu pokretanja, trajanja i završetka finansijskih istraga za posljedicu imaju različito razumjevanje i primjenu ovog pravnog instituta. Zbog toga je potrebna što veća međusobna usaglašenost zakonskih propisa koji regulišu predmetnu materiju, jer bez njihovog međusobnog usaglašavanja nema ni mogućnosti adekvatnog provođenja finansijskih istraga, kao i oduzimanja imovinske koristi. U suprotnom, problem neharmoniziranog zakonodavstva u BiH će vrlo brzo imati za posljedicu nejednak položaj građana pred zakonom, a sve u korist kriminala i kriminalnih grupa.

Značajan segment u efikasnijem provođenju finansijskih istraga jeste i stvaranje normativne osnove za djelovanje posebno specijalizovanih istražnih organa sa tužiocem na čelu. Njihova adekvatna tehnička opremljenost, multidisciplinarni pristup u otkrivanju i dokazivanju imovinske koristi, primjena posebnih istražnih radnji, međusobna saradnja i koordinacija u toku provođenja finansijskih istraga i dobro poznavanje forenzičkog računovodstva ključni su elementi u borbi protiv najtežih oblika imovinsko motivisanog kriminala i efikasnijeg oduzimanja imovinske koristi. Uspješnost finansijskih istraga je značajno uslovljena interdisciplinarnim znanjem, koje obuhvata, pored krivičnog prava i građansko pravo, privredno pravo, specifična znanja o bankarskim i poreskim propisima, i dr. Ovakvi timovi moraju imati i krivične istražitelje koji imaju iskustvo i znanje u primeni tradicionalnih istražnih tehnika. Tužiocima bi takođe morali da imaju posebna znanja i iskustva kako bi efikasno mogli da predstavljaju slučaj sudu. Na kraju, neophodan preduslov da bi se objedinila sva saznanja do kojih se dolazi u radu ovakvih multidisciplinarnih timova jeste njihova kooperativnost. Ovakav pristup u formiranju organa koji sprovode finansijsku istragu nije ni približno sproveden kod nas.

Smatramo da su ovlasti ovlaštenih službenih osoba u predistražnom postupku, i kasnije u toku istrage, adekvatno pravno normirane unutar zakona o krivičnom postupku u BiH i posebnih zakona i da osiguravaju efikasno izvođenje radnji u pravcu pravovremenog otkrivanja i privremenog oduzimanja imovinske koristi

pribavljene krivičnim djelom. Međutim, za kvalitetan rad ovlaštenih službenih osoba potrebna je i adekvatna organizacija ovlaštenih službenih osoba i njihovo odgovarajuće obrazovanje. Ovo potvrđuju i zaključci ranije spomenutog istraživanja o međusobnim odnosima između tužilaca i ovlaštenih službenih osoba prema kojima je, između ostalog, potrebno povećanje broja ovlaštenih službenih osoba i tužilaca, njihovo stručno osposobljavanje, naročito za specifične oblike krivičnih djela (npr. privredni kriminal, organizovani kriminal, pranje novca, kompjuterski kriminal, krivična djela iz oblasti intelektualnog vlasništva), a tu su i zahtjevi za primjenjivanje novih metoda u radu na otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela.¹⁸⁸

Činjenica da postoji veliki broj agencija te različitost zakonskih okvira koji definišu nadležnost pojedinih institucija, čini da za posljedicu imamo nesaradnju i rivalstvo među pojedinim agencijama. Kao posljedica toga pojavljuje se nepravovremena razmjena informacija, što direktno utječe na rascjepkanost sigurnosnog sistema i čini ga ranjivim u ofanzivnom djelovanju nosilaca kriminalnih aktivnosti. Uspostavljanje dobre saradnje tužilaštava sa agencijama za provođenje zakona u istražnom postupku od ključnog je značaja u predmetima istrage kod krivičnih djela kojima je ostvarena imovinska korist. Nužnost saradnje tužioca sa agencijama za provođenje zakona proizilazi iz koncepta samih odredbi krivičnoprocesnih zakona, kao i stvarne potrebe za ovom saradnjom, jer bez saradnje ovih subjekata nije moguće uspješna i efikasna borba protiv kriminala. Nesumnjivo je da ova saradnja u najvećem stepenu dolazi do izražaja u istrazi kao fazi krivičnog postupka čiji je zadatak istraživanje činjenica i prikupljanje potrebnih dokaza. Saradnja među subjektima u borbi protiv organizovanog kriminala mora biti efikasnije postavljena, sa mogućnošću unaprijeđenja u zajedničkim istragama, u razmjeni podataka, i u uspostavljanju efikasnijeg informacionog sistema. Pri tome ne treba zaboraviti i važnost proaktivnog pristupa u borbi protiv organizovanog kriminala koji nosi u sebi perspektivu promjena u našim ukupnim mogućnostima i podrazumijeva, između ostalog, koordinaciju i bolje korištenje obavještajnih podataka i informacija.

Jedna od karakteristika kada govorimo o finansijskim istragama pokrenutim u prethodnom periodu jeste i to da su uglavnom inicirane nakon pokretanja krivičnih istraga, što ukazuje da se finansijska istraga i oduzimanje imovinske koristi zasniva isključivo na predikatnom krivičnom djelu i da indicije i podaci koji ukazuju na postojanje nezakonito pribavljene imovinske koristi ne koriste dovoljno u pravcu pokretanja krivičnih istraga. Ova specifičnost finansijskih istraga u praksi tužilaštva ima za posljedicu da se ne koriste svi kapaciteti finansijskih istraga u pravcu obezbjeđivanja dokaza, kako kada govorimo o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću, tako i u pravcu dokazivanja prediktog krivičnog djela na čijim istragama se po pravilu zasniva sama finansijska istraga. Time što se finansijske istrage ne tretiraju kao poseban institut, već isključivo kao suplementarni postupak krivičnim istragama kao mehanizam utvrđivanja nezakonito stečene imovinske koristi osumnjičenih, ograničavaju se mogućnosti finansijskih istraga

188. Sijerčić-Čolić, H., *Međusobni odnos...*, op. cit., str. 72.

za pravovremeno otkrivanje i oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnom djelatnošću, ali i za otkrivanje drugih krivičnih djela, pa i onog iz kojeg je dijelom i nastala imovinska korist.

Finansijska istraga ima više izgleda za uspjeh ukoliko postoje odgovarajuće evidencije i registri imovine pravnih subjekata. Kako su ove evidencije i registri u BiH često nedovoljne, neprecizne ili nepotpune, za efikasnost finansijske istrage je, prema sadašnjem stanju stvari, potrebno dosta klasičnog policijskog rada, koji podrazumijeva prikupljanje podataka o imovini i prihodima, koji bi mogli biti relevantni za finansijsku istragu protiv osumnjičenog. Stoga je u narednom periodu potrebno poduzeti mjere u cilju centralizacije podataka o imovini pravnih osoba, čime bi se postigao brz pristup podacima, što je značajno, imajući u vidu da su predmeti finansijskih istraga po svojoj prirodi hitni.

U oblasti edukacije neophodno je obezbijediti kontinuiranu edukaciju tužilaca i sudija, kao i ovlaštenih službenih osoba, kako u primjeni nacionalnog zakonodavstva, tako i iz oblasti međunarodne pravne pomoći (kako ostvariti uspješnu koordinaciju na domaćem i međunarodnom nivou u primjeni zakonodavstva koje uređuje ovu oblast, međunarodnu pravnu pomoć i sprečavanje pranja novca, policijsku saradnju u oblasti provođenja finansijskih istraga, prikupljanja potrebnih informacija i dokaza, oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i dr.).

Budući da je jedan od identificiranih problema vezanih za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i neprimjenjivanje postojećih propisa od strane nadležnih subjekata, u narednom periodu potrebno je intenzivirati postupke provođenja finansijskih istraga i potrebno je efikasnije oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, koje uključuje i pravovremeno zamrzavanje imovine. Riječ je o vrlo kompleksnoj zadaći, između ostalog i zbog toga što je nerijetko vrlo teško procijeniti koliki je finansijski interes u pitanju, a postavlja se i pitanje kriterija koje treba uzeti u obzir prilikom pokušaja procjene štete koju trpe budžeti zbog navedenih krivičnih djela. Kao jedno od mogućih rješenja, pored potrebe efikasnijeg korištenja postojećih propisa, jesu i aktivnosti od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, koji će svojim rješenjima vezanim za vrednovanje rada sudija i tužilaca na navedenim predmetima svakako značajno utjecati na rezultate rada sudija i tužilaca i u navedenoj oblasti.

3.8 Preporuke istraživanja

- Finansijske istrage se ne smiju pokretati ekskluzivno u slučaju određenih predmeta, već se moraju pokretati uvijek kada je to očekivano i moguće, imajući u vidu krivično djelo i okolnosti slučaja.
- Potrebno je izvršiti harmonizaciju pravnih propisa koji regulišu materiju oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Ovo je posebno važno u vezi sa odredbama kojima se propisuje trajanje i momenat završetka finansijskih istraga.
- U vezi sa ranijom konstatacijom da odredbe člana 72. ZKP BiH i analognih članova entitetskih zakona, odnosno ZKP BD BiH ne predviđaju novčane ili neke druge sankcije za neizvršenje naredbe suda o dostavljanju podataka o bankovnim depozitima i drugim finansijskim transakcijama i poslovima, odnosno naredbe o privremenom obustavljanju izvršenja finansijskih transakcija, član 72. ZKP BiH trebalo bi *de lege ferenda* predvidjeti odgovornost i kažnjavanje službene ili odgovorne osobe u banci ili drugoj pravnoj osobi koja odbija ili sprečava ispunjenje obaveze koja proizilazi iz sudske naredbe.
- Poželjno je da tužilac radnje finansijske istrage obuhvati odgovarajućom tužilačkom naredbom, bilo da se ona donosi kao posebna naredba o provođenju finansijske istrage ili da njen sadržaj čini dio naredbe o pokretanju krivične istrage.
- Detaljnim instrukcijama u naredbi tužilac treba da svim organima s kojima saraduje da konkretne upute za rad, razradi plan istrage i osigura da se na temeljit, organizovan i sveobuhvatan način utvrdi porijeklo i vrijednost imovine proistekle iz krivičnog djela. Na taj način tužilac ostvaruje efikasnije rukovođenje i nadzor nad istragom, kao i upravljanje aktivnostima ostalih organa.
- Neophodna je efikasna i djelotvorna saradnja sa svim državnim organima (u praksi stvoriti uslove za brzu i praktičnu komunikaciju), naročito sa onima koji su nadležni za sprječavanje pranja novca, koji posjeduju važnu dokumentaciju ili obavljaju funkcije finansijskog nadzora.
- Potrebno je unaprijediti propise o uzajamnom pristupu bazama podataka i razmjenu informacija između agencija za provedbu zakona i drugih državnih organa sa tužilaštvom i policijom.
- Potrebno je na nivou FBiH i BD BiH osnovati specijalizirane jedinice u okviru kojih bi istražioc i stručnjaci različitih profila pomagali tužiocu u provođenju finansijskih istraga, i to na nivou svih kantonalnih tužilaštava, odnosno Tužilaštva BD BiH. Stručnjaci koji bi bili uvršteni u timove postojećih organa ne moraju biti u njihovom stalnom sastavu, već mogu biti angažovani samo za pojedine poslove.
- Nastavak jačanje kadrovskih potencijala predstavlja osnovni uslov kvalitetnog vođenja finansijskih istraga i efikasnom oduzimanju imovinske koristi što u narednom periodu podrazumijeva, u mjeri u kojoj je to moguće, specijalizaciju u ovoj oblasti. Kada bi se obezbijedila specijalizovanost timova koji bi radili na predmetima vezanim

- za oduzimanje imovine kriminalnog porijekla sigurno bi se podigao nivo operativnosti i efektivnosti na mnogo viši od postojećeg.
- S obzirom na značaj forenzičkog računovodstva u provođenju finansijskih istraga, potrebno je u narednom periodu provesti upošljavanje stručnjaka za forenzičko računovodstvo. Time bi se značajno unaprijedila efikasnost rada na predmetima s finansijskim elementom. Pored toga potrebno je povećati broj kvalifikovanih vještaka u različitim oblastima oblastima finansijskog vještačenja, koji bi mogli biti na raspolaganju tužiocima u radu na složenim finansijskim istragama.
- Poželjno je da se usvoje kriteriji za dodatno vrednovanje rada tužilaca i sudija na predmetima finansijskih istraga i oduzimanju imovinske koristi.
- Pravosudna saradnja u regionu i pokretanje međunarodnih finansijskih istraga kroz formiranje JIT-ova (zajednički istražni timovi – Joint Investigative Teams) mora biti jasno opredjeljenje ukoliko želimo da postignemo vidljive rezultate u borbi protiv prekograničnog organizovanog kriminala.
- Neophodne su stalne i kontinuirane obuke i usavršavanja svih subjekata u pogledu primjene i provođenja finansijske istrage (tužilaca, sudija, ovlaštenih službenih osoba), o upotrebi novih informatičkih i tehnoloških dostignuća u izvršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, savremenim trendovima, modusima i tehnologijama u pranju novca i dr.

Literatura

a) Knjige i članci

Albrecht, H. J., Money Laundering and the Confiscation of the Proceeds of Crime – A Comparative View on Different Models of the Control of Money Laundering and Confiscation, *The Europeanisation of Law, United Kingdom Comparative Law Series*, vol. 18, Alden Press, Oxford, 1999.

Bejatović, S., Mujanović, E., Golub, S., Oduzimanje nezakoniti stečene imovinske koristi u BiH (zakonska regulativa i praksa), *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013.

Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*, Belak Exsellens d.o.o., Zagreb, 2011.

Bijelić, S., Bajić, S., Uloga Tužilaštva Republike Srpske u oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela, *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013.

Bošković, G., Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala, *Društveni aspekti organizovanog kriminala*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.

Bošković, G., Marinković, D., Metodi finansijske istrage u suzbijanju organizovanog kriminala, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 15., br. 2, Beograd, 2010.

Bošković, G., Mijalković, S., Međunarodna saradnja u oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom, *Strani pravni život*, Institut za uporedno pravo, br. 1/2009, Beograd.

Calderoni, F., *Organized Crime Legislation in the European Union*, Springer – Verlag, Berlin, 2010.

Datzer, D., *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima*, Priručnik za praktičare, CPRC, Sarajevo, 2016.

Dodik, B., Tužiteljska istraga – iskustva Bosne i Hercegovine, Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva (normativni i praktični aspekti), Misija OEBS u Srbiji, Beograd, 2012.

Dragičević-Dičić, R., Oduzimanje protupravno stečene imovinske koristi – međunarodni standardi i uporednopravna rešenja, Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji, *Organizovani kriminal i korupcija u uporednom i međunarodnom pravu*, Beograd, 2008.

Đurđević, Z., *Reforme Evropske Unije – Lisabonski ugovor*, Narodne novine, Zagreb, 2009.

Evans, J.L., *The proceeds of Crime: Problems of Investigation and Prosecution*, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy at the University of British Columbia, Vancouver, 1994.

Golbinek, R., CARPO, *Finansijske istrage i oduzimanje imovine stečene kaznenim*

djelom, Vijeće Evrope, Strazbourg, 2007.

Golobinek, R., CARPO, *Jačanje međupolicijske saradnje u jugoistočnoj Evropi*, Vijeće Evrope, Strazbourg, 2006.

Govedarica, M., *Oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela (preventivni – represivni aspekt)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013.

Govedarica, M., *Oduzimanje imovinske koristi i usaglašenost sa međunarodnim standardima*, Pravo i pravda, godina IX, br. 1, Sarajevo, 2012.

Graham, T., Bell, E., Elliott, N., *Money Laundering*, Butterworths Compliance Series, London, 2003.

Guzman, A., Meyer, T., Explaining Soft Law, *Journal of Legal Analysis*, 2009.

Huremagić, R., Oduzimanje imovinske koristi i finansijske istrage – aktuelna događanja na nivou Evropske Unije, *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima u Bosni i Hercegovini (sadašnjost i izazovi za budućnost)*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2013.

Ilić, G.P., Banović, B., Međunarodni standardi oduzimanja imovine stečene kriminalom i domaće zakonodavstvo, *Pravna riječ*, Udruženje pravnik Republike Srpske, godina IV, br. 12/2007, Banja Luka, 2007.

Ivičević, E., *Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom*, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 2004.

Ivičević - Karas, E., *Komentar Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem*, Narodne novine, Zagreb, 2011.

Jakulin, V., Konvencija Saveta Evrope o pranju, otkrivanju, konfiskaciji i oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, i o finansiranju terorizma: mere koje treba doneti na nacionalnom nivou, *Pravna riječ*, Udruženje pravnik Republike Srpske, godina VI, br. 19/2009, Banja Luka, 2009.

Kolar, I., Zdolšek, D., Zaznave o forenzičnem računovodstvu v povezavi s preiskovanjem gospodarskih kaznivih dejanj, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, br. 64 (2), Ljubljana

Lajić, O., *Finansijske istrage – krivičnopravni i kriminalistički pogled na istraživanje imovine stečene kriminalom i privremene mere obezbeđenja*, Poslovni biro, Beograd, 2012.

Lukić, T., *Oduzimanje imovine kriminalcima*, Poslovni biro, Beograd, 2009.

Manning, G. M., *Financial investigation and forensic accounting*, Boca Raton: CRC Press, 2005.

Marinković, D., Đurđević, Z., Ivanović, Z., Specijalizacija državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, *Pravna riječ*, godina VI, br. 19, Banja Luka, 2009.

Mijalković, S., Bošković, G., Nikač, Ž., Međunarodnopravni naponi u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, *Strani pravni život*, br. 1/2011, Beograd, 2011.

Milanović, N., *Uporedna analiza bosanskohercegovačkog zakonskog okvira sa Konvencijom Ujedinjenih Nacija protiv korupcije*, Transparency International BiH, 2008.

Mitsilegas, V., *Money Laundering Counter-measures in the European Union: A New Paradigm of Security Governance Versus Fundamental Legal Principles*, European Business Law and Practice, Kluwer Law International, The Hague, 2003.

Mujanović, E., Pranje novca kao globalni sigurnosni izazov - stanje u Bosni i Hercegovini, *Kriminalističke teme*, Časopis za kriminalistiku, kriminalističke i sigurnosne studije, br. 3-4, Sarajevo, 2007.

Novosel, D., Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2/2007, Zagreb, 2007.

Pajić, D., Vejzović, S., Pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti sa osvrtom na ulogu finansijsko-obavještajnog odjela, *Društveni ogledi*, Časopis za pravnu teoriju i praksu, Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč univerziteta, godina 1, br. 1, Sarajevo, 2014.

Porobić, M., Bajraktarević, M., *Cyber crime, pranje novca i finansijske istrage*, VSTV, Sarajevo, 2012, str. 141.

Radovanović, S., Oduzimanje imovine stečene organizovanim kriminalom u svetlu savremenog, evropskog i domaćeg zakonodavstva, *Primena međunarodnog krivičnog prava – organizirani kriminal*, Beograd, 2007.

Radović, L., Lalić, S., *Forenzika – detektor privrednog kriminala i prevara*, Poslovni konsultant, Tuzla, 2014.

Sijerčić-Čolić, H., Uspješnost krivičnog postupka i neki strateški aspekti provođenja istege za krivična djela privrednog kriminaliteta (osvrt na situaciju u BiH), *Tužilačka istraga – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primjeni*, OEBS u Srbiji, Beograd, 2014.

Sijerčić-Čolić, H., *Međusobni odnosi tužilaca i ovlaštenih službenih osoba s aspekta efikasnosti otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela - Istraživanje o primjeni krivičnoprocesnih zakona u Bosni i Hercegovini*, Projekat EU podrške provedbi zakona u BiH, Sarajevo, 2014.

Sijerčić-Čolić, H., *Krivično procesno pravo, Knjiga I, Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje*, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2017.

Šikman, M., Krivičnoprocesni aspekti suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu, *Pravna riječ*, Udruženje pravnika Republike Srpske, broj 12, godina IV, Banja Luka, 2007.

Šuškić, I., Integrirana finansijska istraga, usmjerena ka oduzimanju nezakonito stečene imovinske koristi, *Pravo i pravda*, godina X, br. 1., Sarajevo, 2011.

Van de Bunt, H., Van de Schoot, C., *Prevention of Organised Crime*, WODC, Den Haag, 2003.

Vettori, B., *Tough on Criminal Wealth, Exploring the Practice of Proceeds from Crime Confiscation in the EU*, Springer, 2010.

b) Komentari, priručnici, izvještaji i druga literatura

- Analiza sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u Bosni i Hercegovini*, USAID Projekat pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2017.
- Combating organised crime: best-practice surveys of the Council of Europe*, Council of Europe Publishing, Strazbourg, 2007.
- Commentary on the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, United Nations Publication, New York, 1998.
- FATF Report, Operational Issues Investigations Guidance*, France, 2012.
- Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu*, Evropska komisija, Brisel, 2016.
- Izvještaj o evaluaciji Strategije za borbu protiv korupcije 2009-2014 – finalni nalazi i preporuke*, Transparency International BiH, 2014.
- Modul 6, Krivična oblast, Materijalni i procesni aspekti procesuiranja krivičnih djela u oblasti carina i poreza*, VSTV BiH, CEST FBiH, CEST RS, Sarajevo, 2007.
- Monitoring izvještaj o oduzimanju nezakonito stečene imovine u Bosni i Hercegovini*, Transparency International, 2016.
- Monitoring provođenja Strategije i Akcionog plana za borbu protiv korupcije 2015-2019.*, Transparency International BiH, 2016.
- Strategija za borbu protiv korupcije 2015.-2019. i Akcijski plan za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije*, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2015.
- Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini (za period 2017-2020. godine)*, Vijeće ministara BiH, Sarajevo, 2017.

c) Doktorske disertacije i magistarski radovi

- Bjelopoljak, A.**, *Sumnjive transakcije i off shore zone s aspekta krivičnog djela pranja novca*, Magistarski rad, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, 2011.
- Gluščević, J.**, *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Beograd, 2015.
- Hasanspahić, S.**, *Finansijska istraga–sistemski pristup proučavanju ekonomskih i socijalnih odnosa kao mogućih indikatora kriminalnog ponašanja i oduzimanje protupravno stečene imovinske koristi*, Magistarski rad, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010.
- Pajić, D.**, *Krivočnoprocenasi aspekti oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 2015.

d) Pravni propisi

Zakon o Agenciji za identifikacijske isprave, evidencije i razmjenu podataka BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 56/08)

Zakon o bankama RS („Službeni glasnik RS“ br. 3/16)

Zakon o bankama FBiH („Službene novine FBiH“ br. 27/17)

Zakon o bankama BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 5/03, 19/07)

Zakon o Centralnoj banci BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 1/97, 29/02, 8/03, 13/03, 14/03, 9/05, 76/06)

Zakon o društvima za osiguranje RS („Službeni glasnik RS“ br. 17/05, 1/06, 64/06, 74/10)

Zakon o društvima za osiguranje u privatnom osiguranju FBiH („Službene novine FBiH br. 23/17)

Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu, („Službeni glasnik BiH“, br. 27/04, 63/04, 35/05, 49/09 i 40/12)

Zakon o Federalnom tužilaštvu FBiH, („Službene novine FBiH“, br. 19/03)

Zakon o finansijskoj policiji („Službene novine FBiH“ br. 2/95)

Zakon o finansijskoj policiji („Službeni glasnik RS“ br. 15/96, 23/98)

Zakon o graničnoj policiji BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 50/04, 27/07, 59/09)

Zakon o javnim tužilaštvima RS, („Službeni glasnik RS“, br. 69/16)

Zakon o komisiji za vrijednosne papire („Službene novine FBiH“ br. 92/13)

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46706, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13)

Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 10/03, 48/04, 6/05, 12/07, 14/07, 21/07, 2/08, 17/09, prečišćeni tekst 33/13, 27/14)

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14)

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ br. 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09, 100/09, prečišćeni tekst 53/12, 91/17)

Zakon o lizingu RS („Službeni glasnik RS“ br. 70/07, 116/11)

Zakon o lizingu FBiH („Službene novine FBiH“ br. 85/08, 39/09, 65/13, 104/16)

Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik BiH“ br. 53/09)

Zakon o notarima FBiH („Službene novine FBiH“ br. 45/02)

Zakon o notarima RS („Službeni glasnik RS“ br. 86/04, 2/05, 74/05, 76/05, 91/06, 37/07, 50/10, 78/11, 20/14, 68/17)

Zakon o notarima BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 9/03, 17/06)
Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog djela (“Službeni glasnik RS”, br. 32/2013 i 94/2016)
Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela (“Službeni glasnik RS“ br. 12/2010)
Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine („Službeni glasnik BD BiH“ br. 29/16)
Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom („Službene novine FBiH“ br. 71/14)
Zakon o osiguranju depozita u bankama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 20/02,18/05, 100/08,75/09 i 58/13)
Zakon o platnim transakcijama BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 5/01, 23/16)
Zakon o platnim transakcijama FBiH („Službene novine FBiH“, br. 32/00, 28/03)
Zakon o platnim transakcijama RS (“Službeni glasnik RS“ br. 12/01)
Zakon o poreskoj upravi BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 3/02, 42/04, 8/06, 3/07, 19/07, 2/08, 6/13 i 35/17)
Zakon o poreskom postupanju RS („Službeni glasnik RS“ br.102/11, 108/11, 67/13, 31/14 i 44/16)
Zakon o privrednim društvima FBiH („Službene novine FBiH“ br. 81/15)
Zakon o privrednim društvima RS („Službeni glasnik RS“ br. 127/08, 58/09, 100/11, 67/13)
Zakon o poreznoj upravi FBiH („Službene novine FBiH“ br. 33/02, 28/04, 57/09, 40/10, 27/12, 7/13, 71/14 i 91/15)
Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma („Službeni glasnik BiH“ br. 47/14 i 46/16)
Zakon o Sudu BiH – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 49/09)
Zakon o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u FBiH („Službene novine FBiH“, br. 59/14)
Zakon o suzbijanju korupcije, organizovanog i drugih najtežih oblika privrednog kriminala, (Službeni glasnik RS“, br. 39/16)
Zakon o suzbijanju organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala („Službeni glasnik RS“, br. 37/06, 69/06, 99/07)
Zakon o Tužilaštvu BD BiH, („Službeni glasnik BD BiH“, br. 19/07)
Zakon o Tužilaštvu BiH (prečišćeni tekst), („Službeni glasnik BiH“, br. 49/09)
Zakon o udruženjima i fondacijama BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 32/01, 42/03, 63/08, 76/11, 94/16)
Zakon o udruženjima i fondacijama FBiH („Službene novine FBiH“ br. 45/02)
Zakon o udruženjima i fondacijama RS („Službeni glasnik RS“ br. 52/01, 42/05)
Zakon o udruženjima i fondacijama BD BiH („Službeni glasnik BD BiH“ br. 12/02, 19/07)
Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH („Službene novine FBiH“ br. 41/10).

Zakon o zdravstvenom osiguranju RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09, 106/09, 39/16, 110/16)

e) Međunarodni dokumenti

Akcijski plan Evropskog vijeća za suzbijanje organizovanog kriminala
 Direktiva o zamrzavanju i oduzimanju imovinske koristi ostvarene krivičnim djelima u Evropskoj Uniji
 Konvencije UN protiv korupcije („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori br. 5/06)
 Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari („Službeni list SFRJ“, Međunarodni ugovori 14/1990)
 Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala („Službenom glasniku BiH“, Međunarodni ugovori, br. 3/2002)
 Konvencija Vijeća Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju imovinske koristi i o finansiranju terorizma („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori br. 14/07)
 Konvencije Vijeća Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori br. 4/06)
 Krivičnopravna konvencija protiv korupcije („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori br. 3/01)
 Međunarodna konvencija o sprječavanju finansiranja terorizma („Službenom glasniku BiH“, Međunarodni ugovori, br. 3/2003)
 Okvirna odluka vijeća 2001/500/JHA o pranju novca, identificiranju, traganju zamrzavanju, privremenom oduzimanju i oduzimanju sredstava i prihoda od krivičnog djela
 Okvirna odluka vijeća 2003/577/PUP o provedbi naloga za zamrzavanje imovine i dokaza u Evropskoj uniji
 Okvirna odluka vijeća 2005/212/PUP o konfiskaciji prihoda, sredstava i imovine od kriminala
 Okvirna odluka vijeća 2006/783/JHA o primjeni načela međusobnog priznavanja naloga za oduzimanje
 Preporuka (2001)11 Odbora ministara Vijeća Evrope o vodećim načelima borbe protiv organizovanog kriminala
 Zajednička akcija o pranju novca, utvrđivanju, praćenju, zamrzavanju, privremenom oduzimanju i pljenidbi imovine i prihoda od krivičnog djela, Akcijski plan Evropskog vijeća „Sprječavanje i kontrola organizovanog kriminala: Strategija Evropske unije za početak novog milenija

NEMANJA NENADIĆ

IV

Finansijske istrage za krivična dela iz oblasti
organizovanog kriminala, korupcije
i pranja novca u Srbiji

- izazovi u radu i rezultati

Beograd, 2018.

4.1 Uvodne napomene

Ovaj dokument je nastao u okviru projekta koji zajednički sprovode Centar za monitoring i istraživanje (CEMI) iz Podgorice, Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) iz Sarajeva i Transparentost – Srbija iz Beograda, a uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Kraljevine Holandije. U okviru projekta održani su brojni skupovi na kojima su pre svega predstavnici institucija – tužilaštva, sudova i policije imali prilike da razmene iskustva i stavove. To je bila prilika za sticanje boljeg uvida u pitanja koja obično nisu u fokusu javnosti, imajući u vidu poverljivost postupaka koji se sprovode pre nego što bude dovoljno materijala da tužilac podigne optužni akt.

Ova studija je ipak pre svega zasnovana na raspoloživim dokumentima, čiji sadržaj je predstavljen uz komentare autora. Reč je o strateškim dokumentima i zakonima Republike Srbije, izveštajima Evropske komisije i državnih organa Srbije, te o nekoliko drugih izvora koji su poslužili kao dodatni izvor informacija.

Ova publikacija je bila premala za objavljivanje komentara autora na pojedina krivična dela koja mogu biti predmet finansijskih istraga i za iznošenje predloga za unapređenje Krivičnog zakonika radi efikasnijeg rešavanja korupcije.

4.2 Finansijske istrage kao pravni institut

4.2.1 Priroda i karakteristike finansijskih istraga kao pravnog instituta

4.2.1.1 Definicije

U literaturi o finansijskim istragama u Srbiji pravi se razlika između finansijske istrage u širem smislu, koja predstavlja istragu usmerenu na istraživanja koja se tiču imovine određenog lica, a pre svega u vezi sa tokovima novca i finansijske istrage užem smislu, koja se vezuje za istrage koje prethode sudskom ispitivanju porekla imovine i postupku njenog oduzimanja.¹⁸⁹

Zakon kojim su u Srbiji propisane finansijske istrage je Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela. Taj zakon je donet 2009, a značajno je izmenjen krajem 2016. U njemu se opisuje šta sadrži finansijska istraga, kao faza kojom počinje oduzimanje imovine, pa se iz tog opisa može izvesti i definicija (prikupljanje dokaza o imovini, zakonitim prihodima i troškovima života okrivljenog...)

Neke od definicija iz literature su sledeće: „postupak koji se sprovodi u cilju prikupljanja dokaza o postojanju imovine proistekle iz krivičnog dela, a kada postoji odgovarajući stepen sumnje da određeno lice poseduje kriminalnu imovinu;“¹⁹⁰ „finansijske istrage istraživanja tokova vezanih za imovinu stečenu kriminalom, preduzete od strane ovlašćenih subjekata koja se sastoje u prikupljanju informacija i dokaza o imovini, za koju se pretpostavlja da je stečena krivičnim delima, u cilju njenog otkrivanja, utvrđivanja nesrazmere sa zakonitim prihodima i privremenog oduzimanja radi obezbeđenja kasnijeg konačnog oduzimanja.“¹⁹¹

189. U ovom poglavlju su korišćeni podaci i mišljenja izneta u doktorskoj disertaciji dr Jelene Gluščević, na temu ODUZIMANJE IMOVINE STEČENE KRIVIČNIM DELOM, na Pravnom fakultetu Univerziteta UNION u Beogradu, čiji je mentor bio prof. emeritus dr Momčilo Grubač, Beograd, 2015. godina.

190. Ilić, G., Nikolić, B., Majić, M., Melilo, Đ., Komentar Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, OEBS, Beograd, 2009

191. Lajić, O., Institut oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim delom, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2011. Navedeno prema: Gluščević.

4.2.1.2 Finansijske istrage pre zakonskog definisanja

Finansijskom istragom rukovodi javni tužilac, a dokaze prikuplja posebna jedinica policije, po njegovom zahtevu ili po službenoj dužnosti. Finansijska istraga je u određenom smislu postojala i pre donošenja Zakona o oduzimanju imovine. Te aktivnosti su mogle da se sprovedu primenom odredaba Zakonika o krivičnom postupku, naročito u slučajevima kada su postupci vođeni zbog krivičnih dela organizovanog i privrednog kriminala.

Naime, policija je dužna da preduzme potrebne mere da se pronade učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili ne pobegne, da se otkriju i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da prikupi sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka. Među tim podacima su nesumnjivo i oni koji se odnose na imovinu. „Do osnivanja Jedinice za finansijske istrage, ovaj način prikupljanja podataka vršen je uglavnom od strane policijske službe za borbu protiv organizovanog kriminala i u okviru njene saradnje sa službom za kriminalističko obaveštajne poslove.“¹⁹²

4.2.1.3 Osnovne odlike finansijskih istraga

Finansijske istrage podrazumevaju dobru saradnju, hitnost postupanja, poverljivost i čuvanje podataka, uz redosled radnji koji omogućava da istraga bude što duže skrivena, što ranije tokom krivičnog postupka, uz specijalizaciju organa koji je sprovode i njihovu obuku.¹⁹³

Sam Zakon ističe potrebu za hitnim postupanjem javnog tužioca, Jedinice za finansijske istrage, ali i svih drugih aktera. Svi podaci koji se odnose na finansijsku istragu su određeni kao poverljivi u skladu sa zakonom koji uređuje tajnost podataka. Te podatke moraju čuvati kao tajnu i službena lica i drugi koji do njih dođu, jer će u suprotnom i sami počinuti krivično delo.

Kad god je to moguće učiniti, finansijska istraga treba da se sprovede tako da se prvo obave one radnje koje okrivljenom ili licima sa kojima je povezan neće otkriti da je pod istragom. Ako bi se čekalo na to da se u krivičnom postupku dokaže krivica, velika je verovatnoća da bi imovina već uveliko bila sklonjena na skriveno mesto ili prenetu licu koje se ne može lako povezati sa okrivljenim.,,Pravo vreme za

192. Anketiranjem pripadnika kriminalističke policije Policijske uprave za grad Beograd, Uprave kriminalističke policije, više od 80% ispitanika je potvrdilo da nisu nikada, ili su veoma retko utvrđivali podatke koji se odnose na imovinu određenog lica u radu, a manje od 20% se izjasnilo da to uvek rade kada postoji sumnja da lice prema kome istragu sprovode ima imovinu kriminalnog porekla. Navedeno prema: Gluščević.

193. Navedeno prema Gluščević.

započinjanje finansijske istrage jeste odmah nakon otkrivanja osumnjičenog ili više njih, a pre sprovođenja radnji na temelju kojih osumnjičeni saznaje da se protiv njega vode istražne radnje (na primer pre pretresanja stana ili drugih prostorija)¹⁹⁴.

Da bi se očuvala poverljivost, ključna je saradnja između službi koje vrše krivičnu i finansijsku istragu. Krivična istraga može da ukaže na informacije koje su bitne za finansijsku istragu i obrnuto. „Ukoliko bi se obe istrage sprovodile paralelno, te ako bi se prilikom vođenja krivične istrage pojavile okolnosti koje bi uslovile pridruženje finansijske istrage, veća bi bila mogućnost da se očuva tajnost postupanja“.

Integrirana finansijska istraga je ona kod koje su informacije i dokazi koji su prikupljeni u vezi sa imovinom i u vezi sa krivičnim delom i učinioцем dostupni i organima koji vode krivičnu i onima koji vode finansijsku istragu.

„Uloga policije je u primeni svih raspoloživih metoda, tehnika i instrumenata radi identifikovanja imovine stečene kriminalnim delatnostima, dok je u ovoj fazi zadatak javnog tužilaštva koordiniranje adekvatnih zakonom predviđenih inicijativa, predloga zahteva i naredbi na osnovu kojih se aktivnosti policije mogu nesmetano i zakonski sprovesti“.¹⁹⁵ Drugi državni organi, takođe imaju dužnost da pruže pomoć Jedinici za finansijske istrage. Ta obaveza je propisana zakonom na opšti način, kao dužnost da se pomoć pruži kada ju Jedinica zatraži.

U više zemalja se pokazalo da je preduslov za uspešno vođenje finansijskih istraga poveravanje tog posla specijalizovanim telima. U slučaju Srbije, dokaz za to je činjenica su policijski organi i inače imali obavezu sprovođenja finansijskih istraga¹⁹⁶, ali da je tek formiranjem posebne Jedinice obezbeđena veća efikasnost. Sa specijalizacijom je neposredno povezana edukacija o vođenju finansijskih istraga i krivičnim delima u vezi sa kojima takve istrage sprovode, pranju novca i drugim tehnikama koje kriminalci koriste kako bi sačuvali i sakrili nelegalno stečenu imovinu i drugim povezanim pitanjima.

194. Novosel, D., „Finansijske istrage i progon učitelja gospodskog kriminaliteta“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/2007. Navedeno prema: Gluščević.

195. Golobinek, R., Finansijske istrage i oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima, Priručnik za pripadnike policije i pravosuđa, 2007. Navedeno prema: Gluščević.

196. Anketiranjem pripadnika policije Drugog odeljenja Kriminalističke policije, koja se bavi suzbijanjem imovinskih delikata, više od 80% anketiranih priznaje da nije ili je veoma retko utvrđivalo okolnosti vezane za imovinu učinioца krivičnog dela. Navedeno prema: Gluščević.

4.2.1.4 Načini pribavljanja podataka i ovlašćenja

Zakonom nije predviđeno na koje sve načine Jedinica za finansijske istrage može doći do podataka koji su značajni za finansijsku istragu, niti koje dokazne radnje može preduzimati. Zakonodavac je izričito pomenuo samo neke od dokaznih radnji, kao što su pretresanje stana i lica i privremeno oduzimanje predmeta. Takođe, predviđa se mogućnost da javni tužilac da odobrenje Jedinici da vrši automatsku obradu podataka o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika. „Okolnost da je zakonodavac predvideo samo neke od dokaznih radnji koje se preduzimaju u krivičnom postupku ne znači da je isključena mogućnost korišćenja ostalih, poput uviđaja ili veštačenja“.¹⁹⁷

Drugo pitanje je mogućnost korišćenja posebnih istražnih radnji za vođenje finansijskih istraga, naročito u slučajevima kada uporedo teče krivični postupak u kojem je dozvoljena primena takvih mera. Reč je o merama kao što su tajni nadzor komunikacije, tajno praćenje i snimanje, simulovani poslovi, računarsko pretraživanje podataka, kontrolisana isporuka i prikriiveni islednik. „S obzirom na to da su specijalne istražne radnje sada deo odredaba Zakonika o krivičnom postupku, a na čiju primenu upućuje i sam Zakon, može se izvesti zaključak da su ovakva ovlašćenja dopuštena i Jedinici u fazi finansijske istrage. Ipak, u ZKP-u, specijalne istražne tehnike su dopuštene radi otkrivanja i dokazivanja krivičnog dela, dok je predmet finansijskih istraga potpuno drugačiji, pa se može javiti pitanje opravdanosti upotrebe specijalnih istražnih tehnika radi ispitivanja porekla imovine“.¹⁹⁸

U podeli nadležnosti kod sprovođenja finansijskih istraga, Jedinica je bila usmerena na radnje kojima se prikupljaju podaci o vlasništvu određenog lica i osnovima prenosa imovine za koju se sumnja da ima kriminalno poreklo. Ostale radnje su izvršavali policijski organi koji vode krivičnu istragu.

Kod oduzimanja imovine se mogu primeniti ovlašćenja koja policija inače ima, kao što su prikupljanje obaveštenja od građana, pregled određenih prostorija i dokumentacija i drugo. U radnje dokazivanja, prema Zakoniku o krivičnom postupku, spadaju: pretresanje stana i lica, privremeno oduzimanje predmeta, postupanje sa sumnjivim stvarima, saslušanje osumnjičenog, ispitivanje svedoka, uviđaj, veštačenje i uvid u audio i video snimke. Zakon je izričito predvideo samo pretresanje stana i ostalih prostorija i lica, kao i privremena oduzimanja predmeta. Postoji i mogućnost automatske obrade podataka o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika, ali samo uz prethodnu naredbu javnog tužioca.

Javni tužilac može da naredi Jedinici pribavljanje podataka od banaka i drugih finansijskih organizacija koje su dužne da tražene podatke dostave. On može da izvrši

196. Ilić. Navedeno prema: Gluščević.

197. Gluščević.

i automatsku obradu podataka o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika. Posebna dokazna radnja je provera računa i sumnjivih transakcija koja obuhvata pribavljanje podataka, kao i nadzor nad sumnjivim transakcijama (računarsko pretraživanje podataka). I za nju je potrebna naredba javnog tužioca. Automatska obrada i pribavljanje podataka, su usmerene isključivo na stanje poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika.

U predmetima vođenim za krivična dela koja povlače primenu odredaba Zakona, obrazuju se dva samostalna, a međusobno povezana postupka, krivični postupak i postupak oduzimanja imovine. Finansijska istraga je ona koja je uređena kao obavezna faza postupka oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela, što nije slučaj sa krivičnom istragom koja u pojedinim slučajevima može izostati. Krivična istraga je faza prethodnog postupka kao stadijuma sudskog krivičnog postupka, a postupak ima za cilj utvrđenje krivičnog dela, izvršioca i krivične sankcije¹⁹⁸.

4.2.1.5 Pokretanje finansijske istrage

Finansijska istraga pokreće se kada postoje „osnovi sumnje“ da određeni vlasnik poseduje znatnu imovinu proisteklu iz krivičnog dela. Ti osnovi sumnje treba da postoje u vezi sa postojanjem znatne imovine proistekle iz krivičnog dela u vlasništvu lica protiv koga će se voditi finansijska istraga.

„Potpuniye saznanje o tome, odnosno razumno uverenje da imovina upadljivo prevazilazi zakonite prihode izvornog vlasnika, javni tužilac stiče na osnovu prikupljenih dokaza o imovini, zakonitim prihodima i troškovima života izvornog vlasnika“¹⁹⁹.

Formalni uslov za pokretanje finansijske istrage jeste naredba javnog tužioca. Ova naredba je sadržinski različita od naredbi koje su deo krivičnog postupka. Naredbom u krivičnom postupku se reguliše tok krivičnog postupka ili se njome odlučuje o preduzimanju nekih procesnih radnji. Ova naredba može biti zamenjena novom ili opozvana.

Finansijska istraga se može pokrenuti i nakon pravnosnažnog okončanja postupka, s tim da je najkasniji momenat u kome se može podneti zahtev za trajno oduzimanje imovine, a čemu mora prethoditi finansijska istraga, rok od tri meseca nakon pravnosnažnog okončanja krivičnog postupka.

Zakonik o krivičnom postupku propisuje momenat završetka istrage donošenjem naredbe o završetku istrage od strane javnog tužioca kao trenutak kada on nađe da je stanje stvari u istrazi dovoljno razjašnjeno.

198. Glušćević

199. Ilić, G., Majić, M., Nikolić, B., Melilo, Đ

Rok za okončanje finansijske istrage je vezan za pravnosnažnost presude donete u krivičnom postupku. Prema drugim mišljenjima, ona se može voditi i nakon podnošenja zahteva za privremeno oduzimanje imovine, te njeno okončanje treba vezati za ocenu javnog tužioca u vezi sa tim da li je prikupljeno dovoljno dokaznog materijala koji ukazuje na postojanje osnovane sumnje da se radi o imovini proistekloj iz krivičnog dela.

4.2.1.6 Radnje u finansijskoj istrazi

Po predmetu istraživanja radnje koje se preduzimaju u finansijskoj istrazi mogu se podeliti na radnje kojima se prikupljaju dokazi o imovini, radnje kojima se prikupljaju dokazi o zakonitim prihodima vlasnika imovine, radnje kojima se prikupljaju dokazi o rashodima koje je imao vlasnik i radnje kojima se prikupljaju dokazi o pravnom osnovu sticanja predmetne imovine. Druga podela se bazira na razlikovanju faza u okviru same finansijske istrage, te postoje kriminalističke radnje, radnje dokazivanja i radnje usmerene na analizu dokaza²⁰⁰.

Najčešće početne informacije o mogućnosti postojanja imovine kriminalnog porekla proističu iz činjenice da postoji sumnja u izvršenje nekog od krivičnih dela sa spiska onih koji povlače sa sobom primenu Zakona. Indicije o kriminalnom poreklu imovine mogu se pojaviti i nezavisno od krivičnog postupka koji se vodi ili koji treba da se pokrene.

4.2.1.7 Uloga pojedinih aktera u finansijskim istragama

Javni tužilac ima aktivnu ulogu tokom celog toka finansijske istrage, jer je on pokreće, sprovodi i na kraju odlučuje o momentu kada će se smatrati završenom. Javni tužilac u toku finansijske istrage ima ovlašćenje da izda naredbu bankarskoj ili drugoj finansijskoj organizaciji da dostavi podatke za potrebe finansijske istrage, a bez njegovog odobrenja se ne može vršiti ni automatska obrada podataka o stanju poslovnih i ličnih računa. Uloga javnog tužioca se, pak, ne iscrpljuje u ovoj fazi postupka, nego se njegova aktivnost nastavlja i u daljim fazama, a naročito je značajna u fazi privremenog oduzimanja imovine. Sve ukupno, uloga javnog tužioca

200. Navedeno prema Gluščević.

u finansijskoj istrazi je dominantna i stalna²⁰¹.

S druge strane, uspešnost finansijskih istraga više zavisi od drugih organa, onih koji treba da otkriju i prikupe dokaze o imovini. Ključna uloga je poverena Jedinici za finansijske istrage. Jedinica ima mogućnost postupanja i na sopstvenu inicijativu. Sud ima dominantnu ulogu tek po samom pokretanju sudskog postupka oduzimanja imovine, dok u fazi finansijske istrage ima samo „pomoćnu“ ulogu kako bi se omogućilo sprovođenje onih radnji koje su uslovljene njegovim odlukama.

Među drugim subjektima koji imaju značajnu ulogu u finansijskim uslugama mogu se navesti sledeći:

Banke, kao izvor podataka o finansijskoj imovini i njenim vlasnicima. Zakon predviđa obavezu bankarskih i drugih finansijskih organizacija da po naredbi javnog tužioca dostave podatke o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika. Policija podatke ne pribavlja direktno od banaka, već preko Uprave za sprečavanje pranja novca.

Poreska uprava poseduje podatke o prihodima i imovini. Saradnja između policije i PU JE dvosmerna. Jedinica može da Poreskoj upravi dostavi podatke iz finansijske istrage, ukoliko su značajni za njene poslove, čak i kada se finansijska istraga i/ili krivični postupak ne nastavljaju. Značaj Poreske uprave je veliki jer se oduzimanje imovine može sprovesti i prema imovini pravnog lica.

Drugi subjekti od značaja su razni subjekti iz javnog sektora, kao što su katastri, Uprava carina, lokalne samouprave, organizacije obaveznog socijalnog osiguranja, Uprava za sprečavanje pranja novca, javna preduzeća i drugi.

4.2.2 Metodi finansijske istrage u suzbijanju korupcije i organizovanog kriminaliteta

U pogledu suzbijanja korupcije i organizovanog kriminala u Srbiji se primenjuju ista zakonska rešenja kao i za druga krivična dela za koja se sprovode finansijske istrage (npr. krivična dela protiv privrede).

201. op. cit.

4.3 Strateški i pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih dela sa elementom korupcije i krivičnih dela organizovanih kriminalnih grupa u Srbiji

4.3.1 Strateški i pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga Navesti zakone, podzakonske akte, strategije, akcione planove

4.3.1.1 Glavni zakoni i strateški akti

U Srbiji su pitanja u vezi sa finansijskim istragama uređena brojnim zakonima i strateškim aktima. Među zakonima su najbitniji Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, Krivični zakonik, Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, kao i drugi propisi koji predviđaju krivična dela i uređuju rad organa i organizacija uključenih u finansijske istrage (Poreske uprave, Uprave za javne nabavke, Uprave carina itd).

Kada je reč o strategijama i drugim planskim dokumentima, najveći značaj imaju Strategija istraga finansijskog kriminala, zatim Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije i prateći akcioni plan, strategije koje se odnose na rad pravosuđa, finansijske kontrole i sprečavanje pranja novca, akte koji se odnose na suzbijanje krijumčarenja ljudi, trgovine narkoticima i brojni drugi.

Kao posebnu celinu zbog svog značaja treba izdvojiti dokumente nastale u procesu evropskih integracija. Tu se ističu akcioni planovi za poglavlja 23 i 24, u kojima pitanja borbe protiv korupcije kao i finansijske istrage zauzimaju zapaženo mesto.

4.3.1.2 Raniji propisi i propisi u primeni od 1.3.2018.

S obzirom na to da je u pogledu finansijskih istraga, a mnogo više u pogledu organizacije državnih organa za borbu protiv korupcije, u Krivičnom zakoniku, propisima o sprečavanju pranja novca i brojnim drugim oblastima došlo do krupnih promena krajem 2016, a da su propisi počeli da se primenjuju od 1.3.2018, u ovoj studiji će biti naglašeno kad god je po nekom pitanju došlo do bitne promene propisa.

4.3.2 Strategija istraga finansijskog kriminala – kritički osvrt

4.3.2.1 Uvod o dokumentu

Strategija istraga finansijskog kriminala je po mnogo čemu neobičan akt. Prva neobičnost leži u tome što se strategija donosi na period od svega dve godine. Naime, u Srbiji je uobičajeno da se strategije donose na petogodišnji ili četvorogodišnji period. Akcioni planovi za njihovo sprovođenje takođe obično prate ceo period sprovođenja strategije, ali mogu biti urađeni i na godišnjem nivou (na primer, u slučaju reforme u oblasti javnih nabavki).

Druga neobičnost leži u tome što je pisanje strategije počelo pod jednim nazivom, a završilo se pod drugim. Počelo se od „radne verzije Strategije finansijskih istraga“, da bi potom „finansijske istrage“ ustupile mesto „istragama finansijskog kriminala“, što je termin potpuno drugačijeg značenja.

Treća neobičnost ogleda se u izvršenju. Za većinu strateških akata u Srbiji postoje akcioni planovi i izveštaji o sprovođenju. U praksi, međutim, veliki deo ciljeva ostane neostvaren. S druge strane, za ovu strategiju uopšte nije donet ni akcioni plan ni izveštaj o sprovođenju. A ipak, ne samo da je strategija u najvećoj meri sprovedena, već je donela i neke promene u praksi.

4.3.2.2 Pravni osnov i vreme važenja

Strategija istraga finansijskog kriminala za period od 2015. do 2016. godine, objavljena je u Službenom glasniku Republike Srbije broj 43/2015, od 15. maja 2015. godine. Pravni osnov za donošenje ovog planskog dokumenta je član 45. stav 1. Zakona o Vladi („Službeni glasnik RS”, br. 55/05, 71/05 – ispravka, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – US, 72/12, 7/14 – US i 44/14). U ovom slučaju je, dakle, Vlada postupila kao i u većini drugih situacija i sama donela planski dokument. Treba napomenuti da postoje i neke situacije u srodnim strateškim aktima kada je donošenje podignuto na nivo Narodne skupštine, dok je Vlada donosila akcione planove.

4.3.2.3 Razlozi za donošenje Strategije

Na samom početku se ističe da su istrage finansijskog kriminala jedan od prioriteta Republike Srbije u borbi protiv korupcije, pranja novca i finansijskog kriminala. U pogledu određivanja da su „istrage finansijskog kriminala prioritet ... u borbi protiv finansijskog kriminala“, očigledno je u pitanju greška. Druga mogućnost je da je

ovakva rečenica posledica terminoloških lutanja i zamene izraza „finansijske istrage“, na šta se u stvari mislilo izrazom „istrage finansijskog kriminala“.

Kada je reč o prioritetnim oblastima u kojima treba sprovoditi ovakve istrage istaknuti su, s pravom, korupcija i pranje novca. Može se pretpostaviti da je to posledica prioritizacije koja je već određena u drugim strateškim aktima, aktuelnim u tom trenutku kao i prioriteta iz oblasti EU integracija. Međutim, ovakav pristup stvara mogućnost da druge važne oblasti ostanu zanemarane, kao što je recimo trgovina ljudima.

Vezivanje „istraga finansijskog kriminala“ za borbu protiv korupcije nije bez kontroverzi. Naime, iako ekonomski motivisano krivično delo, korupcija ne podrazumeva u svakom slučaju baratanje sa novcem, ni kod zloupotreba, ni u pogledu sticanja nezakonite koristi. Naime, znatan deo zloupotreba kod korupcije odvija se kroz pružanje i sticanje usluga, odnosno njihovu razmenu, tako da nema prometa novca i robe koji bi mogao da bude istraživan.

Vlada se poziva direktno na to da je donošenje ove strategije, odnosno „strategije koja na sveobuhvatni način unapređuje finansijske istrage“, bilo predviđeno drugim strateškim aktom - Nacionalnom strategijom za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine („Službeni glasnik RS“, broj 57/13). To je zaista istina. Akcioni plan za sprovođenje antikorupcijske strategije, kao aktivnost 3.4.9.1. predvideo je donošenje „strategije koja na sveobuhvatni način unapređuje efikasnost finansijskih istraga“, što bi bilo učinjeno na osnovu prethodno sprovedene analize. Rokovi za izradu analize i donošenje Strategije bili su 10 i 12 meseci. Kada se ima u vidu da je Akcioni plan donet 6.9.2013, to je rok za donošenje strategije o finansijskim istragama istekao u septembru 2014, tako da se može zaključiti da nije poštovan, već je došlo do kašnjenja od oko 8 meseci.

Prema zaključcima Agencije za borbu protiv korupcije za 2015. za Cilj 3.4.9. Donošenje dugoročne strategije koja na sveobuhvatni način unapređuje pitanje finansijske istrage, stanje stvari je sledeće²⁰²:

„Usvojena je Strategija istraga finansijskog kriminala za period od 2015. do 2019. godine, koja predstavlja bazu za reformu sistema organa nadležnih za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije i drugih teških krivičnih dela. S druge strane, izazov predstavljaju nedostatak akcionog plana i finansijskih sredstava za njeno sprovođenje.

Vlada je, u maju 2015. godine, usvojila Strategiju istraga finansijskog kriminala za period od 2015. do 2019. godine. Predviđena reforma organa koji su nadležni za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije i drugih teških krivičnih dela, podrazumeva obrazovanje posebnih odeljenja u četiri viša javna tužilaštva.

Uvođenjem finansijske forenzike u ovu strategiju omogućeno je angažovanje lica sa posebnim znanjima – finansijskih forenzičara, koji bi sa javnim tužiocima radili na otkrivanju i gonjenju ovih krivičnih dela, koja se vrše putem složenih finansijskih transakcija. S druge strane, ukazano je na to da, prilikom sprovođenja ove strategije,

202. <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2014/09/Izvestaj-o-sprovođenju-Strategije-i-AP-2015.pdf>

postoji mogućnost stvaranja konfuzije kod odgovornih subjekata s obzirom na to da njen tekst nije u dovoljnoj meri jezički i stilski uređen, kao i da je u njemu primetna terminološka nedoslednost i nekonzistentnost.“

Ocene iz izveštaja Agencije su tačne, iako se među njima nalazi i gruba greška – u pogledu perioda na koji se Strategija donosi. Naime, ovaj akt nije donet na pet godina, kao što je uobičajeno, već samo na dve.

Kao razlog za donošenje Strategije u njoj samoj se navodi prvo sledeće: „Republici Srbiji je neophodan efikasan i proaktivan alat za otkrivanje i krivično gonjenje finansijskog kriminala, jer je imovinska korist razlog i motiv većine krivičnih dela, pogotovo krivičnih dela organizovanog kriminala. Oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela podržava vladavinu prava i moralni princip da niko ne može imati korist od izvršenog krivičnog dela. Policija i javno tužilaštvo u Republici Srbiji imaju određene uspehe u ovoj oblasti, ali neophodno je da se unaprede rezultati dosadašnjeg rada.“ Ove stavove je potrebno razložiti radi dalje analize.

Republici Srbiji je neophodan efikasan i proaktivan alat za otkrivanje i krivično gonjenje finansijskog kriminala, jer je imovinska korist razlog i motiv većine krivičnih dela, pogotovo krivičnih dela organizovanog kriminala.

I na ovom mestu se čini da je došlo do konfuzije usled izmene naziva strategije. Naime, kada se govori o neophodnosti postojanja „efikasnog i proaktivnog alata“ za otkrivanje i gonjenje finansijskog kriminala, očigledno se misli na nešto drugo – npr. na „finansijske istrage“ – a ne na isti taj „finansijski kriminal“. Konstatacija o tome da je imovinska korist „razlog i motiv“ većine krivičnih dela, a „pogotovo krivičnih dela organizovanog kriminala“ tačna je u svom drugom delu (kada je reč o organizovanom kriminalu), a možda i u prvom (kada je reč o opštem kriminalu). Na osnovu toga bi se moglo zaključiti da je ova strategija namenjena borbi protiv svih oblika kriminala kod kojeg postoji namera sticanja imovinske koristi.

Oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela podržava vladavinu prava i moralni princip da niko ne može imati korist od izvršenog krivičnog dela. Policija i javno tužilaštvo u Republici Srbiji imaju određene uspehe u ovoj oblasti, ali neophodno je da se unaprede rezultati dosadašnjeg rada.

U objašnjavanju razloga za donošenje strategije sada se prelazi na „oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela“. Ne vidi se jasno veza sa prethodnim stavovima, osim ako se ne želi reći da se strategija donosi radi rešavanja problema u svim segmentima borbe protiv kriminala – počev od otkrivanja krivičnih dela koja se čine radi sticanja koristi, preko lociranja te imovinske koristi do njenog oduzimanja. Zanimljivo je primetiti da se ovde pominje samo princip da niko ne može imati koristi od izvršenog krivičnog dela, da imovinska korist treba da se oduzme, ali ne i o novinama koje su u zakonodavstvo Srbije uvedene 2009, sa ciljem da se proširi krug imovine koja podleže oduzimanju. Takođe, ne pominju se ni ideje, koje se mogu naći u antikorupcijskoj strategiji, za proširenje osnova za oduzimanje nelegalne imovine, npr. kroz uvođenje krivičnog dela nezakonitog bogaćenja iz člana 20. Konvencije UN protiv korupcije.

Kada je reč o ulozi organa, Strategija ovde govori o „uspesima policije i tužilaštva“ kod oduzimanja imovine, ali ne i o aktivnostima drugih uključenih aktera.

U sledećem segmentu uvod u Strategiju govori o pojmu „finansijske istrage“, koji se sada prvi put pominje: „Finansijska istraga prema Zakonu o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela („Službeni glasnik RS“, broj 32/13), shvata se u užem smislu u odnosu na uporednopravnu teoriju i praksu, prema kojima pojam finansijskih istraga obuhvata istrage tokova novca koje se sprovode paralelno sa krivičnim istragama i čiji je cilj da se otkrije prihod stečen krivičnim delom, utvrdi imovina koja se može oduzeti i privremeno osigura imovina kako bi se omogućilo kasnije trajno oduzimanje. Pored toga, Zakonikom o krivičnom postupku propisane su posebne dokazne radnje koje služe olakšanom ulaženju u trag prihoda stečenih kriminalom.“

Na početku se daje konstatacija o tome da je pojam „finansijske istrage“ u postojećem zakonu uži od uporednopravne teorije i prakse, ali se ne objašnjava u čemu. Treba napomenuti da se u pomenutom Zakonu o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela uopšte ne postoji definicija „finansijske istrage“. Tu se, u članu 6. kaže da se finansijska istraga pokreće protiv vlasnika kada postoje osnovi sumnje da poseduje znatnu imovinu proisteklu iz krivičnog dela, da se u finansijskoj istrazi prikupljaju dokazi o imovini, zakonitim приходima, načinu i troškovima života okrivljenog, okrivljenog saradnika ili ostavioca, dokazi o imovini koju je nasledio pravni sledbenik, odnosno dokazi o imovini i naknadi za koju je imovina prenet na treće lice, te da u svrhu vođenja finansijske istrage Jedinica može angažovati stručno lice, zaposlene u državnom organu ili instituciju, radi pružanja stručne pomoći. Ove odredbe su neznatno dopunjene nakon donošenja Strategije, pa se ovde citiraju prema verziji iz 2016. godine.

Finansijska istraga bi se, dakle, mogla iz navedenih zakonskih odredbi definisati kao „postupak u kojem se prikupljaju dokazi o imovini, zakonitim приходima, načinu i troškovima života“ određenih lica. Reč je okrivljenima, okrivljenim saradnicima ili ostaviocima, pravnim sledbenicima tih lica i licima na koje je ta imovina prenet (treća lica).

Bitna je napomena prema kojoj se finansijska istraga sprovodi uporedo sa krivičnom istragom. Svrha je određena kao „otkrivanje prihoda koji je stečen krivičnim delom“, zatim „imovina koja se može oduzeti“, a zatim i „privremeno osiguranje imovine, kako bi se ona kasnije mogla trajno oduzeti“. U Strategiji se konstatuje da su Zakonikom o krivičnom postupku propisane posebne dokazne radnje koje služe olakšanom ulaženju u trag prihoda stečenih kriminalom“, iz čega se može izvesti zaključak da dodatne mere na zakonodavnom nivou u tu svrhu nisu potrebne.

Strategija zatim navodi pojam „istrage finansijskog kriminala“. Za taj pojam se kaže da „usklađen je sa Preporukom broj 30 Grupe za finansijske akcije (Financial Action Task Force – FATF)“, prema kojoj „Finansijska istraga“ označava „istragu finansijskih poslova povezanih s kriminalnom aktivnošću, radi: otkrivanja razmera kriminalnih mreža odnosno razmera kriminala; otkrivanja imovinske koristi od krivičnih dela, terorističkih sredstava ili bilo koje druge imovine koja jeste ili koja bi mogla da postane predmet oduzimanja, kao i radi otkrivanja te imovine; pribavljanja dokaza koji se mogu koristiti u krivičnim postupcima.“ Kako se može videti, na ovom mestu se ponovo vrši zamena pojmova „istrage finansijskog kriminala“ i pojma „finansijske

istrage“ kao da je reč o potpuno istoj stvari, iako ti pojmovi nemaju identično značenje. Naime, finansijski kriminal je pojam koji podrazumeva skup više krivičnih dela, dok finansijska istraga predstavlja način da se otkriju neki podaci koji su od značaja za gonjenje krivičnog dela i/ili oduzimanje imovine stečene vršenjem krivičnih dela.

Preporuka FATF o kojoj se govori u ovom odeljku odnosi se na „odgovornost organa reda i istražnih organa“. Na osnovu ove preporuke države treba da obezbede da organi reda budu odgovorni za istrage pranja novca i finansiranja terorizma u okviru nacionalne politike suzbijanja pranja novca i finansiranja terorizma. Ti organi, treba da vode finansijsku istragu uporedo sa krivičnom. Ako finansijsku istragu ne sprovode u svim slučajevima, onda to treba da čine barem u slučajevima teških krivičnih dela kada je ostvarena velika imovinska korist, prilikom istraživanja pranja novca, povezanih predikatnih dela i finansiranja terorizma. Finansijske istrage treba da vode na sopstvenu inicijativu. To treba da čine i u slučajevima kada su predikatna krivična dela izvršena van područja njihove nadležnosti. Države treba da obezbede da nadležni organi budu odgovorni za brzo otkrivanje imovine koja jeste ili koja bi mogla da postane predmet oduzimanja ili za koju postoji sumnja da je proistekla iz krivičnog dela, za ulaženje u trag takvoj imovini i za preduzimanje mera u cilju zamrzavanja i zaplene takve imovine. Države takođe treba da koriste, onda kada je to potrebno, stalne ili privremene multidisciplinarne grupe specijalizovane za finansijsku istragu ili istragu čiji je predmet nečija imovina. Države treba da obezbede da se, onda kada je to potrebno, uspostavi saradnja u istrazi sa odgovarajućim nadležnim organima drugih država²⁰³.

Prema napomeni koja je data uz ovu preporuku FATF:

1. Države treba da odrede i ovlaste organe reda koji će vršiti zakonski utemeljene istrage kada je reč o pranju novca, predikatnim krivičnim delima i finansiranju terorizma. Države takođe treba da odrede jedan ili više nadležnih organa kojima će biti stavljeno u zadatak da imovinu koja jeste ili koja bi mogla da postane predmet oduzimanja prepoznaju, uđu joj u trag i iniciraju njeno zamrzavanje i zaplenu.

2. „Finansijska istraga“ označava istragu finansijskih poslova povezanih s kriminalnom aktivnošću, radi:

- otkrivanja razmera kriminalnih mreža odnosno razmera kriminala;
- otkrivanje imovinske koristi od krivičnih dela, terorističkih sredstava ili bilo koje druge imovine koja jeste ili koja bi mogla da postane predmet oduzimanja, kao i radi ulaženja u trag toj imovini;
- razrade dokaza koji se mogu koristiti u krivičnim postupcima.

203. Citati iz preporuka FATF dati su prema: Projekat za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u Srbiji, MOLI Srbija: „MEĐUNARODNI STANDARDI U BORBI PROTIV PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA I ŠIRENJA ORUŽJA ZA MASOVNO UNIŠTENJE Preporuke FATF“, http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/1071_fatf-preporuke-2012.pdf Tamo gde je prevod bitno odudarao od duha srpskog jezika, korigovan je.

3. „Paralelna finansijska istraga“ označava vođenje finansijske istrage paralelno s krivičnom istragom pranja novca, finansiranja terorizma odnosno predikatnog krivičnog dela (ili više njih) ili vođenje te istrage u kontekstu krivične istrage. Organi reda koji istražuju predikatna krivična dela treba ili da budu ovlašćeni da sprovedu istrage svih dela pranja novca i finansiranja terorizma kao paralelne istrage, ili im treba omogućiti da taj predmet povere drugoj agenciji koja bi mogla da sprovede takvu istragu.

4. Države treba da razmotre mogućnost da na nacionalnom nivou preduzmu mere, uključujući zakonodavne mere, da bi omogućile svojim nadležnim organima koji istražuju slučajeve pranja novca i finansiranja terorizma da odlože hapšenje osumnjičenih lica odnosno zaplene novca ili da odustanu od hapšenja u cilju identifikovanja lica koja su umešana u takve aktivnosti ili radi prikupljanja dokaza. Bez takvih mera korišćenje procedura kao što su kontrolisane isporuke i tajne operacije nije moguće.

5. Preporuka br. 30. primenjuje se takođe na one nadležne organe koji nisu organi reda, *per se*, ali koji su zaduženi za sprovođenje finansijske istrage predikatnih krivičnih dela u meri u kojoj ti nadležni organi ostvaruju one funkcije koje su obuhvaćene preporukom br. 30.

6. Organi koji se bave borbom protiv korupcije a imaju izvršna ovlašćenja mogu dobiti u zadatak da istraže pranje novca i finansiranje terorizma koje je proisteklo iz krivičnih dela korupcije ili koje je u vezi s takvim delima koja su obuhvaćena preporukom br. 30, pa im takođe treba da dati dovoljna ovlašćenja da mogu da prepoznaju imovinu, uđu joj u trag i iniciraju njeno zamrzavanje i zaplenu.

7. Ako države u finansijskim istragama koriste međuresorne grupe, onda treba uzeti u obzir sve gore pomenute službe organa reda i drugih nadležnih organa.

8. Organi reda i tužilaštva treba da raspoložu odgovarajućim finansijskim, ljudskim i tehničkim resursima. Države treba da imaju utvrđene procedure kojima se obezbeđuje da zaposleni u tim organima održavaju visoke profesionalne standarde, uključujući standarde koji se odnose na čuvanje profesionalne tajne, kao i da budu moralni i stručno dobro osposobljeni i obrazovani ljudi.

Imajući u vidu da izraz „istraga finansijskog kriminala“ koristi kao sinonim za „finansijsku istragu“, ne čudi što Strategija dalje navodi kao glavni cilj „istrage finansijskog kriminala“ da „utvrdi i dokumentuje kretanje novca tokom kriminalnih aktivnosti, odnosno poreklo novca i njegovu transformaciju i način korišćenja“, što su sve aktivnosti koje se u stvari odnose na sprovođenje finansijskih istraga. Izgleda da se ovde reč „odnosno“ koristi kao uvod u dodatno objašnjenje prethodno rečenog, to jest da se „utvrđivanje porekla novca, njegove transformacije i načina korišćenja“ smatra aktivnošću utvrđivanja i dokumentovanja kretanja novca tokom kriminalnih

aktivnosti. Ovim se pak sužava obuhvat finansijskih istraga jer se one mogu sprovoditi i u vezi sa kretanjem novca nakon obavljanja kriminalnih aktivnosti.

Ništa manje nije konfuzna ni sledeća rečenica iz Strategije: „Veza između porekla novca, korisnika, trenutka prijema novca i mesta gde se deponuje može da obezbedi informacije o kriminalnim aktivnostima, kao i dokaze o izvršenom krivičnom delu.“ Verovatno se mislilo na to da logičko povezivanje informacija koje se prikupe tokom finansijske istrage može da dovede do zaključaka i dokaza u pogledu kriminalnih aktivnosti. Takođe je verovatno da je poreklo ovih nejasnoća u tome što je tekst originalno pisan na nekom drugom jeziku, pa je kasnije preveden na srpski, ali ne dovoljno precizno.

Strategija zatim prelazi na opis mera koje je Republika Srbija preduzela „u borbi protiv ekonomskog kriminala“. Valja napomenuti da se u domaćem Krivičnom zakoniku koristi izraz „privredni kriminal“, a da je izraz „ekonomski kriminal“ verovatno posledica prevođenja sa engleskog, odnosno pisanja Strategije prvobitno na tom jeziku. Posebno, i još važnije pitanje jeste razlog za izdvajanje ove grane kriminala u kontekstu priče o finansijskim istragama. Naime, finansijske istrage se mogu sprovoditi u vezi sa raznim vrstama krivičnih dela. Ukoliko se jedna vrsta izdvaja, za to treba navesti razloge.

Među merama koje se sprovode u oblasti borbe protiv privrednog kriminala navedene su sledeće: „sprovedene su obuke o integrisanim finansijskim istragama, donet je Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, osnovana je Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom, osnovana je posebna jedinica za finansijske istrage u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, osnovana su posebna odeljenja za borbu protiv korupcije u Republičkom javnom tužilaštvu, apelacionim i višim javnim tužilaštvima, donet je Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela („Službeni glasnik RS“, broj 97/08) i Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik RS“, broj 20/09)“.

Kao što je poznato, mnoge pomenute mere imaju svoju primenu u oblasti borbe protiv drugih vidova kriminala, uključujući krivična dela koja se odnose na trgovinu narkoticima i krivična dela protiv službene dužnosti tako da nije ispravno povezivati ih isključivo sa „ekonomskim kriminalom“. Ova greška ukazuje da je možda primarni cilj strategije bio da se ostvare neke promene u vezi sa ovom vrstom kriminaliteta.

Kako god bilo, Strategija konstatuje da su krajnji efekti i rezultati rada, kao i presuđeni predmeti bili „nedovoljni“. Time se ukazuje na moguće pravce promene propisa i prakse na osnovu ove strategije.

Odmah zatim, u tekstu Strategije se prelazi na analize (bez navođenja izvora) koje su prepoznale određene slabosti, ali je sada reč o slabostima u sistemu finansijskih istraga:

- finansijske istrage se uglavnom sprovode nakon što je krivična prijava već podneta;
- odlaganjem finansijske istrage povećava se rizik da će imovina biti izneta iz zemlje;
- zastareli modeli komunikacije javnog tužilaštva i policije;

- nedostatak odgovarajuće saradnje institucija koje prikupljaju podatke relevantne za finansijske istrage i policije i javnog tužilaštva;
- nedostatak specijalizovane obuke policijskih službenika i nosilaca pravosudnih funkcija;
- nedostatak finansijskih forenzičara kao posebnog profila stručnjaka;
- unapređenje proaktivnog pristupa u radu policije i javnog tužilaštva.

Prva navedena stavka, okolnost da se finansijske istrage sprovode tek nakon što je krivična prijava već podneta, zaista predstavlja nedostatak u sistemu, dok je sledeća stavka, bojazan da će imovina biti izneta van zemlje, samo posledica prethodno navedenog nedostatka. Nije navedeno u čemu se ogleda zastarelost komunikacije između javnog tužilaštva i policije, šta nedostaje za bolju saradnju institucija koje prikupljaju podatke relevantne za finansijske istrage i policije i javnog tužilaštva i u kom pogledu bi trebalo obučiti policijske službenike i nosioce.

Jasno je da nedostatak (možda se mislilo na „manjak“, „nedovoljan broj“ ili čak „nepostojanje“) finansijskih forenzičara kao posebnog profila stručnjaka predstavlja teškoću za sprovođenje finansijskih istraga. Najzad, „unapređenje proaktivnog pristupa u radu policije i javnog tužilaštva“ ne predstavlja problem za sprovođenje finansijskih istraga, već radnju koju bi trebalo sprovesti da bi se otklonio neki od postojećih nedostataka.

U uvodu se tekođe ističe da ova strategija predstavlja dokument koji „prvi put u Republici Srbiji problem finansijskog kriminala rešava sveobuhvatnim pristupom“. Taj sveobuhvatni pristup se ogleda u tome što se sve „ne završava isključivo na aktivnosti policije i javnog tužilaštva, već njeno sprovođenje znači povezivanje širokog kruga državnih organa, koji saraduju i razmenjuju informacije, koje primaju i obrađuju specijalizovana odeljenja policije i javnog tužilaštva i efikasno i proaktivno otkrivaju i gone učinioce krivičnih dela finansijskog kriminala“. Sveobuhvatnost pristupa i uključivanje brojnih državnih organa zaista predstavlja nešto što bi moglo da opravda donošenje posebne strategije. Ostaje i dalje nepoznanica na šta se sve misli pod nazivom „finansijski kriminal“, budući da takav pojam nije određen Krivičnim zakonikom, niti drugim zakonom koji je postojao u momentu izrade ovog dokumenta.

Navodi se i veza sa drugim strateškim dokumentom, koji je postojao u to doba - Nacionalnom strategijom za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma („Službeni glasnik RS“, broj 3/15). Ta veza se prepoznaje u tome što se ova strategija donosi „u cilju unapređenja koordinacije i saradnje između državnih organa nadležnih za nadzor, prikupljanje podataka, istragu, gonjenje za krivična dela pranja novca i finansiranja terorizma i oduzimanje imovine stečene krivičnim delom“. Kako smo već naveli, strategija je projektovana za neuobičajeno kratak period - od 2015. do 2016. godina.

4.3.2.4 Ciljevi Strategije

U prvom delu ovog dokumenta je definisan opšti cilj Strategije i navedeni značajni međunarodni instrumenti i oblici međunarodne saradnje. U drugom delu je predstavljena reforma postojećeg sistema sprovođenja istraga finansijskog kriminala. U trećem su utvrđeni sprovođenje i nadzor nad sprovođenjem Strategije.

Opšti cilj Strategije je, kako se navodi, bio da se omogući:

1. efikasno i kvalitetno sprovođenje istraga finansijskog kriminala radi praćenja tokova novca, kao i imovine i proaktivnog otkrivanja krivičnih dela;
2. efikasna saradnja između institucija nadležnih za prikupljanje podataka i sprovođenje finansijskih istraga;
3. podizanje stepena obučenosti nosilaca pravosudnih funkcija i državnih službenika koji se bave istragama finansijskog kriminala na najviši nivo;
4. sprečavanje uključivanja nelegalno stečenih sredstava u legalne privredne tokove.

Ovako formulisanom cilju se može prigovoriti da je previše specifičan, odnosno, da umesto jednog opšteg cilja sadrži najmanje četiri posebna. Naime, prvi cilj u sebi sadrži nekoliko – praćenje tokova novca i imovine i proaktivno otkrivanje krivičnih dela.

„Svrha Strategije“, koja je definisana nezavisno od gore pomenutog cilja, „je da omogući strateško planiranje i upravljanje reformom sistema nadležnih za sprovođenje istraga finansijskog kriminala“. Valjda se ovim želelo naglasiti zbog čega se donosi strateški akt, umesto da nadležni organi samo rade svoj posao i na taj način sprovode istrage finansijskog kriminala.

„Strategija predviđa proaktivno i kontinuirano sprovođenje borbe protiv sistemske korupcije, finansijskog kriminala, kao i pranja novca i finansiranja terorizma, koji ozbiljno utiču na političku i ekonomsku stabilnost zemlje, nacionalnu bezbednost, demokratiju i vladavinu prava.“ Nije jasna potreba za ovim iskazom, jer njime nije definisan cilj donošenja Strategije, ali se ipak govori o pitanjima na koja se utiče sprovođenjem ovog strateškog dokumenta. Moguće da je takođe reč o nepreciznom prevodu, i da je u Strategiji u stvari trebalo da piše da se „polazi od toga“, da se „pretpostavlja“ da će država nastaviti sa politikom borbe protiv sistemske korupcije, pranja novca i drugih zala na koja se ukazuje, te da će postojati volja i za borbu protiv finansijskog kriminala.

Dalje se kaže sledeće: „Vlada se, usvajanjem Strategije, opredeljuje za unapređenje sistema istraga finansijskog kriminala u cilju zaštite društva od kriminaliteta i njegovih posledica, primenom savremenih dostignuća u unapređenoj saradnji između relevantnih institucija, uspostavljanjem novih profila stručnjaka i stalnom obukom svih učesnika u krivičnom postupku, a posebno državnih organa koji su najviše upućeni na saradnju sa policijom i javnim tužilaštvom i koji se u svom svakodnevnom radu sreću sa informacijama relevantnim za istrage finansijskog

kriminala.“ Na ovom mestu, kao što smo naglasili, sada se koristi novi izraz: „sistem istraga finansijskog kriminala“, čime se ukazuje na to da nije reč samo o postupanju u nizu istraga finansijskog kriminala koje nisu nužno povezane, već o čitavom sistemu koji treba postaviti na noge. U daljem delu govori se pomešano o ciljevima borbe protiv kriminala i o ranije pomenutim ciljevima.

Očekivani rezultat primene Strategije je „savremeni sistem istraga finansijskog kriminala, kao deo razvijenog i efikasnog pravosudnog sistema, koji uspešno reaguje na kriminalitet i preduzima proaktivne istrage finansijskog kriminala“. Zanimljivo je zapaziti da se sistem istraga finansijskog kriminala vidi kao deo pravosudnog sistema, što bi trebalo da obuhvati sudove i javna tužilaštva. U stvarnosti, značajan deo istraga pripada organima izvršne vlasti, pored javnog tužilaštva.

Dalje se tvrdi da će „uvođenje savremenog sistema istraga finansijskog kriminala“, imati za posledicu „povećanje poverenja građana u policiju i pravosudni sistem zbog efikasnog procesuiranja i presuđenja, kao i oduzimanja imovinske koristi proizašle iz krivičnih dela i slanja jasne poruke da se zločin ne isplati“. Pored toga se ističe: „Efikasno prikupljeni, kvalitetni dokazi od strane policije i javnog tužilaštva treba da omoguće krivični postupak u kome se relativno brzo dolazi do prvostepene presude.“ Iako bi nesumnjivo poverenje građana u policiju i pravosuđe poraslo ukoliko bi se predmeti brže rešavali, a imovinska korist češće oduzimala od kriminalaca, ipak treba imati na umu da su ti rezultati nešto što samo delimično proizlazi iz sprovođenja ove strategije.

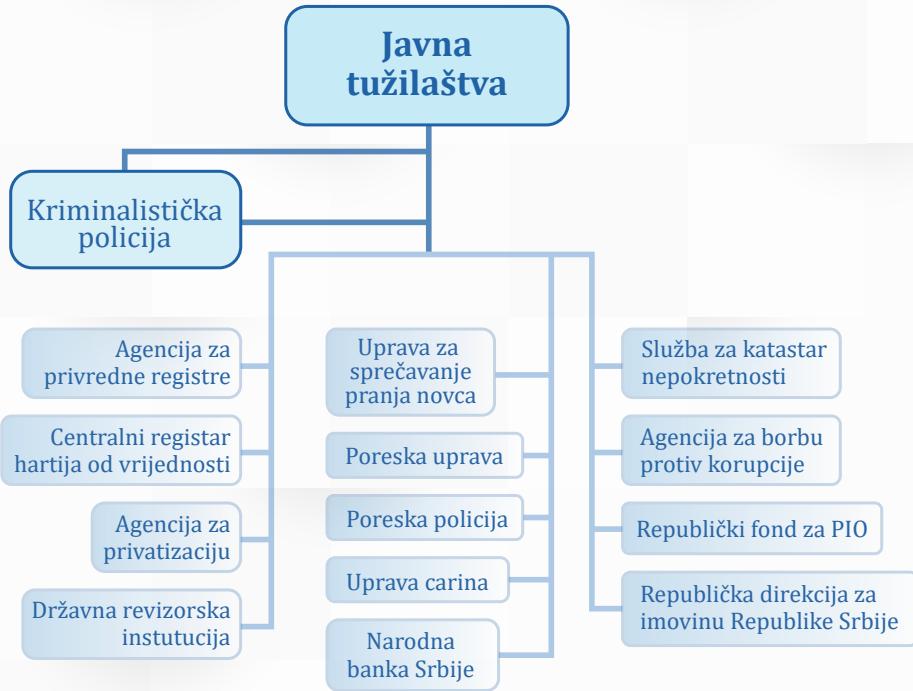
4.3.2.5 Reforma sistema za sprovođenje istraga finansijskog kriminala

Drugo poglavlje posvećeno je reformi postojećeg sistema za sprovođenje istraga finansijskog kriminala. U prethodnom delu teksta strategije, taj sistem nije detaljno opisan, već su samo navedene pojedine njegove slabosti i relevantan međunarodni pravni okvir, ali nisu navedene zadužene institucije, domaći pravni okvir koji primenjuju i rezultati primene tih dokumenata.

U ovom delu se navodi 13 ciljeva Strategije (u ranijem delu se pominje jedan opšti cilj, koji se sastoji od najmanje četiri posebna), a oni su svrstani u tri celine. Za svaki od ciljeva se navodi „određeni broj mera koje je neophodno preduzeti kako bi Republika Srbija uspostavila efikasan sistem istraga finansijskog kriminala.“ Pored svih tih ciljeva i sa njima povezanih aktivnosti, nalazi se obuka, koja „predstavlja poseban stub koji se horizontalno proteže kroz čitavu Strategiju“.

4.3.2.6 Institucije

U vezi sa celinom „Delotvorni represivni organi“, predstavljena je sledeća grafička shema:

Na vrhu ove sheme nalaze se javna tužilaštva, što nije iznenađenje, jer su upravo javni tužioci nadležni za gonjenje krivičnih dela i za vođenje krivičnih istraga. Tužilaštvo u tome usko saraduje sa policijom, odnosno, kako se ovde ističe „kriminalističkom policijom“. U manjem obimu, prepoznato je da saradnja postoji i sa još nekoliko nezavisnih organa, organa uprave i organizacija obaveznog socijalnog osiguranja, ili pak službi unutar pojedinih organa. Oni su grupisani u tri grane, ali se čini da je to učinjeno arbitrerno, jer podela ne odgovara ni različitom statusu koji imaju ova tela, niti ulozi koju imaju u istragama finansijskog kriminala.

Opisujući stanje u vreme donošenja Strategije za pojedine institucije se navodi sledeće:

Tužilaštvo za organizovani kriminal obrazovano je 2003. godine kao Posebno odeljenje Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu, a od 2010. godine radi kao javno tužilaštvo posebne nadležnosti.

Strategija ističe da je pored obrazovanja Tužilaštva za organizovani kriminal, u javnom tužilaštvu izvršena i „specijalizacija za krivično gonjenje korupcije“, pa je 2008. godine u Republičkom javnom tužilaštvu obrazovano Odeljenje za borbu protiv

korupcije, a u javnim tužilaštvima opšte nadležnosti 2010. godine (u apelacionim i višim javnim tužilaštvima) osnovana su odeljenja za borbu protiv korupcije i pranja novca. Tužilaštvo za organizovani kriminal postupa pred posebnim odeljenjem Višeg suda u Beogradu, dok viša javna tužilaštva postupaju pred višim sudovima, u skladu sa zakonom koji uređuje teritorijalnu organizaciju sudova i javnih tužilaštava.

Ove odrednice nisu bile dovoljno precizne jer Odeljenje za borbu protiv korupcije unutar RJT nije nadležno za gonjenje korupcije, već ima određenu ulogu u nadzoru nad radom drugih javnih tužilaštava u pojedinim predmetima korupcije. Veći problem u ovom opisu jeste to što se finansijski kriminal ne može izjednačiti sa korupcijom, i što je trebalo sagledati stanje stvari u vezi sa onim što je predmet Strategije, a ne sa ovlašćenjima institucija za borbu protiv korupcije.

U vezi sa policijom, Strategija konstatuje da se otkrivanjem najtežih krivičnih dela protiv privrede, protiv službene dužnosti i krivičnih dela sa elementima korupcije vrši Služba za borbu protiv organizovanog kriminala (SBPOK), Uprava kriminalističke policije (UKP) i Odeljenje kriminalističke policije (OKP), u saradnji sa područnim policijskim stanicama, a pod koordinacijom područne policijske uprave. Dalje se kaže da Služba za borbu protiv organizovanog kriminala u svom sastavu ima Jedinicu za finansijske istrage. Jedinica za finansijske istrage sastoji se od Odeljenja za finansijske istrage organizovanog kriminala i Odeljenja za poslove planiranja i koordinacije finansijskih istraga.

Slično kao i kod javnog tužilaštva, i u vezi sa policijom se može primetiti da nisu izdvojeni podaci o jedinicama koje se bave suzbijanjem „finansijskog kriminala“, već jedinice koje su zadužene za gonjenje pojedinih vrsta krivičnih dela – protiv privrede, protiv službene dužnosti i krivična dela sa elementima korupcije. Sve i da su na taj način obuhvaćena sva krivična dela finansijskog kriminala, kategorizaciju je trebalo izvršiti u ranijem tekstu, a ne tek pri nabrojanju nadležnih policijskih službi.

4.3.2.7 Problemi

Problemi koje Strategija uviđa su navedeni ubrzo posle ovog insitucionalnog preseka. Izgleda kao da je ovaj deo teksta potekao direktno iz Policije, a da tužioci nisu na sličan način dostavili prilog za Strategiju, pa se to odrazilo i na konačan tekst. Na početku se, dakle, ističe da bi zarad efikasnijeg sprovođenja finansijskih istraga, „uporedo sa jačanjem kapaciteta javnih tužilaštava“ bilo neophodno „unaprediti resurse Jedinice za finansijske istrage“.

Dalje se, uočava problem složene unutrašnje strukture policije, i da „izazov u praksi predstavlja horizontalna i vertikalna koordinacija nadležnih organizacionih struktura“. Ovaj problem nije bliže objašnjen, tako da je ostalo nepoznato u kojim delovima struktura dolazi do problema u koordinaciji, odnosno da li je reč o nedostatku koordinacije sa područnim policijskim upravama ili između pojedinih

organizacionih jedinica koje postoje za celu Srbiju.

Drugi izazov predstavlja „koordinacija policije i javnog tužilaštva, radi efikasnog otkrivanja i krivičnog gonjenja lica koja su izvršila krivična dela finansijskog kriminala“. Tvrdi se da „postojeća organizaciona struktura policije i javnog tužilaštva ostvaruje delimične rezultate u praksi“ (ne kaže se kakve i u kojem delu nisu ostvareni). „Kako bi se ostvarila puna efikasnost neophodno je unaprediti pravni i institucionalni okvir organa nadležnih za otkrivanje i gonjenje krivičnih dela, kao i kapacitete i veštine, javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca i policijskih službenika“. Ne navodi se u kom pogledu bi trebalo unaprediti pravni okvir, a u kojem institucionalni, te koje veštine nedostaju.

Jedan od osnovnih problema, da „javno tužilaštvo i policija finansijske istrage prevashodno shvata kao mehanizam za oduzimanje imovine“, ukazuje se i u kontekstu evropskih integracija. Prema Izveštaju o skriningu za Pregovaračko poglavlje 23, „potrebno je da Republika Srbija sprovede preporuke Operativne grupe za finansijske aktivnosti (FATF) sa posebnim naglaskom na izgradnju kapaciteta za sprovođenje kompleksnijih finansijskih istraga uporedo sa kriminalističkim istragama, kroz osnivanje specijalizovanih jedinica u okviru policije (na centralnom i lokalnom nivou), zapošljavanje i obučavanje eksperata i uvođenje savremene tehnike istrage.“ Zanimljivo je da taj isti dokument konstatuje kako je „postojeći normativni okvir dovoljno širok da omogući paralelno pokretanje finansijske istrage od trenutka sumnje u postojanje krivičnog dela kojim je pribavljena imovinska korist,“ dok se u Strategiji navodi potreba za izmenom normativnog okvira. Drugi problem koji je notiran tokom skrininga jeste to da se „prilikom sprovođenja finansijskih istraga i upoređivanja imovine osumnjičenih sa njihovim legalnim приходima, uzima u obzir samo imovina koja se nalazi u Republici Srbiji ili državama u okruženju, a nedovoljno se prate finansijski tokovi i iznošenje te imovine u druge države.“

4.3.2.8 Reforme

Nakon opisa problema, govori se o jednom od ciljeva Strategije – da „postojeće shvatanje finansijskih istraga treba da se promeni kod policije i nosilaca pravosudnih funkcija prema pojmu istraga finansijskog kriminala definisanih ovom strategijom.“ Međutim, problem je što „istrage finansijskog kriminala“ nisu u potpunosti i na dovoljno jasan način formulisane samom strategijom.

Autori Strategije smatraju da se razumevanje pojma i proaktivnost u pristupu u radu policije i javnog tužilaštva, mogu promeniti „upotrebom naprednih alata“ i „sprovođenjem obuka za nosioce pravosudnih funkcija i policijske službenike u Pravosudnoj akademiji, odnosno Kriminalističko-policijskoj akademiji“.

Svi ti „napredni alati i tehnike borbe protiv finansijskog kriminala“, kao i „nova unutrašnja organizacija policije, javnog tužilaštva, sudova, način saradnje između

policije, javnog tužilaštva, Poreske uprave, Uprave za sprečavanje pranja novca i drugih državnih organa, kao i finansijska forenzika, moraju biti uređeni novim zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela“.

Za taj novi zakon se kaže da će normativno rešiti „sva pitanja organizacionog karaktera neophodna za efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala, finansijskog kriminala, privrednog kriminala, kriminala protiv službene dužnosti i korupcije“. Na ovom mestu Strategija ponovo unosi konfuziju u pogledu namera i obuhvata pojma finansijskog kriminala. Ovde je taj pojam stavljen u istu ravan sa dve postojeće grupe krivičnih dela iz Krivičnog zakonika, kao i jednom podgrupom krivičnih dela. Međutim, sam „finansijski kriminal“ ne postoji kao vrsta krivičnih dela u Krivičnom zakoniku, već se prepliće sa navedenim grupama.

Pored posebnog, neimenovanog zakona (verovatno se mislilo na Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela), radi ispunjavanja ciljeva predviđenih Strategijom, „potrebno je izmeniti i dopuniti sledeće zakone: Zakona o uređenju sudova, Zakon o javnom tužilaštvu, Zakon i sedištima i područjima sudova i javnih tužilaštava, Zakonik o krivičnom postupku i Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela.“

Neke od planiranih izmena odnose se na organizaciju javnih tužilaštava. „U cilju jačanja rada Tužilaštva za organizovani kriminal potrebno je u procesu donošenja novog zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, preispitati stvarnu nadležnost ovog javnog tužilaštva i uskladiti je sa rešenjima u Strategiji.“

Pored toga, „kako bi se unapredio kvalitet rada represivnih organa i podigao kapacitet javnog tužilaštva i koncentracija znanja, najboljih ljudskih i materijalnih resursa, neophodno je obrazovati u višim javnim tužilaštvima u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu posebna odeljenja koja bi se isključivo bavila krivičnim gonjenjem onih krivičnih dela kod kojih se javljaju oblici finansijskog kriminala“.

U vezi sa ovim planovima, može se primetiti da je specijalizacija za gonjenje pojedinih krivičnih dela uvek korisna, te da se moglo očekivati da će i ovde najvaljena doneti neke korisne rezultate. Međutim, ono što strateškom aktu svakako nedostaje jeste jasno uočavanje problema – šta to tačno ne funkcioniše u sistemu u kojem su nadležnosti rasute na veći broj javnih tužilaštava i u kojoj meri su problemi koji su postojali pre donošenja ove strategije bili posledica organizacije javnog tužilaštva, a u kojoj drugih faktora. U ovom poglavlju se govori o „oblicima finansijskog kriminala“ u pojedinim krivičnim delima, ali ta dela nisu imenovana. Jednako bi se moglo zaključiti da se pod krivičnim delima sa „elementom finansijskog kriminala“ smatrati manje – više ona ista koja su već stavljena u nadležnost Tužilaštva za organizovani kriminal: „najtežim oblicima finansijskog kriminala i dalje bi se bavilo Tužilaštvo za organizovani kriminal, dok bi one oblike finansijskog kriminala za koje ne bi bilo nadležno Tužilaštvo za organizovani kriminal, procesuirala upravo navedena viša javna tužilaštva.“

Najavljena je i reforma dela sudstva: „Navedena posebna odeljenja viših javnih

tužilaštva bi postupala pred posebnim odeljenjima viših sudova u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu, kao što Tužilaštvo za organizovani kriminal postupala pred Posebnim odeljenjem Višeg suda u Beogradu.“

4.3.2.9 Razlozi za reorganizaciju

Strategija opisuje problem zbog kojeg se preduzima reorganizacija tek nakon njenog opisa. to je učinjeno na sledeći način:

„Problem u gonjenju za krivična dela finansijskog kriminala, krivična dela protiv privrede i krivična dela protiv službene dužnosti predstavlja razučena nadležnost osnovnih i viših javnih tužilaštava. Nadležnost osnovnog ili višeg javnog tužilaštva, odnosno osnovnog ili višeg suda u odnosu na navedena krivična dela se uglavnom zasniva prema propisanoj kazni zatvora. Tako dolazimo u situaciju da je najveći broj ovih krivičnih dela u nadležnosti osnovnih sudova, odnosno osnovnih javnih tužilaštava. Ovakvim pristupom nije moguće steći koncentraciju znanja i najboljih ljudskih i materijalnih resursa na jednom mestu, pa s toga nije moguće ostvariti proaktivno postupanje“.

Iako se opis problema čini logičnim, on to nije u potpunosti. Naime, tek na kraju se izvodi zaključak da je koncentracija nadležnosti potrebna, ne samo radi koncentracije znanja, već i zarada proaktivnog postupanja. Dakle, o proaktivnosti se govori kao o fenomenu koji isključivo zavisi od znanja javnih tužilaca. U stvari, problem je drugačije vrste. Za proaktivnost nema nikakvog stimulansa, ni u pogledu nagrade, niti kazne. Tužilac koji nije proaktivan neće zbog toga trpeti posledice, jer nema jasno postavljenu zakonsku obavezu da postupi na proaktivan način već samo mogućnost da tako čini. Ukoliko tužioci imaju dovoljno drugog posla, oni mogu veoma lako da nađu opravdanje za to što ne tragaju za počiniocima krivičnog dela ili za njihovom imovinom van onih informacija koje su im već poznate iz tuđih krivičnih prijava. Zbog toga su osnovni pravci za proaktivnije tužilaštvo povećanje broja tužilaca i utvrđivanje jasnije obaveze.

4.3.2.10 Krivična dela i razgraničenje nadležnosti

Strategija poziva na to da se odrede „krivična dela protiv privrede i krivična dela protiv službene dužnosti, koja će se smatrati krivičnim delima finansijskog kriminala i korupcije“. Ovde se „finansijski kriminal“ ponovo posmatra na drugačiji način nego u ranijem tekstu. Sada je jasno da je to pojam koji se odnosi na krivična dela iz dve grupe – protiv privrede i službene dužnosti. Međutim, sada se o finansijskom kriminalu govori kao o kriminalitetu koji je različit od korupcije, što do sada nije bio slučaj.

Namere donosilaca Strategije u pogledu razgraničenja nadležnosti su nešto jasnije kada je reč o pojedinim krivičnim delima: „Poreska krivična dela i druga lakša krivična dela protiv privrede moraju biti ostavljena u nadležnosti osnovnih javnih tužilaštava i sudova. U osnovnim javnim tužilaštvima i sudovima neće biti formirana posebna odeljenja za poreska krivična dela i druga lakša krivična dela protiv privrede, ali će alati i tehnike iz Strategije biti dostupni i za navedena krivična dela.“ Na ovom mestu ipak ostaje pitanje zbog čega se poreska krivična dela smatraju „lakšim“ i zbog čega bi u ovim složenim oblastima postupala osnovna javna tužilaštva.

Zbunjujuće zvuče i neke od namera za reorganizaciju tužilaštva: „Postojeća odeljenja za borbu protiv korupcije u apelacionim javnim tužilaštvima biće ojačana, tako da imaju ulogu u koordinaciji svih osnovnih i viših javnih tužilaštava sa svoje teritorije za borbu protiv finansijskog kriminala.“ Nije jasno zbog čega bi „odeljenja za borbu protiv korupcije“ bila nadležna za koordinaciju rada u vezi sa „finansijskim kriminalnom“ u celini. Druga stvar je to što se planira formiranje novih posebnih odeljenja pri višim javnim tužilaštvima za područje čitavih apelacija, pa nije jasno zašto ta posebna odeljenja ne bi obavljala i posao koordinacije kada je reč o neobuhvaćenim krivičnim delima sa elementom finansijskog kriminala.

Krupna novina Strategije jeste ostvarivanje saradnje sa drugim državnim organima. Kada je reč o policiji, planirano je da javni tužioc i iz posebnih odeljenja ostvaruju „direktnu saradnju sa posebno odabranim i obučanim policijskim službenicima“. Dalje se navode neki od razloga za tu direktnu saradnju: „Istrage finansijskog kriminala moraju da se vode simultano i da najbitniji dokazi budu prikupljeni u istom trenutku dok se prikupljaju dokazi za predikatno krivično delo. Istrage finansijskog kriminala treba da pomognu kako na rasvetljavanju samog krivičnog dela, tako i na otkrivanju imovine proistekle iz krivičnog dela.“

Da bi se saradnja ostvarivala, „neophodno je oformiti policijske jedinice u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu, kompatibilne sa posebnim odeljenjima u okviru javnih tužilaštava“. To je isti model koji je korišćen kod funkcionisanja Tužilaštva za organizovani kriminal i SBPOK-a.

Strategija uočava da je potrebno „izvršiti procenu neophodnih uslova rada i kapaciteta (infrastrukturnih i administrativnih) za javne tužioce u posebnim odeljenjima viših javnih tužilaštava u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu,

u cilju sprovođenja finansijske istrage“. Ta analiza bi pokazala u kojim slučajevima i u kojoj meri je neophodno organizovati preraspodelu prostorija u okviru zgrade u kojoj se nalaze pravosudni organi, kako bi javni tužioci imali odgovarajuće infrastrukturne uslove. Analiza bi trebalo da odgovori na pitanje neophodnog obima administrativne podrške svakom javnom tužiocu da bi mogao efikasno da procesuirati učinioce krivičnih dela.“

Na osnovu ovog stanja, definisani su i ciljevi:

- 1.1. Uspostavljena efikasna organizacija javnog tužilaštva i suda;
- 1.2. Ojačani kapaciteti nosilaca pravosudnih funkcija u oblasti finansijskih istraga;
- 1.3. Obuka nosilaca pravosudnih funkcija u oblasti finansijskih istraga;
- 1.4. Uspostavljena efikasna organizacije u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova;
- 1.5. Obuka policijskih službenika.

Neki od navedenih ciljeva, to u stvari nisu, već predstavljaju aktivnosti koje bi mogle dovesti do ostvarenja nekog cilja. S druge strane, neki ciljevi nisu dovoljno jasni. Tako, prvi cilj nije jasan u pogledu toga šta predstavlja efikasnu orgaizaciju – trebalo bi precizirati da je reč o organizaciji koja se predviđa ovom Strategijom. Isto važi i za četvrti cilj. S druge strane, treći i peti cilj, to nisu, jer je reč o aktivnosti – sprovođenju obuke, pri tom, bez jasne identifikacije broja obučanih lica.

4.3.2.11 Saradnja

U okviru celine „Unapređena saradnja“ prvo se predstavlja ukratko aktuelno stanje. „Za otkrivanje krivičnih dela finansijskog kriminala ključnu ulogu imaju policija i javno tužilaštvo. Međutim, veliki broj drugih državnih organa u svakodnevnom radu dolazi u dodir sa činjenicama značajnim za istrage finansijskog kriminala. Nedostatak saradnje i razmene informacija između policije i javnog tužilaštva, sa jedne strane, i državnih organa koje mogu biti u posedu činjenica značajnih za sprovođenje i tok istrage, sa druge strane, odražava se na uspešnost otkrivanja i gonjenja učinilaca krivičnih dela finansijskog kriminala.“

Pored problema nedovoljne uključenosti i aktivnosti drugih organa, Strategija uviđa problem i po pitanju dostavljanja dokumenata. „Policija i javno tužilaštvo dugo čekaju na povratne informacije iz drugih državnih organa, te kada takve informacije i budu dostavljene, često su loše obrađene i zakasnele, te se ne mogu upotrebiti u cilju finansijske istrage. Na ovo utiče i sadržinski nekvalitetan zahtev za informacijama

koje se traže iz policije i javnog tužilaštva. Zahtev koji se upućuje iz policije i javnog tužilaštva mora biti jasan i konkretan, da bi se dobio brz i konkretan odgovor.“ Iako je ovaj opis stanja verovatno tačan, on je do te mere uopšten da se ne može proceniti u kojoj meri odražava stvarno stanje, kod kojih organa dolazi do problema i šta je prepreka policiji i tužilaštvu da sačinjavaju kvalitetnije upite i zahteve za dostavljanjem podataka.

Još jednom se Strategija osvrće i na manjak proaktivnosti kod drugih organa: „Ne postoji dvosmerna komunikacija između policije, javnog tužilaštva i drugih državnih organa. Retki su slučajevi da Uprava carina ili neki drugi državni organ, kada u svom radu naiđe na neku činjenicu koja može biti relevantna za buduće otkrivanje nekog finansijskog krivičnog dela, traži konsultaciju sa javnim tužilaštvom ili policijom.“ Iz ovog bi se moglo zaključiti da se drugi organi obraćaju još ređe nego Uprava carina. Ostaje nejasno i to dal i drugi organi podnose krivične prijave, na šta su inače obavezni po zakonu i da li je problem u tome što uopšte nisu kadri da prepoznaju postojanje krivičnog dela ili u tome što ne osećaju obavezu da bilo šta učine povodom krivičnog dela koje su uočili.

„Sve ovo gore navedeno jasno pokazuje da zbog nedostatka saradnje između državnih organa nije moguć proaktivni pristup kako u radu policije i javnog tužilaštva, tako i drugih državnih organa.“ Još jednom je pogrešno identifikovan uzrok nedovoljne proaktivnosti. Upravo bi traženje saradnje predstavljalo proaktivnost svih navedenih organa, te se ne može tvrditi da proaktivnosti nema zato što nema saradnje.

Donosilac strategije rešenje vidi u određivanju „službenika za vezu sa tužilaštvom i policijom“. Ne sporeći značaj uspostavljanja kontaktnih tačaka za saradnju, jasno je da se na taj način problem samo izmešta. Sada će saradnja zavisiti od toga da li je službenik za vezu saznao od svojih kolega da postoji neka okolnost koju treba podeliti sa policijom i tužilaštvom. Službenici za vezu imaju veću ulogu kada je reč o pružanju odgovora na upite policije i tužilaštva, jer je razumno očekivati da će se saradnja efikasnije ostvariti ukoliko postoji obučeni i zaduženi službenik za komunikaciju sa represivnim organima.

U Strategiji se o tome kaže sledeće: „Kako bi se otklonili utvrđeni nedostaci potrebno je u svakom državnom organu čija je nadležnost takva da dolaze u kontakt sa činjenicama vezanim za finansijski kriminal, a koje mogu biti dokaz u krivičnom postupku ili voditi do dokaza, odrediti službenike za vezu sa javnim tužilaštvom i policijom. To su sledeći državni organi i organizacije:

1. Uprava za sprečavanje pranja novca
2. Poreska uprava
3. Uprava carina
4. Narodna banka Srbije
5. Agencija za privredne registre
6. Centralni registar hartija od vrednosti
7. Agencija za privatizaciju
8. Državna revizorska institucija
9. Služba za katastar nepokretnosti

10. Agencija za borbu protiv korupcije
11. Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje
12. Republička direkcija za imovinu Republike Srbije

Poslednja kategorija je opisno određena „nadležna ministarstva koja vode odgovarajuće baze podataka ministarstva“, a nakon toga se čak navodi „itd.“, kao da je spisak i dalje otvoren. Među navedenim organizacijama javnog sektora se nalaze raznoliki oblici. Tako su neka od navedenih tela državni organi, druge posebne organizacije, treća organi u sastavu ministarstava, a ima i službi koje postoje unutar drugih institucija, subjekata koji posluju po polutržišnim uslovima i organizacija obaveznog socijalnog osiguranja. Čini se takođe da su neki organi nepravedno izostavljeni sa ovog spiska, poput Uprave za javne nabavke, Komisije za zaštitu konkurencije i drugih.

Strategija predstavlja neka svoja stremljenja kao činjenice: „Službenici za vezu predstavljaju delotvoran način prenosa znanja i veština službenika organa iz kojih dolaze. Službenici za vezu dele svoje znanje, veštine, iskustvo, stručno znanje, učestvujući po potrebi u radu u onom državnom organu u koji su upućeni. Službenik za vezu predstavlja most između državnog organa iz koga dolazi i organa u koji je upućen. Službenik za vezu omogućava da dva organa dodatno prepoznaju načine na koji mogu da saraduju i ubrzava razmenu informacija.“

Za državne službenike koji budu određeni za službenike predviđene su obuke. „Oni treba da budu upoznati sa nadležnošću organa u koji dolazi i načinu rada tog organa.“

Posebna pravila su predviđena za službenike za vezu iz Poreske uprave, Uprave carina i Uprave za sprečavanje pranja novca. Oni po potrebi mogu biti angažovani u javnom tužilaštvu. Nakon toga se odmah pominje mogućnost upućivanja službenika za vezu (bez ograničenja) i u javno tužilaštvo i u policiju. Ne samo to, već je moguća i obrnuta situacija, „da neko od policijskih službenika bude upućen u drugi državni organ. Takođe, prema potrebi, i drugi državni organi mogu određivati službenike za vezu u državne organe koji nisu policija i javno tužilaštvo.“ Drugim rečima, iz Strategije je ostalo nejasno da li postoje bilo kakva ograničenja i obaveze u pogledu „upućivanja službenika za vezu“ i koji još oblici saradnje postoje osim upućivanja.

Za najsloženije predmete predviđen je poseban mehanizam saradnje, „kako bi se obezbedilo efikasno upravljanje istragom i krivičnim gonjenjem“. „Ako je predmet veoma složen i zahteva stalno prisustvo službenika više državnih organa i multidisciplinarni pristup, javni tužilac bi za rad na tako složenom predmetu mogao da formira ad hoc udarnu grupu (task force)“. Ovde je nejasno ostalo mnogo više stvari. Može se pretpostaviti da bi u udarnu grupu mogli da budu imenovani i drugi službenici iz organa, a ne samo službenici za vezu. To dalje otvara pitanja njihove saglasnosti, ali i saglasnosti njihovih rukovodilaca, imajući u vidu da rad u udarnim grupama te službenike udaljava sa njihovih redovnih poslova. Iako je koncept „udarnih grupa“ novina, bilo je u prošlosti i drugih primera saradnje među organima, pa i saradnje na otkrivanju krivičnih dela, koja se obavljala kroz međusektorske „radne grupe“ ili na neke još manje formalne načine. Trebalo bi utvrditi u kojoj meri

su ti mehanizmi saradnje bili efikasni i šta im je bila mana, kao korisno iskustvo za novi modalitet saradnje.

Strategija kaže da je potrebno „da se pripremi i usvoji metodologija za formiranje i rad udarnih grupa. Udarnom grupom rukovodi javni tužilac, a članovi udarne grupe su policijski službenici i službenici drugih državnih organa, zavisno od potreba na predmetu.“ U vezi sa prethodno rečenim, ovde se može zaključiti da odluka o formiranju grupe pripada javnom tužiocu, da podleže njegovoj proceni o ozbiljnosti predmeta i potrebi saradnje, ali da u vezi sa samim radom i načinom formiranja udarne grupe, javni tužilac sledi neka unapred utvrđena pravila, ili makar smernice (iz metodologije).

Stratezi uviđaju da je za rukovođenje udarnom grupom potrebno ojačati kapacitete javnog tužilaštva. „Javni tužioci iz posebnih odeljenja moraće da prođu posebne obuke koje treba da im omoguće znanje kako da upravljaju udarnom grupom. Udarna grupa nije alat koji je svakodnevan, već isključivo u najtežim krivičnim predmetima. Svaka udarna grupa se mora formirati sa posebnim ciljem, i njen uspeh i rezultat će najviše zavisiti od sposobnosti rukovodioca udarne grupe da njome upravlja i usmeri rad svih članova. Neophodno je da postoji strateški pristup u saradnji državnih organa s obzirom da je cilj osnivanja udarnih grupa omogućavanje unapređene razmene informacija i veština, kao i podrška u analizi razvoja situacije u konkretnom predmetu.“

Ni iz ovih redova nije mnogo jasnije šta u stvari jeste udarna grupa i na koji način funkcioniše, a jasno je da tu vrstu pristupa u borbi protiv finansijskog kriminala, javni tužioci ne bi trebalo da primenjuju svakodnevno, već izuzetno. Koje su to izuzetne prilike, da li postoji nešto drugo osim složenosti kao kriterijum, nije određeno.

4.3.2.12 Međunarodna saradnja

U Strategiji se pominju mehanizmi Eurojust-a (European Union's Judicial Cooperation Unit), pa se objašnjava da je njegova svrha „omogućavanje efikasnog otkrivanja i procesuiranja učinilaca krivičnih dela organizovanog kriminala koji deluju na teritoriji više država članica Evropske unije. Osnovni ciljevi Eurojust-a su: podsticanje i poboljšavanje saradnje vlasti država članica u oblasti istrage i krivičnog gonjenja, poboljšanje saradnje vlasti država članica u oblasti uzajamne pravne pomoći i sprovođenja zahteva za izručenje, efikasne istrage i vođenje postupka.“

Kada je reč o saradnji Srbije i ove institucije, postoje ulsovi, „posebno u pogledu zaštite podataka o ličnosti“, da bi mogao da se zaključi ugovor o saradnji. U vezi sa zajedničkim istražnim timovima, ističe se da je „Republika Srbija članica Konvencije o policijskoj saradnji u jugoistočnoj Evropi („Službeni glasnik RS“, broj 70/07), koja se oslanja na načela Evropske unije.“ U Strtegiji se navodi da bi Srbija trebalo da u većem obimu koristi zajedničke istražne timove sa drugim državama regiona.

Za saradnju sa državama članicama Evropske unije značajne su Okvirna odluka 2002/465/JNA o zajedničkim istražnim timovima i Okvirna odluka 2006/960/JNA o pojednostavljenju razmene informacija i podataka između organa za sprovođenje zakona u državama članicama Evropske unije. „U skladu sa Okvirnom odlukom Evropske unije, Zajednički istražni tim je istražni tim oformljen na osnovu sporazuma između nadležnih organa dve ili više država članica Evropske unije, sa konkretnim ciljem i ograničenim rokom za sprovođenje krivične istrage“. Iako se ovakvi timovi obično formiraju radi istrage najtežih krivičnih dela, poput terorizma, nema prepreke da se to čini i u drugim situacijama.

Ciljevi koji se odnose na saradnju su sledeći:

1. 2.1. Uspostavljena efikasna horizontalna i vertikalna saradnja policije, javnog tužilaštva, i drugih državnih organa i institucija, regulatornih i nadzornih tela putem službenika za vezu;
2. 2.2. Uspostavljena unapređenja saradnja putem udarnih grupa (task force);
3. 2.3. Unapređena međunarodna saradnja;
4. 2.4. Osnivanje ARO (assets recovery office) kancelarije;
5. 2.5. Obuka za uspostavljanje unapređene saradnje.

Ovde su ciljevi nešto preciznije i tačnije definisani nego u vezi sa prethodnom celinom. Problem je poslednja stavka – obuka – koja je aktivnost radi postizanja određenog cilja, a ne cilj po sebi. Neki od ciljeva nisu dovoljno precizni, a naročito treći, iz kojeg se ne može videti u čemu se ogleda unapređena saradnja.

4.3.2.13 Finansijska forenzika

Treća celina, Uvođenje finansijske forenzike, najavljena je kao jedna od najvažnijih novina ovog strateškog akta. U opisu stanja se počinje od nečega o čemu je trebalo reći više u opštem uvodu: „Finansijski kriminal se ispoljava kroz netačno finansijsko izveštavanje privrednih društava, manipulaciju na berzama hartija od vrednosti i robe, podmićivanje osoba zaduženih za raspolaganje javnim sredstvima u nameri pribavljanja povoljnijih ugovora, netačnom poreskom izveštavanju, proneverama, isporukama neadekvatne robe, poreskim utajama, zloupotrebama u vezi sa stečajem, zloupotrebama u javnim nabavkama, privatizaciji, kao i pranju novca, stvaranju tajnih fondova i finansiranju terorizma.“ Na ovom mestu su dati razni modaliteti kriminalnog ponašanja koje se smatra finansijskim kriminalom. Istina, neke od aktivnosti koje su pobrojane se mogu dovesti u sumnju u pogledu kategorizacija ili uopšte svojstva krivičnog dela. To bi naročito mogao biti slučaj sa „isporukama neadekvatne robe“, jednog vida prevare u odnosima između trgovaca.

Ispravno se dalje zaključuje da znanja i veštine javnih tužilaca nisu dovoljna za efikasno krivično gonjenje. Stratezi zaključuju da je „iz tog razloga neophodno zaposliti u javnom tužilaštvu finansijske forenzičare.“ Ostaje nejasno zbog čega je neophodno zapošljavanje, odnosno zašto ne bi bilo moguće ostvariti saradnju sa forenzičarima na sličan način kao i sa službenicima za vezu i drugim zaposlenima u pojedinim organima vlasti.

Finansijska forenzika je opisana kao „multidisciplinarna oblast“, koja „objedinjuje znanja o finansijskama, računovodstvu, reviziji, bankarskom i berzanskom poslovanju, informatici, kao i poznavanja krivičnog zakonodavstva, funkcionisanja državnih institucija, istražnim tehnikama, kao i drugim finansijskim veštinama, a sve u cilju razjašnjavanja odnosa činjenica i finansijskih transakcija u funkciji krivičnog postupka.“

„Finansijski forenzičar treba da ima sposobnost identifikovanja kriminalne radnje sa finansijskog aspekta, ali i znanja o tehnikama istrage i prikupljanja dokaza. Pored toga, finansijski forenzičar mora da zna da prezentuje nalaze i da poseduje istraživački mentalitet. Finansijski forenzičar mora biti sposoban da pomogne javnom tužiocu u odgovoru na sledeća pitanja, koja usled složenosti slučaja javni tužilac ne može da da: opis i definisanje radnje izvršenja krivičnog dela, otkrivanje i imenovanje učinioca krivičnog dela, otkrivanje mesta i vremena izvršenja krivičnog dela i obima štete i visinu pribavljene imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela. Jasno je da se radi upravo o onim pitanjima na koja odgovor daje krivični postupak, ali policija i javno tužilaštvo usled nedostataka znanja iz ekonomije ne mogu da daju odgovore na ova pitanja. Stoga, finansijski forenzičar pronalazi dokaze finansijske prirode i pomaže javnom tužiocu i policiji da usmere finansijsku istragu i prikupe što više dokaza potrebnih za optužnicu.“

Iz navedenog opisa bi se moglo zaključiti da će finansijski forenzičar utvrditi sve bitne podatke za podizanje optužnice, što bi moglo pogrešno da se razume kao poziv na pasivnost tužilaca koji imaju takve stručnjake na raspolaganju.

Strategija dalje ukazuje da je neophodno identifikovati „manji broj lica koja imaju znanja i sposobnosti i voljna su da se bave finansijskom forenzikom, i to pre svega forenzičnim računovodstvom u državnim organima, odnosno javnom tužilaštvu“. U vezi sa ovim nije jasno zašto ne bi bio identifikovan veći broj takvih stručnjaka, i da li se mislilo na to da ih pre svega treba tražiti u državnim organima. Kao moguće kriterijume za angažovanje pominju se „ranije iskustvo sa računovodstvom i revizijom“ i „da u okviru pripreme za rad u javnom tužilaštvu prođu specijalizovanu obuku“. Posle sprovedene obuke bili bi obavezni da jedan broj godina provedu u državnim organima, kako bi se sprečio odliv tek obučениh kadrova.

Kaže se i da je uvođenje finansijske forenzike najsloženiji i najskuplji element Strategije. Tužilaštvo za organizovani kriminal bi trebalo da ima najmanje dva finansijska forenzičara, dok bi odeljenja u četiri viša tužilaštva trebalo da imaju minimum po jednog finansijskog forenzičara.

Ciljevi u ovoj oblasti su sledeći:

- 3.1 Uspostavljanje službe za finansijsku forenziku u javnim tužilaštvima;
- 3.2. Opremanje odeljenja za finansijsku forenziku u okviru javnih tužilaštava kadrovskim i materijalno-tehničkim sredstvima;
- 3.3. Obuka javnih tužilaca u oblasti osnovnih znanja o forenzičnom računovodstvu.

4.3.2.14 Obuke

Kada je reč o obukama, ističe se da učinioci krivičnih dela „plaćaju finansijske stručnjake, koji im pomažu kako u kreiranju složenih transakcija tako i u prikriivanju tragova krivičnog dela i u formiranju tajnih novčanih fondova i pranju novca“. Njima nasuprot stoje „javni tužioci koji su diplomirani pravnici i ne poseduju znanja o metodologiji otkrivanja i krivičnog gonjenja ovih krivičnih dela“. Iz toga se može zaključiti da je potrebna obuka bilo tužiocima bilo njihovim specijalizovanim saradnicima.

Konstatuje se da je tokom proteklih deset godina organizovan veliki broj obuka iz oblasti unapređenja borbe protiv finansijskog kriminala, ali da one nisu dovele do toga da nosioci pravosudnih funkcija imaju sva neophodna znanja iz ove oblasti. Smatra se da je neuspeh nastupio usled obuka „ad hoc, sa različitim grupama sudija i javnih tužilaca, bez prethodne analize potreba za obukom i pripremljenih sveobuhvatnih programa obuke“.

Strategija najavljuje sveobuhvatnost, koja bi se ogledala u tome da „svi javni tužioci i sudije koji postupaju u predmetima krivičnih dela finansijskog kriminala i korupcije, moraju da prođu obuku predviđenu budućim programom koji donosi Pravosudna akademija. Program obuke biće zasnovan na prethodno pripremljenoj analizi potreba. Pravosudna akademija biće zadužena za obuke javnih tužilaca i sudija iz posebnih odeljenja za rad na ovoj vrsti predmeta. Obuka za policijske službenike biće pripremljena i organizovana u saradnji Kriminalističko-policijske akademije i Pravosudne akademije. Dodatno je potrebno obučiti i službenike za vezu, kao i javne tužioce u oblasti upravljanja udarnim grupama.“

4.3.2.15 Preporuke Strategije za javne tužioce

Strategija je ubedljivo najslabija, u poglavlju o „preporukama“. Naime, ovde se daju preporuke za postupanje javnih tužilaca za neke od najvažnijih aktivnosti koje bi ovi trebalo da preduzimaju, umesto da se teži uspostavljanju zakonskih standarda. Kako se kaže, svrha preporuka je „da podstaknu proaktivan način rada organa vlasti“:

- korišćenje javno dostupnih informacija – Preporučuje se javnim tužiocima da koriste javno dostupne informacije. Glavni izvor ovih informacija su internet i masovni mediji;
- uspostavljanje novih baza podataka, čijom pretragom bi se imovina mogla brzo i efikasno identifikovati (npr. registar računa građana koji bi vodila Narodna banka Srbije i dr);
- upotreba baza podataka za analizu – Javno dostupne nacionalne i međunarodne baze podataka predstavljaju značajan izvor informacija. Ove baze podataka sadrže informacije iz javnih registara (na primer privrednih subjekata, poreskih obveznika, zavoda za statistiku), koje predstavljaju mehanizam za analizu informacija. Prednost ovih baza ogleda se u lakoj dostupnosti.

Sve pomenute preporuke, kada bi bile pretočene u zakonsku obavezu javnih tužilaca, donele bi verovatno i bolje rezultate.

4.3.2.16 Sprovođenje Strategije

Sprovođenje Strategije je zamišljeno tako što bi u roku od 30 dana bio donet Akcioni plan za njeno sprovođenje, „kojim će se na precizan način predvideti konkretne mere za sprovođenje strateških ciljeva, kao i rokovi za realizaciju mera i nosioci aktivnosti.“ Ovaj Akcioni plan nije donet nikada.

Odgovornost za ostvarivanje ciljeva i mera predviđenih Strategijom i Akcionim planom trebalo je da bude poverena Koordinacionom telu za sprovođenje Strategije sastavljenom od četiri člana, rukovodilaca ključnih institucija za unapređenje finansijskih istraga: Ministarstva pravde, Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog javnog tužilaštva i Vrhovnog kasacionog suda. Članovi Koordinacionog tela su ministar pravde, ministar unutrašnjih poslova, Republički javni tužilac i predsednik Vrhovnog kasacionog suda, kao i njihovi zamenici koje oni predlažu. Administrativnu, stručnu i tehničku podršku radu Koordinacionog tela pruža Ministarstvo pravde.

Svaka tri meseca ovo Koordinaciono telo trebalo je da podnosi Vladi izveštaj o radu. Na kraju svake kalendarske godine, Vlada bi podnosila Narodnoj skupštini izveštaj o sprovođenju Strategije. Dokument je usvojen 14. maja 2015. godine, ali odredbe o sprovođenju i nadzoru nisu bile poštovane.

4.3.3 Zakon o borbi protiv organizovanog kriminala

4.3.3.1 Razlozi za izmenu zakona 2016. – problemi u praksi

Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela („Službeni glasnik RS”, br. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 – dr. zakon, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11 – dr. zakon, 101/11 – dr. zakon i 32/13), donet je još 2002. godine i do sada je više puta menjan. Tim zakonom obrazovani su državni organa koji su nadležni za suzbijanje krivičnih dela organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela. Novi zakon je zbog obima izmena donet 2016. godine. Ovaj zakon je od značaja za finansijske istrage, jer delom propisuje nadležnosti državnih organa koji vode krivične istrage, uz koje bi trebalo voditi i finansijske.

Prema rečima predlagača, uočeni nedostaci u radu državnih organa nametnuli su potrebu redefinisavanja njihove organizacione strukture, odnosno zakonskog uređenja koordinacije, međusobne saradnje i razmene podataka sa drugim državnim organima, posebno u cilju otkrivanja, krivičnog gonjenja i suđenja za koruptivna i druga posebno teška krivična dela.

Ocenjeno je da raniji pravni okvir nije davao adekvatne mehanizme za povezivanje širokog kruga državnih organa i koncentracije stručnog znanja koje bi, u zavisnosti od svakog konkretnog predmeta, javnom tužiocu, kao nadležnom organu čije je osnovno pravo i dužnost gonjenje učinilaca krivičnih dela, pružalo jaku potporu, ne samo za sprovođenje istrage, odnosno prikupljanje materijala za podizanje optužnog akta, već i dalje tokom sudskog postupka, sve do pravosnažnog okončanja. Ove zakonske promene proističu i iz Strategije istraga finansijskog kriminala.

U tom smislu, ovaj zakon omogućava da dođe do željene koncentracije znanja. Zakon donosi i nepotrebnu terminološku promenu. Krivična dela protiv privrede i krivična dela protiv službene dužnosti određena su kao krivična dela finansijskog kriminala i korupcije. Zakon predstavlja osnovu za realizaciju svih ciljeva koje postavlja Strategija, kako u pogledu rada delotvornih represivnih organa, tako i pogledu unapređene saradnje kroz posebne novine u vidu uvođenja službenika za vezu, udarnih grupa i finansijskih forenzičara u naš represivni sistem.

4.3.3.2 Konkretna rešenja – krivična dela

Predviđeno je da se Zakon primenjuje radi otkrivanja, krivičnog gonjenja i suđenja za krivična dela organizovanog kriminala, što podrazumeva da se predmetni zakon primenjuje uvek kada je određeno krivično dela počinjeno od strane grupe od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno, u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi.

Takođe, zakon se primenjuje na skoro sva krivična dela protiv službene dužnosti, kao i na revidirana krivična dela protiv privrede. Primenjuje se i na pojedina druga krivična dela – protiv čovečnosti, protiv pravosuđa itd.

Kada se radi o postupanju državnih organa nadležnih za suzbijanje organizovanog kriminala u pogledu krivičnih dela protiv službene dužnosti, odlučujući uslov za uspostavljanje nadležnosti je subjektivnog karaktera i tiče se svojstva izvršioca krivičnog dela ili lica kojem se daje mito. To bi trebalo da bude neko od javnih funkcionera, i to ne bilo koji, već osoba koja vrši funkciju na osnovu imenovanja, postavljenja ili izbora od strane Narodne skupštine, predsednika, Vlade, opšte sednice VKS, VSS ili DVT. Na ovaj način su obuhvaćeni funkcioneri izvršne i sudske vlasti, kao i direktori javnih preduzeća, ali ne i osobe koje se biraju od strane građana, kao što su narodni poslanici, predsednik Republike, poslanici i odbornici. Pored njih, nisu obuhvaćeni ni ponekad veoma moćni gradonačelnici, niti čelnici pokrajinske Vlade. Kada je reč o krivičnim delima protiv privrede propisan odlučujući uslov objektivnog karaktera koji se tiče prelaska postavljenog imovinskog cenzusa. Za ostvarenu imovinsku korist relevantna je vrednost preko 200.000.000 dinara, odnosno preko 800.000.000 za kada je u pitanju vrednost javne nabavke.

Što se tiče krivičnih dela protiv državnih organa odnosno protiv pravosuđa, državni organi nadležni za suzbijanje organizovanog kriminala postupaće ukoliko su ista izvršena u vezi sa pomenutim krivičnim delima korupcije, privrednog ili organizovanog kriminala. Za krivično delo pranja novca ovi državni organi postupaće u slučaju kada imovina koja je predmet pranja novca potiče iz nekog od pomenutih krivičnih dela.

4.3.3.3 Nadležni organi

Zakon ustrojava nadležnosti sledećih organa: Tužilaštvo za organizovani kriminal, Ministarstvo unutrašnjih poslova – organizaciona jedinica nadležna za suzbijanje organizovanog kriminala, Posebno odeljenje Višeg suda u Beogradu za organizovani kriminal, Posebno odeljenje Apelacionog suda u Beogradu za organizovani kriminal, kao i Posebna pritvorska jedinica Okružnog zatvora u Beogradu.

Starešinu organizacione jedinice nadležne za suzbijanje organizovanog kriminala u Ministarstva unutrašnjih poslova postavlja i razrešava ministar nadležan za unutrašnje poslove uz pribavljeno mišljenje Tužioca za organizovani kriminal.

Viši sud u Beogradu, nadležan u prvom stepenu za teritoriju Republike Srbije, za suđenje u postupcima za krivična dela navedena u članu 3. Zakona, pri čemu nadležnost Višeg suda vrši Posebno odeljenje Višeg suda u Beogradu za organizovani kriminal. Istim članom propisano je da posebnim odeljenjem rukovodi predsednik odeljenja kojeg postavlja predsednik Višeg suda u Beogradu, na propisani period, vodeći računa o uslovu koji se tiče dužine trajanja profesionalnog iskustva u oblasti krivičnog prava. Dužina trajanja profesionalnog iskustva u navedenoj oblasti postoji kao uslov i kod raspoređivanja sudija u Posebno odeljenje, a sudije se kao i predsednik odeljenja, raspoređuju u Posebno odeljenje na određeni period. Postojanje pismene saglasnosti sudije koji se raspoređuje, odnosno upućuje, obavezno.

Apelacioni sud u Beogradu, nadležan je u drugom stepenu za teritoriju Republike Srbije, za suđenje u postupcima za krivična dela navedena u članu 3. Zakona, pri čemu nadležnost Apelacionog suda vrši Posebno odeljenje Apelacionog suda u Beogradu za organizovani kriminal.

Ukoliko je postupajući sud odredio pritvor, kao jednu od mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka, prema licu za koje postoji osnovana sumnja da je počinio krivično delo iz člana 3. Zakona, propisano je da se isti izdržava u Posebnoj pritvorskoj jedinici Okružnog zatvora u Beogradu.

Zakonom je propisano da su posebna odeljenja viših javnih tužilaštava za suzbijanje korupcije, Ministarstvo unutrašnjih poslova – organizaciona jedinica nadležna za suzbijanje korupcije i posebna odeljenja viših sudova za suzbijanje korupcije nadležni za postupanje u krivičnim delima iz ovog zakona, onda kad ne postoji nadležnost Tužilaštva za organizovani kriminal. Posebna odeljenja Viših tužilaštava osnovana su na teritoriji četiri Apelaciona javna tužilaštva. To su posebna odeljenja viših tužilaštava u Beogradu, Kraljevu, Nišu i Novom Sadu za suzbijanje korupcije.

Policijske poslove u vezi sa ovim krivičnim delima obavlja organizaciona jedinica nadležna za suzbijanje korupcije i to tako što će se u okviru predmetne organizacione jedinice odrediti po jedan policijski službenik koji će imati ulogu koordinatora nadležnih jedinica policije.

4.3.3.4 Ključne novine – finansijska forenzika, službenici za vezu, udarne grupe

Ovim zakonom se prvi put uvodi pojam finansijske forenzike, kao multidisciplinarnе oblasti koja objedinjuje sva ekonomska znanja. Finansijski forenzičar je lice koje pomaže javnom tužiocu u analizi tokova novca i finansijskih transakcija u cilju krivičnog gonjenja, a koje poseduje posebna znanja iz oblasti finansija, računovodstva, revizije, bankarskog, berzanskog i privrednog poslovanja i koje je završilo specijalizovanu obuku u Pravosudnoj akademiji iz oblasti krivičnog prava. Zakonom je uređen unapređeni sistem saradnje represivnih sa drugim državnim organima kroz novine u vidu uvođenja službenika za vezu i udarnih grupa. Krug državnih organa i organizacija koji su dužni da odrede službenike za vezu radi ostvarivanja saradnje i efikasnijeg dostavljanja podataka tih organa i organizacija Tužilaštvu za organizovani kriminal i posebnih odeljenja viših javnih tužilaštva, taksativno je određen. Takvu dužnost može imati i drugi organ i organizacija, ukoliko takav zahtev postavi nadležni javni tužilac. Propisana je mogućnost privremenog premeštanja službenika za vezu u Tužilaštvo za organizovani kriminal i posebno odeljenje višeg javnog tužilaštva za suzbijanje korupcije, a sve na zahtev nadležnog javnog tužioca.

Zakon propisuje mogućnost osnivanja udarne grupe oformljene radi ostvarenja zajedničkog cilja, u čiji sastav ulaze stručnjaci različitih profila, sve u zavisnosti od oblasti traženog delovanja. Njihov rad i postojanje je vremenski organičeno, te se iscrpljuje realizacijom zadataka radi kojih su oformljene.

Propisana je i dužnost kontinuiranog usavršavanja nosilaca pravosudnih funkcija i pripadnika policije, u vidu pohađanja stalne obuke koju organizuje Pravosudna akademija, samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama.

Lica koja vrše funkciju, odnosno obavljaju poslove i zadatke u državnim organima i posebnim organizacionim jedinicama podležu proveri imovnog stanja i bezbedonosnoj proveri. Pod proverom imovnog stanja podrazumeva se obaveza dostavljanja potpunih i tačnih podataka o imovini, pre stupanja na funkciju odnosno rad, pri čemu se, ova obaveza prostire i na podatke o imovini povezanih lica, odnosno supružnika ili vanbračnog partnera, kao i maloletne dece ukoliko žive u istom porođoćnom domaćinstvu. MUP i BIA mogu obaviti bezbedonosno proveravanje zaposlenih u ovim službama, bez njihovog znanja i to pre stupanja na rad, odnosno funkciju, tokom vršenja funkcije, odnosno obavljanja poslova, kao i godinu dana po prestanku vršenja funkcije, odnosno obavljanja poslova.

Zakon uspostavlja dužnost čuvanja tajnosti podataka, kao i to da se bez odobrenja nadležnog javnog tužioca ne mogu javno iznositi podaci iz predistražnog postupka i istrage u postupcima.

Imajući u vidu vreme potrebno za uspostavljanje nove organizacione strukture represivnih organa ostavljen je veoma dugačak *vacatio legis*.

4.3.4 Zakon o oduzimanju imovine i njegove izmene

4.3.4.1 Razlozi za promene iz 2016

Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela donet je u aprilu 2013. godine. Taj zakon je izmenjen iz nekoliko razloga krajem 2016. Prvi razlog bila je uočena potreba da se primena zakona proširi na neka krivična dela koja ranije nisu bila obuhvaćena, između ostalog i u vezi sa narušavanjem prava intelektualne svojine. Drugi razlog bila je potreba da se poboljša efikasnost sudskog postupka za privremeno oduzimanje imovine. U tom pogledu je ukinut prigovor kao pravno sredstvo protiv rešenja suda kojim se odlučuje po zahtevu javnog tužioca za privremeno oduzimanje imovine, a zadržana je samo žalba.

Treći razlog za izmene ranijeg pravnog okvira bilo je preciziranje nadležnosti i davanje novih nadležnosti Jedinici za finansijsku istragu i Direkciji za upravljanje oduzetom imovinom. Svrha tih promena je efikasnije postupanje ovih organa u fazi otkrivanja imovine proistekle iz krivičnog dela, obavljanju poslova međunarodne saradnje, kao i upravljanja privremeno oduzetom imovinom.

4.3.4.2 Proširenje kruga krivičnih dela na koja se primenjuje finansijska istraga

Izmenama je proširen krug krivičnih dela za koje se Zakon primenjuje, i to za krivično delo teško ubistvo kad je učinjeno pri izvršenju razbojništva ili razbojničke krađe, odnosno ako je učinjeno iz kristoljublja, kao i za krivična dela protiv intelektualne svojine (neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava i povreda pronalazačkog prava). Od ranije, oduzimanje imovine stečene vršenjem krivičnih dela se vrši u skladu sa ovim zakonom za sva krivična dela organizovanog kriminala, otmicu, prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju, pojedina krivična dela protiv imovine, krivična dela protiv privrede, k.d. neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, krivična dela protiv javnog reda i mira, pojedina krivična dela protiv službene dužnosti (član 359. stav 3, član 363. stav 3, član 364. stav 3, član 366. stav 5, član 367. st. 1. do 3. i st. 5. i 6. i član 368. st. 1. do 3. i stav 5. Krivičnog zakonika), protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Za pojedina druga krivična dela se ovaj zakon primenjuje kada je imovinska korist pribavljena krivičnim delom ili vrednost predmeta krivičnog dela veća od 1,5 milion dinara.

4.3.4.3 Pojmovi - definicije

Bitni pojmovi iz ovog zakona su takođe precizirani, što je bilo naročito značajno kada je reč o imovini, usled različitih tumačenja o tome da li se udeli u pravnom licu smatraju imovinom. Imovinom se sada smatra dobro svake vrste u Republici Srbiji ili inostranstvu, materijalno ili nematerijalno, pokretno ili nepokretno, procenjivo ili neprocenjivo velike vrednosti, udeli u pravnom licu i isprave u bilo kojoj formi kojima se dokazuje pravo ili interes u odnosu na takvo dobro. Imovinom se smatra i prihod ili druga korist ostvarena, neposredno ili posredno, iz krivičnog dela, kao i dobro u koje je ona pretvorena ili sa kojim je pomešana;

Imovinom proisteklom iz krivičnog dela smatra se imovina vlasnika koja je u očiglednoj nesrazmeri sa njegovim zakonitim prihodima; Vlasnikom se smatra okrivljeni, okrivljeni saradnik, ostavilac, pravni sledbenik ili treće lice.

Izmene zakona su omogućile da se oduzme druga imovina iste vrednosti ako oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela nije moguće. U postupku oduzimanja imovine mogu se koristiti i dokazi prikupljeni u krivičnom postupku.

4.3.4.4 Jedinica za finansijsku istragu

Nadležnost Jedinice za finansijsku istragu je proširena u cilju ispunjavanja međunarodnih obaveza u pogledu međunarodne saradnje. Predviđeno je da se u okviru ove jedinice obrazuje se Kancelarija za povraćaj imovine koja obrađuje primljene i poslate zahteve u okviru međunarodne saradnje, u vezi sa otkrivanjem i identifikovanjem imovine proistekle iz krivičnog dela, sa ciljem njenog privremenog ili trajnog oduzimanja. Od ranije, Jedinica je, kao specijalizovana organizaciona jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova, bila nadležna da otkriva imovinu proisteklu iz krivičnog dela i vrši druge poslove. Te poslove je vršila po službenoj dužnosti ili po odluci javnog tužioca ili suda.

4.3.4.5 Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom

Nadležnosti Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom u cilju usaglašavanja sa odlukama Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija čiji je Republika Srbija član. Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom je organ u sastavu Ministarstva pravde. Svoje poslove vrši po službenoj dužnosti ili po odluci javnog

tužioca ili suda. Državni i drugi organi, organizacije i javne službe dužni su da bez odlaganja postupe po zahtevu Direkcije.

Direkcija, pre svega upravlja privremeno i trajno oduzetom imovinom proisteklom iz krivičnog dela, imovinom privremeno oduzetom po naredbi javnog tužioca predmetima krivičnog dela, imovinskom koristi pribavljenom krivičnim delom, imovinom datom na ime jemstva u krivičnom postupku i predmetima privremeno oduzetim u krivičnom postupku, kao i imovinom čije je raspolaganje ograničeno u skladu sa odlukama UN i drugih međunarodnih organizacija čiji je Srbija član.

Pored toga, Direkcija vrši procenu vrednosti oduzete imovine proistekle iz krivičnog dela, skladišti, čuva i prodaje privremeno oduzetu imovinu i upravlja tako dobijenim sredstvima, vodi evidencije o imovini kojom upravlja, učestvuje u pružanju međunarodne pravne pomoći i upravlja imovinom oduzetom na osnovu odluke inostranog organa, učestvuje u obuci državnih službenika i drugo.

4.3.4.6 Pokretanje i druga pravila o finansijskoj istrazi

Uvedena je veoma značajna obaveza da policija kada podnosi javnom tužiocu krivičnu prijavu za krivično delo za koje se Zakon primenjuje dostavi i podatke o imovini osumnjičenog i trećeg lica koji su prikupljeni u predistražnom postupku.

Precizirane su odredbe o pokretanju finansijske istrage u članu 17. Zakona. Finansijska istraga se, od ranije, pokreće protiv vlasnika kada postoje osnovi sumnje da poseduje znatnu imovinu proisteklu iz krivičnog dela. U toj istrazi se prikupljaju se dokazi o imovini, zakonitim приходима, načinu (što je novina) i troškovima života okrivljenog, okrivljenog saradnika ili ostavioca, dokazi o imovini koju je nasledio pravni sledbenik, odnosno dokazi o imovini i naknadi za koju je imovina prenet na treće lice. Jedinica može radi vođenja finansijske istrage da angažuje stručno lice, zaposlene u državnom organu (što je korisna novina) ili instituciju, radi pružanja stručne pomoći.

Ovom prilikom nisu menjane odredbe o hitnosti postupanja u finansijskim istragama i čuvanju tajne. Tako, organi i lica koja učestvuju u finansijskoj istrazi obavezni su da postupaju hitno. Podaci u vezi sa finansijskom istragom poverljivi su i predstavljaju tajne podatke određene u skladu sa zakonom koji uređuje tajnost podataka. Ove podatke ne smeju odavati ni druga lica kojima podaci postanu dostupni. Službeno lice je dužno da drugo lice obavesti da ovi podaci predstavljaju tajne podatke.

Finansijska istraga pokreće se naredbom javnog tužioca, koji njome i rukovodi. Jedinica prikuplja dokaze na zahtev javnog tužioca ili po službenoj dužnosti. Pretresanje stana i ostalih prostorija vlasnika ili drugih lica preduzeće se, na osnovu odluke nadležnog suda, ako je verovatno da će se pronaći dokazi o imovini, zakonitim приходима, načinu i troškovima života okrivljenog, okrivljenog saradnika ili ostavioca, dokazi o imovini koju je nasledio pravni sledbenik, ili dokazi o imovini i naknadi za

koju je imovina prenet na treće lice. Predmeti, evidencije, dokumenti i podaci koji mogu poslužiti kao dokaz privremeno će se oduzeti.

Državni i drugi organi, organizacije i javne službe dužni su da Jedinici omoguće uvid, pristup i preuzimanje podataka iz njihovih elektronskih baza, kao i uvid i dostavu evidencija, dokumenata, podataka i drugih predmeta koji mogu poslužiti kao dokaz. Ovi podaci se ne mogu uskratiti pozivanjem na tajnu. Kada Jedinica to zahteva, fizička i pravna lica koja drže isprave i dokaze o izvorima sticanja prihoda i imovine po bilo kojoj osnovi, dužna su da ih predaju bez odlaganja, ako je verovatno da bi se na osnovu njih mogla identifikovati imovina proistekla iz krivičnog dela.

Javni tužilac može da naredi bankarskoj ili drugoj finansijskoj organizaciji da Jedinici dostavi podatke o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika. Ovom naredbom javni tužilac nalaže Jedinici da vrši automatsku obradu podataka o stanju poslovnih i ličnih računa i sefova vlasnika.

4.3.4.7 Privremeno oduzimanje imovine

U delu zakona koji se odnosi na privremeno oduzimanje imovine, sada je propisano da se ova mera preduzima kada postoji verovatnoća (ranije „opasnost“), da bi kasnije oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela bilo otežano ili onemogućeno. Zahtev sadrži podatke o vlasniku, zakonski naziv krivičnog dela, označenje imovine koju treba oduzeti, dokaze o imovini, okolnosti iz kojih proizilazi osnovana sumnja da imovina proističe iz krivičnog dela i razloge koji opravdavaju potrebu za privremenim oduzimanjem imovine. Taj se zahtev dostavlja bez odlaganja vlasniku, sa poukom da u roku od 15 dana može da dostavi sudu odgovor sa dokazima o načinu sticanja imovine. Sud će da prihvati zahtev ako postoje osnovi sumnje da je lice počinilo krivično delo, da je imovina vlasnika proistekla iz krivičnog dela, vrednost imovine prelazi 1,5 milion dinara i postoje razlozi koji opravdavaju privremeno oduzimanje.

Ako postoji verovatnoća da će vlasnik raspolagati imovinom i pored pokrenutog postupka, sud javni tužilac donosi naredbu o zabrani raspolaganja imovinom i o privremenom oduzimanju pokretne imovine. Ta se naredba bez odlaganja dostavlja bankama i drugim finansijskim organizacijama kod kojih su deponovana novčana sredstva i hartije od vrednosti vlasnika.

Privremeno oduzimanje imovine traje najduže dok sud ne odluči o trajnom oduzimanju. Do podnošenja zahteva za trajno oduzimanje imovine sud najmanje jednom godišnje po službenoj dužnosti preispituje odluku o privremenom oduzimanju imovine (ranije je postojala samo mogućnost a ne i obaveza preispitivanja). U slučaju da je upravljanje privremeno oduzetom imovinom otežano ili prouzrokuje nesrazmerno visoke troškove, sud može na obrazloženi predlog Direkcije preispitati odluku o privremenom oduzimanju i zameniti je merom zabrane raspolaganja privremeno oduzetom imovinom. Nadzor nad sprovođenjem mere

zabrane raspolaganja privremeno oduzetom imovinom vrši Jedinica. Javni tužilac podnosi zahtev za trajno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela u roku od šest meseci (ranije tri meseca) od dana dostavljanja pravnosnažne presude kojom je utvrđeno da je učinjeno krivično delo. O zahtevu odlučuje vanpretresno veće, a postupak je hitan.

4.3.4.8 Upravljanje oduzetom imovinom

Izmenjene su odredbe u pogledu ovlašćenja Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom za zaključivanje ugovora o zakupu privremeno oduzetih nepokretnosti kojima upravlja Direkcija. Pored toga, u cilju prevazilaženja problema koji su se pojavili u primeni zakona, data su dodatna ovlašćenja Direkciji u slučaju raskida ugovora o zakupu privremeno oduzete nepokretnosti. S druge strane, brisana je obaveza Direkcije da u slučaju povraćaja novčanih sredstava licu kojem se ta sredstva vraćaju isplati i kamatu. Ovakvo rešenje je u skladu sa uporednopravnim rešenjima u zakonima drugih zemalja. Takođe je isključena primena carinskih propisa na trajno oduzete pokretne stvari i dato ovlašćenje Vladi da može da odredi namenu trajno oduzete nepokretne imovine u cilju obavljanja društveno korisnih poslova.

Sredstva dobijena prodajom trajno oduzete u iznosu od 30% koriste za finansiranje socijalnih i zdravstvenih potreba u skladu sa odlukom Vlade. Ovo je populistička mera, jer je od ranije već bilo predviđeno da se po odbitku troškova upravljanja oduzetom imovinom i namirenju imovinskopravnog zahteva oštećenog, novčana sredstva dobijena prodajom trajno oduzete imovine uplaćuju se u budžet Republike Srbije.

4.3.5 Akcioni planovi iz oblasti evropskih integracija

4.3.5.1 Uvod

Srbija, kao država koja teži pristupanju Evropskoj uniji, počev od otvaranja pregovora sa Unijom podređuje sve druge reforme ovom procesu. Tako su ambiciozne strategije za borbu protiv korupcije, reformu pravosuđa, reformu javne uprave i druge, znatno izgubile na značaju u odnosu na odgovarajuće dokumente koji su vezani za evropske integracije.

To se naročito osetilo kod poglavlja 23 i 24, za koje su doneti posebni akcioni planovi. Svi drugi, „nacionalni“ akcioni planovi, pali su usled toga u drugi plan, postali su planovi nižeg reda. Dobra ilustracija za takav tretman jeste činjenica da je najveći deo nekadašnjeg plana za antikorupcijsku strategiju „usisan“ u AP 23, a da se ono što je preostalo gotovo uopšte ne sprovodi.

U procesu pregovora sa EU za Srbiju su otvorena među prvima poglavlja 23 i 24, za koja se kaže da će biti među poslednjima zatvorena. Drugim rečima, poruka iz Brisela je da se neće zadovoljiti time da Srbija uradi jednokratnu zakonodavnu, institucionalnu ili operativnu akciju, već da će biti potrebno dokazati kontinuitet dobrog rada da bi krajnja ocena bila pozitivna.

U oba ova poglavlja tretiraju se pitanja od značaja za finansijske istrage. Uspostavljen je sistem praćenja od strane Vladinih tela, a podaci koje oni prikupe se objavljuju jednom u tri, odnosno šest meseci. Kvartalni izveštaji za poglavlje 23 su detaljniji, a pri tom se nadovezuju na prethodne.

4.3.5.2 Akcioni plan za poglavlje 23 – deo o represiji korupcije

Ovaj Akcioni plan, pisan 2014. i 2015, a usvojen aprila 2016, kada su neke od mera već bile realizovane, polazi od toga da normativni okvir represije korupcije u Republici Srbiji čine Krivični Zakonik, Zakonik o krivičnom postupku i Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela. Institucionalni represivni aparat u Republici Srbiji čine policija (otkrivanje koruptivnih krivičnih dela), tužilaštvo (procesuiranje korupcije) i sudovi (sankcionisanje korupcije).

Prema ocenama iz AP, u domenu represivne borbe protiv korupcije ključna mera Akcionog plana je donošenje Strategije finansijskih istraga. Ova Strategija „predstavlja integrišući dokument za najveći broj mera koje se odnose na represivnu borbu protiv korupcije“. Za primenu ove Strategije odgovorni su Ministarstvo pravde i Republičko javno tužilaštvo. „Razvijeno efikasno i proaktivno postupanje u otkrivanju i krivičnom

gonjenju korupcije i organizovanog kriminala predstavljaju osnovu represivnog delovanja protiv ovih pojava“. Da bi postupanje bilo efikasno, trebalo bi obezbediti nezavisnost nadležnih institucija, adekvatnu kadrovsku opremljenost, saradnju i razmenu informacija.

Ovaj AP navodi bitne elemente Strategija finansijskih istraga za period od 2015 do 2016. godine (koja se ovde navodi pod pogrešnim nazivom). Kako je očigledno AP 23 pisan na osnovu ranijih nacрта SFI, vredi napomenuti da je tada bilo predviđeno da u Tužilaštvu za organizovani kriminal bude najmanje dva ekonomska forenzičara, a svako od četiri područna odeljenja po jednog. „Ekonomske forenzičar će identifikovati kriminalne aktivnosti sa finansijskog stanovišta, poznavati istražne i dokazne tehnike, asistiraće javnim tužiocima u pronalaženju odgovora na pitanja na koja nisu kadri da odgovore zbog kompleksnosti slučaja.“

Zanimljivo je da ovaj Akcioni plan sadrži i delove koji se odnose na konkretne slučajeve moguće korupcije: „U domenu represivne borbe protiv korupcije, adekvatno sprovođenje Strategije finansijskih istraga ... omogućiće prioritizaciju rešavanja slučajeva 24 sporne privatizacije u skladu sa preporukama Saveta za borbu protiv korupcije. Takođe, sprovođenje ove Strategije predstavljaće adekvatan alat za rešavanje budućih slučajeva finansijskog kriminala. U pogledu slučajeva 24 sporne privatizacije, Republika Srbija pokazuje snažnu volju da reši sve sporne slučajeve privatizacije.“

Stupanjem na snagu novog Zakonika o krivičnom postupku („Službeni glasnik RS”, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/2014), u svim javnim tužilaštvima, opšte i posebne nadležnosti, vodeću ulogu u pribavljanju dokaza i njihovom predstavljanju pred sudom ima tužilaštvo. Postignuti su izvesni rezultati u praksi, međutim, neophodan je dalji napredak, posebno u slučajevima visoke korupcije. Unapređenje finansijskih istraga predstavlja jednu od pretpostavki za postizanje značajnijih rezultata u praksi, pored jačanja nezavisnosti i međusobne razmene informacija nadležnih organa. U Republici Srbiji, policija, tužilaštvo i sud koriste različite sisteme praćenja krivičnih predmeta. Ovakav pristup u praksi stvara veliki broj problema. Policija statističku evidenciju vodi prema broju prijavljenih krivičnih dela, tužilaštvo prema broju prijavljenih lica, dok se sudska statistika vodi na osnovu broja predmeta. Ovakvo evidentiranje nije pogodno za merenje napretka i nivoa efikasnosti krivično-pravnog sistema kao ni za planiranje kriminalne politike.

Pravni okvir za sprovođenje finansijskih istraga i ulaženje u trag prihodima stečenim kriminalom finansijska istraga regulisan je Zakonom o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela. Takođe, Zakonik o krivičnom postupku propisuje posebne istražne tehnike koje služe olakšanom ulaženju u trag prihodima stečenim kriminalom. Nadležan organ za sprovođenje finansijske istrage je Organizaciona jedinica nadležna za finansijsku istragu Ministarstva unutrašnjih poslova, dok je za upravljanje oduzetom imovinom nadležna Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom u okviru Ministarstva pravde.

Na osnovu tako opisanog stanja, Akcioni plan oko kojeg su se dogovorili predstavnici Vlade Srbije i Evropske komisije, predvideo je između ostalog sledeće aktivnosti:

- 2.3.2.1. Analiza organizacione strukture, kapaciteta i ovlašćenja državnih organa u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije u svrhu postizanja efikasnosti i jačanja nezavisnosti svih relevantnih institucija. (IV kvartal 2015.godine)
- 2.3.2.2. Izmeniti Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije tako da se sistemski uredi rad specijalnih istražnih - IV kvartal 2015. godine
- 2.3.2.3. Uvođenje tima ekonomskih forenzičara u sastavu javnih tužilaštava i drugih organa kojima je to neophodno II kvartal 2016. godine
- 2.3.2.4. Doneti i pratiti primenu Strategije koja sveobuhvatno unapređuje efikasnost finansijskih istraga. II kvartal 2015. godine
- 2.3.2.5. Implementacija FATF preporuka u pozitivne propise RS u skladu sa prethodno urađenom analizom. II kvartal 2016. godine
- 2.3.2.6. Jačanje kapaciteta Službe za finansijske istrage MUP-a RS, na osnovu rezultata obavljene analize. Od II kvartala 2016. godine nadalje. Cilj je povećan broj zaposlenih u Službi za finansijske istrage (trenutno 56 zaposlenih od predviđenih 105) i sprovedene obuke.
- 2.3.2.7. Sprovesti stručnu edukaciju zaposlenih sa mehanizmima razmene informacija na međunarodnom nivou u skladu sa Okvirnom odlukom 2006/960/PUP u cilju efikasnije zaplene, oduzimanja i upravljanja imovinom.
- 2.3.2.8. Kontinuirani trening policije i tužilaca za obavljanje finansijskih istraga, praćenje tokova novca, proaktivnog postupanja i posebih istražnih tehnika.
- 2.3.2.9. Omogućiti međusobnu povezanost baza podataka za krivične istrage, odnosno bezbedan sistem za elektronsku razmenu informacija između javnog tužilaštava, policije, Uprave carina, Poreske uprave, Agencije za borbu protiv korupcije i drugih relevantnih organa koji raspolažu bazama podataka od značaja za suzbijanje korupcije I kvartal 2018.

4.3.5.3 Akcioni plan za poglavlje 24 – deo o finansijskim istragama i srodnim temama

Ovaj planski dokument se još više bavi pitanjem finansijskih istraga od prethodno opisanog. Mnoge aktivnosti se preklapaju i realizuju istovremeno u oba pregovaračka poglavlja. Planirane su, između ostalog, sledeće aktivnosti:

6.2.4.11. Jačanje administrativnih kapaciteta specijalizovane Jedinice za finansijske istrage u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova na osnovu rezultata izvršene analize Napomena: ista aktivnost je predviđena u AP za Poglavlje 23, aktivnost 2.3.2.6.

6.2.5.1. Sprovesti analizu usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa relevantnim preporukama Radne grupe za finansijske aktivnosti (FATF), uz pomoć stranog stručnjaka II kvartal 2016. godine

Ova aktivnost nije realizovana. Najavljuje se da će odabir modela „biti realizovan

do kraja četvrtog kvartala 2018. godine, kada se i očekuje finalizacija analize“.

6.2.5.2. Implementirati preporuke Radne grupe za finansijske aktivnosti (FATF) u odgovarajuće propise Republike Srbije u skladu sa pripremljenom analizom Ista aktivnost predviđena u AP za Poglavlje 23, aktivnost 2.3.2.5. II kvartal 2017. godine

Ova aktivnost je ocenjena kao realizovana. U tom smislu navodi se da je novi Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije usaglašen sa relevantnim revidiranim preporukama FATF-a, prema kojima treba proširiti ovlašćenja agencije za sprovođenje zakona i istražnih organa, pri čemu je akcenat na upotrebi multidisciplinarnih istražnih grupa i istraga u saradnji s drugim državama. Donošenjem novog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma se vrši usklađivanje odredaba Zakona sa relevantnim preporukama FATF-a. Zakon propisuje obaveze za finansijski i nefinansijski sektor, nadzor nad primenom odredaba zakona, reguliše ovlašćenja Uprave, unutrašnju i međunarodnu saradnju u oblasti razmene informacija i podataka u cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

6.2.5.4. Usvojiti Akcioni plan za Strategiju istraga finansijskog kriminala za period 2015-2016 godine i pratiti sprovođenje Strategije istraga finansijskog kriminala za period 2015- 2016 Napomena: ista aktivnost predviđena je u AP za Poglavlje 23, aktivnost 2.3.2.4. IV kvartal 2016. godine

Ova aktivnost je realizovana. Strategija istraga finansijskog kriminala je prestala da važi 31. decembra 2016. godine. Tokom perioda važenja, realizacija aktivnosti je praćena od strane koordinacionog tela formiranog u tu svrhu. „Kroz postupak pripreme za primenu Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa za suzbijanje organizovanog kriminala, terorizma i korupcije faktički su ostvareni svi ciljevi predviđeni Strategijom i bez usvajanja formalnog akcionog plana, a koji se odnose na uspostavljanje efikasnih represivnih organa kroz uspostavljanje nove organizacije u sudovima, javnim tužilaštvima i MUP-u u skladu sa odredbama pomenutog zakona.“ Unapređenja saradnja je ostavrena kroz imenovanje službenika za vezu uz mogućnost formiranja udarnih grupa. Osnivanje službe finansijske forenzike je opisano u okviru posebne aktivnosti. Obuke se realizuju kontinuirano uz podršku stranih partnera.

6.2.5.5. Jačanje administrativnih kapaciteta kroz kontinuiranu obuku policajaca i tužilaca, koja se odnosi na obavljanje složenih finansijskih istraga koje se vode paralelno sa krivičnim istragama, u cilju postizanja sinergije u proaktivnom delovanju Napomena: aktivnost je predviđena u AP za Poglavlje 23, aktivnost 2.3.2.8. i aktivnost 6.2.4 ovog Akcionog plana. I kvartal 2016. godine i na dalje, i nakon usvajanja Strategije.

Tokom 2017. i 2018. godine je u obuke na temu suzbijanja korupcije bilo uključeno ukupno 27 policijskih službenika u obukama koje su se ticale vođenja finansijskih istraga, zatim 9 policijskih službenika koji su pogađali obuku u okviru Modula 1, 44 policijskih službenika - Modul 2, 70 policijskih službenika - Modul 3, kao i 10 policijskih službenika koji su bili uključeni u rad radionica na temu upravljanje udarnim grupama.

6.2.5.6. Jačanje administrativnih kapaciteta specijalizovane Jedinice za finansijske

istrage u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, na osnovu rezultata izvršene analize Napomena: ista aktivnost predviđena u AP za Poglavlje 23, aktivnost 2.3.2.6. 6.2.5.7. Sprovesti stručnu obuku zaposlenih koja će biti usmerena na unapređenje mehanizama razmene informacija o finansijskim istragama na međunarodnom nivou, u skladu sa Okvirnom odlukom 2006/960/PUP Napomena: aktivnost predviđena u AP za Poglavlje 23

6.2.5.9. Uspostaviti ARO Kancelariju za povraćaj imovine u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova- Jedinice za finansijske istrage kroz izmene Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, izmenu podzakonskog akta o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova u cilju usaglašavanja sa Okvirnom Odlukom 845/2007 PUP Ministarstvo unutrašnjih poslova II kvartal 2017. godine Ova aktivost je u toku.

Novim pravilnikom o sistematizaciji definisano je da Jedinica za finansijske istrage (JFI) u Ministarstvu unutrašnjih poslova obavljati poslove ARO kancelarije (Asset recovery office) kao primarne kontakt tačke u Republici Srbiji. „Preduzimaju se kontinuirane aktivnosti u cilju uspostavljanja ARO kancelarije (Asset recovery office)“ ... „nastavlja se održavanje radnih sastanaka u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova i drugih institucija (Narodna banka Srbije i Ministarstvo finansije za dostupnost i proširenje njihovih baza), imenovane su osoba u drugim državnim institucijama koje će biti zadužene za komunikaciju sa budućom ARO kancelarijom. Izrađen je Pravilnik o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta, kao i nadležnosti Jedinice za finansijske istrage Ministarstva unutrašnjih poslova, koje usvaja Vlada Republike Srbije. Usposatvljen je sigurnosni kanal - SIENA za komunikaciju i razmenu informacija sa drugim ARO kancelarijama (u saradnji sa Upravom za međunarodnu operativnu policijsku saradnju), obezbeđena neophodna IT oprema .

U postupku realizacija aktivnosti vezano za obezbeđivanje neophodnog nameštaja za ARO Kancelariju. U saradnji sa Upravom za međunarodnu operativnu policijsku saradnju INTERPOL-EUROPOL-SELEK, sprovedana obuka policijskih službenika Jedinice za finansijske istrage vezano za razmenu podataka putem sigurnosnog kanala - SIENA. Upućena je inicijativa Ministarstvu pravde Republike Srbije za izmenu i dopunu Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela vezano za stvaranje mogućnosti da Jedinica za finansijske istrage vodi potrebene evidencije o dostavljenim i primljenim informacijama što je jedano od uslova za formiranje ARO Kancelarije.

6.2.5.10 Izraditi predlog podzakonskih akata (internih akata Ministarstva unutrašnjih poslova) o postupanju policijskih službenika i osoblja u proaktivnim istragama, u cilju omogućavanja funkcionisanja ARO Kancelarije IV kvartal 2016. godine

Sa ovom aktivnošću se kasni, a njena realizacija je „u toku“. Nakon početka sprovođenja novog Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela utvrđeno je da Ministarstvo unutrašnjih poslova neće usvajati podzakonski akt, već će se menjati delokrug nadležnosti Jedinice za finansijske istrage kroz izmene sistematizacije radnih mesta. Usvajanje Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u MUP omogućilo je proširivanje nadležnosti JFI, koja će omogućiti razmenu informacija na međunarodnom nivou.

6.2.5.11 Jačanje kapaciteta Jedinice za finansijske istrage kroz obuke o pripremi za uspostavljanje ARO Kancelarije počevši od I kvartala 2016. godine u kontinuitetu Budžet Republike Srbije/ TAIEKS radionice. Ova aktivnost je u toku. U saradnji sa Upravom za međunarodnu operativnu policijsku saradnju INTERPOL-EUROPOL-SELEK, sprovedana je obuka policijskih službenika Jedinice za finansijske istrage vezano za razmenu podataka putem sigurnosnog kanala - SIENA

4.3.6 Normativni okvir za sprečavanje pranja novca

Normativni okvir je u prethodnom periodu značajno unapređen kroz izmene i dopune Krivičnog zakonika i Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela. Definicija pranja novca sadržana u odredbi čl. 245 Krivičnog zakonika zasniva se na pristupu da sva krivična dela mogu biti prediktna i inkriminiše „samopranje“ kao i „pranje za duga lica“. Pomenutim izmenama predviđeno je da imovina koja je predmet krivičnog dela pranja novca potiče od „kriminalne delatnosti“, umesto ranije važeće odredbe da ta imovina potiče od „krivičnog dela“, što je sveobuhvatniji opis o poreklu takve imovine kojim se ne zahteva navođenje detaljnih podataka o pojedinom predikatnom krivičnom delu kojim je imovina stečena, čime je olakšano krivično gonjenje i dokazivanje.

Zakonom propisani raspon kazni se može smatrati srazmernim težini i društvenoj opasnosti ovog krivičnog dela. Sa druge strane, ne sme se prenebregnuti činjenica da su izrečene kazne bliže zakonskom minimumu, što dovodi u pitanje njihov odvratajući efekat. Zakonski okvir za oduzimanje imovine je sveobuhvatan i uključuje meru bezbednosti oduzimanja predmeta, oduzimanje imovinske koristi, kao i tzv. „prošireno oduzimanje imovine“.

Zakon obezbeđuje organima postupka i preduzimanje hitnih mera u cilju sprečavanja prenosa ili uklanjanja imovine proistekle iz krivičnog dela bilo kroz zabranu raspolaganja ili privremeno oduzimanje predmeta, novca ili hartija od vrednosti od okrivljenog od kog je potrebno oduzeti imovinsku korist ili trećeg lica na koje je ova imovinska korist prenet.

Iako zakonski okvir obezbeđuje pravni osnov za otkrivanje, utvrđivanje i oduzimanje imovine i prihoda proisteklih iz krivičnih dela, usled nedostatka proaktivnosti policije i pravosudnih organa deo otkrivenih prihoda/imovinske koristi su okrivljeni uspeli da prikriju u toku predistražnog ili krivičnog postupka. U praksi je nedovoljno korišćena i mera privremenog obezbeđenja imovinske koristi iz Zakonika o krivičnom postupku.

4.4 Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih dela sa elementom korupcije i krivičnih dela organizovanih kriminalnih grupa u Srbiji

4.4.1 Institucionalni okvir

Institucionalni okvir za sprovođenje finansijskih istraga u slučajevima krivičnih dela sa elementom korupcije već je detaljno opisan prilikom predstavljanja normativnog i strateškog okvira, te će ovde biti obrađena samo ona pitanja koja su ostala nepokrivena.

4.4.2 Finansijska sredstva za sprovođenje Zakona o organizaciji državnih organa

4.4.2.1 Osnovi za proračun sredstava i ljudstva

Predlog i obrazloženje ovog zakona su neobični po tome što se tu detaljno elaboriraju potrebna finansijska sredstva.

Na osnovu broja koruptivnih predmeta i lica u osnovnim i višim javnim tužilaštvima sa područja sva četiri apelaciona javna tužilaštva (podaci za 2014. godinu), kao i Tužilaštva za organizovani kriminal, stanja opterećenosti zamenika javnog tužioca u Višem javnom tužilaštvu u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu, Prvom osnovnom javnom tužilaštvu u Beogradu, Osnovnom javnom tužilaštvu u Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu, broju prijavljenih lica za koruptivna krivična dela koja bi mogla preći iz područnih osnovnih i viših javnih tužilaštva u nadležnost četiri nova odeljenja za borbu protiv korupcije, te broju prijavljenih lica za koruptivna krivična dela u radu u Višem javnom tužilaštvu u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu, Prvom osnovnom javnom tužilaštvu u Beogradu, Osnovnom javnom tužilaštvu u Novom Sadu, Kraljevu i Nišu, prema novoj nadležnosti, utvrđena je procena potrebnih resursa i odgovarajući obim budžetskih sredstava, kao i njihova dinamika realizacije po godinama u periodu od 2018. do 2021. godine.

Predlagač sugeriše da bi se državni organi formirani na osnovu ovog zakona, susretali sa veoma ozbiljnim krivičnim delima, i da je ukupan iznos pribavljene koristi, pričinjene štete, odnosno finansijske koristi i oduzete imovine, finansijske štete, za slična krivična dela u 2015. godini i delu 2016. godine bio blizu 107 milijardi dinara ili 868,9 miliona €, sa tendencijom stalnog povećavanja. S druge strane, predlagač je predstavio da bi ukupna izdvajanja na teret budžeta Republike Srbije za finansiranje ljudskih resursa i drugih troškova neophodnih za sprovođenje ovog zakona iznosila:

- u 2018. godini 89.066.164 dinara (724.115 €);
- u 2019. godini 131.801.244 dinara (1.071.555);
- u 2020. godini 174.536.324 dinara (1.418.995, a
- u 2021. godini 217.271.404 dinara (1.766.434)

Procena potrebnog broja zamenika javnih tužilaca za formiranje četiri nova odeljenja i dinamika njihovog popunjavanja, projektovana je i na osnovu ukupnog broja lica u postojećim predmetima (22.957 lica), odnosno prenosa nadležnosti i broja lica u nova četiri odeljenja (prenosi se ukupno 12.779 lica ili više od polovine odnosno 55,7% lica za procesuiranje u novim odeljenjima).

Uvažavajući ograničeni bilansni prostor Budžeta Republike Srbije, odnosno nemogućnost da u jednoj ili dve godine obezbedi sva potrebna finansijska sredstva, prema procenjenim prioritetima je predložena dinamika obezbeđenja potrebnih ljudskih resursa i to prvenstveno preraspodelom u okviru postojećeg broja zamenika javnih tužilaca, kao i prijemom novih zamenika javnog tužioca, prijemom pripadajućeg broja stručnih saradnika (na 2,5 zamenika javnog tužioca 1 stručni saradnik i na 2 zamenika 1 zapisničar).

Procenjene potrebe za ljudskim resursima teritorijalno po odeljenjima, u periodu 2018. do 2021. godine su prikazane u sledećoj tabeli:

Broj potrebnog osoblja u periodu 2018-2021.godina					
naziv apelacije	2018	2019	2020	2021	ukupno
Beograd, ukupno, od čega:	49	10	10	10	79
Zamenici javnog tužioca	25	5	5	5	40
Tužilački pomoćnici	10	2	2	2	16
Zapisničari	14	3	3	3	22
Novi Sad, ukupno, od čega:	38	7	7	7	59
Zamenici javnog tužioca	20	3	3	3	29
Tužilački pomoćnici	8	2	2	2	14
Zapisničari	10	2	2	2	16
Kraljevo, ukupno, od čega:	29	5	5	5	44
Zamenici javnog tužioca	15	2	2	2	21
Tužilački pomoćnici	6	1	1	1	9

Broj potrebnog osoblja u periodu 2018-2021.godina					
naziv apelacije	2018	2019	2020	2021	ukupno
Zapisničari	8	2	2	2	14
Niš, ukupno, od čega:	29	5	5	5	44
Zamenici javnog tužioca	15	2	2	2	21
Tužilački pomoćnici	6	1	1	1	9
Zapisničari	8	2	2	2	14
Ostali službenici, ukupno:	17	0	0	0	17
Forenzičari	5	0	0	0	5
Službenici pisarnice	12	0	0	0	12
Zamenici javnog tužioca	75	12	12	12	36
Tužilački pomoćnici	30	6	6	6	48
Zapisničari, ukupno	40	9	9	9	67
Sva posebna odeljenja:					
Zamenici javnog tužioca	75	12	12	12	36
Tužilački pomoćnici	30	6	6	6	48
Zapisničari	40	9	9	9	67
Forenzičari	5	0	0	0	5
Službenici pisarnice	12	0	0	0	12
Ukupno	87	27	27	27	168

Za ove zaposlene planirana su sledeća sredstva:

RSD						
r.br.	Vrsta ljudskih resursa/iznos	2018	2019	2020	2021	ukupno
1	2	3	4	5	6	7
1.	Lj. resursi					
1.1.	Zamenici javnog tužioca	0	12	12+12	12+12+12	36
	Iznos	0	32.258.000	64.516.000	96.774.000	193.548.000
1.2.	Tužilački pomoćnici	30	30+6	30+6+6	30+6+6+6	48
	Iznos	32.933.520	39.520.224	46.106.928	52.693.632	171.254.304
1.3.	Zapisničari	40	40+9	40+9+9	40+9+9+9	67
	Iznos	17.290.560	21.180.936	25.071.312	28.961.688	92.504.496
1.4.	Ostali službenici:					
14.1.	Forenzičari	5	5	5	5	5
	Iznos	9.051.900	9.051.900	9.051.900	9.051.900	36.207.600
1.4.2.	Sl. pisarnice	12	12	12	12	12
	Iznos	5.885.184	5.885.184	5.885.184	5.885.184	23.540.736
	svega 1.					
	Broj	87	87+27	87+27+27	87+27+27+27	168
	Iznos	65.161.164	107.896.244	150.631.324	193.366.404	517.055.136
2.	Ostali rashodi					
2.1.	Zakupnina	11.905.000	11.905.000	11.905.000	11.905.000	47.620.000
2.2.	Tekući rashodi	12.000.000	12.000.000	12.000.000	12.000.000	48.000.000
	Svega 2.	23.905.000	23.905.000	23.905.000	23.905.000	95.620.000
5.7.	Ukupno (1+2)	89.066.164	131.801.244	174.536.324	217.271.404	612.675.136

Predlagač je planirao da bude zaposleno 5 finansijskih forenzičara u 2018.godini. U okviru MUP bi došlo do prerapodele u novosonovana policijska odeljenja u četiri grada, bez dodatnog zapošljavanja.

Kada su u pitanju poslovni prostori za smeštaj ljudskog osoblja planirano je sledeće:

- u Beogradu, rentiranje poslovnog prostora do završetka rekonstrukcije zgrade Palata pravde (2019. godina);
- u Novom Sadu, rentiranje poslovnog prostora do završetka izgradnje palate pravde koja počinje 2018. godine;
- u Kraljevu, rentiranje poslovnog prostora do konačnog rešenja, a
- u Nišu - realokacija postojećih kapaciteta i preraspodela postojećeg poslovnog prostora u zgradi Apelacionog suda.

Ukupni troškovi zakupnine za navedene lokacije procenjeni su na iznos od 11.905.000 dinara godišnje.

Troškovi informaciono komunikacionog sistema i drugih pripadajućih potreba rešavaće se u sklopu odgovarajućih proračuna za razvoj jedinstvene infrastrukture informacionog sistema i centralnog softverskog rešenja za sva tužilaštva u Republici Srbiji. Troškovi obuka i drugih neophodnih edukacija izvršiće se u okviru plana i programa Pravosudne akademije i donatorskih sredstava.

4.4.3 Institucionalni okvir za sprečavanje pranja novca

4.4.3.1 Uprava za sprečavanje pranja novca

Uprava za sprečavanje pranja novca poseduje operativnu nezavisnost i samostalnost u radu, a njene zakonom propisane nadležnosti su u skladu sa međunarodnim standardima. Uprava prikuplja, analizira i prosleđuje informacije vezane za lica za koje postoji sumnja da se bave pranjem novca ili finansiranjem terorizma. U praksi, informacije Uprave su obaveštajnog karaktera, ali to zakonski ne ograničava korišćenje informacija Uprave kao dokaza pred sudom.

Iako je elektronski prijem, kao i razmena podataka na visokom nivou, određeni problemi koji se odnose uniformisanost podataka u elektronskim bazama zahtevaju unapređenje. Na taj način svakako će se i rad na strateškim analizama i izvođenju adekvatnih zaključaka unaprediti, a analize će se blagovremeno unaprediti i imaće značaj za celokupni sistem, a naročito kada se gleda rad obveznika i praćenje rezultata procene rizika. Takođe, potrebno je nastaviti rad na omogućavanju pristupa USPN što većem broju baza podataka (trenutno je Upravi dostupno 20 baza podataka), ali i urediti praksu dostavljanja povratnih informacija Upravi.

4.4.3.2 SBPOK

Analiza je pokazala da kapaciteti i resursi Službe za borbu protiv organizovanog kriminala i organizacione jedinice u njenom sastavu tj. Odeljenja za suzbijanje organizovanog finansijskog kriminala, kao i Jedinice za finansijske istrage treba da budu ojačani.

Kako je pitanje vođenja paralelnih finansijskih istraga sa krivičnim istragama, jedno od najvažnijih pitanja za uspešnost postupka, procesuiranje i osudu učinilaca kao i oduzimanje imovine stečene krivičnim delom, potrebno je uključivanje Jedinice

za finansijske istrage u što ranijoj fazi u krivičnu istragu.

Naime, u skladu sa zakonskim odredbama, javni tužilac naredbom pokreće finansijsku istragu ako postoje osnovi sumnje da je znatna imovina proistekla iz krivičnog dela. U tom smislu, potrebno je raditi na unapređenju znanja i veština o proaktivnim finansijskim istragama, uz razvijanje instrukcija za operativna postupanja tokom finansijskih istraga jer bi to doprinelo efikasnosti u oduzimanju imovine.

4.4.3.3 Tužilaštva

Navedeni podaci o procesuiranju učinilaca krivičnog dela pranja novca u periodu od 2013.godine do kraja 2017. godine, u kojem je pravnosnažno osuđeno ukupno 81 lice, ukazuju na znatno povećanje efikasnosti javnih tužilaca u tom pogledu, u odnosu na period izrade prvobitne analize, tj. Nacionalne procene rizika iz 2013. godine, kada je od početka primene inkriminacije pranja novca do 2012. godine doneto ukupno 9 pravnosnažnih presuda. Većoj efikasnosti u procesuiranju treba da doprinese rad novoformiranih posebnih odeljenja za suzbijanje korupcije u skladu sa novim Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa za suzbijanje organizovanog kriminala, terorizma i korupcije, čime je izvršena i specijalizacija i koncentracija tužilaca pošto će se procesuiranje pranja novca, kao i najznačajnijih krivičnih dela u oblasti finansijskog kriminala pored TOK-a, obavljati u pomenuta četiri odeljenja Viših javnih tužilaštava. Potencijalni nedostatak koji zahteva dužnu pažnju u narednom periodu je činjenica da je u ovom odeljenjima angažovan manji broj tužilaca od planiranog, kao i da su usled njihovog upućivanja smanjeni ljudski resursi u tužilaštvima opšte nadležnosti. Radi unapređenja efikasnosti u ovoj oblasti, potrebno je dalje širenje umreženosti javnih tužilaštava sa drugim nadležnim državnim organima u pogledu pribavljanja i razmene podataka iz elektronskih baza tih organa.

4.5 Međunarodni pravni instrumenti

4.5.1 Međunarodne institucije i međunarodna saradnja

Strategija navodi određene međunarodne instrumente koje smatra relevantnim za ovu materiju. To su bili sledeći:

- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci („Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori”, broj 14/90)
- Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, broj 7/02 i „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 18/05)
- Krivičnopravna konvencija o korupciji („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, broj 2/02, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 18/05 i „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07);
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, broj 6/01 i „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 11/05);
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije („Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 12/05);
- Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 19/09).

Za sve navedene međunarodnopravne dokumente navodi se da predviđaju ili obavezuju na primenu zakonskih mehanizama, odnosno finansijskih istražnih radnji, kako bi se olakšalo prikupljanje dokaza. Kada je reč o nekim od pomenutih međunarodnih pravnih mehanizama, uočljivo je da se ne odnose na krivična dela koja su izričito pomenuta u uvodnom delu Strategije, već i na druge oblike kriminala, pre svega trgovinom narkoticima.

Strategija se poziva i na Preporuku Saveta Evrope o istovremenim istragama od 25. aprila 2002. Za nju se kaže da je prepoznala problem „neophodnosti unapređenja istražnih metoda u borbi protiv organizovanog kriminala, istovremene istrage krijumčarenja droge kriminalnih organizacija i njihovih finansija i utvrđivanja finansija i imovine koju ima organizacija“. U vezi sa ovim primećujemo da je i ovde reč pre svega o krijumčarenju narkotika, koje ne pripada oblasti „finansijskog kriminala“ odnosno da je veza sa finansijskim kriminalnom tek posredna – kod pranja novca koji organizovane kriminalne grupe steknu na ovaj način.

Okvirna odluka Evropske unije 2007/845/JNA reguliše saradnju finansijskih institucija - kancelarija za oduzimanje imovine. Ta odluka predviđa da se u svakoj od država članica uspostavi posebna jedinica za finansijske istrage, odnosno jedinica za povraćaj imovine, koje bi, kako se ističe, „bile nadležne za pojednostavljenje

praćenja i identifikacije imovinske koristi pribavljene krivičnim delom ili drugim protivpravnim radnjama, a koja može biti predmet sudskog osiguranja, privremenog oduzimanja i oduzimanja u okvirima krivičnog ili građanskopravnog postupka u skladu s domaćim pravom država članica“. Reč je o nesumnjivo značajnom aktu, ali se ne ukazuje jasno na to u kojoj meri je ova odluka relevantna za Srbiju. Naime, Srbija kao zemlja koja nije članica EU nema obavezu da osnuje takvu kancelariju, ali je obavezu mogla steći kroz proces pridruživanja.

Na ovom mestu se podseća na ranije iznete podatke i definicije iz preporuka FATF. Pre svega na to da ova međunarodna organizacija zahteva vršenje „proaktivnih paralelnih finansijskih istraga u vezi s pranjem novca, predikatnim krivičnim delima i finansiranjem terorističkih aktivnosti, uključujući krivična dela iz drugih država“, to jest da nadležni organi „brzo identifikuju, prate i iniciraju akcije zamrzavanja i oduzimanja prihoda od krivičnog dela“. U vezi sa revidiranim preporukama ove organizacije, navodi se da se traži proširenje ovlašćenja „agencija za sprovođenje zakona i istražnih organa“, tako što se lista posebnih istražnih radnji proširuje na kontrolisanu isporuku, upotrebu prikrivenog islednika, presretanje komunikacija i pretraživanje računarskih sistema. Preporučuje se i upotreba multidisciplinarnih istražnih grupa i istrage u saradnji s drugim državama.

Strategija na kraju analizira i Pravne tekovine Evropske unije. One se u oblasti krivičnog prava zasnivaju na principu uzajamnog priznanja. Primećuje se da se oblast krivičnog prava Evropske unije najviše razvijala u pravcu zaštite finansijskih interesa, i da je zbog toga donet značajan broj okvirnih odluka i direktiva:

1. Okvirna odluka 2005/212/JNA o konfiskaciji predmeta, instrumenata i imovine iz krivičnih dela;
2. Okvirna odluka 2003/577/JNA o primeni evropskog naloga o zamrzavanju imovine ili dokaza;
3. Okvirna odluka 2006/783/JNA o primeni uzajamnog priznanja naloga o konfiskaciji;
4. Okvirna odluka 2001/500/JNA o pranju novca, utvrđivanju, praćenju, zamrzavanju, oduzimanju i konfiskaciji instrumenata i predmeta iz krivičnih dela;
5. Okvirna odluka 2005/214/JNA o primeni principa uzajamnog priznanja novčanih kazni;
6. Direktiva 2014/42/EU o zamrzavanju i trajnom oduzimanju predmeta krivičnih dela i sredstava koja proističu iz krivičnog dela u Evropskoj uniji.

Strategija navodi da će „u procesu usklađivanja prava Republike Srbije sa pravnim tekovinama Evropske unije svi relevantni instrumenti postati deo domaćeg pravnog sistema.“ Međutim, na ovom mestu nedostaje više podataka o stepenu usklađenosti sa evropskim pravilima kojem se teži kroz ovu strategiju – hoće li Srbija, ukoliko je sprovela strategiju u potpunosti imati usklađeno zakonodavstvo sa navedenim standardima EU.

4.5.2 Saradnja na međunarodnom nivou

Značajan deo ovog strateškog akta posvećen je međunarodnoj saradnji i institucijama koje deluju na međunarodnom nivou, kao i statusu Srbije u tim telima.

a) Interpol

Interpol je međunarodna organizacija kriminalističke policije, čiji je Republika Srbija član od 2001. godine. Misija Interpola je da omogući policijsku saradnju na međunarodnom nivou kao i da podrži sve organizacije, organe i agencije koje imaju za cilj da spreče i da se bore protiv kriminala na međunarodnom nivou.

Interpol je svojim rezolucijama (AGN/52/RES/8 iz 1983. godine; AGN/57/RES/8 iz 1988. godine i AGN/66/RES/17 iz 1997. godine) pozvao države članice da težište svojih istraga fokusiraju na identifikaciju, praćenje i oduzimanje protivpravno stečenih prihoda kriminalnih organizacija. Ove rezolucije takođe pozivaju članice da poboljšaju razmenu informacija na tom polju i upućuju vlade država članica da donesu zakone koji će omogućiti pristup finansijskim evidencijama i konfiskaciju prihoda stečenih kriminalom. Kao deo napora internacionalne policijske zajednice za suprotstavljanje organizovanom kriminalu nastao je i specijalizovani ogranak unutar policijskog odeljenja Generalnog sekretarijata Interpola – FOPAC, koji je formirala Generalna skupština Interpola 1983. godine. Generalni sekretarijat Interpola i FOPAC, kao njegov specijalizovani ogranak, tesno saraduju sa drugim međunarodnim organizacijama sa ciljem razvoja svesti o potrebi korišćenja finansijskih istražnih metoda u borbi protiv organizovanog kriminala i drugih oblika kriminala.

b) Europol

Europol je kriminalistička obaveštajna agencija Evropske unije, koja je počela sa radom 1999. godine. Iako nije članica Evropske unije, Republika Srbija je od aprila 2012. godine član jedinstvenog informacionog sistema koji koristi Europol, pošto je prethodno potpisala Sporazum o strateškom partnerstvu. Pored toga, Republika Srbija je zaključila Sporazum o operativnoj i strateškoj saradnji sa Europolom, koji je potpisan januara 2014. godine. U vezi sa navedenim sporazumom zaključen je i prateći Memorandum o razumevanju o tajnosti i bezbednosti podataka, koji je stupio na snagu u junu 2014. godine. Glavni cilj Europola je uspostavljanje bliske saradnje država članica kako bi se zajedno borile protiv organizovanog kriminala, a naročito preprodaje droge, trgovine ljudima, dečije pornografije, falsifikovanja novca, preprodaje radioaktivnih i nuklearnih supstanci.

v) Grupa za finansijske akcije (FATF)

FATF je osnovan na Samitu G-7 u Parizu 1989. godine, kao koordinirani međunaro-

dni odgovor pranju novca proisteklog iz trgovine narkoticima u međunarodnim okvirima. FATF je međuvladino telo koje utvrđuje standarde, i razvija i promoviše politike za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Kao rezultat rada Grupe za finansijske akcije aprila 1990. godine definisano je prvobitnih 40 preporuka, koje čine okvir za implementaciju mera za suprotstavljanje pranju novca i oduzimanje prihoda stečenih kriminalom na nacionalnom i međunarodnom planu. Ove preporuka sačinjene su tako da predstavljaju jedan fleksibilan okvir, koji omogućuje državama koje žele da ga primene prilagođavanje ekonomskim, društvenim i političkim prilikama u zemlji. Preporuke su menjane i dopunjavane više puta, a poslednji put 2012. godine.

g) Komitet eksperata za ocenjivanje mera protiv pranja novca i finansiranja terorizma Saveta Evrope (MONEYVAL)

MONEYVAL je osnovan je 1987. godine s ciljem uspostavljanja efikasnih sistema suprotstavljanja pranju novca i finansiranju terorizma u zemljama članicama. MONEYVAL ocenjuje da li se njegove članice pridržavaju odgovarajućih standarda vezanih za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Republika Srbija je član ovog komiteta Saveta Evrope. Pored toga, MONEYVAL predstavlja regionalno telo koje se bavi implementacijom preporuka FATF, primenjujući istu metodologiju.

d) Egmont grupa

Osnovni cilj ove grupe je uspostavljanje foruma finansijsko obaveštajnih službi, sa ciljem unapređenja saradnje u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma i komunikacija između različitih država. Modaliteti te saradnje odnose se na: širenje sistema razmene finansijsko-obaveštajnih informacija, poboljšanje nivoa stručnosti osoblja organizacija i omogućavanje bolje saradnje između jedinica za finansijske istrage primenom novih tehnoloških dostignuća.

đ) CARIN mreža (Camden Asset Recovery Inter-Agency Network)

Ova organizacija predstavlja neformalnu mrežu stručnih eksperata predstavnika pravosuđa, policije i agencija za upravljanje i oduzimanje imovine, čiji je osnovni cilj neposredna odnosno neformalna saradnja u konkretnim slučajevima praćenja, zamrzavanja i oduzimanja imovine. Sekretarijat EUROPOL-a vrši i sekretarske poslove CARIN mreže. Republika Srbija ima svojstvo posmatrača u ovoj mreži od zasedanja u Pragu, koje je održano od 15. do 17. septembra 2010. godine i dva stalna predstavnika (Ministarstva pravde i Ministarstva unutrašnjih poslova), koji su kontakt tačke za saradnju u okviru CARIN mreže. Saradnja preko CARIN mreže već godinama funkcioniše i služi za razmenu operativnih podataka o nezakonito stečenoj imovini između država članica.

e) Grupa zemalja za borbu protiv korupcije Saveta Evrope (GREKO)

GREKO je komitet Saveta Evrope koji ima za cilj unapređenje kapaciteta svojih članica za borbu protiv korupcije praćenjem da li se države pridržavaju svojih obaveza iz ove oblasti. Proces unapređenja kapaciteta za suprotstavljanje korupciji koncipiran je kroz fleksibilan i efikasan sistem ocenjivanja (evaluacije) sprovođenja mera za suprotstavljanje korupciji. Evaluaciju sprovode ekspertske grupe i na osnovu rezultata evaluacije predlažu se konkretne mere (zakonske, organizacione, obrazovne) za unapređenje sistema suprotstavljanja korupciji. Za oblast finansijskih istraga posebno je značajan drugi krug evaluacije koji se odnosi na sredstva stečena korupcijom. Republika Srbija je član ovog komiteta Saveta Evrope.

GREKO je posebno odgovoran za praćenje da li se države članice pridržavaju usvojenih principa za borbu protiv korupcije i implementacije mera predviđenih pravnim instrumentima Saveta Evrope, i to: Krivičnopravnom konvencijom o korupciji, Građanskopravnom konvencijom o korupciji („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07) i Preporukom (R 10) o pravilima ponašanja za javne službenike iz 2000. godine.

Republika Srbija saraduje sa gore navedenim međunarodnim institucijama i telima u oblasti unapređenja i usklađivanja pravnog i institucionalnog okvira.

Republika Srbija će i u budućnosti nastaviti da unapređuje međunarodnu i regionalnu saradnju, kao i da usklađuje svoje propise sa preporukama i standardima međunarodnih institucija i tela.

4.6 Analiza stanja - Izazovi u radu i sprovođenje finansijskih istraga za krivična dela sa elementom korupcije i krivična dela organizovanih kriminalnih grupa

4.6.1 Sprovođenje obaveza iz poglavlja 23 EU integracija - izvršenje plana

4.6.1.1 Obuke o javnim nabavkama

Realizacija ovih mera ne teče kako je planirano, mada je nešto uspešnija nego što je slučaj sa aktivnostima u oblasti prevencije. Prema poslednjem objavljenom izveštaju Vladinog Saveta za praćenje primene ovog akcionog plana, stvari stoje ovako:

2.2.8.6. Sprovesti obuke za pripadnike policije, tužioce i sudije kako bi se slučajevi korupcije u javnim nabavkama efikasnije procesuirali- kompatibilno sa Strategijom finansijskih istraga. (Kontinuirano)

Ova aktivnost se „uspešno realizuje“. Kao dokaz za to navode se podaci o obukama koje je održavala Uprava za javne nabavke, Pravosudna akademija i drugi. Tokom 2017. i 2018. primetno je da je održan veći broj obuka, uz saradnju sa ambasadam SAD, program OPDAT i misijom OEBS. Takođe, obuke su održavane u većoj meri u vezi sa primenom KZ i Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije; razvijanjem veština kritičkog razmišljanja i rešavanja problema u vezi sa analizom predmeta i dokazima; razvijanjem veština vođenja istraga, finansijskih i tužilačkih veština; razvijanjem veštine rada u udarnim grupama i veštine upravljanja predmetima, uključujući i veštine koje su potrebne za nadziranje, rukovođenje i koordinaciju istraga; razvijanjem osnovnog razumevanja problema u vezi sa istragama i procesuiranjem predmeta zloupotreba u vezi sa javnim nabavkama. Pravosudna akademija je obrazovala takođe i zaposlene u institucijama koji su Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije definisani kao „službenici za vezu“, koji od 01. marta 2018. godine počinju sa radom u specijalnim odeljenjima/ udarnim grupama. Ove obuke se obavljaju kao deo aktivnosti u okviru projekta „Prevencija i borba protiv korupcije“ koji se finansira iz pretpristupnih fondova IPA 2013 programa EU za Srbiju, a u saradnji sa Ministarstvom pravde Republike Srbije i Republičkim javnim tužilaštvom.

Problem za ocenu uspešnosti ove aktivnosti jeste to što se može videti koliko je obuka bilo održano, ali ne i koliko je po uočenim potrebama na početku trebalo da ih bude.

4.6.1.2 Kapaciteti Službe za finansijske istrage

2.3.2.6. Jačanje kapaciteta Službe za finansijske istrage MUP-a RS, na osnovu rezultata obavljene analize. (Od II kvartala 2016. godine nadalje)

Ova aktivnost je delimično realizovana. Prema izveštaju iz 2016, Jedinica za finansijske istrage podnela je zahtev za održavanje TAIEX. U tom periodu održana su dva seminaru u okviru Twining projekta IPA 2017, sa nemačkim ekspertima. U 2017. održana su tri seminaru u okviru Twining projekta u prvom i drugom kvartalu, nastavljene su aktivnosti u vezi sa otvaranjem Kancelarije za povraćaj imovine (ARO) u okviru Jedinice za finansijske istrage. U 2018. su policijski službenici Jedinice uzeli učešće u TAIEX Ekspertskoj misiji na teme „Procedure za uključivanje predstavnika relevantnih državnih organa u krivični postupak“ i Jačanje kapaciteta za proaktivne istrage“.

Jedinica za finansijske istrage zaposlila je 4 policijska službenika i imala je 60 zaposlenih. Oebs je donirao Jedinici za Finansijske istarge 6 računara, 3 laserska štampača i 2 skenera.

I u ovom slučaju, podaci o realizaciji zaista govore šta je urađeno i kakvo je trenutno stanje. ali ne pružaju odogovor na pitanje koje ciljeve je trebalo ostvariti. Kad je reč o kapacitetima, oni su očigledno nedovoljni, jer nije postignuta puna popunjenost mesta ni po odobrenoj sistematizaciji.

4.6.1.3 Obuke o finansijskim istragama

2.3.2.8. Kontinuirani trening policije i tužilaca za obavljanje finansijskih istraga, praćenje tokova novca, proaktivnog postupanja i posebnih istražnih tehnika. (Kontinuirano, počev od stupanja na snagu Strategije istraga finansijskog kriminala)

Ova aktivnost se „uspešno realizuje“. Od drugog kvartala 2014. godine Pravosudna akademija kontinuirano sprovodi obuke za sudije i tužioce u ovoj oblasti. U 2017, akademija je uz podršku UNDP, realizovala dvodnevnu radionicu za javne tužioce i zamenike javnih tužilaca viših tužilaštava beogradske apelacije i pripadnike SBPOK-a u februaru mesecu na teme pokretanja finansijskih istraga, praćenje tokova novca, proaktivnih istraga i saradnje sa relevantnim državnim organima, traganja za imovinom proisteklom iz krivičnog dela i pribavljanjem dokaza u postupku krivične istrage, praćenju i analizi finansijskih tokova; proaktivnim finansijskim istragama, zajedničkim istražnim timovima; oblicima korupcije u javnom sektoru.

Slično kao i kod drugih obuka, nije moguće izvesti zaključak o uspešnosti, bez unapred predviđenog broja obuka i obučanih lica.

4.6.1.4 Povezivanje baza podataka

2.3.2.9. Omogućiti međusobnu povezanost baza podataka za krivične istrage, odnosno bezbedan sistem za elektronsku razmenu informacija između javnog tužilaštava, policije, Uprave carina, Poreske uprave, Agencije za borbu protiv korupcije i drugih relevantnih organa koji raspolažu bazama podataka od značaja za suzbijanje

korupcije. (I kvartal 2018. godine)

Za ovu se aktivnost kaže da je delimično realizovana. Tako, Državno veće tužilaca izveštava da se „radi se na uspostavljanju Kriminalističko-obaveštajnog sistema (KOS), koji treba da omogući međusobnu povezanost baza podataka za krivične istrage, odnosno bezbedan sistem za elektronsku razmenu informacija između policije, javnog tužilaštava i drugih nadležnih državnih organa“, te da se „u narednom periodu planira održavanje sastanka na kome bi se utvrdio način regulisanja prava i obaveza državnih organa u vezi sa uspostavljanjem i korišćenjem ovog sistema“.

S druge strane, MUP izveštava da je izvršena analiza ovih organa i analiza postojećeg stanja prikupljanja i razmene informacija, infrastrukture, informacionih, komunikacionih i drugih resursa, kao i kapaciteta za automatsku razmenu podataka između organa za sprovođenje zakona.

MUP je takođe potpisao „Protokol o elektronskoj razmeni podataka“ sa Ministarstvom pravde 31. jula 2017. godine, a Sporazum o poslovno tehničkoj saradnji sa Agencijom za borbu protiv korupcije, 30. decembra 2015

U okviru Programa saradnje švedske i srpske policije, vezano za aktivnosti pružanja podrške u pripremi za uspostavljanje Kriminalističko-obaveštajnog sistema (KOS) u Republici Srbiji organizovana je radionica za predstavnike Ministarstva unutrašnjih poslova i referentnih institucija

Ministarstvo pravde izveštava da su u toku pripreme radnje za izradu Studije izvodljivosti platforme za međuagencijsku razmenu podataka (platforma interoperabilnosti) za krivične istrage i kriminalističko-obaveštajne svrhe. „Studija izvodljivosti će biti sprovedena u okviru IPA 13 projekta „Prevenција i borba protiv korupcije“, a očekuje se da će biti završena do kraja 2018. godine“.

U ovoj složenoj aktivnosti iz AP, uočljivo je da državni organi traže načine za saradnju kroz zaključivanje sporazuma koji su primereniji privrednim subjektima. Nije poznato koji su rezultati primene prethodno potpisanih sporazuma.

4.6.2 Rezultati u borbi protiv korupcije, finansijskim istragama i pranju novca – izveštaj EK

4.6.2.1 Borba protiv korupcije – normativni nivo

Pitanju finansijskih istraga posvećeno je značajno mesto u godišnjim izveštajima Evropske komisije u kojima se prati napredak Srbije na postizanju evropskih standarda i reformi koje su dogovorene u okviru pregovaračkog procesa za poglavlje 23 i 24.

Prema opštim ocenama EK iz izveštaja objavljenog početkom 2018, kada je reč o borbi protiv korupcije, koje se prati kroz poglavlje 23, „Srbija je ostvarila izvestan nivo pripremljenosti u pogledu borbe protiv korupcije.“ „Određeni napredak“, se posebno uočava kada je reč o usvajanju izmena Krivičnog zakonika u delu koji se odnosi na krivična dela protiv privrede, Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije, kao i izmena Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela. S druge strane, EK ističe propust da (ozbiljno odlaganje) usvajanja novog zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije.

Sa ovakvom ocenom EK saglasni su i akteri iz civilnog društva koji prate pitanja borbe protiv korupcije. Naime, tokom dužeg niza godina, napredak u borbi protiv korupcije je prvenstveno bio vidljiv na normativnom nivou, a manje u primeni propisa i snaženju položaja ključnih institucija. Međutim, nakon početnog zamaha, koji je sledio usvajanje nacionalnih strateških dokumenata iz 2013, posustale su i normativne aktivnosti usled čega su rokovi više puta probijani.

Nekoliko ključnih preventivnih antikorupcijskih propisa nije izmenjeno ili doneto do kraja 2014, ni do kraja 2016. Redak izuzetak predstavlja Zakon o zaštiti uzbunjivača koji je donet u međuvremenu. Imajući u vidu ovako ozbiljne propuste, vredi istaći kao dobar primer da su propisi u oblasti represije korupcije u međuvremenu izmenjeni i to uglavnom u planiranim rokovima. Problem je što te izmene, a naročito one koje se tiču Krivičnog zakonika, nisu obuhvatile sva bitna pitanja za borbu protiv korupcije. Drugi problem je to što su, usled odsustva rezultata u drugim oblastima borbe protiv korupcije prevelika očekivanja usmerena na reforme na polju represije.

4.6.2.2 Borba protiv korupcije – institucionalni nivo

EK dalje ističe da „operativni kapacitet relevantnih institucija i dalje ostaje neujednačen, a organi za sprovođenje zakona i pravosudni organi i dalje moraju da dokažu da mogu da proaktivno istražuju, gone i sude u svim predmetima korupcije na visokom nivou, na nepristrasan i operativno nezavisan način. Za sada nema merljivog uticaja antikorupcijskih reformi.“

Kako se može videti, slabosti su prepoznate kod kapaciteta organa koji se bore protiv korupcije, pri čemu nije dovoljno jasno da li je EK imala u vidu neujednačenost kapaciteta između institucija koje obavljaju različite vrste poslova ili „horizontalnu

nejednakost“, koja bi ukazivala na nejednaku opterećenost „po čoveku“ u više javnih tužilaštava, na primer. Više godina istaknuta upozorenja da bi trebalo obratiti posebnu pažnju na proaktivno istraživanje slučajeva korupcije i dalje očigledno nisu poštovana. Najzad, tu su i jasno istaknuti ciljevi reformi u borbi protiv korupcije, u čijem ispunjavanju se ne primećuje napredak – gonjenje i presuđenje korupcije na visokom nivou, i to ne bilo kako već na „nerpistrasan i operativno nezavisan način“. Isticanje ovakvih očekivanja od strane EK i njihov nesumnjiv značaj za krajnju ocenu ispunjenosti uslova iz poglavlja 23, predstavljaju svojevrsno opterećenje i odgovornost za policiju, tužilaštva i sudove, a naročito one koji su nadležni za rad na predmetima koji su u vezi sa radom najviših funkcionera.

4.6.2.3 Glavni zadaci za 2018.

Kao glavne zadatke u okviru ove celine EK ističe da bi Srbija, tokom 2018. naročito trebalo da :

- dalje unapredi evidenciju o istragama, optužnicama i pravosnažnim presudama u predmetima korupcije na visokom nivou, uključujući i oduzimanje imovine stečene krivičnim delom;
- hitno poboljša operativne kapacitete institucija tako da im omogući pravilno sprovođenje novog zakonodavstva u ovoj oblasti;
- hitno donese novi zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije sa ciljem da ojača njenu ulogu kao ključne institucije za delotvorniju borbu protiv korupcije.
- obezbedi merljivi uticaj kroz delotvorno sprovođenje nacionalne strategije za borbu protiv korupcije i akcionog plana, uključujući kroz pružanje delotvorne koordinacije i dovoljnih resursa.

U vezi sa ovde postavljenim ciljevima, treba istaći da izraz „unapredi evidenciju o istragama“ predstavlja pogrešan prevod nečega što se u originalnom izveštaju naziva „track record“. Drugim rečima, ovde nije reč o tehničkom poslu poboljšanja vođenja evidencija o predmetima koje policija, tužilaštvo i sudovi imaju u radu, mada je i to sigurno potrebno, već o ostvarivanju većeg učinka u borbi protiv korupcije. Takav, veći učinak traži se u krivičnog gonjenju korupcije na visokom nivou, ali i u oduzimanju imovine stečen vršenjem krivičnih dela. S obzirom na to da je sprovođenje kvalitetnih finansijskih istraga preduslov za za oduzimanje sve imovine koju je osuđeni stekao kriminalnim aktivnostima, može se zaključiti da su i finansijske istrage istaknute u prvi red prioriteta evropskih integracija Srbije.

Drugi prioritet, jačanje kapaciteta institucija direktno se odnosi na tužilaštva, policiju i sudove, kao i druge organe koji sa njima saraduju, za primenu paketa mera koji je usvojen krajem 2016. Između ostalog, reč je četiri područna odeljenja javnih tužilaštava koja su od 1. marta 2018. preuzela nadležnosti za borbu protiv korupcije. Međutim, nije reč samo o njima. Pošto su zakonske izmene predvidele nove modalitete saradnje između tužilaštva i drugih državnih organa, angažovanje finansijskih

forenzičara i praćenje tokova novca za koji se sumnja da je stečen kriminalom, bilo je potrebno obezbediti sredstva i za te namene. Ova preporuka je objavljena u vreme kada je novi sistem organizacije već trebalo da bude uspostavljen.

Treći prioritet odnosi se na prevenciju korupcije. Zanimljivo je to što se traži jačanje položaja Agencije i davanje tom preventivnom organu položaja ključne institucije za delotvorniju borbu protiv korupcije. Takvo viđenje donekle odudara od nadležnosti koje ovo telo ima, a još više od situacije u praksi. Uloga Agencije nije mala ni kada je reč o finansijskim istragama u slučajevima moguće korupcije. Naime, to je jedan od organa koji poseduje podatke o imovini i interesima javnih funkcionera, koji mogu biti predmet istraživanja kada se javi sumnja da je neki funkcioner počinio koruptivno krivično delo. Daleko češće bi se moglo očekivati da bi finansijske istrage koje sprovode drugi organi mogle da ukažu na to da je funkcioner ujedno prekršio i pravila o prijavljivanju imovine i da je time počinio krivično delo propisano zakonom o Agenciji za borbu protiv korupcije ili u najmanju ruku prekršaj iz tog zakona (u slučaju da samo kasni sa prijavljivanjem).

Četvrti zadatak je bio da Srbija delotvorno sprovodi sopstvene antikorupcijske strateške akte, da obezbedi delotvornu koordinaciju i sredstva u tu svrhu. U vezi sa ovom preporukom, koja je relevantna i za istragu krivičnih dela korupcije i oduzimanje imovine, treba istaći da je i u vreme davanja bilo potpuno očigledno da je Srbija neće ispuniti tokom 2018. godine. Naime, ove godine ističe primena nacionalne antikorupcijske strategije, a već godinama izveštaji o sprovođenju sadrže uglavnom podatke o tome kako za većinu mera nema čak ni podataka o tome da li su sprovedene i kakve su rezultate donele. Međutim, pitanje koordinacije o kojem se ovde govori je značajno bez obzira na stepen realizacije strategije. Slabosti u funkcionisanju mehanizama koordinacije, čak i onda kada su uspostavljeni na najvišem političkom nivou, ukazuje na to da postoje brojni rizici koje treba prevazići i kada je reč o saradnji između represivnih organa međusobno, kao i u pravljenju kopče između prevencije i represije korupcije.

4.6.2.4 Nalazi o gonjenju korupcije

Evropski izveštaj donosi podatke o gonjenju korupcije, koji su ovde jasnije istaknuti i brže dostupni nego kroz zvanične izveštaje domaćih državnih organa. Ipak, poreklo izveštaja je isto, jer EK ne prikuplja podatke nezavisno, već i dobija od državnih organa Srbije. Prema tim podacima, u 2017. godini je bilo 2140 prvostepenih presuda slučajeva korupcije. Ujedno, bilo je 50 pravosnažnih osuđujućih presuda (41 na osnovu sporazuma o priznanju krivice) za osobe u vezi sa krivičnim delom korupcije na visokom nivou, kao i 26 oslobađajućih presuda za ta krivična dela. Osuđeno je ukupno pet funkcionera (sudija i predsednik opštinskog suda; sudija za prekršaje, direktor inspekcije rada i direktor javnog preduzeća).

Evropska komisija poziva na oprez u korišćenju sporazuma o priznanju krivice. Oni kažu da korišćenje ove mogućnosti „treba pažljivo izbalansirati u odnosu na očekivanje javnosti da će krivična dela u vezi sa korupcijom biti propisno sankcionisana

u skladu sa kaznama predviđenim zakonom, naročito ako se odnose na politički eksponirana lica.“ Sporazum o priznanju krivice, kao način da se brže i jeftinije dođe do osude počinilaca krivičnih dela ima svoje opravdanje i u slučajevima korupcije. Međutim, davanje povlastica okrivljenim na osnovu postignutog sporazuma ne bi bilo primereno u situacijama kada istražni organi već poseduju potpune podatke na osnovu kojih mogu da povedu krivični postupak i uspešno ga dovedu do kraja u razumnom roku i pre nastupanja zastarevanja. Izuzetak su slučajevi kada priznanje krivice jednog okrivljenog može da deluje lančano na otkrivanje čitave koruptivne mreže.

Oduzimanju imovine (u slučajevima korupcije) posvećena je posebna preporuka: „Potrebno je značajno poboljšanje evidencije o konačnom oduzimanju imovine.“ Kao što je već napomenuto, izraz „poboljšanje evidencije“ predstavlja netačan prevod. Ono što se zaista traži jeste ostvarivanje rezultata, a ne poboljšanje evidencije o tim rezultatima.

4.6.2.5 Oduzimanje imovine i finansijske istrage

Evropska komisije identifikuje i probleme za nedovoljne rezultate u otkrivanju i gonjenju krivičnih dela korupcije: „potrebni su ljudski resursi i tehnička stručnost, kao i bolja koordinacija i razmena podataka između svih uključenih institucija.“ Imajući u vidu vreme objavljivanja ovih preporuka EK, a koje se podudara sa početkom primene novih zakonskih rešenja, može se zaključiti da se konstatacija problema odnosi na stanje pre zakonske reforme.

Najzad, u okviru ovog poglavlja, finansijske istrage se pominju i direktno. One su stavljene u kontekst borbe protiv pranja novca: „Srbija takođe treba da primeni koncept finansijskih istraga u skladu sa standardima Radne grupe za finansijske mere protiv pranja novca (FATF).“ Zanimljivo je primetiti da su ove konstatacije navedene godinu i po dana nakon što su doneti zakoni, namenjeni, između ostalog i promeni koncepcije finansijskih istraga, tako da se ova uskladi sa preporukama FATF. O tome se naročito govori u Strategiji istraga finansijskog kriminala. Očigledno je da ti planovi nisu bili sprovedeni blagovremeno. Takođe, poznato je da se Srbija krajem 2017. našla na „sivoj listi“ FATF, što se povezuje sa kašnjenjem u primeni već donetih zakona kao i nove procene rizika. Ovi problemi su uglavnom otklonjeni tokom 2018.

4.6.2.6 Ispitivanje imovine funkcionera

Agencija za borbu protiv korupcije je 2017. godine podnela 86 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka u vezi s izveštajima o imovini, što je nešto više nego godinu dana ranije, od kojih su svi predmeti povezani sa nepodnošenjem izveštaja o imovini na vreme. Na osnovu rada Agencije u prethodnim godinama, prekršajni sudovi su u 2017. godini doneli 63 presude (2016. godine: 123).

Agencija je u 2017. godini takođe podnela 15 krivičnih prijava (2016. godine: 17)

zbog osnovane sumnje da javni funkcioner nije prijavio imovinu, odnosno da je dao lažne informacije o imovini s namerom prikrivanja činjenica. Na osnovu prethodnog rada Agencije doneto je 8 pravosnažnih presuda kojima se 8 javnih funkcionera osuđuje na kaznu zatvora ili uslovno, u poređenju sa 3 pravosnažne presude u 2016. godini kojima su 3 javna funkcionera osuđena na kaznu zatvora ili uslovno. Postupak je bio u toku u 16 predmeta; doneto je 5 oslobađajućih presuda, u 17 slučajeva krivična prijava je odbačena, dok je u 12 slučajeva primenjeno odlaganje krivičnog gonjenja.

4.6.2.7 Ispitivanje finansiranja stranaka i kampanja

Finansijske istrage imaju svoje mesto i u vezi sa drugom nadležnošću Agencije za borbu protiv korupcije - kontrolom finansiranja političkih aktivnosti i izbornih kampanja. Pojedini vidovi nelegalnog finansiranja partija i kampanja kažnjivi su krivično, tako da bi finansijska istraga mogla biti potrebna u vezi sa utvrđivanjem obima nezakonito stečenih sredstava. Drugi razlog za finansijske istrage jeste to što su u ponekad u pitanju složeni tokovi novca. Naime, da bi se sakrilo pravo poreklo novca koji stranke koriste za kampanju, potrebno je izvršiti nekoliko koraka, koji mogu uključivati izvlačenje novca iz budžetskih fondova ili javnih preduzeća i ustanova na račune fizičkih lica i preduzeća, podelu tog novca na više donatora koji nemaju zabranu da daju priloge za stranku, a zatim uplate sredstava na račun sa kojeg se plaćaju troškovi kampanje. Na sličan način se može odvijati nelegalno finansiranje koje potiče iz drugih zabranjenih izvora – od stranih pravnih lica, firmi koje se bave proizvodnjom akciznih proizvoda ili firmi koje jednostavno ne žele da se zna da su donacijom platili neku uslugu političke partije.

Prema podacima iz izveštaja EK, Agencija je zbog kršenja pravila iz ovog zakona podnela 273 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka (u poređenju sa 407 u 2016. godini). Na osnovu pravosnažnih presuda, Agencija je objavila četiri odluke o gubitku prava političkih subjekata na korišćenje javnih sredstava za finansiranje njihovog redovnog rada u 2018. godini (u poređenju sa 22 u 2016. godini). Prema izveštaju o praćenju finansiranja kampanje za predsedničke izbore 2017. godine primećen je „znatan porast (540%) broja građana koji su direktno doprineli kampanji: dok je u kampanji za 2012. godinu samo 102 građana direktno obezbedilo donacije, 7591 je to učinilo 2017. godine, od kojih je 6940 doniralo jednom predsedničkom kandidatu. Agencija je zaključila da treba dodatno oceniti izvor i strukturu finansiranja, naročito u pogledu donacija građana“. Ostaje nedorečeno zbog čega Agencija nije izvršila ove provere, i da li je zatražila od drugih organa da to učine ukoliko sama nije bila ovlašćena.

O ovoj oblasti se govori i u vezi sa zakonskom reformom: „Postoji kašnjenje u usvajanju izmena Zakona o finansiranju političkih stranaka. Ovo je potrebno kako bi se, između ostalog, obezbedilo transparentno finansiranje političkih subjekata i izbornih kampanja, uvele efikasnije sankcije i pojasnile, u tom pogledu, dužnosti

između Agencije, državnih revizorskih institucija, poreske uprave i drugih državnih organa.“ Preciziranje dužnosti je potrebno u stvarnosti kod svakog od ovih organa, a pre svega kod same Agencije. Naime, ovde, kao i nekim drugim slučajevima, propisano je šta organ može da uradi kada vrši kontrolu, ali ne i šta je obavezan.

4.6.2.8 Drugi preventivni zakoni

U ostalom delu, izveštaj EK govori o potrebi usvajanja više preventivnih antikorupcijskih zakona. Između ostalog za novi zakoni koji uređuje rad Agencije se kaže da su „potrebni napor da se Agenciji omogući povećanje sposobnosti prikupljanja i analiziranja podataka, kao i pristupa relevantnim bazama podataka. Mora da dobije i da održava potrebne ljudske resurse, alate i finansijska sredstva koji su joj potrebni da sprovodi svoj mandat na nezavistan način. Institucije u Srbiji moraju saradivati i odgovarati na izveštaje i uputstva Agencije kako je predviđeno zakonom.“ Slično tome, i Uprava za javne „treba da poveća nadzor nad drugim institucijama i poboljša praćenje, delimično uspostavljanjem centralizovane baze podataka. Treba ojačati interagencijsku koordinaciju.“

4.6.2.9 Drugi problemi borbe protiv korupcije

Prema oceni EK, „infrastrukturni projekti, zdravstvena zaštita, obrazovanje, građevinarstvo i prostorno planiranje, kao i privatizacija javnih preduzeća i dalje su naročito podložni korupciji. Kontrole i transparentnost postupaka su neadekvatni i treba ih poboljšati.“

O nedovoljnoj saradnji između raznih aktera borbe protiv korupcije govore i re-dovi koji se odnose na Vladin Savet za borbu protiv korupcije: „... vlada i dalje ne sledi sistematski njegove preporuke“. U pogledu međunarodnih obaveza, kaže se da Srbija do sada nije na zadovoljavajući način sprovela bilo koju od trinaest preporuka koje je dostavila Grupa država Saveta Evrope protiv korupcije (GRECO) u svom poslednjem krugu evaluacije za prevenciju korupcije među članovima Narodne skupštine, sudijama i tužiocima.

4.6.2.10 Očekivanja od novog Zakona i rad represivnih organa

U delu koji je posvećen sprovođenju zakona, Evropska komisija se bavi i novim Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije, koji je stupio na snagu u martu 2018. godine. Najavljuje se oblast rada ovih posebnih organa, pominje se da su orgnaizovane obuke i podseća na mogućnost uspostavljanja radnih grupa za istraživanje slučajeva korupcije. Takođe, govori se o tome da će stručnjaci za finansijsku forenziku raditi

unutar tužilaštava a da će u drugim organima biti određeni službenici za vezu. Nema, međutim, ocene stanja u pogledu represije korupcije u međuvremenu, dok se čeka na uspostavljanje novih posebnih odeljenja.

Kao jedan od problema na koji se posebno skreće pažnja navodi se nepostojanje „sigurne platforme za elektronsku razmenu podataka ili za komunikaciju između tužilaštva, policije, poreskih i drugih organa“. Nedostaci postoje i po pitanjima koja su nešto jednostavnija – „i dalje ne postoji sistem koji omogućava statističko praćenje krivičnog postupka. Odeljenja za unutrašnju kontrolu“ (pogrešan prevod od interne revizije) „i dalje nemaju dovoljno opreme, sredstava i ljudskih kapaciteta. Počela je reforma inspeksijskih službi sa ciljem povećanja njihove odgovornosti. Potrebno je dosledno sprovoditi delotvoran nadzor i odvratajuće sankcije u slučajevima protivpravni radnji. Potrebno je ojačati (operativnu) nezavisnost i odgovornost svih istražnih i pravosudnih organa koji se bave korupcijom. Odloženo je uvođenje tima stručnjaka za ekonomsku forenziku u Javno tužilaštvo i druge organe po potrebi.“

Komentar Krivičnog zakonika odnosi se pre svega na krivična dela protiv privrede, gde se kaže kako je odredba o „zloupotrebi položaja odgovornog lica“ malo izmenjena, ali i dalje postoji zabrinutost da li će ovo imati željeni efekat da zaustavi prekomernu upotrebu ovog krivičnog dela u kontekstu poslovnih sporova, što je štetno za poslovnu klimu i pravnu sigurnost.“ Pominju se, ali bez daljih detalja i izmene Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela.

4.6.2.11 Zaštita uzbunjivača

Zakon o zaštiti uzbunjivača je takođe značajan. Evropska komisija o njemu govori isključivo u kontekstu broja lica koja su dobila zaštitu pred sudom, a ne i u vezi sa brojem prijavljenih slučajeva korupcije i eventualnom postupanju u tim predmetima. Svi sudovi u Srbiji su primili, tokom 2017. godine, ukupno 149 novih predmeta koji se tiču zaštite uzbunjivača od odmazde (isto kao i 2016. godine), a od ukupnog broja od 229 predmeta, završeno je 158 predmeta (2016. godine: 106).

4.6.2.12 Primena strateških akata

Upogledu primene strateških akata EK konstatuje da se kasni sa sprovođenjem nekoliko važnih mera iz strategije i akcionom planu Srbije za borbu protiv korupcije za period 2013–2018 godine. „Postoji kašnjenje kada je u pitanju proširenje nadležnosti Međuministarske koordinacione grupe, kojom predsedava premijer, za sprovođenje nacionalne strategije za borbu protiv korupcije kako bi se obuhvatio relevantni deo akcionog plana za poglavlje 23. Osim toga, ovo telo i dalje ne obezbeđuje koordinisano sprovođenje oba ova akciona plana.“ Imajući u vidu da se navedeno telo uopšte ne sastaje, ocene EK su morale da budu znatno oštrije po pitanju odsustva rezultata

rada ovog tela, ali i u pogledu same zamisli da se na taj način obezbedi koordinacija primene strateških akata.

Poglavlje se zaključuje osvrtnom na činjenicu da Vlada nije izmenila poslovnik kako bi razmatrala izveštaje svog Saveta za borbu protiv korupcije, niti ima utvrđenu obavezu da postupa po preporukama antikorupcijske agencije. „Osnaženo civilno društvo i poboljšana koordinacija i praćenje, zajedno sa jačom političkom posvećenošću, potrebni su kako bi se postigli konkretni rezultati u borbi protiv korupcije.“

4.6.3 Izveštaj EK o poglavlju 24 – praćenje stanja

4.6.3.1 Glavni zaključci i preporuke od značaja za finansijske istrage

U okviru poglavlja 24 - Pravda, sloboda i bezbednost finansijske istrage su dobile još veći značaj. Glavni zaključci se odnose na poboljšanje upravljanja ljudskim resursima u MUP i poboljšanje kapaciteta nekih tužilaštava. Usvojeni su nova strategija i akcioni plan za prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima i novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma“.

Među ključnim preporukama su sledeće:

„Srbija mora da ostvari ubedljive rezultate, naročito u borbi protiv korupcije na visokom nivou i organizovanog kriminala, uključujući pranje novca. Postoji odlaganje usvajanja strategije i akcionog plana za borbu protiv iregularne migracije. U narednom periodu, Srbija naročito treba:

- da razvije strateški pristup u odnosu na finansijske istrage, uključujući putem (i) usvajanja koncepta o finansijskim istragama Radne grupe za finansijske mere protiv pranja novca (FATF); (ii) automatskog sprovođenja finansijske istrage kada je reč o organizovanom kriminalu, terorizmu, pranju novca i slučajevima korupcije; (iii) pokretanja finansijske istrage od samog početka krivične istrage; i (iv) primene multidisciplinarnog i proaktivnog pristupa u odnosu na finansijske istrage;
- da sprovodi svoju strategiju za integrisano upravljanje granicama i akcioni plan;
- da sprovede novi Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, Zakon o strancima i Zakon o graničnoj kontroli;
- da usvoji i sprovede strategiju i akcioni plan za suzbijanje iregularne migracije.

4.6.3.2 Organizovani kriminal

Kada je reč o borbi protiv organizovanog kriminala, koje je posebna celina unutar ovog poglavlja, konstatuje se „izvestan nivo pripremljenosti“ i „izvestan napredak u ispunjavanju preporuka iz prethodnog izveštaja“. Međutim, „Srbija tek treba da ostvari ubedljive rezultate u i pogledu efikasnih finansijskih istraga, kao i u pogledu istraga, gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima pranja novca. Broj presuda za organizovani kriminal je i dalje nizak.“

Što se tiče ostvarenih rezultata, „ostvaren je mali napredak u razbijanju kriminalnih mreža i uspostavljanju evidencije proaktivnih istraga, gonjenja i presuda u borbi protiv organizovanog kriminala.“ „Nekoliko novih istraga protiv organizovanih kriminalnih grupa u 2017. godini je pokrenuto protiv 191 lica (od kojih su u skraćenom postupku sprovedene dokazne radnje protiv 28 lica, nakon čega su podneti optužni predlozi), u poređenju sa 143 u 2016. godini. Broj pravosnažnih presuda u slučajevima organizovanog kriminala je i dalje nizak u poređenju sa procenjenom vrednošću tržišta kriminala u regionu (pravosnažne presude su u 2017. godini donesene protiv 110 osoba u poređenju sa 123 u 2016. godini).“

Prilikom otklanjanja nedostataka, Srbija naročito treba da:

- ostvari ubedljive rezultate u pogledu istrage, gonjenja i presuda u slučajevima organizovanog kriminala, uključujući pranje novca, na osnovu proaktivnih istraga (uključujući sistematsko praćenje tokova novca i efikasnu upotrebu posebnih istražnih mera za prikupljanje relevantnih dokaza), kao i da uspostavi inicijalnu evidenciju o zamrzavanju i oduzimanju imovine stečene krivičnim delom;
- osigura operativnu autonomiju policije u odnosu na Ministarstvo unutrašnjih poslova, tokom predistražne i istražne faze;
- dodatno poveća nezavisnost i kapacitet sektora unutrašnje kontrole policije.

4.6.3.3 Institucionalni i pravni okvir

U pogledu institucija i ljudstva, EK konstatuje da je u Srbiji daleko više policijskih službenika od proseka u toj zajednici država. „Ukupan broj policijskih službenika je 42.426. Na 100.000 stanovnika postoji 601 policijski službenik, u poređenju sa prosekom EU od 211 u 2015. godini.“

Traži se usklađivanje pravnog okvira za policijsku saradnju sa pravnim tekovinama EU, dodatno da se pojasne uloga, nadležnosti i operativna odgovornost policije. „Pravni okvir nije dovoljan da garantuje operativnu nezavisnost policije u odnosu na Ministarstvo unutrašnjih poslova, a samim tim ni da obezbedi potpunu odgovornost samo pred tužilaštvom tokom predistražne i istražne faze.“

„Usvojene su izmene Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela i, u skladu sa pravnim tekovinama EU, one omogućavaju prošireno oduzimanje“. U septembru 2017. godine je potpisan radni aranžman između Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i Agencije EU za obuku u oblasti sprovođenja zakona

(CEPOL), a ratifikovan je u martu 2018. godine. Usvojena je strategija za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, zajedno sa odgovarajućim akcionim planom. U oktobru 2017. godine je imenovan Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma je donet u decembru 2017. godine.“

4.6.3.4 Finansijske istrage

Srbija tek treba da usvoji ... „novu strategiju za finansijske istrage i odgovarajući akcioni plan“. „Jedinica za finansijske istrage, nakon pojačanja iz 2017. godine, ima 63 zaposlena. Srbija treba da se fokusira na sprovođenje akcionog plana dogovorenog sa FATF -om. Treba uspostaviti službu za povraćaj imovine, u skladu sa pravnim tekovinama EU.“

4.6.3.5 Međunarodna saradnja

EK hvali operativnu policijsku saradnju na bilateralnom i regionalnom nivou. „Srbija je veoma aktivan partner u regionu. Postavljen je srpski oficir za vezu u sedištu Evropolu. Dobra saradnja sa Evropolom u istragama je dovela do serije uspešnih operacija. Srbija takođe daje dobar doprinos izveštaju o Proceni pretnje od teškog i organizovanog kriminala (SOCTA), a obučila je i imenovala oficira za vezu u službi Evropolu u Hagu. Tužilaštvo za organizovani kriminal je pokrenulo napredan i sveobuhvatan istražni obaveštajni alat za sprovođenje istraga (Sidda/Sidna). Ministarstvo unutrašnjih poslova radi na uspostavljanju Tima za aktivno traženje begunaca.“

4.6.3.6 Saradnja unutar zemlje i jačanje kapaciteta

„Što se tiče operativnih aranžmana za posebne istražne mere, zavisnost policije od bezbednosnih i obaveštajnih službi u propisima i u praksi po pitanju sprovođenja određenih posebnih istražnih mera u krivičnim istragama nastavlja da bude razlog za ozbiljnu zabrinutost. Nivo međuagencijske saradnje, protoka i razmene informacija treba dodatno poboljšati. Ministarstvo unutrašnjih poslova radi na uspostavljanju centralnog kriminalističko-obaveštajnog sistema i usklađenog prikupljanja podataka. Saradnja između policije i Specijalnog tužilaštva za visokotehnoški kriminal nastavlja da se poboljšava. Specijalno tužilaštvo je dobilo znatno pojačanje kadra. U maju 2017. godine, tamo su premeštena dva zamenika javnog tužioca; trenutno postoje četiri zamenika javnog tužioca i jedan specijalni tužilac koji rade

u ovom tužilaštvu. Kada je u pitanju administrativno osoblje, ovom tužilaštvu su dodeljena dva pomoćnika tužioca, tako da ih je sada ukupno 5. Osim toga, očekuje se popunjavanje tri prazna mesta za administrativno osoblje (pozicije sekretara).“

Povećanja kapaciteta se traži i kod Odeljenja za visokotehnološki kriminal Ministarstva unutrašnjih poslova, „uspostavljanjem posebnih istražnih jedinica za prevare sa kreditnim karticama, elektronsku trgovinu i elektronsko bankarstvo, kao i za borbu protiv nedozvoljenog i štetnog sadržaja na internetu.“

4.6.3.7 Gonjenje kod pranja novca

Kada je reč o pranju novca, konstatuje se da je većina presuda „u vezi sa samopranjem koje je povezano sa domaćim predikatnim krivičnim delom. Međutim, 2017. godine sedam osoba je osuđeno za pranje novca kod koga je izvršilac treće lice, od kojih je jedna zasnovana na inostranoj presudi za predikatno delo, a jedno na samostalnoj presudi. Pored toga, jedna osuđujuća presuda za pranje novca je izrečena pravnom licu. Upućena su tri zahteva za uzajamnu pravnu pomoć vezanu za pranje novca, a međunarodna razmena operativnih informacija je značajno poboljšana.“

O problemu korišćenja podataka za istrage uočava se da policija, tužilaštvo i drugi organi „za sprovođenje zakona“ „nemaju direktan pristup relevantnim bazama podataka“.

Da bi se lakše gonila krivična dela traži se da „pravosuđe ima odgovarajući nivo stručnog znanja i da gradi relevantnu sudsku praksu o prihvatljivim dokazima na sudu u skladu sa važećim pravom.“

Evropska komisija konstatuje da su Uprava za sprečavanje pranja novca i Republički javni tužilac su potpisali sporazum o intenziviranju saradnje; Republički javni tužilac je izdao uputstva prema kojima su relevantna tužilaštva dužna da po prijemu informacija iz Uprave za sprečavanje pranja novca postupaju proaktivno.“ Iz ovih redova se ne vidi iz kojih razloga je bilo potrebno da dva državna organa zaključuju sporazum o saradnji, odnosno, koja to pitanja nisu mogla biti rešena primenom zakonskih normi o saradnji. Zanimljivo je i shvatanje proaktivnosti javnog tužilaštva. Ona je ovde svedena na veoma bazične stvari, tako da obuhvati postupanje po bilo čemu što nije krivična prijava. Konkretno u ovom slučaju, tužioci bi postupali po dokumentima koje dobiju od Uprave za sprečavanje pranja novca u kojima se iskazuju određene sumnje, ne čekajući da ta uprava ili neko drugi podnese krivičnu prijavu.

4.6.3.8 Privremeno oduzimanje imovine

Evropska komisija uočava da nije zabeležen napredak po pitanju preventivnog zamrzavanja imovine u ranoj fazi istrage i da tek treba da se vidi uticaj novog Zakona oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela. „Neposredni ili posredni dokazi,

posebno u slučajevima neobjašnjivog bogatstva, retko se prikupljaju ili prihvataju na sudu.“ Komisija ujedno sugeriše da se unaprede kapaciteti za sprovođenje složenih finansijskih istraga zajedno sa krivičnim istragama, kako bi se pratili tokovi novca i kako bi došlo do oduzimanja imovine stečene krivičnim delom. „Oduzimanje imovine stečene krivičnim delom treba da postane strateški prioritet u borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma i korupcije na visokom nivou u Srbiji. Kriminalne grupe se uključuju u sve veći broj profitabilnih ilegalnih aktivnosti i reinvestiraju značajan profit u srpsku privredu. Trenutno, alati Srbije za zamrzavanje i oduzimanje imovine stečene krivičnim delom, kao i za upravljanje tom imovinom, nisu adekvatno delotvorni. Stoga bi trebalo sprovesti sveobuhvatniji i koherentniji pravni okvir za oduzimanje imovine stečene krivičnim delom.“

Dalje se kaže da bi se trebalo fokusirati na propise o oduzimanju imovine koja nije direktno povezana sa određenim krivičnim delom, ali koja jasno proizilazi iz sličnih kriminalnih aktivnosti učinjenih od strane osuđenog lica (prošireno oduzimanje), pravila o oduzimanju imovine stečene krivičnim delom koja je namerno prebačena sa osumnjičenog na treće lice (oduzimanje imovine od trećeg lica). Trebalo bi takođe dozvoliti oduzimanje imovine stečene krivičnim delom ako krivična presuda nije moguća, naročito zato što je osumnjičeni preminuo, trajno bolestan ili je pobjegao (građansko oduzimanje imovine), obezbediti da nadležni organi sistematičnije koriste privremeno zamrzavanje imovine za koju postoji rizik da nestane ako se ništa ne preduzme, što podleže hitnoj potvrdi suda (preventivno zamrzavanje).

„Pored toga, od presudnog je značaja da se sa finansijskim istragama imovine nekog lica može nastaviti godinama nakon krivične presude u cilju potpunog izvršenja prethodno izdatog naloga za oduzimanje (efektivno izvršenje). Na kraju, Srbija treba da hitno poveća svoje kapacitete za upravljanje zamrznutom ili oduzetom imovinom kako ona ne bi izgubila ekonomsku vrednost (upravljanje imovinom).“ EK na kraju konstatuje da je borba protiv organizovanog kriminala i korupcije i dalje od ključne važnosti za suzbijanje prodiranja kriminala u politički, pravni i ekonomski sistem. Pitanju kontrole imovine posvećena je pažnja i u vezi sa borbom protiv terorizma. Tu se ukazuje na značaj izmena Zakona o ograničavanju raspolaganja imovinom u cilju sprečavanja terorizma, do čega je došlo 2017 i na usvajanje Nacionalne strategije i akcionog plana za sprečavanje i borbu protiv terorizma (2017–2021) iz oktobra iste godine. Finansijska kontrola je od značaja i za borbu protiv krijumčarenja ljudi.

4.6.3.9 Ocena međunarodne saradnje

Da bi oduzimanje imovine stečene kriminalnom bilo moguće u savremenom društvu, gde novac, ljudi i roba lako prelaze nacionalne granice, neophodna je i dobra pravosudna i policijska saradnja u građanskopravnim i krivičnopravnim stvarima. U tom pogledu, EK ukazuje da je Srbija privela kraju procene svog nacionalnog zakonodavstva u cilju usklađivanja sa pravnim tekovinama EU i da je potrebno takođe izvršiti pregled administrativnih, budžetskih potreba i potreba za obukom.

Uočava se i napredak u rešavanju dolazećih zahteva za pravosudnu saradnju, ali i smanjenje u rešavanju odlazećih zahteva za saradnju u krivičnopravnim stvarima u odnosu na prethodnu godinu. Ukazuje se da sudovi i u Srbiji imaju direktnu saradnju sa sudovima bivših jugoslovenskih republika, ali da postoji dodatna potreba da se olakša direktna saradnja na odlaznim zahtevima između srpskih i stranih sudova i da se centralizuje prijem zahteva za potrebe međunarodne pravosudne saradnje u okviru sudskog sistema u skladu sa nalazima analize, kako bi se oni mogli efikasnije obrađivati. „Sadašnja infrastruktura koja se koristi za odgovaranje na zahteve za uzajamnu pravnu pomoć i statistiku mora da se dodatno unapredi kako bi se osigurala bolja kontrola i brza reakcija u primeni načela uzajamnog priznavanja, što je predmet analize kapaciteta potrebnih za poboljšanje efikasnosti, uključujući posebne pravne i jezičke veštine.“

Prema ovim ocenama, Srbija ima blisku saradnju sa Evrojustom. Srbija je 2017. godine bila uključena u 26 slučajeva Evrojusta, uglavnom su to bili slučajevi trgovine drogom, pranja novca, korupcije i organizovanog imovinskog kriminala. Organizovane kriminalne grupe su bile predmet saradnje u nekoliko slučajeva. Srbija je takođe učestvovala na tri koordinaciona sastanka koje je organizovao Evrojust i bila je uključena u četiri zajednička istražna tima pod pokroviteljstvom Evrojusta. Srbija nije potpisala (operativni) sporazum o saradnji sa Evrojustom zbog kašnjenja u usklađivanju zakonodavstva o zaštiti podataka o ličnosti sa pravnim tekovinama EU.

Ovaj zakon inače još uvek nije usvojen. Trenutno se u Narodnoj skupštini nalazi predlog zakona, koji je naišao na brojne kritike stručne javnosti, između ostalog i one koje su došle od strane sudija i Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, koji bi trebalo da nadzire primenu ovog zakona.

Važno pitanje za finansijske istrage je i funkcionisanje carinskih službi i njihova međusobna saradnja. Evropska komisija konstatuje da je nastavljena regionalna i međunarodna carinska saradnja, između ostalog i kroz učešće u zajedničkim akcijama. Međutim, potrebno je proširiti ovlašćenja carinskih službenika po pitanju istrage i njihovu mogućnost za razmenu podataka sa drugim agencijama. Potrebni su obuka i dodatni podzakonski akti nakon pristupanja, po pitanju sprovođenja Napuljske Konvencije II, naročito po pitanju potere, prekograničnog nadzora i kontrolisane isporuke.

4.6.4 Sprečavanje pranja novca i finansijske istrage – glavni problemi i praksa

4.6.4.1 Značaj i aktuelnost teme

Finansijske istrage su usko povezane sa suzbijanjem pranja novca, čak i više nego sa borbom protiv korupcije. Otuda postoji potreba da se razmotre i u tom svetlu. Ta potreba je naročito snažna u aktuelnom trenutku, kada se Republika Srbija, bilo to zaslužno ili ne, nalazi na „sivoj listi“ FATF, relevantne međunarodne organizacije koja uspostavlja i prati standarde u vezi sa sprečavanjem pranja novca²⁰⁴.

Kako se navodi na sajtu ove institucije, od februara 2018, kada se Srbija obavezala da će sarađivati kako bi ojačala delotvornost svog sistema i rešila tehničke probleme, preduzeti su koraci u tom pravcu, koji uključuju izmenu više zakona, ažuriranje nacionalne procene rizika i preduzimanje nadzora. Srbija treba da nastavi da primenjuje svoj akcioni plan i da: 1) među svim akterima se predstave rezultati procene rizika od pranja novca, i da se obezbedi da svako od njih ispunjava uslove oko smanjenja rizika; 2) da podvrgne advokate nadzoru u praksi, da integriše rezultate o analizi institucionalnog rizika u matrice za nadzor i da pokaže sposobnost da izrekne blagovremene i delotvorne kazne; (3) da primeni nove zahteve u odnosu na „politički izložena lica“, bežične tranfere i u odnosu na poznavanje klijenata; (4) da pokaže da nadležni organi blagovremeno imaju pristup podacima o stvarnim vlasnicima pravnih lica i da su te informacije adekvatne, ažurne i tačne; (5) da obezbede adekvatnu i delotvornu istragu i gonjenje pranja novca za treća lica i pranja novca kao samostalnog delikta; (6) da dokažu bez odlaganja primenu ciljanih finansijskih kaznenih mera u vezi sa finansiranjem terorizma, pružanjem smernica za izveštavanje i preduzimanjem srazmernih mera prema neprofitnim organizacijama, u skladu sa procenjenim rizikom; (7) da pokaže u praksi primenu ciljanih finansijskih kazni u vezi sa zabranom finansiranja širenja oružja.

Pored Srbije, među visokorizičnim zemljama su osim Srbije i Severna Koreja, Etiopija, Sirija, Irak, Iran, Šri Lanka, Trinidad i Tobago, Tunis, Jemen i Vanuatu. U prethodnom izveštaju se na ovoj listi nalazila Bosna i Hercegovina.

4.6.4.2 Analiza procene rizika i glavni nalazi

Jedan od nedostajućih elemenata, zbog kojeg se Srbija i našla na sivoj listi FATF, bila je i neažurnost nacionalne procene rizika od pranja novca. Ovaj dokument je pripremljen tokom 2018. godine. Na stranicama koje slede biće predstavljeni pojedini delovi ove analize koji su od značaja za pitanje finansijskih istraga. Podaci iz analize²⁰⁵ su široko citirani zbog njene aktuelnosti, kvaliteta istraživanja koja su prethodila izradi dokumenta i angažovanosti širokog kruga aktera koji su od značaja

204. <http://www.fatf-gafi.org/countries/d-i/iraq/documents/fatf-compliance-june-2018.html>

205. Republika Srbija Procena rizika od pranja novca i procena rizika od finansiranja terorizma, jul 2018.

za sprovođenje finansijskih istraga.

U analizi čiji je sažetak objavljen za javnost, obrađuje se niz pitanja koja su od značaja i za finansijske istrage. Prema preporukama FATF iz 2012. godine zemlje su pozvane da „identifikuju, ocene i shvate rizike od pranja novca i finansiranja terorizma s kojima se suočavaju“. Prema toj preporuci, države treba da odrede organ vlasti ili mehanizam koji će koordinirati korake za procenu rizika.

Sistem za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma obuhvata zakone, druge propise, mere izvršenja i druge mere koje se preduzimaju da bi se ublažili rizici od pranja novca i finansiranja terorizma. Na osnovu analize predikatnih krivičnih dela, pregleda pretnji po sektorima i prekograničnih pretnji sveukupna procena pretnji od pranja novca je „srednja“ sa tendencijom „bez promene“.

Predikatna krivična dela koja se svrstavaju u red visokog stepena pretnji za pranje novca su poreska krivična dela, zloupotreba položaja odgovornog lica, zloupotreba službenog položaja i neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga. Najveći broj predikatnih krivičnih dela izvršen u domaćoj jurisdikciji, zbog čega je pretnja procenjena kao visoka.

Na osnovu podataka iz krivičnih postupaka zbog predikatnog i krivičnog dela pranja novca, utvrđeno je da je 55,3% okrivljenih gonjeno zbog samopranja, dok je 44,7% okrivljenih gonjeno zbog pranja novca za drugoga. Od ukupnog broja procesuiranih lica zbog izvršenja predikatnih i krivičnog dela pranje novca 24,61%, bili su pripadnici organizovanih kriminalnih grupa. Sektor koji su najizloženiji pretnji od pranja novca su sektor nekretnina, sektor organizovanja igara na sreću i bankarski sektor, a slede ih sektor menjača, kazina i računovođa.

Na osnovu analiziranih podataka iz procesuiranih predmeta, prema obliku organizovanja najviše „prljavog novca“ je prošlo preko privrednih subjekata u formi društva sa ograničenom odgovornošću. S druge strane, analiza procesuiranih predmeta, ukazuje da su najugroženija mala privredna društva i da je pretnja od pranja novca po njih daleko veća nego kod drugih oblika organizovanja. Rastuću pretnju u pogledu pranja novca predstavljaju krivična dela visoko- tehnološkog kriminala, a posebno poslovna prevara elektronskom poštom (BEC – Business E-mail Compromise).

Na osnovu izvršenih analiza, 8 zemalja ocenjeno je visokim stepenom pretnje od pranja novca, 7 zemalja je ušla u kategoriju srednjeg stepena pretnje, dok je u kategoriju niskog stepena pretnje od pranja novca svrstano 12 zemalja.

Uočeni ključni nedostaci na strateškom nivou se odnose na nepostojanje tela na državnom nivou za koordinaciju aktivnosti učesnika u sistemu za borbu protiv pranja novca, neažuriranje nacionalne procene rizika od pranja novca, kao i nepostojanje uniformnosti podataka u evidencijama nadležnih organa što značajno otežava vođenje statistika o predmetima pranja novca na osnovu kojih se može valjano zaključivati o delotvornosti sistema. Kao ključni nedostaci na operativnom nivou su prepoznati nedovoljan broj paralelnih i proaktivnih finansijskih istraga, nedovoljno korišćenje svih pravnih instituta za oduzimanje imovine, nepostojanje kapaciteta za procenu vrednosti oduzete imovine, blaga kaznena politika, nedovoljna saradnja pojedinih učesnika u sistemu, kao i odsustvo proaktivnijeg pristupa u korišćenju

svih mehanizama međunarodne saradnje.

Analiza je pokazala da na ranjivost sistema na nacionalnom, ali i sektorskom nivou, utiče i nepostojanje registra stvarnog vlasništva. U finansijskom delu sistema najranjivije institucije su banke, menjačnice i pružaoci platnih usluga. Najranjiviji sektori u nefinansijskom delu sistema su sektor nekretnina, igre na sreću i računovodstvene agencije.

Ključne aktivnosti koje je potrebno sprovesti na osnovu procene rizika, kada je reč o pranju novca, su:

- Bolja koordinacija svih državnih organa
- Formiranje Koordinacionog tela,
- Koordinaciono telo prati efikasnu saradnju i koordinaciju poslova nadležnih organa
- Koordinaciono telo prati sprovođenje plana aktivnosti
- Analiza efikasnosti i delotvornosti sistema vrši se najmanje jednom godišnje;
- Unapređenje statističkih podataka: povezivanje, centralizacija i umrežavanje baza podataka;
- Uvođenje jedinstvene evidencije za predmete pranja novca i finansiranja terorizma kod nadležnih organa;
- Nastavak edukacije na polju proaktivnih istraga, upotrebe zakonskih instrumenata za oduzimanje imovine i u drugim oblastima koje su značajne za uspešno procesuiranje i presuđivanje u predmetima pranja novca;
- Unapređivanje unutrašnje i međunarodne saradnje kroz zaključivanje potrebnih sporazuma;
- Edukacija i podizanje nivoa svesti o stepenu pretnji sistemu: specifična znanja neophodna učesnicima koji su deo sistema moraju se podići na viši nivo;
- Jačanje kadrovskih kapaciteta

4.6.4.3 Pranje novca i povezana krivična dela

4.6.4.3.1 Krivično delo pranja novca

U ovoj analizi su razmatrana su krivična dela čijim se izvršenjem neposredno ili posredno stiče imovinska korist. Konačna lista obuhvatila je ukupno 89 krivičnih dela, koja se potencijalno mogu pojaviti kao prethodna u pranju novca. Prilikom analize statističkih podataka i izvođenja odgovarajućih zaključaka, radna grupa je bila suočena sa određenim problemima u vezi podataka koji se odnose na krivično delo pranje novca i visinu oduzete imovinske koristi u krivičnom postupku.

Problem u vezi sa statističkim podacima za krivično delo pranje novca nastao je zbog toga metodologije pravosudne statistike i prikazivanja samo najtežeg krivičnog dela. Posledica ove metodologije je da se krivično delo pranje novca, izvršeno u

sticaju sa predikatnim krivičnim delom, kao blaže, statistički ne evidentira.

Kada je reč o oduzimanju imovinske koristi stečene izvršenjem konkretnog krivičnog dela, statistički podaci ne odražavaju realno stanje stvari iz dva razloga. Prvi je posledica postojeće prakse da se imovinska korist često oduzima od okrivljenog i vraća oštećenom u ranim fazama postupka. U tom slučaju u sudskoj presudi nema odluke o oduzimanju imovinske koristi, pa ni statističkog podatka o njenoj visini. Drugi razlog je posledica činjenice da je odluka o oduzimanju imovinske koristi supsidijarna u odnosu na odluku o imovinsko-pravnom zahtevu oštećenog.

Analizirajući pokrenute krivične postupke zbog krivičnog dela pranje novca, utvrđeno je da su istrage pokrenute protiv 444 lica, optužnice su podignute protiv 297 lica, osuđeno je 81 lice, u toku je krivični postupak protiv 204 lica, dok su u odnosu na 23 lica donete presude kojim su optuženi oslobođeni optužbe za pranje novca ili je optužba odbijena.

4.6.4.3.2 Poreska krivična dela

Statistički podaci Poreske uprave pokazuju da ukupno oštećenje budžeta uzrokovano izvršenjem poreskih krivičnih dela od 2013. do 2017. godine iznosi preko 55 milijardi dinara (462.349.180,58 evra). PU je podnela za to vreme 7.525 krivičnih prijava i prijavljeno 8.841 krivično delo, uz uočeni trend rasta. Otkriveno je ukupno 4.838 učinilaca. Istraga je pokrenuta protiv 1.341 lica, optužnica podignuta protiv 3.481 lica, dok je pravosnažno osuđeno 1.942 lica.

Podaci Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom ukazuju da je upostupcima vođenim za krivično delo poreska utaja privremeno zaplenjena imovina u vrednosti od 1.898.907,66 evra, dok vrednost trajno oduzete imovine iznosi 737.855 evra. Ukupan iznos otkrivene imovinske koristi kod poreskih utaja koje su u vezi sa pranjem novca iznosi 1.816.366 evra, kao i da je izrečena mera zabrane raspolaganja imovinom proisteklom iz krivičnog dela u ukupnom iznosu od 594.894,00 evra.

Obim stvarne pretnje od poreskih krivičnih dela može se ustanoviti ukoliko se uključi i procena obima „sive ekonomije“ u zemlji. Značajan deo poslovanja i dalje se obavlja gotovinski, u cilju izbegavanja poreza. Iz istog razloga poreski obveznici često iskazuju u svojoj poslovnoj dokumentaciji fiktivna poslovanja preko tzv. „fantom i peračkih firmi“.

4.6.4.3.3 Zloupotreba položaja odgovornog lica

Broj prijavljenih ima tendenciju rasta, pri čemu je ovo krivično delo najčešće vršeno kao predikatno krivično delo. Samo je u 2017. godini prijavljeno dvostruko više lica nego u 2016. godini. Iznos privremeno oduzete imovine za ovo krivično delo je 10.648.581,39 evra, dok je vrednost oduzete imovinske koristi oko hiljadu puta

manja. Postupci su pokrenuti protiv 297 lica zbog izvršenja ovog krivičnog dela kao predikatnog pranja novca, što je 66,9% svih procesuiranih lica za pranje novca.

Ukupan iznos otkrivene imovinske koristi u predmetima pranja novca gde je ovo delo predikatno iznosio je 46.795.340,28 evra, iznos privremeno oduzetih predmeta po potvrdi o oduzimanju predmeta je 48.700,00 evra, ukupan iznos po izrečenim privremenim merama obezbeđanja oduzimanja imovinske koristi 49.821,00 evra, ukupan iznos po meri zabrane raspolaganja 4.520.584,00 evra, a ukupan iznos privremeno oduzete imovine 3.303.300 evra, dok je ukupan iznos oduzete imovinske koristi 6.556.210,33 evra.

4.6.4.3.4 Zloupotreba službenog položaja

Prema broju prijavljenih lica krivično delo zloupotreba službenog položaja predstavlja najučestalije krivično delo u vezi sa korupcijom. U periodu od 2013. do 2017. godine prijavljeno je 7.409 lica, istrage su pokrenute protiv 1.533 lica, optužnice podignute protiv 3.127 lica a pravosnažno je osuđeno 1.095 lica. Statistički posmatrano, broj otkrivenih lica je u 2017. povećan za 43,9% u odnosu na 2013. godinu, ali je broj optuženih za isti period smanjen.

Po podacima Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom, ukupan iznos oduzete imovinske koristi je 7.466,67 evra, privremeno je oduzeta imovina u iznosu od 2.913,801,55 evra, dok je trajno oduzeta imovina proistekla iz krivičnog dela u iznosu od 80.000 evra. Za krivično delo zloupotreba službenog položaja i pranje novca pokrenuti su jedinstveni postupci protiv 4 lica.

Prema podacima Tužilaštva za organizovanikriminal u navedenom periodu prijavljena su 32 lica zbog krivičnog dela zloupotreba službenog položaja izvršenog od strane organizovane kriminalne grupe. Istraga je pokrenuta protiv 29 lica, a optuženo je 6 lica. Ukupna otkrivena imovinska korist u ovim predmetima iznosi 67.878.180,00 evra.

Razmatranjem podataka samo iz predmeta Tužilaštva za organizovani kriminal, kod kojih je zakonski limit u slučajevima tzv. „teške korupcije“ pribavljena imovinska korist u iznosu od preko 200 miliona dinara (oko 1,7 miliona evra), na osnovu broja procesuiranih lica kojih je 82 u periodu od 2013. godine do 2017. godine, jasno se vidi da je moguća procenjena imovinska korist koja se ostvaruje ovim krivičnim delom, izuzetno visoka i da je za ovaj broj lica procenjena u iznosu od oko 136,67 miliona evra. Dodatni faktor pretnji od pranja novca treba videti u činjenici da su izvršioци ovog predikatnog krivičnog dela lica koja su zbog društvenog položaja vidljiva javnosti i koja su u obavezi i da podnose izveštaje o imovini i prihodima Agenciji za borbu protiv korupcije. Zato se za njih vezuje pojačna pretnja od pranja novca preko trećih lica – članova porodice i drugih povezanih lica koji se koriste za prikriivanje porekla nezakonitih sredstava. Prikriivenost ovog krivičnog dela, činjenica da se vrši u sinergiji lica koja imaju moć i lica koja imaju novac, te da ga je jako teško otkriti, ukazuju da je njegova podložnost za pranje novca velika.

4.6.4.3.5 Krivično delo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga

Krivično delo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 246 KZ i dalje predstavlja visok stepen pretnje za pranje novca, kako zbog broja prijavljenih i procesuiranih lica, tako i zbog visine imovinske koristi pribavljene izvršenjem navedenog dela. Za ovo krivično delo u periodu od 2013. do 2017. godine istraga je pokrenuta protiv 5.313 lica, optuženo je 6.215 lica, a osuđeno 5.397 lica. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, broj realizovanih zaplena u periodu od 2013. do 2017. godine je bio 36.608, zaplenjena je količina od ukupno 16.609.087,25 gr narkotika čija je ukupnaprocenjena nabavna vrednost 25.717.383 evra, a prodajna ulična vrednost 168.237.760 evra. To potvrđuje zaključak da se izvršenjem ovog krivičnog dela generiše velika imovinska korist, koja se radi prikrivanja porekla, mora integrisati u legalne tokove.

4.6.4.3.6 Krivična dela izvršena od strane organizovanih kriminalnih grupa

U periodu od 2013. do 2017. godine 24,61%, od ukupnog broja procesuiranih lica zbog izvršenja predikatnih i krivičnog dela pranje novca bili su pripadnici organizovanih kriminalnih grupa. Shodno podacima Tužilaštva za organizovani kriminal, 749 lica prijavljeno je zbog izvršenja krivičnog dela udruživanje radi vršenja krivičnog dela iz člana 346 KZ, protiv 584 lica je pokrenuta istraga, a 381 lice je optuženo.

4.6.4.3.7 Krivična dela srednjeg stepena pretnje

Predikatna krivična dela srednjeg stepena pretnje za pranje novca sunedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi, teška krađa, razbojništvo, prevara, iznuda, nedozvoljena trgovina, krivična dela u vezi sa korupcijom (primanje mita, davanje mita i trgovina uticajem). Krivična dela protiv službene dužnosti koja mogu predstavljati pretnju srednjeg stepena za pranje novca u Srbiji su: prevara u službi iz člana 363 KZ, trgovina uticajem iz člana 366 KZ i primanje mita iz člana 367 KZ. Zbog krivičnog dela prevara u službi iz člana 363 KZ, u periodu od 2013. do 2017. godine, pokrenute su istrage protiv 34 lica, podignute optužnice protiv 52 lica, a pravosnažno je osuđeno 17 lica. U odnosu na 3 lica je nakon sprovedene istrage i podignute optužnice doneta i pravosnažna osuđujuća presuda i za pranje novca. Otkrivena imovinska korist u krivičnim postupcima koji su vođeni zbog krivičnih dela prevara u službi i pranje novca iznosila je 31.467 evra. Ukupan iznos pravosnažno oduzete imovinske koristje 10.800 evra.

U toku 2017. godine protiv 1 lica je pokrenut postupak zbog krivičnog dela trgovina uticajem iz člana 366 KZ uz pranje novca. U toku iste godine krivični postupak

okončan je osuđujućom presudom. Od osuđenog je oduzeta imovinska korist stečena krivičnim delom u iznosu od 50.000 evra.

Krivično delo primanje mita iz člana 367 KZ bilo predmet istraga u petogodišnjem periodu protiv 403 lica. Optužnice su podignute protiv 392 lica, a pravosnažne osuđujuće presude donete protiv 215 lica. Pravosnažno je oduzeta imovinska korist stečena izvršenjem krivičnog delau iznosu od 7.260,30 evra.

4.6.4.3.8 Visokotehnoški kriminal

Rastuću pretnju u pogledu pranja novca predstavljaju krivična dela visokotehnoškog kriminala, a posebno poslovna prevara elektronskom poštom (BEC – Business E-mail Compromise) jer su usmerena najčešće na privredna društva sa značajnijim finansijskim sredstvima, njihovim izvršenjem pribavlja se imovinska korist u visokim iznosima. Tokovi novca teško se prate, naročito ako se konvertuju u kripto valute, a otežano je njihovo procesuiranje jer iz dosadašnje prakse Posebnog tužilaštva za visokotehnoški kriminal Srbije, proizilazi da je više od 95% ovih krivičnih dela učinjeno od strane nepoznatog izvršioca krivičnog dela koji je delovao iz inostranstva, na štetu domaćeg preduzeća, dok je transfer novca bio upućen na bankovni račun treće zemlje, koja ne predstavlja ni zemlju potencijalnog izvršenja a ni Republiku Srbiju.

4.6.4.4 Analiza oduzete imovinske koristi

Imovinska korist iz krivičnog dela na osnovu zakona Republike Srbije oduzima se na osnovu odredaba Krivičnog zakonika (kroz primenu instituta oduzimanja imovinske koristi na osnovu člana 91 i 92 KZ, mere bezbednosti oduzimanja predmeta na osnovu člana 87 KZ) i Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela (trajno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela). Na osnovu podataka prikupljenih uvidom u predmete koji se vode za predikatna krivična dela i pranje novca utvrđen je ukupan iznos otkrivene imovinske koristi od 57.087.732,41 evra.

Na osnovu analiziranih predmeta u krivičnim postupcima koji se vode za predikatno i krivično delo pranja novca utvrđeno je da je kroz pravnosnažne osuđujuće presude uz krivičnu sankciju izricana i mera bezbednosti oduzimanja predmeta, a oduzimana je i imovinska korist stečena krivičnim delom. Primenom ova dva instituta oduzet je iznos od 10.010.061,96 evra, kao i jedna porodična stambena zgrada, stan, zemljište površine 4a92m², 10 automobila, kamion, dve cisterne, 289 poker aparata, 9 ruleta, 88 televizora, 23 kućišta za desktop računare, 19 monitora, 20 štampača, 2 laptopa, 17 mobilnih telefonai preko 2.700 autodelova, čija procenjena tržišna vrednost u trenutku pisanja ove analize nije utvrđena.

Pored toga, primenom odredaba Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela u postupku trajnog oduzimanja imovine oduzet je iznos od 2.293,46 evra i 5 luksuznih automobila. Najveći iznos imovine oduzet je u krivičnim postupcima

koji se vode protiv izvršilaca predikatnog krivičnog dela zloupotreba položaja odgovornog lica iz člana 234 KZ u kojima je oduzeta imovinska korist na osnovu člana 91 KZ u iznosu od 6.556.210,33 evra, što predstavlja 14% od ukupno otkrivenog iznosa imovinske koristi stečene izvršenjem ovog dela. Potom slede postupci protiv izvršilaca krivičnog dela pranje novca bez predikatnog krivičnog dela u kojima je oduzeta imovina u ukupnom iznosu od 2.905.890,63 evra, što predstavlja 92,68% od ukupne imovinske koristi koja je otkrivena u krivičnim postupcima vođenim zbog pranja novca bez jasno definisanog predikatnog krivičnog dela.

4.6.4.5 Analiza i pregled procesuiranih predmeta pranja novca po sektorima ulaganja

Sektor koji su najizloženiji pretnji od pranja novca su sektor nekretnina, sektor organizovanja igara na sreću i bankarski sektor, a slede ih sektor menjača, kazina i računovođa. Trend plasiranja „prljavog“ novca u nekretnine se najčešće odvija kroz investiranje u izgradnju stambeno-poslovnih objekata i u kupovinu nepokretnosti. Pretnja od pranja novca kroz sektor nekretnina naročito je izražena kod fizičkih lica –investitora u izgradnju nekretnina, koji te nepokretnosti potom prodaju i na taj način, prikrivaju nezakonito poreklo uloženi sredstava.

Sektor igara na sreću je izložen visokom stepenu pretnje od pranja novca uzimajući u obzir krivične postupke koji uključuju zaposlene u ovom sektoru, činjenicu da se u okviru ovog sektora vrši obrt velikih količina novca i to skoro isključivo u gotovini te da je vrednost tržišta igara na sreću u Srbiji procenjena na 355.000.000 evra.

Bankarski sektor je i dalje jedan od najizloženijih pretnji od pranja novca, kako zbog svoje veličine i važnosti u okviru finansijskog tržišta, tako i zbogbrojnosti, usluga i proizvoda koje pruža. Upravo iz tih razloga najveći „pritisak“ „prljavih prihoda“ usmeren je ka njemu jer ima više proizvoda koji mogu biti iskorišćeni za „uvođenje“ nezakonitih prihoda u legalne tokove, što i jeste suština krivičnog dela pranje novca. U pogledu izloženosti bankarskog sektora pretnji od pranja novca, situacija u Republici Srbiji je gotovo identična kao i u većini drugih zemalja koje su objavile svoje Nacionalne procene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Srednje visok nivo pretnje od pranja novca prisutan je kod menjačnica zbog toga jer se u Srbiji još uvek veliki obim plaćanja obavlja u gotovini a to ima za posledicu česte konverzije efektivnog stranog novca u dinar i obrnuto. Takođe se i u prometu nepokretnosti često vrši plaćanje u gotovini u stranoj valuti.

Kazina su izložena srednje visokom stepenu pretnje od pranja novca jer predstavljaju aktivan „keš“ sektor u kome se i uplate igrača i isplate dobitaka obavljaju skoro isključivo u gotovini. Takođe, postoji mogućnost razmene čipova između igrača a kazina su posebno atraktivna osobama koje su bliske ili pripadaju kriminalnom miljeu.

Sektor računovođa je takođe izložen srednje visokoj pretnji od pranja novca.

Privredna društva koja su bila uključena u pranje novca koristila su usluge računovodstvenih agencija kako bi radnjama izvršenja krivičnog dela dali privid legalnih poslovnih aktivnosti. To je naročito izraženo u slučajevima pranja novca kod kojih su predmet pranja bili prihodi iz poreskih krivičnih dela.

4.6.4.6 Analiza i pregled načina pranja novca

Na teritoriji Republike Srbije prljav novac se najčešće „pere“ transferisanjem novca za čije su pokriće fiktivni pravni poslovi između pravnih lica koja su otvorena namenski da bi se koristila za vršenje ovakvih transakcija odnosno pranje novca, kroz kupovinu nepokretnosti i motornih vozila, ulaganje u kupovinu, izgradnju i adaptaciju građevinskih objekata –građevinska industrija, kupovinu pravnih lica, hartija od vrednosti. Ono što se može izdvojiti kao karakteristično za Republiku Srbiju u odnosu na zemlje Zapadne Evrope, jeste ulaganje „prljavog“ novca u privatizaciju nekadašnjih društvenih preduzeća, koja neretko predstavlja samo početnu tačku pranja novca.

Nakon prelaska ovakvog preduzeća u vlasništvo ili pod kontrolu, kriminalaca, nelegalni novac se pere kroz njihovu delatnost, obično kroz pozajmice sada novih vlasnika-osnivača ili druge oblike zajmova radi održavanja privida poslovanja u okvirima registrovane delatnosti. Na kraju, novac je obično „oprano“ ili prodajom tih pravnih lica ili podizanjem kredita gde se kao sredstvo obezbeđenja daje imovina tog pravnog lica ili iz dobiti tog pravnog lica koja je relaksirana za troškove koji su pokriveni prljavim novcem.

U poslednje vreme uočen je pojavni oblik pranja novca koji se vrši preko velikog broja pravnih lica od kojih je većina i otvorena posebno za ovu namenu. U ovim slučajevima bez stvarnog poslovnog odnosa, sačinjava se poslovna dokumentacija neistinitog sadržaja, koja služi kao osnov za novčane transakcije. Nakon što se na osnovu neistinite i lažne dokumentacije izvrši transferisanje novca, preko raznih lica novac se podiže u zemlji i inostranstvu i u umanjenom iznosu za procenat usluge, vraća uplatiocima u gotovom.

Posebno je interesantan predmet Tužilaštva za organizovani kriminal u kom je postojala tzv. profesionalna praonica, odnosno pranje novca je vršeno od strane organizovane kriminalne grupe čiji organizatori su osmislili plan da izvrše prenos i konverziju imovine sa znanjem da ona potiče od izvršenja krivičnog dela, u nameri da prikriju i lažno prikažu poreklo imovine. Privredna društva sa teritorije Republike Srbije koja legalno posluju, vršila su uplate novčanih sredstava u dogovorenom iznosu sa pripadnicima organizovane kriminalne grupe na račune privrednih društava koja su bila pod kontrolom organizovane kriminalne grupe, na osnovu neistinite dokumentacije, fiktivnih faktura o navodnom prometu dobara i usluga, koji zapravo nije ni izvršen. Ovako uplaćena novčana sredstva su organizatori konvertovali iz dinarskih u devizna sredstva, a zatim sačinjavali novu neistinitu dokumentaciju,

o navodno pruženim uslugama od strane privrednog društva iz Velike Britanije, a potom je novac transferisan na nerizedentne račune ovog privrednog društva otvorene u Makedoniji. Pripadnici organizovane kriminalne grupe su novac sa ovog računa, zajedno sa više fizičkih lica sukcesivno podizali i prenosili u Republiku Srbiju u iznosima manjim od 10.000,00 evra, potom predavali organizatoru, uz zadržavanje dogovorene provizije, dok bi ostatak novca bio vraćan uplatiocima.

4.6.5 Istraživanja o oduzimanju imovine

Istraživanje BIRN o primeni Zakon o oduzimanju imovine stečene vršenjem krivičnih dela²⁰⁶ pokazalo je da je mera često korišćena ali da je u većini slučajeva imovina vraćana onima za koje se verovalo da su je stekli baveći se kriminalom.

Kao najznamenitiji primer navodi se situacija kada je početkom aprila 2018, usled nedostatka dokaza, Dragoslav Kosmajac oslobođen je optužbi da je podstrekavao dvojicu geodeta na zloupotrebu službenog položaja. Uz ovaj postupak vođen je i onaj za oduzimanje imovine u okviru kojeg je Kosmajcu bilo privremeno oduzeto čak 18 nepokretnosti. Slučaj je zanimljiv zato što je svojevremeno Kosmajac bio označen od strane najmoćnijeg političara u državi (tada na funkciji premijera), kao osoba čije „ime niko ne sme da pomene“ i kao jedan od glavnih dilera droge u Srbiji. Upravo u takvim situacijama, kada postoji sumnja da je značajna imovina stečena vršenjem ozbiljnih krivičnih dela, ali dokazi dovoljni da se pokrene optužnica postoje samo za lakše oblike kršenja zakona, mera oduzimanja imovine ima svoju glavnu funkciju. Prema ocenama iz ovog istraživanja „Zakon o oduzimanju imovine nije dao očekivane rezultate“, pojedini stručnjaci „smatraju da je Zakon korišćen preširoko, bez dovoljno dokaza, često u slučajevima koje je diktirala politika“, i u tome vide razlog za okolnost da je veliki deo te imovine kasnije vraćen vlasnicima. Oni takođe ocenjuju da je „upravljanje oduzetom imovinom nedovoljno transparentno, kao i da Direkcija nema uređenu evidenciju, niti bazu podataka“, te da su najveći deo podataka dobili tek nakon uložene žalbe.

Prema podacima koje su novinari prikupili od Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom, toj instituciji je od početka primene zakona 1. marta 2009. do kraja 2016. privremeno dodeljeno na upravljanje 565 jedinica raznih vrsta nepokretnosti. Osam odsto te imovine je trajno oduzeto - 47 nepokretnosti, dok je 370 vraćeno. Predmet zaplene je bila i pokretna imovina - novac, dragocenosti, automobili i druga vozila. Takođe, privremeno su oduzimani i privredni subjekti, ukupno njih 109.

Lica od kojih je oduzimana imovina bili su osumnjičeni, odnosno gonjeni zbog sledećih krivičnih dela:

206. Borba protiv kriminala: više imovine vraćeno nego što je trajno oduzeto, Novinarke: Jelena Veljković, Natalija Jovanović, objavljeno na portalu <http://imovina.javno.rs/>

- zloupotreba službenog položaja – 129
- poreska utaja – 117
- zloupotreba položaja odgovornog lica – 63
- poreska utaja zajedno sa drugim krivičnim delima – 58
- zloupotreba položaja odgovornog lica i druga krivična dela - 49
- zloupotreba službenog položaja zajedno sa drugim krivičnim delima – 27
- kombinacija zloupotrebe službenog položaja, poreske utaje i zloupotrebe ovlašćenja u privredi – 12
- krijumčarenje i prevara – 11

Nije bilo podataka u pogledu krivičnih dela u 133 slučajeva .

Prema ovim podacima, najviše je imovine bilo oduzeto od Slaviše Čakarevića, kome je suđeno zbog poreske utaje. Njemu su oduzete čak 32 jedinice razne imovine - novac na računima nekoliko banaka, više stambenih zgrada, kuće, stanovi, poslovni prostori, lokali, zemljišta... Sva imovina mu je vraćena.

Sledeći na toj listi je Vasilije Čolović, povezan sa firmom Nex trade za drumski saobraćaj koji je na sudu, takođe, bio zbog poreske utaje. Njemu je privremeno oduzeto 25 jedinica imovine, od čega najviše stanova. I njemu je sva imovina vraćena. Treći su Snežana Bulić i Dragan Aca Bulić, supruga i sin Jusufa Bulića, koji je ubijen 1998. godine. Njima su privremeno bile oduzete 23 jedinice imovine, među kojom javnosti najpoznatiji restoran Ruski car. Imovina je oduzeta u postupku zbog poreske utaje i sva je vraćena.

Najviše nepokretne imovine trajno je oduzeto Zoranu Grujiću, sekretaru Eparhije raško-prizrenske i nekolicini članova njegove porodice, u sudskom postupku zbog pronevere. Vraćen im je jedan stan i jedna kuća, a trajno su oduzeta četiri stana i zemljište u Beogradu.

Od devet osoba oduzeta je po jedna nekretnina. Među njima je kuća od 178 kvm Milorada Ulemeka Legije, koja je ustupljena predškolskoj ustanovi Čukarica. U predmetu Spasojević-Luković oduzet je vrt u Šilerovoj ulici u Zemunu, a ova nepokretnost je ustupljena MUP-u.

Direkcija je krajem avgusta 2017. upravljala sa 26 privredna subjekta. Među njima su i mnoge firme koje se dovode u vezu sa klanom Darka Šarića.

Novinari navode i slučaj nezakonitog korišćenja sredstava koja su privremeno oduzeta od osumnjičenih za krivična dela. Naime, od Đorđa Božića je privremeno oduzeto šest firmi. O njemu su mediji još 2009. pisali da je povezan sa Ljubišom Buhom Čumetom. Prema tim navodima, novcem koji je od njega zaplenjen, plaćena odšteta porodici Brajana Štajnhauera, koga je tokom boravka u Americi prebio srpski državljanin Miladin Kovačević. Profesor Goran Ilić, jedan od autora zakona, upozorava da je iz Direkcije na nezakonit način uzeto milion dolara kojima je plaćena odšteta Amerikancu Štajnhaueru.

Prema navodima iz ovog teksta, Zakon predviđa da se privremeno oduzeta pokretna imovina može pokloniti u humanitarne svrhe, ako prethodno nije prodana

više od godinu dana. Po tom osnovu, Direkcija je na različite račune uplatila preko 26 miliona dinara u humanitarne svrhe. Navode se zatim i pojedini slučajevi korišćenja ovog novca:

- Opštini Trgovište je radi sanacije posledica poplava uplaćeno 3.000.000 dinara. Crvenom krstu je uplaćena ista suma za program narodnih kuhinja, a Zavodu za javno zdravlje uplaćeno je za program Halobeba 1,5 miliona dinara.
- Dve uplate dobio je i Fond B 92 - 5.000.000 za izgradnju 170 metara zaštitnog zida oko manastira Devič na Kosovu, a 4.600.812 dinara za kupovinu četiri inkubatora za bebe za GAK Narodni front.
- Vlada Srbije je Crvenom krstu poklonila pokrivače, ćebad, posteljinu, krpe... Opštini Krupanj poklonjeno preko 300 pari farmerki i jedna jakna.
- Direkcija je bez naknade davala u zakup i nepokretnu privremeno oduzetu imovinu koja je data na korišćenje Gradu Beogradu, Novom Sadu, Zvezdari, Zavodu za vasptanje dece i omladine, Ministarstvu poljoprivrede, Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Agenciji za restituciju.
- Naspisku onih koji su oduzetu nepokretnu imovinu dobili bez naknade su i pojedine asocijacije i organizacije koje nisu državne, što je, kako se tvrdi, u suprotnosti sa zakonom. Za primer se navodi slučaj kada je Direkcija 1. oktobra 2015. potpisala jednogodišnji ugovor sa Centrom za radno angažovanje Beograd. „Ovo udruženje osnovano je godinu dana ranije, a u APR-u se ne mogu naći nikakve pojedinosti o njemu. Jedini podatak koji se može naći jeste da je direktorka izvesna Brankica Tarbuk Janković, istovremeno vlasnica firme za konsultantske aktivnosti Agape. Pomenutom udruženju dat je na korišćenje bez naknade stan površine 150 kvm, koji se nalazi u Bulevaru oslobođenja 245 u Beogradu.“
- Stan od 76 kvm u Španskih boraca na Novom Beogradu, dobio je Centar potrošača Srbije. Ovo udruženje stan je dobilo, takođe, bez naknade, a može ga koristiti sve do okončanja sudskog spora.

Direkcija je sklopila i 13 ugovora kojima je imovina data fizičkim licima - besplatno. Jednim od ugovora zaključenim 15. avgusta 2016. na godinu dana, fizičkom licu bile su date na korišćenje bez naknade čak četiri nepokretnosti. Reč je o četiri zgrade zanatskih i ličnih usluga koje u osnovi imaju površinu od pet do sedam ari.

Takođe, uvidom u ugovore može se videti da je jednim od njih stan na Zvezdari površine preko 80 kvm, dat jednoj sutkinji Privrednog suda u Beogradu. Novinari navode da nisu uspeli na ovaj način da saznaju kome su sve na ovaj način ustupljeni stanovi i koji su bili kriterijumi za to, jer im je odbijen zahtev za intervju.

Kad je reč o sudovima koji su oduzimali najviše imovine, prednjači Viši sud u Beogradu, koji je oduzeo imovinu u 187 slučajeva, od toga 5 trajno, dok je u 104 slučajeva imovina vraćena. Posebno odeljenje tog istog suda, koje je nadležno za slučajeve organizovanog kriminala i teške slučajeve pojedinih drugih krivičnih dela, uključujući i koruptivna, oduzelo je imovinu u 155 predmeta, uz 29 slučajeva trajnog oduzimanja imovine i 63 vraćanja.

Prvi osnovni sud u Beogradu je imovinu oduzeo u 64 slučaja i u svih 64 slučaja

je ona bila vraćena. Od drugih viših i osnovnih sudova najviše slučajeva oduzimanja imovine bilo je u Jagodini – 48, Somboru – 19, Leskovcu (po 18 osnovni i viši sud) i Kruševcu – 16. Imovina je trajno oduzeta još samo od strane somborskog Višeg suda, u pet slučajeva.

Novinari su se bavili i pitanjem troškova rada Direkcije, pri čemu zaključuju da „nije poznato koliko Direkcija troši sredstava za održavanje privremeno oduzete imovine i koliki je tačno odnos između rashoda i prihoda koji se ostvaruju prodajom oduzete imovine ili njenim davanjem u zakup.“

Oni navode odgovor Direkcije s kraja novembra 2017, prema kojem sva trajno oduzeta imovina kao i sredstva ostvarena od izdavanja tokom perioda privremenog oduzimanja, trenutkom trajnog oduzimanja postaju vlasništvo Republike Srbije i prebacuju se direktno u budžet. U to vreme se na računu Direkcije nalazilo 11.540.960 dinara od prodaje privremeno oduzete imovine i 419.233.460 dinara od davanja imovine u zakup, dok ukupan iznos prenetih sredstava u budžet nije bio dostupan. Prema podacima iz teksta, ukupni rashodi po osnovu čuvanja i održavanja privremeno i trajno oduzete imovine do 31.12.2016. godine iznosili 141.522.612 dinara.

Novinari su tražili podatke o tužbama za naknadu štete koje su uložene protiv Direkcije, ali o tome ne postoji jedinstvena evidencija, a u tim sporovima Direkciju zastupa Državno pravobranilaštvo. U Državnom pravobranilaštvu su novinarima odgovorili da nisu u mogućnosti da dostave tražene podatke, jer „sistem za obradu podataka i evidenciju predmeta, ne omogućava pretragu po kriterijumu koji ste nam dostavili“.

Još jedan razlog za naknadu štete vlasnicima je gubitak vrednosti imovine do čega dolazi usled proteka vremena ili neadekvatnog korišćenja. Pošto protokom vremena, imovina, posebno pokretna, gubi vrednost, zakon predviđa da Direkcija može da proda pokretnu imovinu i hartije od vrednosti. Od tog novca se kasnije, ukoliko pokretnu imovinu treba vratiti, vlasniku može nadoknaditi vrednost zaplenjene imovine. Novinari citiraju profesora Gorana Ilića, koji ukazuje na problem oduzetih luksuznih automobila, koji su, neretko, bili dodeljivani državnim institucijama. Status privremeno oduzetih u trenutku objavljivanja teksta ima 20 vozila, dok je čak 53 oduzeta vozila i jedan čamac, država morala da vrati. Prema ranijim medijskim objavama, neka vozila su bila dodeljena višim tužilaštvima širom Srbije, zatim MUP-u, a neka su koristili i republički organi za zajedničke poslove, što je prema oceni Ilića, protivzakonito.

Zakon dalje predviđa da privremeno oduzete predmete od istorijske, umetničke i naučne vrednosti, Direkcija predaje na čuvanje nadležnim ustanovama, dok se privremeno oduzete devize i efektivni strani novac uplaćuje na namenski račun Direkcije.

Predmete od plemenitih metala, dragog i poludragog kamenja i bisera, Direkcija predaje na čuvanje Narodnoj banci Srbije. Privremeno oduzeto oružje predaje se na čuvanje MUP-u.

Kada je reč o privremeno oduzetim nepokretnostima, Direkcija može da zaključi ugovor o davanju u zakup. Ugovor se zaključuje po tržišnim uslovima sa već postojećim zakupcima ili sa vlasnikom te imovine, ukoliko on podnese zahtev. U slučaju da nema

zakupaca, Direkcija može ponudu za izdavanje u zakup nepokretnosti javno oglasiti, a ugovor o zakupu će biti zaključen sa najboljim ponuđačem.

Direkcija je BIRN-u dostavila tabelu sa podacima o trajno oduzetim nepokretnostima, kao i tabelu sa podacima o imovini (pokretnoj i nepokretnoj) koja je na osnovu sudskih odluka vraćena vlasnicima. S druge strane, Direkcija nije dostavila podatke o trajno oduzetoj pokretnoj imovini, šta je tačno oduzeto i od koga, jer kako je rečeno novinarima, takvu vrstu evidencije ta institucija ne vodi. U istoj tabeli je i evidencija imovine koja je u statusu privremeno oduzete, što znači da sudski postupci i dalje traju. Direkcija je BIRN-u dostavila i zbirne podatke o privremeno i trajno oduzetoj imovini (pokretnoj i nepokretnoj), kao i onoj koja je vraćena.

4.6.6 Podaci Direkcije o oduzimanju imovine

Direkcija je, prema podacima koje je izneo jedan od njenih rukovodilaca²⁰⁷ dobila **22 rešenja o trajnom oduzimanju imovine**, koja je bila privremeno oduzeta i to:

- Plac u Šilerovoj ulici u Zemunu, koji je zaključkom Vlade dodeljen MUP
- 2 kuće u Beogradu
- 4 stana u Novom Sadu, 1 je zaključkom Vlade dodeljen Vladi Vojvodine
- 2.530.669 evra
- 8 stanova u Beogradu
- Stan u Nišu
- 1 apartman na Zlatiboru,
- 6 garažnih mesta u Pirotu
- Kuća u selu Jazak, Fruška gora,
- Kuća u Vrdniku i kuća u Srbobranu
- Kuća u Bačkoj Palanci i lokal
- Kuća u Somboru i stan u Somboru
- Kuća u Bezdanu i kuća u Bačkom Monoštoru
- 33 rimska novčića III-IV vek
- 12.034,00gr zlata finoće 999,9 izlivenog u polugu
- 11.034,00gr zlata finoće 999,9 izlivenog u polugu
- 11.644,80gr zlata finoće 999,9 izlivenog u polugu
- 11.510,70gr zlata finoće 999,9 izlivenog u polugu
- 5 ručnih satova marke (2 Breitling, 2 Rolex i 1 Zenit),

207. Iskustvo Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom, Vladimir Čeklić, BEOGRAD, 11. JUL 2018. godine

- 2 AUDI A6, BMW X6,
- 11.465,08gr srebra, finoće 99,95

Nepokretna imovina kojom Direkcija privremeno upravlja:

- 78 kuća
- 266 stanova
- 1 poslovna zgrada
- 7 stambeno poslovnih zgrada
- 124 lokala/poslovnih prostora
- 81 garaža/garažnih mesta
- 5 apartmana i 1 kuća na Zlatiboru
- 1 apartman na Kopaoniku i 1 na Divčibarama
- 49 ha kamenoloma u Mionici namenjenih za vađenje rizle
- 33 ha poljoprivrednog zemljišta kod Šida
- 2 hale
- 2 benzinske pumpe sa pratećim objektima u Vranju
- 1 benzinska pumpa sa pratećim objektima u Paraćinu

Pokretna imovina kojom Direkcija privremeno upravlja:

- 29 umetničkih slika (autori: Konjović, Milunović, Graovac, Mesaroš, Alarin, Bozarević...)
- 16 ručnih satova
- torbica Merlin Monro
- oko 2.700gr nakita razne finoće

Direkcija je takođe ustupila značajnu imovinu drugim organima vlasti:

- **Gradu Beogradu** kuća na Vračaru, koja se sastoji od suterena sa garažom i spratom, sa pomoćnom prostorijom za smeštaj dečjeg vrtića;
- **Gradu Beogradu**, stan u Beogradu, površine 153 m², za smeštaj dečjeg vrtića;
- **Gradu Beogradu**, kuća u Beogradu, površine 176 m², za smeštaj dečjeg vrtića;
- **Vladi Vojvodine**, kuća na Tatarskom brdu, površine 400 m², za smeštaj Vojvođanskog omladinskog centra
- **Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima**, kuća u Beogradu, površine 294 m²
- **Zavodu za vaspitanje dece i omladine Beograd**, kuća u Beogradu, površine 1227,26m², za domski smeštaj dece i mladih koji su u sukobu raditeljima, starateljima i zjednicom
- **Centru za smeštaj i dnevni boravak dece i omladine ometene u razovju**, kuća u Beogradu, površine 147,26m²
- **Gradu Novom Sadu** stan u Novom Sadu, površine 102m², za potrebe Centra za socijalni rad Grada Novog Sada – program „na pola puta“
- **Gradu Novom Sadu** 1 kuća na Tatarskom brdu, površine 200 m², za potrebe Centra za socijalni rad Novog Sada
- **Gradu Novom Sadu** 2 kuće na Tatarskom brdu, za potrebe Škole za osnovni i srednje obrazovanje „Milan Petrović“, sa domom učenika

4.6.7 Rezultati nove organizacije pravosuđa

Sveobuhvatni podaci o rezultatima „posebnih odeljenja“, koja su počela sa radom 1. marta 2018. još uvek ne postoje. I pored toga što je reč o projektu koji je naširoko oglašen u vreme donošenja i u kasnijim prilikama, kada god se dogodila neka od akcija hapšenja osumnjičenih za krivična dela iz nadležnosti tih odeljenja, državni organi nisu izlazili sa podacima. U odsustvu zvaničnih informacija, prenosimo podatke koji su objavljeni u jednom mediju²⁰⁸.

Bombastičan naslov, prema kojem „od 7000 predmeta pred posebnim odeljenjima za suzbijanje korupcije“ ima „samo 11 pravosnažno okončanih“ svakako navodi na pogrešan trag. Naime, reč je o predmetima koji u najboljem slučaju mogu biti stari šest meseci (tekst je objavljen 6.9.2018), tako da nije bilo realno očekivati da će i za jedan od njih biti u ovom periodu sprovedena istraga, podignuta optužnica i izrečena prvostepena pa zatim i pravosnažna presuda.

Tekst je zasnovan na odgovorima Viših javnih tužilaštava, koja imaju posebna odeljenja za suzbijanja korupcije, formirana na osnovu **Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije u Beogradu, Nišu, Novom Sadu i Kraljevu**. Prema ovim podacima, prva tri pomenuta tužilaštva imala ukupno 7.749 primljenih predmeta do avgusta meseca. Reč je o izuzetno visokom broju predmeta, što ukazuje na mogućnost da su posebnim odeljenjima prijavljena i neka krivična dela koja su se dogodila pre nego što su počele da se primenjuju odredbe zakona na osnovu kojih su formirani. Prema tim podacima, predmeti su pravosnažno okončani u Beogradu i u Novom Sadu, a pred sva tri odeljenja je pokrenuto svega 46 istraga.

U tekstu se prenose i ocene pojedinih tužilaca da su razlozi za rezultate koji su ocenjeni kao „skromni“ *„preširoka nadležnost posebnih odeljenja data loše definisanom zakonskom normom, potom veliki broj starih predmeta sa elementom korupcije koji pristižu iz redovnih tužilaštava u ova odeljenja, kompleksnost dokazivanja koje produžava predistražni postupak, ali i manjak stručnih kapaciteta, poput finansijskih forenzičara i slično“*

Od preko sedam hiljada predmeta u 898 slučajeva je **krivična prijava odbačena**, dok je potpisano **104 sporazuma o priznanju krivičnog dela**. Najviše odbačenih krivičnih prijava bilo je u odeljenju u Nišu, i to 416, u Beogradu 387, dok ih je u Novom Sadu bilo 95. U Beogradu je pokrenuta istraga u 24 predmeta, u Novom Sadu u 20 predmeta, a u Nišu u dva.

Među iznetim zamerka navodi se široka nadležnost u pogledu brojnih krivičnih dela protiv službene dužnosti i privrede, dok su sa druge strane izostavljena poreksa krivična dela. Takođe se kao problem navode odredbe člana 30. Zakona, prema kojima će se krivični postupci pokrenuti zbog ovih krivičnih dela okončati pred javnim

208. Od 7000 predmeta pred Posebnim odeljenjima za suzbijanje korupcije samo 11 pravosnažno okončanih, **CIK**, <http://cik.co.rs/2018/09/06/od-7000-predmeta-pred-posebnim-odeljenjima-za-suzbijanje-korupcije-samo-11-pravosnazno-okoncanih/>

tužilaštvom ili pred stvarno i mesno nadležnim sudom, odnosno odeljenjem suda koje je bilo funkcionalno nadležno pre dana početka primene ovog zakona". Imajući u vidu da su donošenje ovog zakona, pratile i izmene krivičnog zakonodavstva, pre svega u delu kojim su regulisana krivična dela protiv privrede, i to po pravilu njihova prenumeracija, a kod određenih dela i promena zakonskog opisa, „sve ovo je dovelo do otvaranja pitanja stvarne nadležnosti u onim predmetima korupcije koji su pokrenuti pre stupanja na snagu novog propisa i do privremenog zastoja u postupanju po njima“.

To je za krajnju posledicu imalo „da se javni tužioci koji postupaju u koruptivnim predmetima bore sa velikim prilivom starih nerešenih predmeta koji su im ustupljeni od strane redovnih tužilaštava“. Izvori novinskog teksta iz tužilaštva takođe navode da je Zakonik o krivičnom postupku „neusklađen sa novim zakonskim rešenjima, i to u njegovom najosetljivijem delu koji reguliše posebne dokazne radnje“. Kao jedan od problema ističe se da je dobro normativno rešenje, o formiranju posebnih službi finansijske forenzike kao izvesnog stručnog servisa i pomoći u radu javnim tužiocima u praksi postalo „mrtvo slovo na papiru“ i da u Posebnom odeljenju Višeg javnog tužilaštva u Beogradu trenutno radi samo jedan finansijski forenzičar. Prema podacima iz ovog teksta, od ukupno 7749 predmeta, 2094 odnosi se na krivično delo zloupotrebe službenog položaja, a 1364 na krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica. Sporazumi o priznanju krivice su zaključeni u 104 slučaja, u 300 se sprovode dokazne radnje, istraga u 46, a do sada je odbačeno 898 krivičnih prijava. Razlike su velike kada je reč o podacima po pojedinim javnim tužilaštvima u nekim od kategorija koje su bile predmet prikupljanja podataka od strane autora teksta.

Broj prijavljenih krivičnih dela zloupotrebe službenog položaja je činio trećinu krivičnih prijava u Beogradu, četvrtinu u Novom Sadu i čak tri četvrtine u Nišu. Kada je reč o zloupotrebi položaja odgovornog lica, procenti u Beogradu i Novom Sadu su slični – oko četvrtine, dok u Nišu čine tek 5% ukupnog broja slučajeva. Posledično, dok su u Beogradu i Novom Sadu gotovo polovina krivičnih prijava date zbog drugih, posebnijih krivičnih dela, u Nišu ona čine tek 18% dosadašnjeg broja. Sve ovo ukazuje na mogućnost da se iste radnje izvršenja u Nišu kvalifikuju prilikom podnošenja krivičnih prijava na različit način nego što se to čini u Beogradu i Novom Sadu.

	BG	%	NS	%	NI	%
k. prijave	3516		2076		984	
odbačaj	387	11.01	95	4.58	416	42.28
Dokazne radnje	120	3.41	180	8.67	?	?
Istraga	24	0.68	20	0.96	2	0.20
Sporazum priznanje	19	0.54	21	1.01	64	6.50
zl.sl.pol.	1191	33.87	544	26.20	756	76.83
zl.p. odg.lica	809	23.01	526	25.34	50	5.08
Druga k.d.	1516	43.12	1006	48.46	178	18.09

U Nišu je do sada bila daleko najviše odbačenih krivičnih prijava – čak 42%, naspram druga dva VJT, gde je procenat 5, odnosno 11. U Nišu je bilo najviše i sporazuma o priznanju krivice, do sada čak 6,5% ukupnog broja krivičnih prijava i više nego u Beogradu i Novom Sadu čak i u apsolutnim brojevima. To je svakako još jedna pojava koja zaslužuje dublju analizu zbog mogućnosti da je različita praksa primene zakona. Najviše zbunjujući je verovatno odgovor iz Niša prema kojem se ne vode evidencije o preduzetim dokaznim radnjama, dok su VJT iz Beograda i Novog Sada takve podatke dostavila bez traženja daljih objašnjenja.

4.7 Zaključak: pouke iz dosadašnje primene finansijskih istraga i glavni izazovi za budućnost

Zakonodavna reforma sprovedena krajem 2016, sa efektom od marta 2018, a koja se jednim delom odnosi na finansijske istrage i na represiju korupcije, još uvek nije donela vidljivije rezultate. To se naročito odnosi na novouspostavljena četiri tužilačka odeljenja koja su preuzela nadležnosti na planu borbe protiv korupcije od svih drugih osnovnih i viših javnih tužilaštava.

Sama rešenja u vezi sa novom organizacijom nisu najsrećnija, jer se javio problem gomilanja i nerešavanja predmeta iz perioda pre 1. marta 2018, pre nego što su nova odeljenja postala nadležna. Takođe, upućivanje na rad u posebna tužilačka odeljenja neki od njih ne smatraju dobrim rešenjem, jer smanjuje samostalnost u odlučivanju usled nesigurnosti položaja.

Na strateškom planu, početni polet koji je donelo usvajanje Strategije istraga finansijskog kriminala za period 2015-16 nije nastavljen čak ni donošenjem akcionog plana za taj period, a kamoli donošenjem nove strategije koja bi bavila rešavanjem aktuelnih problema i sprečavanjem da do problema dođe u budućnosti. Zbrka do koje dovodi korišćenje različitih termina za iste stvari, ili sličnih termina za različite stvari, a što je naširoko prisutno u toj strategiji, ostavila je veliki deo javnosti i jedan deo profesionalaca u dilemi oko širine obuhvata pojma „finansijske istrage“ i eventualne razlike koju bi trebalo napraviti u odnosu na „istragu finansijskog kriminala“.

Finansijske istrage, proaktivno postupanje i praćenje toka novca figuriraju među najvišim prioritetima Evropske komisije u posmatranim oblastima. Usled toga, EK pomno prati napredak i prikuplja i one podatke koje državni organi Srbije ne objavljuju redovno. Finansijske istrage se prate kroz poglavlje 23 i poglavlje 24, što uključuje veći broj aktivnosti u vezi sa poboljšanjem propisa, jačanjem kapaciteta i saradnje. Uspešnost primene uspostavljenih mera procenjuje se u godišnjem izveštaju o napretku, gde se najveće kritike u vezi sa poglavljem o bezbednosti tiču upravo nedovoljnog sprovođenja finansijskih istraga.

U praksi, finansijske istrage i oduzimanje imovine stečene kriminalnim aktivnostima donose neke rezultate, ali bi oni mogli biti bolji. Između ostalog, problem predstavlja mogućnost brzog iznošenja nezakonitih sredstava van zemlje, ne samo

nakon što se javi sumnja u krivično delo, već od samog početka. Naime, jednom kada je uspostavljen sistem kontrole, prirodno je očekivati da će i kriminalci radije birati da svoje nelegalne prihode ulažu i drže na nekom sigurnijem mestu.

Obuke koje su dobili tužioci i predstavnici drugih organa u vezi sa praćenjem finansijskih tokova i proaktivnim postupanjem, kao i svaki vid specijalizacije mogu biti od koristi za smanjenje broja grešaka i efikasniji rad. Ono što je nedostajalo i pre i posle tih obuka je rešenost za ispitivanje „osetljivih“ slučajeva korupcije, naročito u situacijama kada nije podneta krivična prijava.

Veliki problem u koji je Srbija zapala u vezi sa borbom protiv pranja novca i finansiranja terorizma, (poseban nadzor od strane FATF) čini se da bi mogao da bude otklonjen nakon početka primene novih zakonskih rešenja u toj oblasti i posle ažuriranja nacionalne procene rizika.

4.8 Preporuke istraživanja

- Izraditi novu strategiju finansijskih istraga, na duži vremenski period i sa pratećim akcionim planom, a o sprovođenju prethodne sačiniti izveštaj.
- Voditi i objavlјivati precizne podatke u sklopu statistike gonjenja korupcije i drugih vidova kriminala o vrednosti imovine koja je privremeno i/ili trajno oduzeta
- Razmotriti potrebu za uvođenjem krivičnog dela „nezakonitog bogaćenja“ iz člana 20. Konvencije UN protiv korupcije, u kontekstu aktuelnih mogućnosti koje pružaju propisi o oduzimanju imovine za koju se sumnjiči da je stečena kriminalnim aktivnostima
- Razmotriti uvođenje stimulativnih mera za prijavljivanje zloupotreba, korupcije i u svim drugim slučajevima kada to može dovesti do otkrivanja znatne imovine koja inače ne bi bila pronađena tokom finansijske istrage
- Obezbediti kadrovsku popunjenost u svim organima koji sprovode finansijske istrage ili gone krivična dela korupcije i organizovanog kriminala, naročito u pogledu finansijskih forenzičara
- Obezbediti veću stalnost zamenika javnih tužilaca koji rade u posebnim odeljenjima
- Uspostaviti planirani nivo saradnje i razmene informacija među institucijama koje mogu da daju značajan doprinos u borbi protiv korupcije i u istraživanju finansijskog kriminala.
- Stvoriti uslove za kvalitetniju međunarodnu saradnju, između ostalog, pravovremenim poštovanjem pravila u vezi sa sprečavanjem pranja novca i usvajanjem Zakona o zaštiti podataka o ličnosti koji će biti usklađen sa evropskim standardima.

LITERATURA

a) Knjige, doktorske disertacije, komentari i drugi dokumenti

COMMITTEE OF EXPERTS ON THE EVALUATION OF ANTI-MONEY LAUNDERING MEASURES AND THE FINANCING OF TERRORISM (MONEYVAL), 2016 Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Serbia, Fifth Round Mutual Evaluation Report

Gluščević, J., *Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Beograd, 2015.

Golobinek, R., *Finansijske istrage i oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima*, *Priručnik za pripadnike policije i pravosuđa*, 2007.

Ilić, G., Nikolić, B., Majić, M., Melilo, Đ., *Komentar Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela*, OEBS, Beograd, 2009.

International Treaty on Exchange of Data for the Verification of Asset Declarations, Draft with explanatory comments, Regional Anti-corruption Initiative, Sarajevo, 2017.

Iskustvo Direkcije za upravljanje oduzetom imovinom, Vladimir Čeklić, Beograd, 11. jul 2018. godine

Izveštaj br. 2/2018 o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23, Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23, objavljeno na sajtu Ministarstva pravde

Izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine i Akcionog plana za njeno sprovođenje, Agencija za borbu protiv korupcije, Beograd, 2018

Lajić, O., *Institut oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim delom*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2011.

Međunarodni standardi u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma i širenja oružja za masovno uništenje, Preporuke FATF, Projekat za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u Srbiji, MOLI Srbija, Beograd, 2016.

Nacionalna procena rizika od pranja novca u Republici Srbiji, Beograd, april 2013

Novosel, D., *Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, br. 2/2007, Zagreb, 2007.

Priručnik za suzbijanje privrednog kriminaliteta i korupcije, Ministarstvo pravde SAD Kancelarija za međunarodnu pomoć, usavršavanje, i profesionalnu obuku u pravosuđu i Misija OEBS, Beograd, 2017.

REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND TO THE COUNCIL, based on Article 8 of the Council Decision 2007/845/JHA of 6 December 2007 concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of proceeds from, or other property related to crime

Republika Srbija, Izveštaj za 2018. godinu, Evropska komisija, Brisel (prevod objavljen na sajtu Ministarstva za evropske integracije)

Republika Srbija, Procena rizika od pranja novca i procena rizika od finansiranja terorizma, Beograd, jul 2018.

Vuković I., *Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela – evropski okvir i srpsko zakonodavstvo*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2016.

Uloga tužilaštva u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala u Republici Srbiji, Centar za pravosudna istraživanja - Beograd, 2018

b) Propisi i strateški akti

Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine ("Sl. glasnik RS", br. 79/2013 i 61/2016)

Direktiva 2014/42/EU o zamrzavanju i trajnom oduzimanju predmeta krivičnih dela i sredstava koja proističu iz krivičnog dela u Evropskoj uniji

Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, broj 7/02 i „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 18/05)

Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma („Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 19/09)

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije („Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 12/05)

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, broj 6/01 i „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 11/05)

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci („Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori”, broj 14/90)

Krivičnopravna konvencija o korupciji („Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori”, broj 2/02, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori”, broj 18/05 i „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, broj 102/07)

Krivični zakonik ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016)

Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine („Službeni glasnik RS”, broj 57/13)

Nacionalna strategija i akcioni plan za sprečavanje i borbu protiv terorizma (2017–2021)

Okvirna odluka 2001/500/JNA o pranju novca, utvrđivanju, praćenju, zamrzavanju, oduzimanju i konfiskaciji instrumenata i predmeta iz krivičnih dela

Okvirna odluka 2003/577/JNA o primeni evropskog naloga o zamrzavanju imovine ili dokaza

Okvirna odluka 2005/212/JNA o konfiskaciji predmeta, instrumenata i imovine iz krivičnih dela

Okvirna odluka 2005/214/JNA o primeni principa uzajamnog priznanja novčanih kazni

Okvirna odluka 2006/783/JNA o primeni uzajamnog priznanja naloga o konfiskaciji

Okvirna odluka 2007/845/JNA

Preporuka Saveta Evrope o istovremenim istragama od 25. aprila 2002.

Rezolucije Interpol, AGN/52/RES/8 iz 1983. godine; AGN/57/ RES/8 iz 1988. godine i AGN/66/RES/17 iz 1997. godine

Strategija istraga finansijskog kriminala za period od 2015. do 2016. godine ("Sl. glasnik RS", br. 43/2015)

Zakonik o krivičnom postupku ("Sl. list SRJ", br. 70/2001 i 68/2002 i "Sl. glasnik RS", br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - dr. zakon, 49/2007, 20/2009 - dr. zakon, 72/2009 i 76/2010)

Zakonik o krivičnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 46/2006, 49/2007 i 122/2008)

Zakonik o krivičnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014)

Zakon o centralnoj evidenciji stvarnih vlasnika ("Sl. glasnik RS", br. 41/2018)

Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008)

Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela ("Sl. glasnik RS", br. 32/2013 i 94/2016)

Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela ("Sl. glasnik RS", br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - dr. zakon, 101/2011 - dr. zakon i 32/2013)

Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije ("Sl. glasnik RS", br. 94/2016)

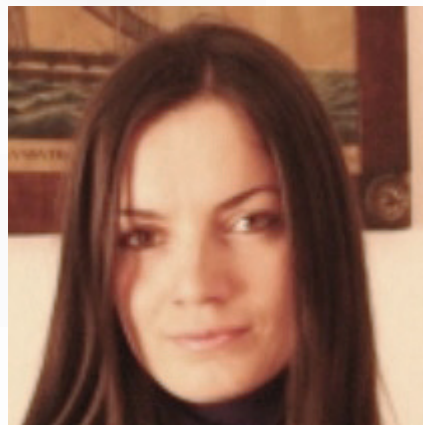
Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Sl. glasnik RS", br. 113/2017)

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Sl. glasnik RS", br. 20/2009, 72/2009, 91/2010 i 139/2014)

Biografija autora

dr JELENA ĐURIŠIĆ

Jelena Đurišić rođena je 03.02.1984.godine na Cetinju. Diplomirala je 2006. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore kada je nagrađena Studentskom nagradom za postignut uspjeh i ostvarenu ukupnu prosječnu ocjenu tokom četiri godine studija. Master studije iz oblasti Krivičnog prava završila je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu kao stipendista Ministarstva prosvjete i nauke Crne Gore, Sektora za nauku i visoko obrazovanje. Doktorske studije iz Krivično-pravne naučne oblasti završila je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Učesnica je brojnih škola, konferencija, seminara i skupova u zemlji i inostranstvu. Autor je više naučnih radova. Govori engleski i italijanski jezik.

Zaposlena je na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica od 2008. godine.

dr DENIS PAJIĆ

Doc. dr. Denis Pajić radi i predaje na Pravnom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Doktorirao je 2015. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, a magistrirao 2010. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Istražuje problematiku u domenu zaštite svjedoka u savremenom krivičnom postupku, krivičnoprocesnih aspekata oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, maloljetničke delinkvencije, ljudskih prava i dr. Autor je više stručnih i naučnih radova na bosanskom i engleskom jeziku. Učestvovao je u realizaciji brojnih domaćih i međunarodnih projekata. U ulozi akademskog trenera učestvovao na brojnim takmičenjima, domaćim i međunarodnim, u simulaciji suđenja iz oblasti krivičnog

prava i ljudskih prava (Moot Court Competition) Kao gostujući nastavnik angažovan je na II ciklusu studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu i Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

NEMANJA NENADIĆ

Trenutno radno angažovanje: programski direktor u udruženju (nevladinoj organizaciji) Transparentnost - Srbija, koja je takođe članica najveće globalne antikoruptionske organizacije, Transparency International. Angažovan na nacionalnim i regionalnim projektima organizacije Transparentnost – Srbija, od 2002. Rad u TS obuhvata nekoliko desetina istraživačkih, zagovaračkih i drugih projekata, u javnim kampanjama i u radnim grupama za izradu propisa u oblastima kao što su gonjenje korupcije, prevencija korupcije, javne nabavke, javno – privatna partnerstva, programski budžet, finansiranje NVO i medija iz budžeta, finansiranje političkih stranaka i izbornih kampanja, reforma javne uprave, slobodan pristup informacijama od javnog značaja, etički kodeksi, sukob javnog i privatnog interesa, dodela državne pomoći, lokalna samouprava, etički kodeksi, antikoruptionski strateški akti i drugo.

Bio angažovan periodično, u svojstvu pravnog i antikoruptionskog eksperta, predavača, trenera, istraživača, evaluatora, člana radne grupe i slično na projektima međunarodnih organizacija, državnih organa, udruženja, konsultantskih firmi i obrazovnih ustanova u zemlji i svetu, uključujući UNDP, OSCE, ODIHR, GIZ, RESPA, V-DEM, Stalna konferencija gradova i i opština, Pravni fakultet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, ministarstva pravde, finansija, i državne uprave i lokalne samouprave, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Fondacija za otvoreno društvo, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca i mnogi drugi.

Prethodni radni angažman u struci: Evropski pokret u Srbiji – pravni savetnik 2001/2002; Treći opštinski sud u Beogradu – sudijski pripravnik 1999/2001

Diplomirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

